

# Brancherapport Welzijn en Sport

C.L. van Dam  
P.A.M. van den Bogaardt  
J.M.A. de Smet  
P.E. Wiebes  
M.J.H. Ploegmakers

NIZW

2000  
2003



# Voorwoord

Om inzicht te krijgen in prestaties en trends is een goede informatievoorziening essentieel voor onze sector. Gegevens over vraag, aanbod en kwaliteit maken duidelijk welke ontwikkelingen gaande zijn, hoe beleid uitwerkt en waar zich knelpunten voordoen. Gestructureerde informatie geeft bovendien inzicht in het functioneren van de diverse partijen en hun prestaties in het veld. In die behoefte voorzien de brancherapporten. De serie brancherapporten wordt opgesteld in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en bestaat uit de volgende delen:

- Cure
- Preventie
- Care
- Geestelijke Gezondheidszorg en Maatschappelijke Zorg
- Welzijn en Sport

Nadat er in 2001 een 'dummy' was vastgesteld, kwam in november 2002 de eerste serie brancherapporten gereed. Daarin werd teruggekeken op de periode 1998 tot en met 2001. Deze nieuwe serie brancherapporten heeft betrekking op de periode 2000 tot en met 2003. Over 2003 zijn echter nog niet altijd gegevens beschikbaar of definitief. Waar dat het geval is, wordt dit aangegeven.

De brancherapporten presenteren de gegevens zo veel mogelijk volgens een vast stramien. Hierdoor worden trends zichtbaar. Bovendien is het hierdoor mogelijk de in de brancherapporten beschreven terreinen onderling te vergelijken.

Om de inhoud van de brancherapporten beter toegankelijk, en vergelijkingen door de rapporten heen makkelijker te maken, wordt gewerkt aan digitale ontsluiting van de brancherapporten, op [www.brancherapporten.minvws.nl](http://www.brancherapporten.minvws.nl). Op deze site worden als eerste de brancherapporten *Preventie* en *Cure* digitaal ontsloten en de eerste twee hoofdstukken van de overige drie rapporten. Het voornemen is in de loop van 2004 de overige delen te digitaliseren.

VWS werkt op het terrein van zorg aan een raamwerk van prestatie-indicatoren, dat bruikbaar is voor sturing van en verantwoording over het functioneren van de zorg. Voor Welzijn en sport wordt nagegaan in hoeverre een aansluiting bij een dergelijke benadering door middel van prestatie-indicatoren mogelijk is. Bij de invulling van de indicatoren wordt zo veel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande gegevens. In de brancherapporten 2000-2003 is vooral gekeken naar de mogelijkheid om de beschikbare gegevens te gebruiken voor de prestatie-indicatoren die iets zeggen over de kwaliteit en effectiviteit in de sector.

De brancherapporten zijn als volgt opgebouwd:

- |             |   |
|-------------|---|
| Hoofdstuk 1 | bevat een terreinbeschrijving, afbakening en verantwoording.  |
| Hoofdstuk 2 | beschrijft de organisatorische context van de sector en gaat onder meer in op de rol en positie van de diverse belanghebbenden: patiënten/consumenten, verzekeraars, beroepsbeoefenaren en aanbieders van zorg. |
| Hoofdstuk 3 | bevat feiten en cijfers over de sector. Deze data worden gepresenteerd volgens de vaste structuur: vraag, aanbod en capaciteit, gebruik en productie, financiering en kwaliteit.                                |
| Hoofdstuk 4 | gaat in op de ontwikkeling van het raamwerk van prestatie-indicatoren en knelpunten in de informatievoorziening.  |

Dit brancherapport is opgesteld door het NIZW en heeft betrekking op de sector Welzijn en sport. Het bestrijkt de terreinen welzijn, jeugd, sport en verzetsdeelnemers, vervolgd en burgeroorlogsgetroffenen.

De totstandkoming van het rapport is ondersteund door een begeleidingscommissie, die is samengesteld uit vertegenwoordigers van regionale en lokale overheden. Daarnaast heeft een adviescommissie van deskundigen naar de kwaliteit van de gebruikte bronnen gekeken.

De Directeur-Generaal Maatschappelijke Zorg,

drs. M.P. van Gastel

## **Dit brancherapport is mede tot stand gekomen door:**

### **Begeleidingscommissie Welzijn en Sport**

mw. M.J.H. Smulders (VWS; voorzitter)  
dhr. A.B.A. Kemper (VWS; secretaris)  
dhr. H.J.C. Baaijens (VNG)  
mw. A.N. van Beek / dhr. H. Bijker  
(MOGroep)  
mw. M.H. Kwekkeboom (SCP)  
dhr. J.G.A. Olde Monnikhof / dhr. G.B.  
Teuben (IPO)  
mw. A. Tiessen (NOC\*NSF)  
dhr. F.L. Vollemans / dhr. J. Smit (CBS)  
dhr. D. de Wit (Verdiwel)  
dhr. R.J. van der Veen (VWS)

mw. I. Bakker (NIZW)  
mw. C.L. van Dam (NIZW)

### **Technische commissie**

dhr. M. Boon (CBS)  
mw. F. Wisman (SRJV)  
dhr. C.W.J. Hopstaken (Verwey-Jonker  
Instituut)

# Inhoud

<b>1</b>	<b>Verantwoording</b>	<b>1</b>
1.1	Terreinbeschrijving	1
1.2	Een nadere afbakening	2
1.3	Hoe is dit rapport opgebouwd?	3
<b>2</b>	<b>Organisatorische en beleidsmatige context</b>	<b>4</b>
2.1	Structuur en organisatie	4
2.1.1	Welzijn	4
2.1.2	Sport	6
2.2	Beleidsmatige ontwikkelingen	8
2.2.1	Welzijnsbeleid en lokaal sociaal beleid	8
2.2.2	Welzijn ouderen	9
2.2.3	Welzijn minderheden	10
2.2.4	Lokaal jeugdbeleid	12
2.2.5	Jeugdzorg	14
2.2.6	Kinderopvang en peuterspeelzaalwerk	16
2.2.7	Maatschappelijke opvang	17
2.2.8	Maatschappelijke dienstverlening	18
2.2.9	Verzetsdeelnemers, vervolgd en burgeroorlogsgetroffenen	18
2.2.10	Sport	19
<b>3</b>	<b>Feiten en cijfers</b>	<b>22</b>
3.1	Inleiding	22
3.2	Welzijnssituatie van de bevolking	22
3.3	Kerncijfers welzijn en sport	24
3.4	Sociaal-cultureel werk	26
3.5	Welzijn ouderen	30
3.6	Voorzieningen voor minderheden	32
3.6.1	Antidiscriminatiebureaus	32
3.6.2	Vluchtelingenwerk	33
3.6.3	Inburgering	35
3.6.4	Tolk- en vertaalcentrum	37
3.6.5	Opvang van asielzoekers	38
3.7	Jeugdwerk	40
3.7.1	Landelijke jeugdorganisaties	40
3.7.2	Speeltuinwerk	41
3.8	Huisvesting, verzorging en opvoeding van schippers- en kermisjeugd	42
3.9	Jeugdzorg	44
3.9.1	Jeugdhulpverlening	44
3.9.2	Jeugdbescherming	51
3.9.3	Jeugd-ggz	54
3.9.4	Jeugd-ivg	55
3.10	Kinderopvang	59
3.10.1	Kinderdagopvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang	59
3.10.2	Gastouderbureaus	63
3.10.3	Tieneropvang	66
3.10.4	Peuterspeelzalen	67
3.11	Maatschappelijke opvang	70
3.12	Maatschappelijke dienstverlening	74
3.12.1	Algemeen maatschappelijk werk	74
3.12.2	Fiom-hulpverlening	77
3.12.3	Telefonische hulpdiensten	79
3.12.4	Slachtofferhulp	82
3.12.5	Sociaalraadsliedenwerk	85
3.13	Vormings- en ontwikkelingswerk	86
3.13.1	Vorming, training en advies	86

3.13.2	Volksuniversiteiten	87
3.14	Emancipatie	88
3.14.1	Landelijke steunfunctieorganisaties	88
3.15	Verzetsdeelnemers, vervolgd en burgeroorlogsgetroffenen	90
3.16	Sport	94
<b>4</b>	<b>Stand van zaken in de informatievoorziening</b>	<b>101</b>
4.1	Inleiding	101
4.2	Welzijn	101
4.3	Sport	102
	<b>Literatuurlijst</b>	<b>103</b>
<b>Bijlage 1</b>	<b>Aanvullende cijfers</b>	<b>119</b>
<b>Bijlage 2</b>	<b>Lijst van afkortingen</b>	<b>129</b>

# 1 Verantwoording

Dit hoofdstuk geeft een korte beschrijving van het terrein van Welzijn en Sport, de nadere afbakening daarvan en de opbouw van het rapport.

## 1.1 Terreinbeschrijving

In dit brancherapport presenteren we kerngetallen en 'harde' gegevens van de sector Welzijn en Sport over de afgelopen drie jaar. Het uitgangspunt daarbij zijn alle voorzieningen die vallen onder het beleidsterrein van het ministerie van VWS en die zijn opgenomen in de Welzijnswet 1994. Het gaat om vier hoofdterreinen:

- Welzijn
- Jeugd
- Sport
- Verzetsdeelnemers, vervolgd en burgeroorlogsgetroffenen

### *Welzijn*

Dit rapport geeft primair kerngetallen over het landelijke beleid van het ministerie van VWS. De welzijnssector omvat echter veel meer. De doelen van het welzijnsbeleid, zoals participatie bevorderen en achterstanden bestrijden, zijn ook op andere beleidsterreinen steeds belangrijker geworden. Voor een aantal van deze gebieden is het ministerie van VWS eindverantwoordelijk, op andere terreinen deelt VWS de beleidsverantwoordelijkheid met andere ministeries. Op het beleidsterrein van VWS worden in dit rapport de volgende deelsectoren beschreven:

- Sociaal-cultureel werk
- Welzijn ouderen
- Welzijn minderheden
- Maatschappelijke opvang
- Maatschappelijke dienstverlening
- Vormings- en ontwikkelingswerk
- Emancipatie

Om de relatie met andere beleidsterreinen aan te geven worden bij de beschrijving van de VWS-terreinen ook kort enkele ontwikkelingen besproken die in nauw verband staan met het welzijnsbeleid, het welzijnswerk en het beleidsterrein van het ministerie van VWS.

### *Jeugd*

Het jeugdbeleid in Nederland krijgt vorm op drie niveaus: lokaal, provinciaal en landelijk. Zowel de gemeenten als de provincies als het Rijk hebben daarin hun eigen verantwoordelijkheid. Sociaal-cultureel jeugdwerk, peuterspeelzaalwerk, vrijwillig jeugdwerk en tieneropvang vallen onder het lokaal jeugdbeleid. Kinderopvang (met uitzondering van peuterspeelzalen en tieneropvang) valt niet meer onder de beleidsverantwoordelijkheid van het ministerie van VWS, maar is wel nauw gerelateerd aan het welzijnsbeleid. Daarom wordt die sector wel in dit brancherapport beschreven.

De provincie heeft de verantwoordelijkheid voor de jeugdzorg in Nederland. Daaronder valt bijvoorbeeld de jeugdhulpverlening. De jeugdzorg is momenteel stevig in beweging, onder andere door de nieuwe Wet op de jeugdzorg. Vooral de vorming van het Bureau Jeugdzorg (BJZ) betekent een enorme omslag. In de nieuwe wet komt de zorg voor licht verstandelijk gehandicapte jeugdigen ook onder die bureaus te vallen. Bij het jeugdbeleid horen tot slot ook de landelijke jeugdorganisaties en de internaten voor schipperskinderen en kinderen van kermisexploitanten. Deze werksoorten vallen onder de directe verantwoordelijkheid van het ministerie van VWS.

### *Sport*

Het Nederlandse sportbeleid komt tot stand in een sportbeleidnetwerk, heeft een eigen organisatiestructuur en kent vele dwarsverbanden met het bedrijfsleven. Sportbeleid is daardoor niet alleen een taak van de gemeenten en provincies en ook de rijksoverheid is niet de allesbepalende beleidsactor. Naast de traditionele sportverenigingen zijn er de afgelopen jaren allerlei nieuwe organisaties ontstaan,

zoals commerciële centra en bedrijven die sport aanbieden. Ook het sportstimuleringsbeleid van de rijksoverheid heeft geleid tot een breder aanbod. Talloze organisaties zijn bovendien actief in de sportondersteuning. Dit brancherapport geeft een overzicht van enkele relevante beleidsontwikkelingen in de sport. Daarnaast geeft het rapport onder meer inzicht in de ontwikkelingen in de sportdeelname, het gebruik van sportaccommodaties, ledenaantallen van sportorganisaties en de sportbonden, en de vrijwilligersproblematiek.

#### *Verzetsdeelnemers, vervolgd en burgeroorlogsgetroffenen*

Het ministerie van VWS is verantwoordelijk voor de materiële en immateriële hulpverlening aan oorlogsgetroffenen en hun nabestaanden. Om de materiële hulp- en dienstverlening uit te voeren en te bekostigen is de Pensioen- en Uitkeringsraad (PUR) te Leiden ingesteld. Dit zelfstandige bestuursorgaan (zbo) is belast met de uitvoering van vijf pensioen- en uitkeringswetten voor oorlogsgetroffenen. Dit brancherapport geeft een overzicht van de stand van zaken in de uitvoering van deze wetten en biedt informatie over begeleidende hulpverleningsinstellingen.

#### *Subsidiebeleid VWS*

In juli 2003 heeft het ministerie van VWS aangekondigd zijn subsidiebeleid fundamenteel te gaan herzien. Dit mondde in september 2003, op basis van een kabinetsbeslissing, uit in een forse taakstelling op het subsidiebudget van VWS. Die taakstelling begint met een bedrag van € 59 miljoen in 2004 en loopt op tot € 127 miljoen in 2007 en verder. In een brief aan de Tweede Kamer, als toelichting op het nieuwe subsidiebeleid Kennis, Innovatie en Meedoen, gaan de VWS-bewindspersonen in op het voorstel om de instellingssubsidies te stoppen voor 130 organisaties op het terrein van zorg, welzijn en sport. De belangrijkste overwegingen daarbij zijn:

- Het huidige subsidiebeleid sluit onvoldoende aan bij beleidsprioriteiten en verantwoordelijkheden van VWS
- De bestaande subsidies zijn versnipperd en onsamenhangend
- De eigen verantwoordelijkheid van de organisaties staat voorop

Als gevolg van de wijzigingen zal een aantal organisaties op zoek moeten naar alternatieve financieringsbronnen of keuzes moeten maken: afbouwen, reorganiseren of wellicht stoppen.

Dit brancherapport gaat verder niet in op de mogelijke gevolgen van deze bezuinigingen voor instellingen, aangezien die pas na 2003 zichtbaar zullen worden.

## **1.2 Een nadere afbakening**

De feiten en cijfers in dit rapport zijn gebaseerd op een speciaal voor dit brancherapport ontwikkelde indicatorenlijst. De indicatoren zijn grofweg in te delen in vijf informatiecategorieën:

- Vraag
- Aanbod (inclusief personeel)
- Gebruik
- Financiering
- Kwaliteit

Over de *vraag* naar diensten op het terrein van welzijn en sport is geen specifieke informatie beschikbaar. Dit rapport besteedt wel kort aandacht aan de welzijnssituatie van de Nederlandse bevolking in algemene zin. Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) heeft daarvoor een leefsituatie-index ontwikkeld, waarin verschillende terreinen van de leefsituatie geïntegreerd zijn (Roes 2003). Hoewel de meeste sectoren beschikken over relevante gegevens over *aanbod*, ontbreekt er veel eenduidige informatie over fte, ziekteverzuim, openstaande vacatures en in- en uitstroom. Over het *gebruik* en de *financiering* zijn voor de meeste voorzieningen wel enkele cijfers beschikbaar, maar specifiekere informatie ontbreekt vaak. Ondanks een groot aantal ontwikkelingen zijn er over de categorie *kwaliteit* weinig kwantitatieve gegevens beschikbaar.



Betrouwbare en (bijna) volledige overzichten konden voor dit brancherapport worden omgezet in het opgestelde stramien. Waar dit niet het geval was, is er contact gelegd met de desbetreffende organisaties, ministeries of brancheorganisaties. Soms zijn daarbij concepten aan hen voorgelegd of zijn in overleg tabellen opgesteld, waar mogelijk op basis van andere bronnen. Voor sommige deelsectoren, en daarbinnen voor sommige indicatoren, zijn er verschillende bronnen gebruikt. In dit rapport is gekozen voor de bron die het ministerie van VWS had aanbevolen, of voor de bron die voor de langere termijn van belang kan zijn.

Voor het onderdeel sport is vooral gebruikgemaakt van de *Rapportage Sport 2003* van het SCP. Ook zijn veel sportgegevens afkomstig van het Nederlands Olympisch Comité\* Nederlandse Sport Federatie (NOC\*NSF). Voor het onderdeel verzetsdeelnemers, vervolgd en burgeroorlogsgetroffenen is gebruikgemaakt van de overzichten die de desbetreffende afdeling van het ministerie van VWS ter beschikking heeft gesteld.

#### *Relatie met andere brancherapporten*

Het brancherapport *Welzijn en Sport* is onderdeel van een serie brancherapporten. Die andere rapporten gaan over de cure, preventie, care, en geestelijke gezondheidszorg en maatschappelijke zorg. Omdat welzijn niet los is te zien van de andere branches, vindt u in dit rapport drie onderdelen die ook in andere brancherapporten aan de orde komen: maatschappelijke opvang, maatschappelijk werk en de jeugdzorg. Deze onderdelen komen ook voor in het brancherapport *Geestelijke gezondheidszorg en maatschappelijke zorg*. Via de onderdelen sportbeoefening en jeugdzorg is er een relatie met het brancherapport *Preventie*.

### **1.3 Hoe is dit rapport opgebouwd?**

In hoofdstuk 2 van dit rapport komen de organisatie en structuur van de sector Welzijn en Sport aan de orde en bespreken we enkele beleidsontwikkelingen binnen de deelsectoren, waar relevant in relatie tot andere beleidssectoren. Hoofdstuk 3 bevat feiten en cijfers over een groot aantal voorzieningen in de sectoren Welzijn, Jeugd, Sport en Verzetsdeelnemers, vervolgd en burgeroorlogsgetroffenen. Deze getallen vallen onder de categorieën aanbod en capaciteit (inclusief personeel), gebruik, financiën en kwaliteit. Het gaat hierbij in de eerste plaats om feiten en cijfers over voorzieningen die direct diensten aan burgers leveren. In hoofdstuk 4 vindt u ten slotte de stand van zaken in de informatievoorziening binnen de sector Welzijn en Sport.

## 2 Organisatorische en beleidsmatige context

In dit hoofdstuk komen allereerst de structuur en organisatie van de sector Welzijn en Sport aan de orde. Daarbij wordt kort de rol beschreven van overheden en andere partijen binnen welzijn en sport. Vervolgens bespreken we enkele beleidsontwikkelingen binnen de deelsectoren, waar die relevant zijn ook in relatie tot andere beleidssectoren.

### 2.1 Structuur en organisatie

#### 2.1.1 Welzijn

Een belangrijk bestuurlijk kenmerk van de welzijnssector is de verregaande decentralisatie. Die is vastgelegd in de Welzijnswet van 1987. In 1994 is deze wet vervangen door de Welzijnswet 1994, een ordeningswet die primair de taakverdeling tussen de verschillende overheden regelt. De verwachting is dat deze laatste wet in 2006 vervangen zal zijn door een nieuw wettelijk kader dat de lokale verantwoordelijkheid voor en regie over de maatschappelijke zorg regelt.

##### *Rol van gemeenten*

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de welzijnssector op uitvoerend niveau. Ze hebben de regie bij het ontwikkelen van een visie op de lokale sociale problemen en bij het organiseren van afstemming en samenhang in het lokale welzijnsbeleid. Gemeenten ontvangen hiervoor geld van de rijksoverheid via een algemene uitkering uit het Gemeentefonds. Dit geld is niet geormerkt: de gemeente kan zelf prioriteiten stellen en beleidskeuzes maken.

De gemeente is ook verantwoordelijk op andere terreinen die verwant zijn aan het welzijnsbeleid zoals: kinderdagopvang en buitenschoolse opvang, het onderwijsachterstandenbeleid en inburgering van nieuw- en oudkomers. In hun uitvoerende taak worden de gemeenten ondersteund door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), die hun belangen behartigt en diensten verleent. Daarnaast voert de VNG projecten uit die een lokaal belang dienen, vaak samen met ministeries of maatschappelijke organisaties.

In tabel 1 zijn de begrote uitgaven van gemeenten voor welzijn opgenomen. De cijfers laten zien dat er in de periode 2000-2003 sprake is van een gestage toename van de uitgaven.

TABEL 1  
Gemeentelijke lasten op begrotingen welzijn in 2000-2003 (in € duizenden)

	2000	2001	2002	2003
Vormings- en ontwikkelingswerk <sup>1</sup>	189.680	208.740	220.000	242.000
Maatschappelijke begeleiding en advies <sup>2</sup>	1.632.250	1.722.550	1.846.600	2.005.100
Sociaal-cultureel werk	476.020	525.930	595.700	667.600
Kinderdagopvang	256.840	328.540	411.400	374.900
<b>Totaal welzijn</b>	<b>2.554.790</b>	<b>2.785.760</b>	<b>3.073.700</b>	<b>3.289.600</b>

<sup>1</sup> Vormings- en ontwikkelingswerk omvat naast emancipatie ook de muziekscholen.

<sup>2</sup> Onder maatschappelijke begeleiding en advies valt naast het algemeen maatschappelijk werk onder meer ook de maatschappelijke opvang.

Bron: CBS/Statline

##### *Rol van provincies*

De provincies en de vier grote steden zijn verantwoordelijk voor de financiering van de provinciale en grootstedelijke steunfunctieorganisaties. Deze organisaties ondersteunen en begeleiden het uitvoerend welzijnswerk. De meeste ondersteuningsorganisaties zijn verenigd in de Vereniging Steunfuncties Welzijn (VSW), die op landelijk niveau als gesprekspartner van het ministerie fungeert op het welzijnsterrein. De provincies en de vier grootstedelijke regiobesturen zijn daarnaast op grond van de Wet jeugdhulpverlening verantwoordelijk voor de jeugdhulpverlening (provinciale jeugdzorg). Zij bepalen zelf hoe ze het budget verdelen over de regionale voorzieningen. Om vraag en aanbod hierbij goed op elkaar af te stemmen, voert de provincie overleg met het Bureau Jeugdzorg (BJZ),

de zorgaanbieders en de Raad voor de Kinderbescherming.

De provincies financieren samen met de vier grote steden ook de diensten van enkele bijzondere voorzieningen, zoals de SOS Telefonische Hulpdienst (SOS THD). De provincies zijn verenigd in het Interprovinciaal Overleg (IPO) en werken met de vier grootstedelijke regio's nauw samen in een bestuurlijk en ambtelijk overlegplatform.

In tabel 2 vindt u gegevens over uitgaven en inkomsten van de provincies voor welzijn. De uitgaven zijn vooral subsidies voor multifunctionele accommodaties die niet gespecificeerd kunnen worden. Uit de tabel blijkt dat ook bij de provincies in de periode 2000–2003 sprake is van een groei in de uitgaven voor welzijn.

**TABEL 2**  
**Begrote uitgaven en inkomsten van de provincies voor welzijn 2000–2003**  
**(in € duizenden)**

	2000	2001	2002	2003
Uitgaven	756.400	841.900	924.600	1.041.100
Inkomsten	460.900	469.400	527.400	564.400

Bron: ministerie van BZK 2003

#### *Rol van rijksoverheid*

Volgens de Welzijnswet 1994 heeft het ministerie van VWS een overkoepelende en stimulerende functie. Het ministerie doet dit onder meer door landelijke taken als onderzoek en experimenten te laten uitvoeren. Daarnaast houdt VWS zich ook bezig met de sociale pijler in het grotestedenbeleid (gsb). Verder concentreert het ministerie zich op uitbreiding en versterking van voorzieningen, en vernieuwing van wetgeving, zoals de Wet op de Jeugdzorg. Het ministerie van VWS bekostigt ook direct een aantal landelijke instituten, landelijke jeugdorganisaties, landelijke steunfunctieorganisatie voor vrouwen en landelijke organisaties van minderheden. VWS steunt bovendien enkele bijzondere voorzieningen, waaronder een aantal categorale 'begeleidende instellingen' voor de immateriële hulp- en dienstverlening aan verzetsdeelnemers, vervolgd en burgeroorlogsgetroffenen. De Welzijnswet 1994 geeft de minister van VWS de bevoegdheid om specifieke uitkeringen en subsidies aan gemeenten te verstrekken voor hun welzijnsbeleid.

**TABEL 3**  
**Financiën Welzijnsnota (Programmaliijnen) 2000–2003 (in € duizenden)**

	2000 <sup>1</sup> Begroting	2001 Realisatie	2002 Realisatie	2003 Begroting
<b>Programmaliijnen</b>				
1. Participatie en toegankelijkheid	99.485	1.762.27 <sup>2</sup>	52.571	55.677
<i>Waarvan beleidsartikel Sociaal beleid</i>		19.401	18.061	20.315
2. Voorkomen sociale uitsluiting	7.718	11.005	9.080	9.494
<i>Waarvan beleidsartikel Sociaal beleid</i>		6.207	6.390	6.595
3. Lokaal sociaal beleid	13.408	23.322	25.287	27.100
<i>Waarvan beleidsartikel Sociaal beleid</i>		6.925	6.734	7.132
4. Professionaliteit en kwaliteit van voorzieningen	20.610	26.775	21.213	24.512
<i>Waarvan beleidsartikel Sociaal beleid</i>		2.623	2.726	3.467
5. Onderzoek, monitoring, informatievoorziening	15.697	17.748	25.925	22.718
<i>Waarvan beleidsartikel Sociaal beleid</i>		8.124	8.018	6.940
Subtotaal	156.918	255.077	134.076	139.501
<i>Waarvan beleidsartikel Sociaal beleid</i>		43.280	41.929	44.449
Cursussen aan vrijwilligers	9.980	10.400	10.800	10.800
<b>Totaal inclusief scholing vrijwilligers</b>	<b>167.318</b>	<b>265.477</b>	<b>144.876</b>	<b>150.301</b>

<sup>1</sup> Over 2000 is geen financiële verantwoording aangetroffen die vergelijkbaar is met de jaren 2001 e.v. Daarom is voor 2000 gebruikgemaakt van de oorspronkelijke Welzijnsnota voor 1999 en van het Brancherapport Welzijn en Sport 1998-2001.

<sup>2</sup> Het hoge bedrag voor participatie en toegankelijkheid in 2001 is veroorzaakt door de bijdrage van € 143 miljoen vanuit het beleidsartikel Jeugdbeleid.

Bron: ministerie van VWS, 2001, 2002a, 2002b, 2003a, 2003b

De bedragen in tabel 3 omvatten alle bijdragen vanuit de verschillende VWS-directies. Naast sociaal beleid en jeugdbeleid zijn dat: geestelijke gezondheidszorg, gehandicaptenzorg, verzorging, verpleging en ouderenbeleid, en sportbeleid. De bijdragen vanuit sociaal beleid vindt u apart weergegeven, evenals de subsidies voor cursussen die het ministerie verstrekt voor opleidingen van vrijwilligers. Behalve deze uitgaven verstrekt het ministerie van VWS specifieke uitkeringen aan de maatschappelijke opvang, de vrouwen- en de kinderopvang. Ook verstrekt VWS subsidies aan landelijke organisaties. Deze zogenoemde annex-uitgaven waren voor 2002 begroot op € 250 miljoen.

#### *Rol van andere partijen*

De belangrijkste brancheorganisatie van de instellingen op het welzijnsterrein is de Maatschappelijk Ondernemers Groep (MOGroep). De MOGroep is de ondernemersorganisatie voor de branches Welzijn en maatschappelijke dienstverlening, Jeugdzorg en Kinderopvang. Daarnaast bestaan er aparte brancheorganisaties voor deelsectoren, zoals de Branchevereniging Ondernemers in de Kinderopvang (BKN) en belangenorganisaties zoals de Belangenvereniging Ouders in de Kinderopvang (BOinK) en de ouderenbonden. De directeurs van tachtig brede welzijnsinstellingen hebben zich verenigd in de Vereniging van directeurs van welzijnsorganisaties (Verdiwel).

Landelijke instituten die de sector Welzijn ondersteunen door onderzoek, beleidsontwikkeling en innovatie, zijn onder meer: het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn (NIZW), het Verwey-Jonker Instituut en het Kennisnetwerk Sociaal Beleid X-S2. Civiq ondersteunt het vrijwilligerswerk; Forum ondersteunt het multiculturele beleid. Op het terrein van racisme en discriminatie zijn andere organisaties actief zoals: het Landelijk Bureau ter bestrijding van Rassendiscriminatie (LBR), het Clara Wichmann Instituut, het COC en het Landelijk Bureau Leeftijdscriminatie. Collegio is een landelijke ondersteuningsorganisatie voor de jeugdzorg. De taak van de sectorfondsen Zorg en Welzijn is de werking van de arbeidsmarkt in de zorg- en welzijnsbranches te bevorderen.

Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) volgt de ontwikkelingen in het sociaal en cultureel welzijn en adviseert de overheid over het te voeren beleid. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) verschaft systematisch informatie over de bevolking in Nederland en haar leefsituatie.

### 2.1.2 Sport

Sport heeft geen specifieke wetgeving. Als algemeen kader voor het sportbeleid geldt de Welzijnswet van 1994. Sport laat zich echter maar ten dele inpassen in de kaders van die wet en wijkt in een aantal opzichten duidelijk af van andere welzijnssectoren, zoals het maatschappelijk en het sociaal-cultureel werk. Zo is sport gegroeid als een vorm van particulier initiatief en drijft het sportaanbod in belangrijke mate op de inzet van ruim een miljoen vrijwilligers. Een ander onderscheid met andere welzijnssectoren zijn de vele dwarsverbanden tussen sport en het bedrijfsleven, in de vorm van zowel sportsponsoring als commercialisering van een deel van het sportaanbod (Breedveld 2003). De nota *Wat sport beweegt* (VWS 1996) beschrijft de taakverdeling tussen Rijk, provincie en gemeente. De gemeenten spelen een belangrijke rol in het verzorgen van de randvoorwaarden, met name om sportaccommodaties te stichten en in stand te houden. De provincies spelen een ondersteunende rol, maar deze is zowel financieel als inhoudelijk vrij beperkt van omvang. De rol van het Rijk op het terrein van sport is vooral stimulerend.

TABEL 4  
Uitgaven aan sport van het Rijk (in € duizenden)

	1999	2000	2001	2002
Op begroting				75.000
Netto-uitgaven	27.000	60.000	62.000	

Bron: CBS/Statline

Het rijksge­d voor de sport (tabel 4) gaat naar instellingssubsidies voor landelijke sportorganisaties, evenementen en accommodaties, opleidingen en deskundigheidsbevordering, topsport, sportstimulering (waaronder de breedtesportimpuls), arbeidsaangelegenheden, sportmedisch beleid, internationale samenwerking, ruimtelijke ordening en milieu, en nog een aantal kleinere posten. Vanaf 2000 is de bijdrage van de rijksoverheid aan de sport op initiatief van de Tweede Kamer (met name voor de breedtesportimpuls en het topsportstipendium) meer dan verdubbeld.

**TABEL 5**  
**Uitgaven aan sport van de provincies (in € duizenden)**

	1999	2000	2001
Netto-uitgaven	6.000	5.000	5.000
Sportclubs en -raden	4.000	4.000	5.000

Bron: CBS/Statline

Uit tabel 5 blijkt dat de provincies gezamenlijk ongeveer € 5 miljoen per jaar uitgeven aan sportbeleid. Ruim driekwart van dit geld gaat naar de provinciale steunfunctie, in de vorm van de provinciale sportraden of sportservicebureaus. De belangrijkste taak van de raden en bureaus is sportverenigingen te ondersteunen met onder meer cursussen en opleidingen.

**TABEL 6**  
**Inkomsten uit en uitgaven aan sport van de gemeenten (inclusief gemeenschappelijke regelingen) (in € duizenden)**

	2000	2001	2002	2003
Bruto-uitgaven <sup>1</sup>	924.000	989.000	999.50 <sup>2</sup>	1.038.80 <sup>2</sup>
- Sportaccommodaties	810.000	876.000		
- Sportclubs en -raden	71.000	67.000		
Inkomsten	264.000	276.000		
- Sportaccommodaties	244.000	252.000		
- Sportclubs en -raden	8.000	10.000		
Netto-uitgaven	660.000	712.000		
- Sportaccommodaties	565.000	624.000		
- Sportclubs en -raden	63.000	57.000		

<sup>1</sup> Overdrachten, personeelsuitgaven, kapitaallasten, materiële en overige uitgaven.

<sup>2</sup> CBS/Statline, statistiek gemeentebegrotingen.

Bron: CBS/Statline

De nettobijdrage van gemeenten aan de sport vertoont tot 2001 een stijgende lijn en bedraagt dat jaar ongeveer € 712 miljoen (tabel 6).

Grote gemeenten hebben de capaciteit en de middelen om een eigen koers voor sportbeleid uit te stippelen. Kleinere gemeenten zijn hiertoe vanzelfsprekend minder in staat. De verschillen tussen gemeentelijk sportbeleid zijn dan ook groot. De gemeenten nemen ongeveer 90 procent van alle overheidsbijdragen in de sport voor hun rekening. Daarvan is het merendeel nodig om sportaccommodaties te bouwen, onderhouden en beheren. In financiële zin is gemeentelijke sportbeleid in hoge mate accommodatiebeleid.

#### *Rol van andere partijen*

Sportbeleid komt tot stand in een *sportbeleidnetwerk*. Het ministerie van VWS werkt samen met de beleidspartners Nederlands Olympisch Comité\* Nederlandse Sport Federatie (NOC\*NSF), Nederlands instituut voor lokale Sport en Recreatie (LC), Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en het Interprovinciaal Overleg (IPO).

Het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB) is opgericht in 1999 en heeft een aparte status. De officiële doelstelling van het NISB luidt: '(...) de positieve maatschappelijke waarden van sport en bewegen zo goed mogelijk benutten' (NISB 2003) Als landelijk kennis- en innovatiecentrum op het brede terrein van sport en bewegen, ondersteunt het NISB overheden (gemeenten, provincies), sportorganisaties, sportbonden, provinciale sportservicebureaus en de

lokaal opererende sportloketten, sportraden en sportstimuleringsorganisaties. Verder ontwikkelt en coördineert het NISB diverse projecten in opdracht van de beleidspartners in de sport. Het NISB faciliteert het beleid op aspecten die een bredere strekking hebben dan het belang van de georganiseerde sport. Dit is immers de kerntaak van NOC\*NSF.

Een andere partner van VWS is Sportgeneeskunde Nederland, dat in 2000 is opgericht als nieuwe bundeling van sportmedische organisaties.

Eind 2001 zijn de Nederlandse Bond voor Aangepast Sporten (NEBAS) en de Nederlandse sportbond voor mensen met een verstandelijke handicap (Nsg) gefuseerd tot NebasNsg. Deze organisatie overkoepelt alle sportorganisaties en -activiteiten voor mensen met een lichamelijke en/of verstandelijke beperking of chronische aandoening.

In 2002 is de Stichting W.J.H. Mulier Instituut opgericht. Dit instituut verricht fundamenteel en toegepast sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek en wil de kwaliteit en coördinatie van dit onderzoek bevorderen. Daarnaast vervult het instituut een publieke functie in de kennisverzameling en -overdracht.

In april 2003 is het Nederlands Antidoping Platform (NAP) ingesteld. Het NAP is opgericht om de activiteiten van organisaties die betrokken zijn bij het antidopingbeleid goed op elkaar af te stemmen.

## 2.2 Beleidsmatige ontwikkelingen

### 2.2.1 Welzijnsbeleid en lokaal sociaal beleid

Welzijn wordt meestal geassocieerd met het welzijnswerk gericht op voorzieningen op lokaal niveau: in de buurt, wijk en gemeente. Het welzijnswerk (sociaal-cultureel werk, algemeen maatschappelijk werk, welzijnswerk voor ouderen, opbouwwerk en maatschappelijke opvang) speelt een belangrijke rol bij de uitvoering van het lokaal sociaal beleid.

Lokaal sociaal beleid is breder dan welzijnsbeleid en is gericht op het voorkómen en oplossen van sociale problemen op een 'sectoroverschrijdende' en 'integrale' manier. De Welzijnswet 1994, zo blijkt uit onderzoek van het SCP (Kwekkeboom 2002), biedt de rijksoverheid beperkte mogelijkheden om het sociale beleid op lokaal niveau te sturen. Nieuwe sturingsinstrumenten, beleidskaders en stimuleringsmaatregelen bleken nodig. In de praktijk blijken instrumenten als het grotestedenbeleid en het Bestuursakkoord Nieuwe Stijl (BANS) dan ook een grote invloed te hebben op het welzijnsbeleid. Naast de Welzijnswet 1994 hebben ook andere nieuwe wetten, zoals de Wet basisvoorziening kinderopvang en de Wet gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid (GOA) invloed op het welzijnsbeleid.

#### *Welzijnsnota 1999-2002*

Op basis van de Welzijnswet 1994 verschijnt iedere vier jaar een welzijnsnota. In de *Welzijnsnota 1999-2002: Werken aan sociale kwaliteit* (VWS 1999) noemt de regering het bijdragen aan de sociale kwaliteit van de samenleving een centrale doelstelling van het lokaal sociaal beleid. Concreet gaat het om vijf daarvan afgeleide doelstellingen of speerpunten voor het beleid in de periode 1999 tot 2002:

1. Het bevorderen van participatie en toegankelijkheid (sociale activering)
2. Het voorkómen van sociale uitsluiting
3. Het ondersteunen van het lokaal sociaal beleid
4. De professionaliteit en kwaliteit van voorzieningen bevorderen
5. Onderzoek, monitoring en informatievoorziening

Het beleid krijgt verder vorm in pilotprojecten, ondersteuning en informatie-uitwisseling. Een voorbeeld is de IPO-VWS-pilot 2000-2004, waarbij de landelijke en regionale infrastructuur op elkaar worden afgestemd om de kwaliteit van het lokaal sociaal beleid te verbeteren.

De welzijnsnota 1999-2002 is in afwachting van een nieuw beleidskader voor welzijn nog steeds de van kracht zijnde nota.

### *Vrijwilligerswerk*

De *Welzijnsnota* besteedt apart aandacht aan vrijwilligerswerk. Vrijwilligerswerk is van groot belang voor de maatschappelijke betrokkenheid en participatie. Daarnaast is vrijwilligerswerk een aanvulling op het aanbod van professionele organisaties. Het beleid is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van het ministerie van VWS, provincies en gemeenten. De tijdelijke stimuleringsregeling (VWS 2000) en het Internationale Jaar van de Vrijwilliger 2001 hebben het vrijwilligerswerk de afgelopen jaren een flinke impuls gegeven. In Nederland heeft 77 procent van de gemeenten en 92 procent van de provincies een beroep op de stimuleringsregeling gedaan. De tijdelijke stimuleringsregeling is ook in 2004 nog van kracht.

### *Welzijn en de vermaatschappelijking van de zorg*

De vermaatschappelijking van de zorg is erop gericht om zo veel mogelijk mensen die langdurig zorgafhankelijk zijn, volwaardig in de samenleving te laten participeren. Het gaat om burgers met een psychische, lichamelijke of verstandelijke beperking en senioren met (toenemende) functiebeperkingen. De overheid stimuleert de vermaatschappelijking met verschillende maatregelen. Kernbegrippen zijn hierbij: scheiding van wonen en zorg, modernisering van de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ), vraagsturing en persoonsgebonden budgetten. Zorgorganisaties hebben veel diensten die van oudsher alleen voor instellingsbewoners bestemd waren, beschikbaar gemaakt voor thuiswonende cliënten. Evaluatieonderzoeken wijzen uit dat het voor deze mensen vaak niet goed lukt om aansluiting te vinden bij sociale netwerken en zinvolle activiteiten in de (nieuwe) woonomgeving. Steeds vaker zoeken zorginstellingen, woningbouwcorporaties en ook cliëntengroeperingen daarom zelf de welzijnssector op. Ook de overheid vindt dat zelfstandig wonende burgers met een handicap waar mogelijk een beroep moeten kunnen doen op reguliere welzijnsdiensten. Dit betekent dat er voor deze mensen adequate, ondersteunende dienstverlening beschikbaar moet zijn op het gebied van wonen, zorg én welzijn

### *Praktijkvoorbeeld: Welzijn Versterkt Zorg*

Het programma Welzijn Versterkt Zorg is opgezet om welzijnsinstellingen te ondersteunen, zodat zij, in samenwerking met partners uit de woon- en zorgsector, adequate diensten kunnen bieden aan zorgafhankelijke mensen die zelfstandig gaan of blijven wonen in de samenleving. Welzijn Versterkt Zorg biedt uitvoerende welzijnsinstellingen vier verschillende ondersteuningsmogelijkheden om hun positie bij de vermaatschappelijking van de zorg te ontwikkelen of te versterken:

- Deelname aan *instaparrangementen* voor instellingen die een bijdrage willen leveren aan de vermaatschappelijking van de zorg, maar nog geen concreet aanbod op dat vlak hebben ontwikkeld.
- Deelname aan *startarrangementen* voor instellingen die al een aanbod hebben geformuleerd, maar problemen hebben met de implementatie ervan.
- Deelname aan *van-goed-naar-beterarrangementen*, die bedoeld zijn voor instellingen die al op dit terrein werkzaam zijn maar met knelpunten worden geconfronteerd.
- Toegang tot actuele praktijkinformatie via het *webdossier 'welzijn versterkt zorg'* van het kennisnetwerk X-S2, waarop lopende projecten als voorbeeld zijn geplaatst.

Voor meer informatie verwijzen we naar: [www.welzijnversterkt.nl](http://www.welzijnversterkt.nl).

## **2.2.2 Welzijn ouderen**

De coördinatie voor het lokale ouderenbeleid is een gemeentelijke verantwoordelijkheid. Het bevorderen van zelfstandigheid, eigen verantwoordelijkheid en maatschappelijke participatie van ouderen staat al enkele jaren centraal in het ouderenbeleid van de rijksoverheid.

De Woonzorgstimuleringsregeling (WZSR), waarbij het ministerie van VWS samenwerkt met het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu (VROM), had als doel een op de vraag toegesneden aanbod van speciale

zorgwoningen te stimuleren, zodat mensen die zorg of begeleiding nodig hebben langer zelfstandig kunnen blijven wonen. De WZSR is per 1 oktober 2003 beëindigd en vervangen door een andere regeling.

Ander beleid voor ouderen krijgt vorm vanuit verschillende beleidskaders zoals 'Een leven lang leren' (ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), mobiliteit (ministerie van Verkeer en Waterstaat) en arbeidsparticipatie (ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid).

Oudere migranten vormen vooralsnog geen specifieke doelgroep van het overheidsbeleid. Met verschillende programma's probeert de overheid wel de Nederlandse samenleving voor hen toegankelijker te maken. De ouderenbonden hebben hierin een belangrijke verantwoordelijkheid. In alle gemeenten worden activiteiten voor ouderen gesubsidieerd, zoals alarmering en maaltijdverzorging, ouderenadvisering, vervoer, 'meer bewegen voor ouderen' en dagvoorzieningen. Daarbij is de afstemming met wonen en zorg van groot belang.

In het *Plan van aanpak. Visie op vergrijzing en het integrale ouderenbeleid* (VWS 2003) geeft het kabinet aan dat de positieve bijdrage van ouderen aan de samenleving meer aandacht verdient en verder gestimuleerd moet worden. De *Visienota over integraal ouderenbeleid* zelf verschijnt naar verwachting in het najaar van 2004 en zal prioriteit geven aan de volgende beleidsthema's:

- Het financieel-economische draagvlak voor de vergrijzing en de houdbaarheid van de overheidsfinanciën
- De bevordering van de arbeidsparticipatie en de groeiende behoefte aan arbeidsintensieve dienstverlening in de zorgsector
- Het woningbouwbeleid in relatie tot vergrijzing
- De collectieve arrangementen die in het kader van de verzorgingsstaat zijn ontwikkeld tegenover de toenemende vraag naar beleid op maat
- De sociaal-culturele ontwikkelingen in de samenleving waaronder veiligheid
- De problematiek van het toenemend aantal allochtone ouderen

#### *Praktijkvoorbeeld: intergenerationeel werken*

In het nationaal stimuleringsprogramma De Buurt voor Alle Leeftijden stond de afgelopen jaren het thema 'intergenerationeel werken' centraal. Het programma heeft geleid tot een groot aantal projecten waarin jong en oud samenwerken, vaak op buurtniveau. In deze lokaal uitgevoerde projecten gaven jongeren bijvoorbeeld computerles aan ouderen, discussieerden ze gezamenlijk over overlast, lazen ouderen voor op scholen, gaven studenten ouderen huishoudelijke hulp, werden nieuwkomers rondgeleid in hun woonwijk en zijn voorzieningen voor jong en oud ondergebracht in één gebouw. In 2003 is de tweede fase van het programma van start gegaan.

### **2.2.3 Welzijn minderheden**

Het ministerie van VWS is betrokken bij het minderhedenbeleid op het gebied van welzijn en ondersteuningsinstellingen. Afgezien van de taken in het kader van de Wet inburgering nieuwkomers (WIN), is er geen gericht beleid voor minderheden. Wel zijn sommige activiteiten vaak speciaal voor hen bedoeld, zoals voor- en vroegschoolse educatie (vve) en het project Opvoedingsondersteuning en Ontwikkelingsstimulering (O&O). Deze activiteiten worden kort behandeld in paragraaf 2.2.4.

#### *Integratiebeleid*

Het integratiebeleid valt sinds 2003 onder verantwoordelijkheid van het ministerie van Justitie. Het integratiebeleid richt zich op het bereiken van sociale samenhang binnen en tussen verschillende bevolkingsgroepen. Voor de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie is 'gedeeld burgerschap' het doel van het integratiebeleid. De nadruk ligt hierbij op het leren van de Nederlandse taal, Nederlandse normen en waarden en de Nederlandse Grondwet.

Voor een succesvolle integratie van minderheden is volgens de regering een lokale buurtgerichte benadering nodig, zeker in (potentiële) concentratiewijken. Het beleid richt zich op een betere leefkwaliteit door functies te versterken die wijken voor hun bewoners kunnen hebben: sociaal, economisch, pedagogisch, educatief en recreatief. Daarnaast is het van belang de concentratiewijken weer aantrekkelijk te maken voor autochtone huishoudens (Riem 2003). Bij het



samenstellen van een beleidsagenda voor lokaal integratiebeleid is afstemming nodig met het grotestedenbeleid. In dat beleid geldt integratie als een van de indicatoren voor de kwaliteit en vitaliteit van de grootstedelijke leefomgeving. Daarnaast zullen discriminatie, racisme en vreemdelingenhaat met kracht worden bestreden (Riem 2003).

#### *Inburgering*

Sinds 1998 is de Wet inburgering nieuwkomers (WIN) van kracht. Volgens de landelijke richtlijnen moeten gemeenten aan nieuwkomers inburgeringsprogramma's aanbieden. Diezelfde verplichting tot inburgering heeft het kabinet-Balkenende ook opgelegd aan oudkomers.

Uit een evaluatie van de WIN in 2002 blijkt dat de invoering van de verplichte inburgering het bereik onder nieuwkomers heeft vergroot. Uit de evaluatie blijkt verder dat het inburgeringsprogramma te rigide is. Verder is er een gebrek aan prestatieafspraken tussen uitvoeringsorganisaties, is de regelgeving te complex en haalt een belangrijk deel van de inburgeraars de streefniveaus in de WIN niet. Voorbeelden van verbeterpunten die zijn ingezet: meer maatwerk, combinatietrajecten (combinaties van taalonderwijs met onder andere werk, beroepsopleiding en opvoedingsondersteuning), meer dwang en drang en outputfinanciering.

In juni 2000 hebben de ministeries van Binnenlandse Zaken (BZK), OCW, VWS en SZW de Taskforce Inburgering ingesteld. Deze taskforce heeft tot eind 2002 de inburgering (in samenwerking met werk, welzijn en onderwijs) structureel verbeterd door knelpunten in de uitvoering aan te pakken (Taskforce Inburgering 2002). Daarnaast zijn lokale taskforces opgericht. Het werk van de Taskforce Inburgering is vanaf maart 2003 voor een periode van ongeveer twee jaar overgenomen door de Frontoffice Inburgering. De Frontoffice heeft als taak de verworven kennis over de aanpak van integratie te verspreiden. Daarnaast ondersteunt de Frontoffice pogingen van gemeenten en instellingen om de uitvoering van het beleid te verbeteren.

Het kabinet wil in 2004 de huidige regelgeving voor inburgering wijzigen. In deze nieuwe regelgeving komen aan de orde: de inburgering in het land van herkomst, het vrijgeven van het cursusaanbod (zodat meerdere organisaties cursussen kunnen gaan aanbieden) en de volledige outputfinanciering van gemeenten. Behalve de aangekondigde wetswijzigingen zal het kabinet in 2004 ook een compleet nieuwe Wet inburgering in procedure brengen. Het legt daarin het nieuwe stelsel van inburgering vast.

#### *Participatie*

Nederland heeft een lange traditie van vrijwilligerswerk. Ook veel allochtonen verrichten vrijwilligerswerk. Vaak gebeurt dat in eigen kring, bijvoorbeeld in en rond de moskee. Voor een goede integratie en participatie is het belangrijk dat allochtonen zich ook buiten de eigen kring inzetten. Het kabinet subsidieerde daarom projecten om de diversiteit in besturen en adviesraden te vergroten. Een voorbeeld is het trainingsprogramma Atana, dat samen met het ministerie van VWS is gestart met het project Atana Vrijwilligers om de diversiteit in besturen van vrijwilligersorganisaties te vergroten. Op lokaal niveau hebben gemeenten ook dit soort initiatieven genomen. Verder is het belangrijk om de maatschappelijke participatie van allochtone vrouwen te vergroten. Dat kan bijvoorbeeld met taalcursussen of 'empowerment'-trainingen, cursussen over opvoedingsondersteuning en vrijwilligerswerk.

#### *Discriminatie, racisme en vreemdelingenhaat*

Om de professionaliteit van antidiscriminatiebureaus (adb's) te verbeteren is in 2001 de Stimuleringsregeling professionalisering antidiscriminatiebureaus (ministerie van Grote Steden- en Integratiebeleid 2001) in werking getreden. Het doel van de regeling is om de professionaliteit van de adb's te bevorderen en de continuïteit te waarborgen. Daartoe stimuleert de regeling lokale partners om hun verantwoordelijkheid te nemen in hun beleid voor plaatselijke antidiscriminatiebureaus. De regeling loopt tot eind 2004.

#### *Praktijkvoorbeeld: Welzijn Versterkt voor diversiteit*

Een van de vier speerpunten van het programma Welzijn Versterkt is diversiteit. Het NIZW en het Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling FORUM vervullen hierbij samen de voortrekkersrol. Met het speerpunt diversiteit wil het programma de bijdrage van het welzijnswerk aan de integratie van bevolkingsgroepen versterken en de multiculturele verhoudingen in wijken en buurten verbeteren. Binnen het programma worden verschillende activiteiten georganiseerd. Thema's zijn onder meer:

- Door professionals ervaren dilemma's en conflicten bij het werken aan een multiculturele samenleving
- Competentie van professionals
- Wonen en diversiteit
- Veiligheid en diversiteit

Voor meer informatie verwijzen we naar: [www.welzijnversterkt.nl](http://www.welzijnversterkt.nl)

#### **2.2.4 Lokaal jeugdbeleid**

Jeugdbeleid is een integraal beleidsterrein met als doel een sluitend geheel te creëren van formele en informele voorzieningen voor de opvoeding en ontwikkeling van kinderen en jongeren. Het jeugdbeleid richt zich vooral op:

- de beruchte '15 procent': de risicogroep van jeugdigen met geringe ontwikkelingskansen die problemen hebben of zelf veroorzaken en een grote kans lopen op sociale uitsluiting of marginalisering
- het verhogen van de ontwikkelingskansen van in principe alle jeugdigen en het verkleinen van de kans op risicogedrag

Het aantal gemeenten met een eigen jeugdbeleid is tussen 1998 en 2002 aanzienlijk toegenomen. In 1998 had een kleine 60 procent van de gemeenten een eigen jeugdbeleid. Eind 2001 was dit zo'n 80 procent (Gilsing 2003). Jeugdbeleid is een belangrijk onderwerp binnen het Bestuursakkoord Nieuwe Stijl (BANS) en het grotestedenbeleid. Op basis van het BANS zijn veel nieuwe initiatieven in het lokaal jeugdbeleid ontwikkeld. Daarbij is het de vraag of lokale voorzieningen voldoende op elkaar aansluiten en in samenhang worden aangeboden. Daarom willen de ministeries van VWS en Justitie, in overleg met gemeenten en provincies, de basisfuncties vaststellen die gemeenten in ieder geval moeten aanbieden om zeker te stellen dat iedereen met opgroei- en opvoedproblemen de nodige hulp en ondersteuning krijgt. Daarbij komt ook aan de orde hoe gemeenten deze basisfuncties kunnen waarborgen in het lokale aanbod en hoe zij deze taken moeten afbakenen ten opzichte van het Bureau Jeugdzorg.

In januari 2003 zijn de ministeries van VWS, OCW, Justitie, BZK en SZW daarom gestart met de gezamenlijke Operatie Jong: Samen Werken aan Integraal Jeugdbeleid. Met dit project beogen de ministeries samenhang in het jeugdbeleid te brengen, knelpunten op te sporen en aan te pakken en de onderlinge samenwerking te verbeteren. Er zijn grote overeenkomsten tussen Operatie Jong, de uitgangspunten van het grotestedenbeleid en de afspraken die in het BANS zijn gemaakt.

Belangrijke thema's binnen het lokaal jeugdbeleid zijn:

- Beleid maken mét jeugdigen (en hun opvoeders) en niet over hun hoofden heen (jeugdparticipatie)
- Evenwicht brengen in het jeugdbeleid door niet alleen te focussen op de problemen, maar ook te investeren in het versterken van algemene voorzieningen voor jeugdigen (sluitende aanpak en afstemming)
- Niet wachten tot problemen ontstaan, maar inspelen op situaties waarin jeugdigen extra risico lopen (preventief beleid)
- Er gezamenlijk zorg voor dragen dat de instellingen een samenhangend aanbod realiseren dat een adequaat en herkenbaar antwoord geeft op de vragen van jeugd en hun ouders (regie)

De aanpak van deze thema's moet ertoe leiden dat jongeren eerder en adequater hulp krijgen, om te voorkomen dat zij voortijdig de school verlaten, werkloos raken of criminele activiteiten ontwikkelen. De belangrijkste punten zijn vastgelegd in de *Proeve van de jeugdagenda* die VWS begin 2004 definitief vaststelt (VWS 2003).

In oktober 2003 gaf het kabinet in een bundelbrief (BZK 2003a) aan de Tweede Kamer een reactie op verschillende adviezen over toekomstscenario's voor kinderen en hun ouders, de voorzieningen die daarvoor nodig zijn en de best mogelijke bestuurlijke randvoorwaarden. Die adviezen waren onder meer: een advies van de Onderwijsraad over de voor- en vroegschoolse educatie (vve), een advies van de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) over zogenoemde educatieve centra voor ouder en kind, een advies van Van Kampen/Sardes over vve en een eindrapport van de commissie Tieneropvang. Het kabinet is het eens met de conclusie van veel adviezen dat er meer samenhang moet komen in de verschillende voorzieningen voor kinderen tussen nul en twaalf. Voor de leeftijdsgroep vanaf twaalf jaar geldt dit met name op het gebied van vrije tijd en opvang. Gemeenten en instellingen moeten echter zelf bepalen hoever de samenwerking tussen de partijen gaat, afhankelijk van de eigen lokale situatie.

Verderop in dit rapport komt een aantal beleidsterreinen aan bod waar jeugdbeleid raakvlakken mee heeft, zoals kinderopvang en peuterspeelzaalwerk, jeugdzorg, sport en minderhedenbeleid. Hier beperken we ons tot enkele activiteiten die betrekking hebben op de (allochtone) jeugd en die raakvlakken hebben met het welzijnsbeleid.

#### *Voor- en vroegschoolse educatie*

Uit diverse onderzoeken blijkt steeds weer dat allochtone kinderen starten en eindigen met een achterstand in het basisonderwijs. Voor- en vroegschoolse educatie (vve) moet voorkomen dat kinderen van allochtone én autochtone ouders die achterstand oplopen. In het Landelijk Beleidskader Onderwijsachterstanden 2002-2006 stelt de regering dat vve een samenhangende en lokale aanpak vergt. De gemeenten kunnen op deze wijze beter integraal beleid voeren en de noodzakelijke keuzes maken. Vanaf augustus 2002 maken de vve-middelen daarom deel uit van het budget voor het Gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid (GOA). Daarmee valt vve onder verantwoordelijkheid van de gemeente en de scholen. Hoewel de waarde van vve algemeen erkend wordt, laten de kwaliteit, het voorzieningenniveau en het bereik van het voorschoolse traject te wensen over (Onderwijsraad en RMO 2002). De voornaamste oorzaak hiervan zijn de slechte kwalitatieve voorwaarden, zoals onvoldoende gekwalificeerd personeel. Om meer kinderen te laten deelnemen aan effectieve voor- en vroegschoolse programma's is in de afgelopen jaren veel extra geld beschikbaar gekomen voor vve. In 2002 maken 357 gemeenten gebruik van de vve-regeling (met name in wijken van grote en middelgrote steden met veel migrantengezinnen). Het streven is om in 2004 80 procent van de GOA-gemeenten bereikt te hebben.

#### *De brede school*

De 'brede school' stimuleert een (integraal) aanbod van ontwikkelingsmogelijkheden voor kinderen en jongeren in hun eigen omgeving, op school, thuis en in hun vrije tijd. Dit gebeurt door samenwerking en afstemming tussen onderwijs, opvang, welzijn, sport en zorg. De verantwoordelijkheden van de gemeente voor de verschillende beleidsterreinen die in de brede school samenkomen, maken de brede school tot een belangrijk onderdeel van het lokaal jeugdbeleid. In 2003 zijn er vijfhonderd brede scholen operationeel; dat zijn er vijftig meer dan in 2002. In ruim driekwart van de gemeenten is het welzijnswerk hierbij betrokken. Ten opzichte van 2002 speelt het welzijnswerk vaker een actieve rol, net als sportverenigingen. In 2003 was een kwart (volgens de gemeente) tot eenderde van de sportverenigingen (volgens de verenigingen zelf) betrokken bij de brede school (Oberon 2003).

#### *Opvoedingsondersteuning en Ontwikkelingsstimulering (O&O)*

Naast investeringen in vve heeft de overheid de afgelopen jaren ook geïnvesteerd in een samenhangende, wijkgerichte aanpak van Opvoedingsondersteuning en Ontwikkelingsstimulering (O&O). De verantwoordelijkheid voor O&O ligt primair bij de gemeenten. Uit onderzoek in 2001 blijkt dat 87 procent van de 125 onderzochte gemeenten beleid heeft vastgesteld voor O&O (Gilsing 2003).

### *Preventie*

Het preventiebeleid 2001-2004 is erop gericht om ontsporing van jongeren uit etnische minderheidsgroepen te voorkomen en hun participatie en integratie te bevorderen door:

- Een (beter) gesloten keten van voorzieningen en instellingen te verstevigen en uit te bouwen, zodat allochtone jongeren niet tussen de wal en het schip raken.
- Meer samenhang aan te brengen in het gemeentelijk beleid voor jeugd van etnische afkomst.
- De participatie van etnische groepen vergroten bij het formuleren en uitwerken van dat beleid.
- De rol van de gemeenten bij dat beleid te versterken.

Een aantal steden (38) krijgt financiële en inhoudelijke ondersteuning van de overheid om hun preventiebeleid voor deze doelgroep te versterken. Gemeenten werken hierbij samen met lokale uitvoeringsorganisaties, vertegenwoordigers van lokale etnische gemeenschappen en waar mogelijk met de jongeren zelf. In 2006 verschijnt in het kader van de gemeentelijke eindrapportages een evaluatierapport over het gehele preventiebeleid 2001-2004.

### *Jeugdparticipatie*

De landelijke jeugdorganisaties (ljo's) spelen een belangrijke rol bij jeugdparticipatie. Sinds 1 januari 2002 is er een Nationale Jeugdraad (NJR) waar de ljo's bij zijn aangesloten. De NJR wil de betrokkenheid van jongeren bij het beleid vergroten en de belangen van jongeren in het jeugdbeleid een plaats geven. De NJR geeft jongeren informatie over hoe ze actief kunnen worden in hun gemeente, welke initiatieven er al zijn, en helpt jongeren ervaringen uit te wisselen met anderen. Participeren kan ook door vrijwilligerswerk.

### *Praktijkvoorbeeld: Landelijk Ontwikkelingsproject Jongerenwerk, Innovatie en Kwaliteitsverbetering (LOJIK)*

Een aantal landelijke en provinciale organisaties die betrokken zijn bij het jongerenwerk wil gezamenlijk de positie van het jongerenwerk en de jongerenwerker versterken. Er is grote behoefte aan jongerenwerk als algemene voorziening. Steeds meer gemeenten ontwikkelen samenhangend jeugdbeleid met jongerenwerk als een belangrijke functie. Ook is het betrekken van jongeren bij zaken die hen aangaan een van de uitgangspunten van het lokaal jeugdbeleid. Het jongerenwerk is in staat om deze participatie goed vorm te geven. Bovendien vraagt onze multiculturele samenleving om (allochtone en autochtone) jongerenwerkers die in staat zijn om allochtone jongeren te ondersteunen. Het traject is gestart in 2002 en duurt in totaal vier jaar. Vormen van straathoekwerk, ambulante jongerenwerk, sportbuurtwerk, tienerwerk en vrijwillig jongerenwerk worden ook tot het jongerenwerk gerekend en zullen bij de activiteiten betrokken worden. Dat geldt ook voor ontwikkelingen op het gebied van de brede school, die een verbinding probeert te leggen tussen school en vrije tijd. Voor meer informatie verwijzen we naar [www.jongerenwerker.nl](http://www.jongerenwerker.nl).

## **2.2.5 Jeugdzorg**

De ministeries van VWS en Justitie zijn samen verantwoordelijk voor het landelijk beleidskader voor de jeugdzorg, maar hebben geen directe relatie met de Bureaus Jeugdzorg en de zorgaanbieders.

De jeugdzorg valt nu onder de Wet op de jeugdhulpverlening uit 1989. De nieuwe Wet op de jeugdzorg (WJZ) zal de huidige wet gaan vervangen. Om een vraagrichter en flexibeler aanbod te kunnen bieden, hebben VWS en Justitie in de nieuwe WJZ gekozen voor een functiegerichte benadering. Zo moet duidelijk worden welke zorg aan welke cliënten, tegen welke kosten en met welk resultaat wordt geboden. De WJZ zou per 1 januari 2004 in werking treden, maar dat is een jaar uitgesteld vanwege vertraging in de behandeling van de wet in de Eerste Kamer.

De wet gaat ervan uit dat ouders de verantwoordelijkheid hebben voor de opvoeding. Ze worden ondersteund door basisvoorzieningen voor jeugdigen, zoals consultatiebureaus, peuterspeelzalen en scholen. De jeugdzorg vervult een aanvullende rol bij het versterken van deze algemene, lokale voorzieningen voor het gezin en bij het tijdig signaleren en oppakken van problemen.

De wet onderscheidt de volgende vormen van jeugdzorg:

- Het aanbod van jeugdhulpverlening (provinciale jeugdzorg), gefinancierd door een doeluitkering van het Rijk aan de provincies en de grootstedelijke regio 's voor de jeugdzorg.
- Het aanbod van de jeugd-ggz en de jeugd-lvg, gefinancierd vanuit de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ). De zorgkantoren zijn hiervoor verantwoordelijk.
- De civiele plaatsingen in de justitiële jeugdinrichtingen, gefinancierd door het ministerie van Justitie in het kader van de Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

De centrale toegang tot deze onderdelen van de jeugdzorg wordt geregeld via het Bureau Jeugdzorg (BJZ). Het Bureau beoordeelt het verzoek om hulp en indiceert voor de juiste zorg. Het BJZ biedt zelf licht ambulante, vrijwillige hulp en voert zorgcoördinatie uit.

Jeugdbescherming is in de WJZ geen aparte sector meer. De (gezins)voogdij-instellingen en de jeugdreclassering worden geïntegreerd in de Bureaus Jeugdzorg. Dit geldt ook voor het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK). De zorg voor licht verstandelijk gehandicapte (lvg) jeugdigen valt binnen het beleidskader van de gehandicaptenzorg, maar wordt binnen de Wet op de jeugdzorg als apart aandachtsgebied onderscheiden. Ook de toegang tot de landelijke voorzieningen gaat via het BJZ lopen. Vanwege de voorbereidingen voor de invoering van de WJZ heeft de Raad voor de Kinderbescherming meer de rol van specialist gekregen. Meldingen komen voortaan binnen bij het BJZ of de AMK's, die de Raad kunnen inschakelen als er behoefte is aan onderzoek.

In het nieuwe jeugdzorgstelsel wil de overheid een goede aansluiting creëren tussen de jeugdzorg en het lokaal jeugdbeleid. Het algemeen en (preventief) lokaal jeugdbeleid is de verantwoordelijkheid van de gemeente en een eerste en belangrijke schakel in de jeugdzorgketen. Een belangrijk doel is te voorkomen dat problemen uit de hand lopen en zwaardere zorg nodig wordt. De jeugdzorg streeft ernaar dat de hulpverlening van korte duur is, in een lichte vorm en liefst dicht bij huis aangeboden wordt. Dat betekent dat alle jeugdvoorzieningen goed op elkaar moeten aansluiten. Daarom hebben Rijk, provincies en gemeenten hier afspraken over gemaakt in het BANS.

In november 2002 geeft de staatssecretaris van VWS in een brief aan de Tweede Kamer verbeteringen voor de jeugdzorg aan, met het oog op het voorstel Wet op de jeugdzorg. Daarmee wordt het wetsvoorstel op een aantal punten aangescherpt door:

- Een gezinscoach aan te stellen om gezinnen met meervoudige problematiek direct te begeleiden (coachen).
- Meer drang in de vrijwillige hulpverlening. Het Bureau Jeugdzorg krijgt een actievere rol bij het vroegtijdig signaleren van problemen in gezinnen en het – zonodig ongevraagd – benaderen en motiveren van die gezinnen om hulp te aanvaarden.

*Praktijkvoorbeeld: projecten over probleemgedrag van jongeren*

NIZW Jeugd (voorheen de Stichting Jeugdinformatie Nederland) houdt sinds 2000 een bestand bij van lokale, regionale en landelijke projecten gericht op probleemgedrag van jongeren. De projecten bestrijken de gehele jeugdzorg. Veel projecten in de databank zijn gericht op preventie van psychosociale problemen en het trainen van sociale vaardigheden. Het merendeel van de projecten richt zich op de jongeren zelf. Een aantal andere projecten is gericht op het voorkómen van problemen in de opvoeding waarbij het hele gezin betrokken wordt. Inmiddels zijn in de databank ruim driehonderd projecten opgenomen over de volgende onderwerpen: agressie (35), criminaliteit (97), overlast (56), psychosociale problemen (104), uitval (67), vandalisme (33) en verslaving. Voor meer informatie verwijzen we naar [www.jeugdinformatie.nl/projecten](http://www.jeugdinformatie.nl/projecten).

## 2.2.6 Kinderopvang en peuterspeelzaalwerk

Kinderopvang behoort sinds 2002 tot het beleidsterrein van het ministerie van SZW, peuterspeelzaalwerk en tieneropvang tot dat van het ministerie van VWS. Peuterspeelzaalwerk en tieneropvang vallen niet onder de Wet basisvoorziening kinderopvang (WBK). Het ministerie van VWS streeft naar een geïntegreerd aanbod van basisvoorzieningen (spelen, opvang, educatie) voor kinderen van nul tot vier jaar. Vooralsnog heeft dit niet geleid tot een keuze van het kabinet om het peuterspeelzaalwerk onder te brengen in de WBK of bij het onderwijs.

### *Wet basisvoorziening kinderopvang*

De Wet basisvoorziening kinderopvang (WBK) verstaat onder kinderopvang: het bedrijfsmatig opvangen (en het mede opvoeden) van kinderen. Onder de WBK vallen dagopvang, buitenschoolse opvang, gastouderopvang en ouderparticipatiecrèches. In principe gelden deze voorzieningen voor kinderen tot twaalf jaar. Informele opvang, tussenschoolse opvang, peuterspeelzalen en tieneropvang vallen (vooralsnog) buiten de WBK.

De WBK wil het stelsel van kinderopvang op de volgende punten verbeteren:

- Financieringsstructuur
- Kwaliteit en het toezicht daarop
- Rolverdeling tussen de verschillende overheden, sociale partners en ouders
- Medezeggenschap van ouders

De invoering van de WBK betekent dat de rol van de overheid zal veranderen. Tot nu toe draagt de rijksoverheid bij aan de ontwikkeling van kinderopvang met subsidies aan gemeenten, gericht op uitbreiding van het aantal plaatsen. De WBK gaat uit van een vraaggestuurde financiering van de kinderopvang, waarbij de ouders de middelen zelf in handen krijgen en de lasten worden verspreid over ouders, werkgevers en overheid. Ook kwaliteitsaspecten en de medezeggenschap worden in de wet geregeld.

### *Peuterspeelzaalwerk*

Peuterspeelzaalwerk (psw) is een zeer belangrijke schakel in het lokaal jeugdbeleid. Door zijn laagdrempeligheid en grote bereik krijgt de peuterspeelzaal een steeds belangrijker rol bij het voorkomen en bestrijden van onderwijsachterstanden, onder andere door de inzet van programma's voor voor- en vroegschoolse educatie (vve). Ook in het Landelijk Beleidskader Gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid (GOA) is vastgelegd dat het psw een essentiële schakel vormt om ontwikkelingsachterstanden op te sporen en te bestrijden, en taalontwikkeling te bevorderen.

Ongeveer een kwart van de organisaties voor psw biedt vve-programma's aan. Dit zijn vooral welzijnsorganisaties uit de grotere gemeenten die hiervoor doorgaans ook extra middelen krijgen. Net zoals enkele andere jeugdvoorzieningen is het peuterspeelzaalwerk onderdeel van de afspraken die in het Bestuursakkoord Nieuwe Stijl (BANS) zijn gemaakt tussen Rijk, provincies en gemeenten over het versterken van het beleid voor nul- tot zesjarigen. Deze afspraken omvatten in ieder geval:

- Een actieve regievoering door gemeenten
- Kwalitatief en kwantitatief goed peuterspeelzaalwerk
- Taal- en ontwikkelingsprogramma's in de voor- en vroegschoolse periode
- Extra inzet van de consultatiebureaus, gericht op vroegtijdige signalering van ontwikkelingsachterstanden

Over de toekomst van het psw wordt volop gediscussieerd. In de *Beleidsbrief peuterspeelzaalwerk* (ministerie van VWS 2002a) worden drie bestuurlijke modellen uitgewerkt voor het psw:

1. Versterking van de specifieke functie van het psw binnen het gemeentelijk beleid
2. Een model naar analogie van de Wet basisvoorziening kinderopvang
3. Psw als voorschoolse voorziening onder verantwoordelijkheid van het onderwijs

De modellen bepleiten alledrie een geïntegreerd voorzieningenaanbod voor jeugdigen. Daarbij gaan de eerste twee voorstellen uit van samenhang tussen kinderopvang en psw met de onderwijsvoorzieningen, terwijl het derde model psw geheel onder het bevoegd gezag van schoolbesturen wil plaatsen.

#### *Tieneropvang*

In 1999 heeft het ministerie van VWS de Tijdelijke regeling innovatieve tieneropvangprojecten ingesteld om nieuwe projecten voor tieners te stimuleren. Het programma Tieneropvang bestaat uit een behoefteonderzoek, de ontwikkeling van projecten in de praktijk en het instellen van een commissie Tieneropvang. Deze commissie heeft in april 2002 het eindadvies *Ruimte voor tieners* uitgebracht (commissie Tieneropvang 2002). De commissie pleit ervoor dat vrijetijdsarrangementen voor tieners een structurele plaats in de samenleving krijgen. Verder pleit de commissie ervoor om twee varianten, de vaste opvang en de flexibele inloop, verder te ontwikkelen en te financieren met een Stimuleringsmaatregel tienerarrangementen voor een periode van vijf jaar.

#### *Praktijkvoorbeeld: senioren in de kinderopvang*

Op veel plaatsen in Nederland zijn de afgelopen jaren experimenten opgezet om de samenwerking tussen ouderenzorg, kinderopvang en onderwijs te stimuleren. Voorbeelden hiervan zijn projecten met ouderen die als vrijwilliger meehelpen in een kinderdagverblijf, peuterspeelzaal of buitenschoolse opvang. Ook zijn er projecten waarbij verschillende organisaties onder één dak zijn samengebracht, bijvoorbeeld een kinderopvang- en een verpleeghuis. Kinderen van de kinderopvang gaan dan op bezoek bij bewoners van het verpleeghuis, of kinderen van de naschoolse opvang doen samen met de verpleeghuisbewoners een cursus koken. Daarnaast zijn er uitwisselingsprojecten tussen kinderopvanginstellingen of peuterspeelzalen en verzorgings- en verpleegthuizen, bijvoorbeeld in de vorm van een gezamenlijk ontbijt met de bewoners van het verzorgingshuis en de kinderen van een kinderdagverblijf.

### **2.2.7 Maatschappelijke opvang**

De centrumgemeenten zijn op basis van de Welzijnswet 1994 verantwoordelijk voor de planning en uitvoering van de maatschappelijke opvang. Het ministerie van VWS stelt specifieke uitkeringen aan centrumgemeenten ter beschikking: de uitkering voor maatschappelijke opvang en de uitkering voor vrouwenopvang. Bij Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) wordt geregeld welke centrumgemeenten uitkeringen krijgen.

Naast VWS zijn er nog andere ministeries betrokken bij maatschappelijke opvang, zoals Justitie (overlast en criminaliteit van drugsverslaafden en/of psychiatrisch gestoorden, huiselijk geweld, reclassering), BZK (grotesteden- en allochtonenbeleid), VROM (huisvesting, woonzorgarrangementen, huursubsidie) en SZW (armoede, sociale activering). Het rijksbeleid is erop gericht om de samenwerking tussen deze sectoren en de maatschappelijke opvang te stimuleren. Uit een interdepartementaal beleidsonderzoek blijkt namelijk dat de aansluiting tussen de verschillende voorzieningen onvoldoende is (VWS 2003). Daardoor stopt de doorstroming en verandert de maatschappelijke opvang van een tijdelijke in een permanente voorziening. Daarnaast zijn er te weinig voorzieningen voor vrouwen. Het kabinet trekt daarom extra geld uit om de maatschappelijke opvang te verbeteren. Het gaat om een bedrag dat oploopt tot € 15 miljoen in 2007.

De laatste jaren is niet alleen het aantal mensen dat een beroep doet op de maatschappelijke opvang gegroeid, ook de diversiteit van de gebruikers en hun problemen is toegenomen. Daarbij spelen verschillende factoren een rol. Zo zijn er veranderingen in het beleid en de wetgeving geweest (koppelingswet, verscherping asielbeleid). In aanpalende sectoren zoals de ggz, de verslavingszorg en de gehandicaptenzorg, is beleid ontwikkeld om deze doelgroepen in de samenleving op te vangen. Daarnaast zijn er nieuwe (potentiële) doelgroepen gekomen, zoals uitgeprocedeerde asielzoekers, illegale vreemdelingen, allochtone jongeren en slachtoffers van vrouwenhandel. Andere ontwikkelingen zijn onder meer: het ontstaan van een afrekencultuur, de wens om prestaties te kunnen meten, de registratieplicht en de politieke aandacht van overlastbestrijding.

### *Zwerfjongeren*

De overheid krijgt steeds meer aandacht voor zwerfjongeren. De Algemene Rekenkamer concludeert in het rapport *Opvang zwerfjongeren* dat er geen landelijk beeld bestaat van het aantal zwerfjongeren en van de capaciteit van de voorzieningen voor deze groep (Algemene Rekenkamer 2002). Het ministerie van VWS wil daarom bestuurlijke afspraken maken met alle betrokken partijen. Die afspraken moeten leiden tot een handleiding voor de werkvloer die duidelijk maakt wie wanneer verantwoordelijk is en hoe de samenwerking vormgegeven kan worden. De *Monitor Maatschappelijke Opvang* richt zich sinds 2001 ook op de opvang van zwerfjongeren, onder andere door het hulpaanbod voor zwerfjongeren te inventariseren.

### *Praktijkvoorbeeld: huiselijk geweld*

Het Landelijk Netwerk Huiselijk Geweld probeert alle gegevens te bundelen die over huiselijk geweld voorhanden zijn. Daarnaast zijn allerlei plaatselijke steunpunten, meldpunten, hulp- en advieslijnen in het leven geroepen, waarbij verschillende organisaties samenwerken zoals politie, justitie, gemeenten, maatschappelijke opvang en algemeen maatschappelijk werk.

Er komt ook steeds meer aandacht voor kinderen die getuige zijn van huiselijk geweld. Zo is het NIZW Jeugd / Expertisecentrum Kindermishandeling in samenwerking met onderzoeksbureau Dijkstra gestart met het project Kinderen als Getuige van Geweld: Ontwikkeling van een Regionale Aanpak. Een vergelijkbaar project, Let op de Kleintjes, draait op verschillende plekken in het land. Andere projecten zijn specifiek gericht op de plegers van huiselijk geweld met als doel het geweld te laten stoppen (daderprojecten).

## **2.2.8 Maatschappelijke dienstverlening**

Onder maatschappelijke dienstverlening vallen het algemeen maatschappelijk werk (amw) en andere instellingen zoals de Bureaus Sociaal Raadslieden, Fiom-hulpverlening, telefonische hulpdiensten, Bureaus Slachtofferhulp en Bureaus Schuldhulpverlening. Met uitzondering van het amw zijn er op dit terrein geen beleidsmatige ontwikkelingen gaande. Voor het amw is in 2000 de Tijdelijke stimuleringsregeling algemeen maatschappelijk werk ingesteld (VWS 2000). Voor de stimuleringsregeling, die op 1 januari 2004 afliep, is op jaarbasis € 11 miljoen ter beschikking gesteld. De rijksbijdrage van deze regeling wordt doorgesluisd naar het gemeentefonds.

De positie van het amw binnen de eerstelijnszorg op gemeentelijk niveau is ook onderdeel van recente beleidsontwikkelingen. De eerste lijn moet namelijk in staat zijn om een groot deel van de psychosociale problematiek op te vangen. De huisarts heeft hierbij een spilfunctie en wordt geacht samen te werken met de eerstelijnspsycholoog en het amw. Naast de capaciteitsuitbreiding van het amw bestaat de Consultatieregeling ggz. Deze regeling is ingesteld voor de eerste lijn, om de deskundigheid van de eerstelijnsdisciplines te bevorderen en samenwerking te bevorderen binnen de eerste lijn en tussen de eerste lijn en de gespecialiseerde ggz.

## **2.2.9 Verzetsdeelnemers, vervolgd en burgeroorlogsgetroffenen**

De algemene beleidsdoelstelling op het terrein van verzetsdeelnemers, vervolgd en burgeroorlogsgetroffenen heeft de volgende componenten (VWS 2003):

- Materieel beleid in de vorm van compensatie van het inkomensverlies dat is ontstaan door oorlogsinvaliditeit.
- Immaterieel beleid in de vorm van psychosociale hulpverlening, gericht op herstel en ondersteuning aan invalide oorlogsslachtoffers uit de Tweede Wereldoorlog en de daarop volgende Bersiap-periode in Nederlands-Indië, op wie de beginselen van 'ereschuld' of 'bijzondere solidariteit' van toepassing zijn.
- Herdenken en levend houden van de herinnering aan deze periode en met name de jeugd wijzen op gevaren van hedendaagse ontwikkelingen in hun leefomgeving die herinneren aan bepaalde gebeurtenissen uit de Tweede Wereldoorlog.



Daarnaast wil VWS met dit beleid genoegdoening voor gebrekkig naoorlogs rechtsherstel verschaffen aan individuele leden van verschillende gemeenschappen vervolgingsslachtoffers uit de Tweede Wereldoorlog, en de infrastructuur van die gemeenschappen versterken. Een andere doelstelling is meer internationale samenwerking bij het onderwijzen, herdenken en onderzoeken van de geschiedenis van de holocaust.

De rijksoverheid schept voorwaarden om het stelsel van pensioenen, uitkeringen en bijzondere voorzieningen voor slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog goed en doelmatig uit te voeren. De uitvoeringsorganisaties blijven functioneren om ook de laatste oorlogsgetroffenen in de gelegenheid te stellen gebruik te maken van de bestaande faciliteiten.

## 2.2.10 Sport

De koers van het sportbeleid die het ministerie van VWS tot op heden vaart, is op hoofdlijnen vastgelegd in de nota *Wat sport beweegt* (VWS 1996). Daarin staat een accentverschuiving centraal: van kwantiteit (laagdrempelige toegang voor iedereen) naar kwaliteit (verantwoord aanbod en begeleiding). Volgens de nota moet het sportbeleid de kwaliteit verbeteren van de sportdeelname en van de omstandigheden waaronder sport kan worden beoefend. Het beleid moet daarnaast zijn gericht op een grotere bijdrage van sportbeoefening aan gezondheidsverbetering, werkgelegenheid en sociale integratie. De belangrijkste beleidsinitiatieven in de afgelopen periode hebben betrekking op de 'breedtesportimpuls', de 'topsport' en op het beleid voor 'sport, bewegen en gezondheid'. Hieronder gaan we daarop nader in.

### *Breedtesportimpuls*

De Stimuleringsregeling breedtesportimpuls (BSI) van het ministerie van VWS is in 1999 van start gegaan. De regeling was in eerste instantie uitsluitend bedoeld voor gemeenten; sinds 2000 kunnen ook sportbonden en provincies deelnemen. De speerpunten van de breedtesportimpuls (VWS 1999) zijn:

- Versterking van de lokale sportinfrastructuur, met name van de sportverenigingen.
- Het inzetten van sport om bij te dragen aan oplossingen voor maatschappelijke lokale 'problemen' (integrale benadering).
- Versterking van de algemene lokale sociale infrastructuur.
- Het leggen van lokale dwarsverbanden tussen diverse sportaanbieders en met andere aan de sport gerelateerde sectoren, zoals het onderwijs, de recreatie, het welzijnswerk en de gezondheidszorg.

Uit de *Monitor breedtesportimpuls* (VWS en NISB 2002) blijkt dat de BSI goed is ontvangen. In de periode 1999 tot en met het voorjaar van 2003 zijn 208 van de gemeenten (waaronder vrijwel alle grote) mee gaan doen aan de BSI. Ruim de helft van de bonden (32) heeft de impuls benut. Nog zeker 57 gemeenten hebben zich nadien aangemeld, waardoor ruim de helft van de Nederlandse gemeenten deelneemt. Eind 2003 zijn de aanvragen van tien provincies gehonoreerd.

De BSI wordt ook op projectniveau geëvalueerd. Uit de tweede meting, uitgevoerd door Marktplan Adviesgroep (Marktplan 2003) blijkt dat de ervaringen met de breedtesportimpuls positief zijn. In totaal zijn 673 deelprojecten gesubsidieerd. De projectduur is minimaal drie jaar en maximaal zes jaar. De meest voorkomende projecten zijn: sportbuurtwerk (92) verenigingsondersteuning en oprichting sportservicepunten (141), sport- en bewegingsstimulering voor ouderen (46), projecten in of met het onderwijs, met name sportkennismakingsprogramma's (134).

Volgens Marktplan versterkt de BSI het lokale sportaanbod, stimuleert die de beleidsvorming bij gemeenten en bonden, en geeft die een impuls aan de samenwerking tussen sport en andere beleidsterreinen, zoals jeugdbeleid, ouderenbeleid, onderwijs en gezondheidszorg.

De Stimuleringsregeling breedtesport wordt per 31 december 2004 beëindigd. Na die datum kunnen organisaties geen aanvragen voor de BSI meer indienen. Onder de titel *Buurt, onderwijs en sport* (BOS) bereidt het ministerie van VWS in samenwerking met het ministerie van OCW een nieuwe regeling voor.

### *Topsport*

In de nota *Kansen voor Topsport* (VWS 1998) is het topsportbeleid van de rijksoverheid uiteengezet. Doel is topsportbeoefening in Nederland onder professionele en maatschappelijk verantwoorde omstandigheden te bevorderen.

Het topsportbeleid kent de volgende deelgebieden (VWS 2003):

- De maatschappelijke positie van topsporters (fasen van talentherkenning en -ontwikkeling, topsporter zijn en afbouw van de sportcarrière)
- De topsportinfrastructuur (sportbonden, sportmedisch beleid, wetenschappelijke ondersteuning, topsportaccommodaties, topsportevenementen)
- Tegengaan van dopinggebruik
- Het afstemmen van beleid dat invloed heeft op het topsportklimaat in Nederland

VWS streeft ernaar om de individuele leefsituatie, trainingsmogelijkheden en -faciliteiten van topsporters te verbeteren, ook voor hun deelname aan internationale wedstrijden. Sinds enige jaren bestaat het Fonds voor de Topsporter, waaruit de kosten van het levensonderhoud van topsporters kunnen worden betaald. Het gaat dan met name om (aankomende) topsporters die onvoldoende inkomsten kunnen verkrijgen uit sponsoring.

Met zijn topsportbeleid beoogt NOC\*NSF optimale omstandigheden voor topsporters en topsportcoaches te creëren, evenals een professionele organisatie van de Nederlandse topsport en van de marketing en financiering van topsport. Dit beleid is (met het oog op de Olympische Spelen 2004) ingegeven door de ambitie om Nederland de aansluiting te laten behouden bij de internationale sportwereld.

Om dat beleid uit te voeren ontvangt NOC\*NSF subsidie voor onder meer talentontwikkeling, goede trainings- en wedstrijdprogramma's, de aanschaf van materialen en het aantrekken van topsportbegeleiders. NOC\*NSF stimuleert en helpt de aangesloten sportbonden een goed topsportbeleid te ontwikkelen, inclusief talentherkennings- en ontwikkelingsprogramma's.

### *Sport, bewegen en gezondheid*

In de nota *Sport, bewegen en gezondheid* (VWS 2001a) staat dat door sport en bewegen gezondheidswinst kan worden behaald. Uit onderzoek blijkt dat de Nederlandse bevolking te weinig beweegt. Daarom is een impuls nodig om mensen gezond (en blessurevrij) in beweging te krijgen. Een actieve levensstijl heeft niet alleen een belangrijke preventieve werking, maar kan ook bijdragen aan het herstel van chronische aandoeningen en beperkingen. Bovendien kunnen mensen met verantwoord bewegen blessures tegengaan en andere gezondheidsrisico's verkleinen.

De *Bewegingsmonitor*, die in opdracht van VWS wordt uitgevoerd, meet hoeveel uren Nederlanders sporten en hoeveel blessures zich daarbij voordoen. Uit deze monitor blijkt dat in 2000 zo'n 45 procent van de Nederlandse bevolking voldoet aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen (NNGB) (Ooijendijk 2002). Vrouwen voldoen iets beter dan mannen aan de NNGB (respectievelijk 46 en 44 procent) en personen van 18 tot 34 jaar en 65-plussers voldoen respectievelijk 42 en 41 procent. Het percentage mensen dat volledig inactief is (geen enkele dag tenminste 30 minuten lichamelijk actief), bedraagt in de zomer 9,2 procent en in de winter 14,2 procent (Ooijendijk 2002). Jaarlijks doen zich ongeveer 2,3 miljoen sportblessures voor. De kans op een blessure voor een sporter is 13 procent, voor topsporters zelfs 60 procent (VWS 2001b).

Een van de doelstellingen van de nota *Sport, bewegen en gezondheid* is om het percentage Nederlanders dat inactief is, terug te brengen naar 10 procent en het blessurerisico per sporter per jaar te verlagen naar 11 procent. Eind 2003 is NISB, samen met het NIGZ en NOC\*NSF, in opdracht van VWS gestart met de driejarige campagne FI@sh! om onder andere meer bekendheid te geven aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen.

### *Antidopingbeleid*

Het grootste deel van de VWS-subsidie voor het tegengaan van doping gaat als instellingssubsidie naar Doping Controle Nederland (DoCoNed) en het Nederlands Centrum voor Dopingvraagstukken (NeCeDo). Jaarlijks stelt NOC\*NSF op advies van NeCeDo vast hoeveel controles er in totaal en per tak van sport moeten plaatsvinden. Als subsidievoorwaarde voor sportbonden hanteert VWS de medewerking aan het aantal controles per sportorganisatie.

*Praktijkvoorbeeld: jeugd en sport*

Op lokaal niveau zijn er steeds meer sportprojecten voor jongeren waarin organisaties uit de sport, hulpverlening, welzijn, justitie en onderwijs samenwerken. Ook scholen en sportverenigingen werken steeds vaker samen, vooral in het kader van de brede school en de buitenschoolse opvang. Een overzicht van die samenwerking staat in de publicatie *Door de bomen het BOS. Inventarisatie en analyse van lokale projecten op het gebied van buurt, onderwijs en sport* (DSP-groep 2003).

## 3 Feiten en cijfers

### 3.1 Inleiding

Dit hoofdstuk bevat feiten en cijfers over een groot aantal voorzieningen in de sectoren Welzijn, Jeugd, Sport en Verzetsdeelnemers, vervolgd en burgeroorlogsgetroffenen. Deze getallen vallen onder de categorieën aanbod (inclusief personeel) en capaciteit, gebruik, financiën en kwaliteit. Het gaat hierbij in de eerste plaats om feiten en cijfers over voorzieningen die direct diensten aan burgers leveren.

### 3.2 Welzijnssituatie van de bevolking

In dit brancherapport worden feiten en cijfers gepresenteerd over de deelsectoren van de sector Welzijn en Sport. Dat gebeurt vooral door het feitelijke aanbod van voorzieningen in beeld te brengen. De gebruiker van de welzijns- en sportvoorzieningen blijft onderbelicht. Om het maatschappelijk nut en de noodzaak van deze voorzieningen te bepalen is het welzijnsperspectief van de gebruikers en gebruikersgroepen wel van belang. Concrete informatie over dat welzijnsperspectief is echter niet voorhanden. In *De sociale staat van Nederland 2003* heeft het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) (Roes 2003) een leefsituatie-index ontwikkeld waarin verschillende terreinen van de leefsituatie geïntegreerd zijn. Die terreinen zijn:

- Gezondheid
- Wonen
- Bezit van duurzame consumptiegoederen
- Mobiliteit
- Vrijtijdsactiviteiten
- Sociale participatie
- Sport
- Vakantie

In deze paragraaf gebruiken we de leefsituatie-index om bij benadering een beeld te geven van de welzijnssituatie van de bevolking.

#### *Leefsituatie*

De leefsituatie in Nederland is vanaf 1990 verbeterd. Een belangrijke factor daarbij is dat minder mensen in een maatschappelijke achterstandspositie verkeren. Als gevolg van de economische voorspoed tot 2002 hebben meer mensen werk gevonden, waarmee ook het inkomen steeg. Ook steeg de ontwikkeling van het onderwijsniveau. Door de gestegen inkomens konden meer mensen duurzame consumptiegoederen aanschaffen. Vooral achterstandsgroepen profiteerden en haalden hun achterstand (deels) in. Daarnaast verbeterde de woonsituatie en konden meer mensen zich een vakantie veroorloven.

Dat de leefsituatie verbeterde, is ook te zien aan het percentage mensen met een slechte leefsituatie. In 1990 verkeerde 19 procent in een slechte leefsituatie, in 2002 was dat nog maar 13 procent. Het percentage mensen met een goede leefsituatie is gestegen van 14 procent in 1990 tot 19 procent in 2002.

De leefsituatie verbeterde vooral in materiële zin. Met de immateriële aspecten ging het juist slechter, bijvoorbeeld met gezondheid, sociale en culturele participatie en sport. Hoewel de frequentie van het sporten licht toenam, was er een achteruitgang in de diversiteit: het aantal sporten per persoon daalde. De vrijetijdsactiviteiten zijn over de gehele linie teruggelopen: het aantal hobby's verminderde en mensen bezochten minder verschillende culturele podia. De gezondheid in termen van ziektes en aandoeningen veranderde nauwelijks, maar tussen 1999 en 2002 was er wel een geringe toename van het aantal psychosomatische klachten.

#### *Individuele kenmerken en maatschappelijke hulpbronnen*

Onderwijs, werk en inkomen zijn hulpbronnen die de leefsituatie kunnen verbeteren. Hoe meer van die hulpbronnen een mens bezit, hoe beter zijn leefsituatie zal zijn. Bij de kwaliteit van de leefsituatie spelen ook andere zaken een rol, zoals de leeftijd en de samenstelling van het huishouden. Het belang van inkomen, opleiding en leeftijd is in de loop van de jaren negentig steeds groter geworden en ook de invloed van de positie op de arbeidsmarkt is gegroeid. Met name onderwijs is een factor van betekenis: hoe hoger de opleiding, hoe hoger de arbeidsparticipatie en het inkomen. Ondanks een toename van het opleidingsniveau zijn er echter nog steeds hardnekkige onderwijsachterstanden. Allochtone basisschoolleerlingen kampen nog met aanzienlijke achterstanden ten opzichte van autochtone leerlingen.

De arbeidsparticipatie en het inkomensniveau zijn afhankelijk van de fase waarin mensen verkeren. Op twee momenten kan er sprake zijn van een terugval: bij de overgang van een gezin zonder kinderen naar gezin met kinderen en bij de vroege uittreding van ouderen. In dat laatste geval is het inkomensverlies veel minder sterk.

De hulpbronnen hebben de invloed van de samenstelling van het huishouden voor een groot deel overgenomen. Ten opzichte van 1990 hebben in 2002 leeftijd en arbeidsparticipatie meer invloed op de leefsituatie dan het type huishouden waarvan iemand deel uitmaakt. Dit soort individuele kenmerken bepaald meer dan de helft van de verschillen in leefsituatie.

#### *Omgevingskenmerken*

Omgevingskenmerken zijn ook van invloed op de leefsituatie. Het gaat dan om zowel de fysieke omgeving (de stad of buurt waarin iemand woont) als de sociale omgeving (de bevolkingssamenstelling en veiligheid van leefomgeving). Ook de sociale netwerken en de frequentie van sociale contacten spelen een belangrijke rol. Als het contact met familieleden, burens of vrienden frequenter is, wordt de leefsituatie beter. Tussen 1999 en 2002 verslechterde de leefsituatie van mensen die zelden of nooit contact hebben met familie, vrienden of burens. Deze achteruitgang heeft geen aanwijsbare oorzaak. Wel is deze groep na 1999 kleiner geworden. In sterk stedelijke gebieden is de leefsituatie van oudsher slechter dan in minder stedelijke gebieden. Ook in 2002 was dat het geval. Tussen 1999 en 2002 verbeterde de leefsituatie in de meest stedelijke gebieden, waarbij vooral de inwoners van de vier grote steden winst boekten ten opzichte van het Nederlandse gemiddelde.

De invloed van de directe woonomgeving komt tot uiting in verschillen in leefsituatie tussen verschillende wijken. De leefsituatie in wijken met veel sociaal-economische achterstand is slechter dan in wijken met weinig achterstand. Toch verbeterde de leefsituatie met name in achterstandswijken tussen 1997 en 2002. De zelfstandige invloed van deze buurtkenmerken op de leefsituatie is echter beperkt. Individuele kenmerken blijken veel meer bepalend. Kenmerken op het gebied van verloedering, hinder, bewoningsdichtheid en voorzieningenniveau zijn samengevat in de zogenoemde woonomgevingskwaliteit. Hoe hoger de woonomgevingskwaliteit van de buurt waar mensen wonen, hoe beter hun leefsituatie. Criminaliteit en verloedering in buurten met een slechte leefsituatie zijn nauwelijks hoger dan in buurten met een goede leefsituatie.

#### *Subjectieve kenmerken*

Mensen met een goede leefsituatie zijn gelukkiger, voelen zich gezonder en zijn vaker tevreden dan mensen met een slechte leefsituatie. Voor geluk is de persoonlijke levenssfeer belangrijker dan de samenleving als geheel. Ondanks toegenomen ontevredenheid over de samenleving en de regering zijn Nederlanders niet ongelukkiger geworden. Het overgrote deel (90 procent) van de Nederlanders gaf in 2002 aan gelukkig en tevreden te zijn.

#### *Verschillen tussen groepen*

De samenstelling van de groepen mensen met een slechte leefsituatie is veranderd. Van de mensen met een slechte leefsituatie behoorde in 2002 63 procent tot de laagste inkomensgroep; dat is een stijging van 12 procent ten opzichte van 1990. Na 1990 nam het aandeel ouderen toe binnen de groep met een slechte leefsituatie, evenals het aandeel laagopgeleiden, niet-werkenden, alleenstaanden en eenoudergezinnen.

Na 1999 hebben vooral een aantal groepen geprofiteerd die tot dan toe waren achtergebleven bij de positieve ontwikkelingen, zoals ouderen, mensen met een laag inkomen, allochtonen en inwoners van de grote steden. Zij gaan in materieel opzicht meer dan gemiddeld vooruit. Daarentegen maken de hoogste inkomensgroepen, de mensen in de drukke periode van hun leven (35 tot 44 jaar) en ook de laagopgeleiden relatief minder vooruitgang. Zij zijn minder maatschappelijk actief, sporten minder en hebben een minder diverse vrijetijdsbesteding gekregen. Gezondheidsklachten spelen vooral een rol bij de leeftijdsgroep 35 tot 44 jaar en de laagopgeleiden.

#### *Conclusie*

De leefsituatie is vooral verbeterd voor groepen die nogal eens met achterstand te maken hebben. Tussen 1999 en 2002 hebben zij een inhaalslag weten te maken. Of dat met de huidige economische teruggang zo blijft, zal moeten blijken.

### 3.3 Kerncijfers welzijn en sport

In deze paragraaf presenteren we drie tabellen met de meest recente kerngegevens over de sector Welzijn en Sport. Tabel 7 geeft de totale uitgaven weer van gemeente, provincie en Rijk aan welzijn en sport over de periode 2000–2003. De gegevens in de tabel hebben soms betrekking op de begroting, soms op de bruto- en soms op de netto-uitgaven. Daardoor zijn de uitgaven van de verschillende overheden aan welzijn en sport lastig te vergelijken.

Tabel 8 laat enkele kerncijfers zien over een aantal deelsectoren binnen de sector Welzijn en Sport. Het zijn de meest actuele gegevens die over een bepaald jaar beschikbaar zijn. De cijfers zijn ontleend aan de afzonderlijke tabellen over de deelsectoren en hebben betrekking op het aantal instellingen, het aantal fte, het aantal vrijwilligers en de financiën.

Tabel 9 toont vervolgens kerncijfers over het aantal fte en het aantal werkzame personen van georganiseerde lidinstellingen (binnen een aantal deelsectoren) van de Maatschappelijke Ondernemers Groep (MOGroep). De gegevens bestrijken de jaren 2000 tot en met 2002 en zijn niet opgehoogd naar het landelijk totaal. De tabel is opgenomen omdat de gegevens de ontwikkeling weergeven in personeelsaantallen binnen enkele deelsectoren over de periode 2000-2002.

TABEL 7

#### **Uitgaven totaal van gemeenten, provincies en Rijk aan welzijn en sport 2000-2003 (in € duizenden)**

	2000	2001	2002	2003
<b>Gemeenten<sup>1</sup></b>				
Welzijn (begroting)	2.554.790	2.785.760	3.073.700	3.289.600
Sport (bruto-uitgaven)	924.000	989.000	999.500	1.038.800
Sport (netto-uitgaven)	660.000	712.000	-	-
<b>Provincies</b>				
Welzijn (begroting)	756.400	841.900	924.600	1.041.100
Sport (netto-uitgaven)	5.000	5.000	-	-
<b>Rijk</b>				
Welzijn/sociaal beleid inclusief scholing vrijwilligers (realisatie) <sup>2</sup>	167.318	265.877	144.876	150.301
Op begroting				
Sport (netto-uitgaven)	60.000	62.000		-
Op begroting			75.000	

<sup>1</sup> Inclusief gemeenschappelijke regelingen.

<sup>2</sup> Alleen de uitgaven voor de uitvoering van de Welzijnsnota 1999-2002 (programmalijnen).

Bron: CBS/Statline; VWS 2001, 2002, 2003; ministerie van BZK, 2003

TABEL 8  
Kerncijfers van enkele deelsectoren binnen de sector Welzijn en Sport

	Jaar	Aantal instellingen	Aantal fte	Aantal vrijwilligers	Financiën (in € duizenden)
<b>Welzijn</b>					
Sociaal-cultureel werk	2001	1.426	11.977	763.87 <sup>1</sup>	Kosten: 670.531 Baten: 683.769
Welzijn ouderen	2001	426	2.538	40.539	Kosten: 183.617 Baten: 180.765
Jeugdhulpverlening <sup>3</sup>	2003	121	140.00 <sup>4</sup>	-	Doeluitkering VWS JHV: 712.654
Jeugdbescherming <sup>3</sup>	2003	-	18.27 <sup>5</sup>	-	Totaal civiel: 133.980 Pleegzorg landelijk: 14.371 Jeugdreclassering landelijk: 1.021 Jeugdreclassering regionaal: 24.628
Jeugd-lvg <sup>3</sup>	2002	-	-	-	Totaal lvg-instellingen: 143.600
Kinderdagverblijven en buitenschoolse opvang	2001	972	26.652	Uren per week: 2.245	Financiering 0-12 jaar: 1.044.437 waarvan: 170.168 door overheid
Gastouderbureaus	2001	277	460	-	Omzet gastouderbureauplaatsen 67.432
Peuterspeelzaalwerk	2001	1.818	8.671	<sup>2</sup>	Kosten: 304.369 Opbrengsten: 264.524
Maatschappelijke opvang	2001	Voorzieningen: 497	-	-	Specifieke uitkering VWS: 221.000 <sup>6</sup>
Algemeen maatschappelijk werk	2001	147	2.389	-	Totale financiering amw 126.000 <sup>11</sup>
Fiom-hulpverlening	2002	Regionale bureaus: 12 Grote steden: 4	91 16,6	- -	Kosten: 5.177 (exclusief G4) Baten: 4.918 (exclusief G4) -
SOS THD	2002	18	± 75 <sup>8</sup>	1.400	Baten: 4.609
Korrelatie	2002	1	41 <sup>9</sup>	-	Kosten = baten = 2.196
Slachtofferhulp	2002	Regionale bureaus: 75	180	1.500	Kosten: 13.927 Baten: 14.050
Sociaal raadslieden	2001	Hoofd-vestigingen: 80	343	116	Totaal loonsom: 13.212
<b>Sport</b>	2002	Sportbonden 73 Sportclubs 28.9000	Sport-organisatie: 7.750 <sup>12</sup>	1,2 mln	VWS-financiering: 75.000 <sup>10</sup>

<sup>1</sup> Het aantal vrijwilligers bij brede welzijnsinstellingen is niet bekend.

<sup>2</sup> Uit een onderzoek van de Weerd (De Weerd 2001) blijkt dat bijna driekwart van de organisaties met psw naast betaalde leidsters werkt met vrijwilligers op de peutergroepen. Gemiddeld werken er 7,1 vrijwilligers per peuterspeelzaal.

<sup>3</sup> De financiële gegevens voor JHV, jeugdbescherming en jeugd-lvg betreffen ramingen over 2003.

<sup>4</sup> Aantal fte voor de JHV over 2001.

<sup>5</sup> Gemiddelde personeelssterkte ambtelijk personeel justitiële jeugdinrichtingen (jji's) (exclusief particuliere inrichtingen).

<sup>6</sup> Uitkering VWS maatschappelijke opvang over 2003.

<sup>7</sup> Baten Fiom-hulpverlening over het jaar 2001.

<sup>8</sup> Aantal fte SOS THD 's over het jaar 2001.

<sup>9</sup> Aantal fte Korrelatie over het jaar 2001.

<sup>10</sup> Alleen bedrag op begroting VWS voor 2002.

<sup>11</sup> Financiering amw over het jaar 2000.

<sup>12</sup> Aantal werkzame personen bij sportorganisaties in 2000.

Bron: zie de tabellen bij de desbetreffende deelsectoren in hoofdstuk drie

TABEL 9  
**Kerncijfers aantal fte en werkzame personen over deelsectoren, lid van de MOGroep (niet opgehoogd naar het landelijk totaal)<sup>1</sup>**

	2000	2001	2002
<b>Aantal fte</b>			
Algemeen maatschappelijk werk	2.402	2.446	3.141
Jeugdzorg	10.906	13.489	15.970
Kinderopvang	14.268	17.359	24.087
Maatschappelijke opvang	2.998	4.059	8.182
Peuterspeelzalen	1.727	2.160	2.975
Sociaal-cultureel werk	9.616	10.083	12.204
Welzijn ouderen	1.636	1.841	2.059
<b>Aantal personeelsleden</b>	2000	2001	2002
Algemeen maatschappelijk werk	3.229	3.559	4.483
Jeugdzorg	15.093	18.547	23.852
Kinderopvang	24.381	29.028	38.668
Maatschappelijke opvang	3.941	5.505	10.352
Peuterspeelzalen	3.794	4.829	6.093
Sociaal-cultureel werk	14.549	17.361	18.058
Welzijn ouderen	2.617	2.946	3.193

<sup>1</sup> Peildata voor alle jaren, ultimo het desbetreffende jaar.

Bron: MOGroep, februari 2004

### 3.4 Sociaal-cultureel werk

Het sociaal-cultureel werk is een overkoepelend begrip voor werksoorten als het club- en buurthuiswerk, wijkcentra, opbouwwerk en jeugd- en jongerenwerk. Het sociaal-cultureel werk steunt maatschappelijke organisaties om samen met de mensen in het werkgebied (wijk, buurt of dorp) hun maatschappelijke problemen aan te pakken. Daarnaast stimuleert het sociaal-cultureel werk individuen en groepen (bewoners, vrijwilligers, zelforganisaties van minderheden en dergelijke) om actief te participeren in de samenleving. Het werk van de professional is in essentie gericht op: potenties ontwikkelen, problemen hanteerbaar maken, vernieuwingen gestalte geven en anders functioneren bevorderen. Sociaal-cultureel werk wordt vaak aangeboden op wijkniveau, is toegankelijk voor iedereen en gebeurt op basis van vrijwilligheid.

Het sociaal-cultureel werk heeft van oudsher een indeling naar leeftijdsdoelgroepen: peuters, kinderen, tieners, jongeren, volwassenen, ouderen. Het sociaal-cultureel werk besteedt ook aandacht aan specifieke doelgroepen zoals allochtonen, vrouwen, werklozen en uitkeringsgerechtigden en aan problemen in achterstandswijken.

De cijfers in de tabellen hieronder zijn afkomstig van de enquête *Welzijnswerk en kindercentra 2001* van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). In deze enquête is geen verdeling gemaakt naar werksoorten binnen het sociaal-cultureel werk, zoals jeugd- en jongerenwerk. Wel maakt de CBS-enquête over 2001 een onderscheid tussen sociaal-cultureel werk dat wordt aangeboden door specifieke instellingen en door brede welzijnsinstellingen. Deze laatste bieden naast sociaal-cultureel werk ook minstens één andere vorm van welzijnswerk aan, bijvoorbeeld kinderopvang, peuterspeelzaalwerk of algemeen maatschappelijk werk.

Voor de personeelsgegevens is ook gebruikgemaakt van cijfers van de Organisatie voor Strategisch Arbeidsmarktonderzoek (OSA). In bijlage 1 vindt u een overzicht van personeelsgegevens over het sociaal-cultureel werk, uitgesplitst naar leeftijdverdeling en sekse.

#### *Aanbod*

De tabellen 10 en 11 geven informatie over het aantal instellingen, aantal fte, aantal werkzame personen en aantal vrijwilligers binnen sociaal-cultureel werk (scw).



TABEL 10

**Aantal instellingen dat sociaal-cultureel werk<sup>1</sup> aanbiedt**

	<b>2001</b>
Aantal instellingen scw	1.341
Aantal brede welzijnsinstellingen <sup>2</sup>	100
Waarvan welzijnsinstellingen met scw	85
<b>Totaal aantal instellingen dat scw aanbiedt</b>	<b>1.426</b>

<sup>1</sup> Inclusief vluchtelingenwerk, zelforganisaties van minderheden en emancipatiewerk.

<sup>2</sup> Brede welzijnsinstellingen zijn instellingen met ten minste één werknemer en twee van de volgende werksoorten: kinderopvang, peuterspeelzaalwerk (psw), scw, algemeen maatschappelijk werk.

Bron: CBS/Statline

Uit tabel 10 blijkt dat er in 2001 1.341 specifieke scw-instellingen zijn en in totaal 1.426 instellingen die scw aanbieden. Het sociaal-cultureel werk heeft uiteenlopende organisatievormen: smal, met een of twee werksoorten, breed, met meer dan twee werksoorten. Dat laatste is het geval als dezelfde organisatie bijvoorbeeld ook algemeen maatschappelijk werk of kinderopvang aanbiedt. Vooral in de grote steden functioneren deze brede welzijnsinstellingen veelal op stadsdeelniveau. Van de 100 brede welzijnsinstellingen zijn er 15 die geen scw aanbieden.

Het scw werkt samen in een aantal structurele verbanden, vooral met de overheid, de politie en het onderwijs. Daarna volgen peuterspeelzaalwerk (psw), het jeugd- en jongerenwerk en woningbouwverenigingen.

TABEL 11

**Aantal fte, werkzame personen en aantal vrijwilligers sociaal-cultureel werk<sup>1</sup>**

	<b>2001</b>
<b>Aantal fte voor scw</b>	
Bij instellingen scw	9.196
Totaal aantal fte brede welzijnsinstellingen <sup>2</sup>	8.570
Waarvan bij scw	2.781
<b>Totaal aantal fte voor scw</b>	<b>11.977</b>
<b>Aantal werkzame personen</b>	
Bij instellingen scw	18.949
Bij brede welzijnsinstellingen <sup>2</sup>	4.290
<b>Totaal aantal werkzame personen voor scw</b>	<b>23.239</b>
<b>Aantal vrijwilligers</b>	
Bij instellingen scw	76.387
Bij brede welzijnsinstellingen <sup>3</sup>	-

<sup>1</sup> Inclusief vluchtelingenwerk, zelforganisaties van minderheden en emancipatiewerk.

<sup>2</sup> Brede welzijnsinstellingen zijn instellingen met ten minste één werknemer en twee van de volgende werksoorten: kinderopvang, psw, scw, algemeen maatschappelijk werk.

<sup>3</sup> Het aantal vrijwilligers bij brede welzijnsinstellingen is niet bekend.

Bron: CBS/Statline

Tabel 11 geeft aan dat er in 2001 in totaal circa 12.000 fte waren voor het scw. De enquête van het CBS over 2001 geeft geen exacte uitsplitsing binnen de brede welzijnsinstelling naar werksoorten. De cijfers in tabel 11 over scw-personeel binnen brede welzijnsinstellingen zijn dus een indicatie. De verdeling van het totaal aantal fte en het aantal fte voor het scw is berekend naar verhouding fte totaal : fte scw.

Het aantal fte en werkzame personen in loondienst omvat eigen personeel, uitzendkrachten en overig ingeleend personeel, maar is exclusief uitgeleend personeel. Personeel in loondienst is inclusief instroom-doorstroomplaatsen (ID'ers), oproepkrachten, stagiaires met loon en WIW-werkervaringsplaatsen.

### Gebruik

Tabel 12 geeft een overzicht van het aantal deelnemers aan diensten en het aantal uitvoeringsuren van het scw.

**TABEL 12**  
**Aantal deelnemers aan diensten en activiteiten en aantal directe uitvoeringsuren sociaal-cultureel werk<sup>1</sup>**

	2001
<b>Aantal deelnemers aan diensten</b>	
Bij instellingen scw	9.073.133
Bij brede welzijnsinstellingen <sup>2</sup>	2.110.626
<b>Totaal aantal deelnemers</b>	<b>11.183.759</b>
<b>Aantal directe uitvoeringsuren</b>	
Bij instellingen scw	8.576.410
Bij brede welzijnsinstellingen <sup>2</sup>	1.799.491
<b>Totaal aantal uitvoeringsuren</b>	<b>10.375.901</b>

<sup>1</sup> Inclusief vluchtelingenwerk, zelforganisaties van minderheden en emancipatiewerk.

<sup>2</sup> Brede welzijnsinstellingen zijn instellingen met ten minste één werknemer en twee van de volgende werksoorten: kinderopvang, psw, scw, algemeen maatschappelijk werk.

Bron: CBS/Statline

### Financiering

Tabel 13 geeft informatie over de financiering van instellingen voor sociaal-cultureel werk en scw bij brede welzijnsinstellingen.

**TABEL 13**  
**Kosten en baten van instellingen voor sociaal-cultureel werk en sociaal-cultureel werk bij brede welzijnsinstellingen (in € duizenden)<sup>1</sup>**

	2001		2001
<b>Kosten instellingen scw</b>		<b>Baten instellingen scw</b>	
Totaal	543.951	Totaal	558.564
Waarvan arbeidskosten	324.684	Waarvan subsidies van gemeenten	325.463
		Waarvan overige subsidies	109.272
		Waarvan bijdragen van particulieren/uit dienstverlening	70.453
		Waarvan bijdragen van bedrijven en instellingen en overige bedrijfsopbrengsten	53.376
<b>Kosten brede welzijnsinstellingen</b>		<b>Baten brede welzijnsinstellingen</b>	
Totaal hele instelling	389.479	Totaal hele instelling	385.249
- Kosten voor scw	126.580	- Baten voor scw	125.205
Waarvan arbeidskosten	84.038	Waarvan subsidies van gemeenten	76.030
		Waarvan overige subsidies	19.078
		Waarvan bijdragen van particulieren of uit dienstverlening	10.918
		Waarvan bijdragen van bedrijven en instellingen en overige bedrijfsopbrengsten	19.179
<b>Totaal kosten instellingen scw</b>	<b>670.531</b>	<b>Totaal baten voor scw bij brede welzijnsinstellingen</b>	<b>683.769</b>

<sup>1</sup> Brede welzijnsinstellingen zijn instellingen met ten minste één werknemer en twee van de volgende werksoorten: kinderopvang, psw, scw, algemeen maatschappelijk werk.

Bron: CBS/Statline

Naast de subsidies van gemeenten ontvangen instellingen subsidies van andere overheden, loonkostensubsidies, bijdragen van deelnemers en bedrijven en entreegelden. De enquête van het CBS over 2001 geeft geen exacte uitsplitsing binnen de brede welzijnsinstelling naar werksoorten. De kosten en baten over het scw in tabel 13 voor brede welzijnsinstellingen zijn dus een indicatie. De verhouding fte totaal ten opzichte van fte scw is gebruikt om de kosten en baten voor scw bij brede welzijnsinstellingen te berekenen.

### Kwaliteit

Tabel 14 geeft een overzicht van de stand van zaken over kwaliteit bij instellingen voor scw over 2001.

TABEL 14  
Aantal scw-instellingen dat aandacht besteedt aan kwaliteit

	Scw-instellingen 2001	Brede welzijns- instellingen met scw <sup>1</sup> 2001
<b>Aantal instellingen met:</b>	1.341	85
- Kwaliteitsbeleid	212	40
- Kwaliteitscertificaat	47	-
- Klachtenreglement	352	66
- Privacyreglement	366	46
- Cliëntmedezeggenschap	191	47
- Klanttevredenheidsonderzoek	442	58

<sup>1</sup> Brede welzijnsinstellingen zijn instellingen met ten minste één werknemer en twee van de volgende werksoorten: kinderopvang, psw, scw, algemeen maatschappelijk werk.

Bron: CBS/Statline

De Welzijnswet 1994 bepaalt dat het scw van verantwoorde kwaliteit moet zijn. De verantwoordelijkheid daarvoor ligt bij de individuele instellingen. Om de instellingen hierbij te ondersteunen werkt de MOGroep sinds 1995 aan het bevorderen van de kwaliteitszorg bij instellingen.

Voor scw en welzijn van ouderen zijn in 1997 normen ontwikkeld die zijn vastgelegd in het referentiemodel Goed voor mekaar (MOGroep 1997). Dit model is recentelijk opnieuw uitgegeven.

In 1998 en 1999 heeft de MOGroep met subsidie van VWS zeven pilots uitgevoerd om het referentiemodel te implementeren en toetsen. De resultaten van de pilots en richtlijnen over het opzetten van kwaliteitsbeleid zijn in 2001 verschenen.

### Nieuwe impuls

In het kader van het initiatief Welzijn Versterkt wordt aan kwaliteitszorg een nieuwe impuls gegeven, onder meer door het programma Kwaliteitszorg Sociaal-Cultureel Werk en Welzijn Ouderen, dat in 2004 subsidie krijgt van het ministerie van VWS. Doel van het programma is om een intern samenhangend en integraal kwaliteitssysteem in te voeren. Middelen om de kwaliteitszorg te verbeteren zijn:

- Interne toetsing en zelfevaluatie via het Nederlands Kwaliteitsmodel (INK)
- Het vastleggen en toetsbaar maken van de overeengekomen diensten en producten met financiers, overheid en klanten

De overheid ontwikkelt landelijke normen voor de kwaliteit van de zorg volgens het Harmonisatiemodel Kwaliteitsbeoordeling in de Zorgsector (HKZ). In dit model worden vertegenwoordigers van klanten, financiers en beroepsgroepen betrokken bij de ontwikkeling van het normenstelsel. De organisatie wordt extern getoetst op basis van een HKZ-certificatieschema. Een onafhankelijke externe instantie bekijkt aan de hand van dit schema of de organisatie voldoet aan de gestelde normen en of de organisatie gecertificeerd en als zodanig geregistreerd kan worden. De instantie die het certificaat toekent, controleert regelmatig de handhaving van de normen bij elke gecertificeerde instelling. Uit ervaringen met het model tot nu toe blijkt dat interne processen verbeterd zijn, fouten sneller worden gesignaleerd, en procedures en beleid duidelijker geformuleerd en gedocumenteerd zijn. Organisaties kunnen zich sterker profileren naar klanten en financiers en krijgen ook waardering van die kant. Voor kleine instellingen heeft de Vereniging Steunfuncties Welzijn (VSW) een aparte quick scan ontwikkeld, die als start voor het verbeterproces gebruikt kan worden.

### 3.5 Welzijn ouderen

Welzijnswerk voor ouderen biedt activiteiten en diensten om ouderen te ondersteunen hun leven te sturen. Uitgangspunt daarbij vormen de competenties, sociale vaardigheden en sociale verantwoordelijkheden van ouderen zelf. Het werk is onderdeel van de voorzieningen waarvan ook de woon- en zorgdiensten deel uitmaken (VOG 2001). Instellingen voor welzijn ouderen verrichten vooral drie soorten werkzaamheden: ouderen stimuleren om deel te nemen aan de samenleving, sociale preventie en persoonsgerichte begeleiding. De cijfers in de tabellen 15 tot en met 18 zijn afkomstig van de CBS-enquête Welzijnswerk en Kindercentra 2001. De enquête maakt een onderscheid tussen welzijn ouderen dat wordt aangeboden door specifieke instellingen enerzijds en brede welzijnsorganisaties anderzijds. Deze laatste bieden naast welzijn ouderen ook minstens één andere vorm van welzijnswerk aan, bijvoorbeeld kinderopvang, peuterspeelzaalwerk of algemeen maatschappelijk werk.

#### *Aanbod*

In de tabellen 15 en 16 vindt u cijfers over het aantal instellingen, aantal fte, aantal werkzame personen en aantal vrijwilligers binnen welzijn ouderen.

**TABEL 15**  
**Aantal instellingen dat welzijn ouderen aanbiedt**

	<b>2001</b>
Aantal instellingen welzijn ouderen	345
Totaal aantal brede welzijnsinstellingen <sup>1</sup>	100
<i>Waarvan voor welzijn ouderen</i>	<i>71</i>
<b>Totaal aantal instellingen dat welzijn ouderen aanbiedt</b>	<b>426</b>

<sup>1</sup> Brede welzijnsinstellingen zijn instellingen met ten minste één werknemer en twee van de volgende werksoorten: kinderopvang, psw, scw, algemeen maatschappelijk werk.  
Bron: CBS/Statline

Uit tabel 15 blijkt dat er in 2001 in totaal 345 specifieke instellingen voor welzijn ouderen zijn en in totaal 426 instellingen die welzijn ouderen aanbieden. Welzijn ouderen werkt vooral samen met instellingen voor medische en lichamelijke verzorging, de overheid, woningbouwverenigingen en andere instellingen voor welzijn ouderen.

**TABEL 16**  
**Aantal fte, aantal werkzame personen en aantal vrijwilligers welzijn ouderen**

	<b>2001</b>
<b>Aantal fte voor welzijn ouderen</b>	
Bij instellingen welzijn ouderen	1.575
Totaal aantal fte brede instellingen <sup>1</sup>	8.570
<i>Waarvan voor welzijn ouderen</i>	<i>1.008</i>
<b>Totaal aantal fte welzijn ouderen</b>	<b>2.583</b>
<b>Aantal werkzame personen voor welzijn ouderen (in loondienst)</b>	
Bij instellingen welzijn ouderen	2.908
Bij brede welzijnsinstellingen <sup>1</sup>	1.558
<b>Totaal aantal werkzame personen voor welzijn ouderen</b>	<b>4.466</b>
<b>Aantal vrijwilligers</b>	
Aantal vrijwilligers in instellingen welzijn ouderen	40.539
Bij brede welzijnsinstellingen <sup>2</sup>	-

<sup>1</sup> Brede welzijnsinstellingen zijn instellingen met ten minste één werknemer en twee van de volgende werksoorten: kinderopvang, psw, scw, algemeen maatschappelijk werk.

<sup>2</sup> Het aantal vrijwilligers van brede welzijnsinstellingen is niet bekend.  
Bron: CBS/Statline

Uit tabel 16 blijkt dat er in 2001 2.583 fte zijn voor welzijn ouderen. De enquête van het CBS over 2001 geeft geen exacte uitsplitsing binnen de brede welzijnsinstelling naar werksoorten. De cijfers in tabel 16 over personeel bij welzijn ouderen binnen brede welzijnsinstellingen zijn dus een indicatie. De verdeling van het totaal aantal fte en het aantal fte voor welzijn ouderen is berekend naar de verhouding fte totaal : fte welzijn ouderen.

Het aantal fte en werkzame personen voor welzijn ouderen in loondienst omvat eigen personeel, uitzendkrachten en overig ingeleend personeel, maar is exclusief uitgeleend personeel. Personeel in loondienst is inclusief ID'ers, oproepkrachten, stagiaires met loon en WIW-werkervaringsplaatsen.

#### *Gebruik*

Tabel 17 biedt een overzicht van het aantal deelnemers aan diensten van welzijn ouderen en het aantal uitvoeringsuren van welzijn ouderen.

**TABEL 17**  
**Aantal deelnemers aan diensten en activiteiten en aantal directe uitvoeringsuren welzijn ouderen**

	2001
<b>Aantal deelnemers diensten</b>	
Bij instellingen welzijn ouderen	2.382.018
Bij brede welzijnsinstellingen <sup>1</sup>	372.904
<b>Totaal aantal deelnemers</b>	<b>2.754.912</b>
<b>Aantal directe uitvoeringsuren</b>	
Bij instellingen welzijn ouderen	1.262.801
Bij brede welzijnsinstellingen <sup>1</sup>	503.902
<b>Totaal directe uitvoeringsuren</b>	<b>1.766.703</b>

<sup>1</sup> Brede welzijnsinstellingen zijn instellingen met ten minste één werknemer en twee van de volgende werksoorten: kinderopvang, psw, scw, algemeen maatschappelijk werk  
Bron: CBS/Statline

#### *Financiering*

Tabel 18 geeft inzicht in de financiering van welzijn ouderen.

**TABEL 18**  
**Kosten en baten instellingen welzijn ouderen en welzijn ouderen bij brede welzijnsinstellingen (in € duizenden)<sup>1</sup>**

	2001		2001
<b>Kosten instellingen welzijn ouderen</b>		<b>Baten instellingen welzijn ouderen</b>	
Totaal	137.659	Totaal	135.306
<i>Waarvan arbeidskosten</i>	<i>53.839</i>	<i>Waarvan subsidies van gemeenten</i>	<i>66.286</i>
		<i>Waarvan overige subsidies</i>	<i>8.742</i>
		<i>Waarvan bijdragen van particulieren/uit dienstverlening</i>	<i>43.771</i>
		<i>Waarvan bijdragen van bedrijven en instellingen en overige bedrijfsopbrengsten</i>	<i>16.507</i>
<b>Kosten brede welzijnsinstellingen</b>		<b>Baten brede welzijnsinstellingen</b>	
Totaal hele instelling	389.479	Totaal hele instelling	385.249
<i>Waarvan arbeidskosten totaal</i>	<i>258.580</i>		
Totaal welzijn ouderen	45.958	Totaal welzijn ouderen	45.459
<i>Waarvan arbeidskosten</i>	<i>30.512</i>	<i>Waarvan subsidies van gemeenten</i>	<i>27.604</i>
		<i>Waarvan overige subsidies</i>	<i>6.926</i>
		<i>Waarvan bijdragen van particulieren of uit dienstverlening</i>	<i>3.964</i>
		<i>Waarvan bijdragen van bedrijven en instellingen en overige bedrijfsopbrengsten</i>	<i>6.963</i>
<b>Totaal kosten instellingen welzijn ouderen</b>	<b>183.617</b>	<b>Totaal baten welzijn ouderen bij brede welzijnsinstellingen</b>	<b>180.765</b>

<sup>1</sup> Brede welzijnsinstellingen zijn instellingen met ten minste één werknemer en twee van de volgende werksoorten: kinderopvang, psw, scw, algemeen maatschappelijk werk.  
Bron: CBS/Statline

Naast de subsidies van gemeenten ontvangen instellingen voor welzijn ouderen subsidies van andere overheden, loonkostensubsidies en eigen bijdragen van deelnemers en bedrijven, en entreegelden.

De kosten en baten voor welzijn ouderen bij brede welzijnsinstellingen zijn schattingen. Als indicatie is de verhouding fte totaal : fte welzijn ouderen gebruikt.

#### *Kwaliteit*

Voor gegevens over de kwaliteit van welzijn ouderen verwijzen we naar de toelichting onder tabel 14.

### 3.6 Voorzieningen voor minderheden

De aard van het minderhedenbeleid brengt met zich mee dat er voornamelijk in aanvullende zin sprake is van een (specifiek) aanbod op lokaal niveau. In principe moeten allochtonen gebruikmaken van de algemene voorzieningen. Er zijn echter voorzieningen waarop vooral etnische groeperingen een beroep doen en die verwant zijn aan het welzijnswerk. Deze voorzieningen zijn:

- Antidiscriminatiebureaus
- Vluchtelingenwerk
- Tolkencentra
- Inburgeringsprogramma's
- Asielzoekerscentra

#### 3.6.1 Antidiscriminatiebureaus

Antidiscriminatiebureaus (adb's) hebben allereerst een functie in het behandelen en registreren van klachten over uiteenlopende vormen van discriminatie. Daarnaast geven ze voorlichting en werken ze aan beleidsbeïnvloeding. Sommige bureaus verrichten ook onderzoek en zetten preventieve acties op. De adb's proberen vooral klachten op te lossen door te bemiddelen tussen de betrokken partijen. Lukt dit niet, dan krijgt het slachtoffer zo nodig ondersteuning om zijn klacht aanhangig te maken.

Professionele afnemers van de diensten van de adb's zijn onder andere categorische organisaties van migranten, vrouwen, ouderen en homo's, politie, gemeenten en media.

Van het totaal aantal adb's zijn er ongeveer 30 tot 35 lid van de Landelijke Vereniging Anti Discriminatie Bureaus en Meldpunten (LVADB). De gegevens in de tabellen 19 tot en met 21 zijn afkomstig van de LVADB. Het zijn bewerkte registratiegegevens van de bureaus en meldpunten. De registratie door de adb's gebeurt nog niet uniform, maar de landelijke vereniging werkt sinds maart 2000 samen met de lokale adb's om de registratie en afhandeling van klachten te ontwikkelen en verbeteren.

In bijlage 1 vindt u gegevens over de klachten bij adb's naar maatschappelijk terrein en naar discriminatiegrond.

#### *Aanbod*

Tabel 19 geeft nadere informatie over het aantal instellingen, aantal fte en werkzame personen en aantal vrijwilligers adb's

**TABEL 19**  
**Aantal instellingen, aantal fte en werkzame personen en aantal vrijwilligers adb's**

	1999	2000	2001	2002
Aantal adb's	40	42 <sup>1</sup>	40 <sup>1</sup>	38 <sup>1</sup>
Aantal fulltime-eenheden				45-50 <sup>2</sup>
Aantal werkzame personen				75 <sup>1</sup>
Aantal vrijwilligers				<sup>3</sup>

<sup>1</sup> Op basis van adreslijst in 'Kerncijfers'.

<sup>2</sup> Schattingen (mondelinge opgave LVADB).

<sup>3</sup> Veel bureaus werken met stagiaires. Het aantal vrijwilligers is niet bekend, maar is volgens de LVADB waarschijnlijk beperkt. Vrijwilligers worden meestal ingezet bij projecten of voor afgebakende klussen.

Bron: LVADB 2000, 2001, 2002, 2003; schriftelijke aanvullingen LVADB december 2003

Er waren in 2002 ongeveer 38 lokale adb's of meldpunten die op verschillende manieren zijn georganiseerd. De organisaties variëren van zelfstandige stichtingen (meestal in de grotere steden en vaak met een regionaal werkgebied), provinciale steunfunctieorganisaties, lokale welzijnsstichtingen, slachtofferhulp, sociaal raadslieden en gemeentelijke instellingen. Zij werken incidenteel samen bij specifieke activiteiten en projecten, zoals voorlichting en preventie op scholen. Bij de strafrechtelijke afdoening van gevallen van discriminatie werken zij regelmatig samen met de politie en het Openbaar Ministerie. Het geschatte aantal fte (45 tot 50) (tabel 19) is inclusief de medewerkers van projecten. Veel van de ongeveer 75 medewerkers werken parttime. Er werken weinig of geen vrijwilligers in de adb's. Het opleidingsniveau is mbo en hoger.

#### *Gebruik*

Tabel 20 geeft meer inzicht in het aantal en het soort klachten bij adb's.

**TABEL 20**  
**Aantal klachten en aard van de klachten adb's**

	1999	2000	2001	2002	Toe-/afname (in %)
Aantal klachten	3.046	3.530	3.913	3.902	9,4
<b>Aard van de klachten</b>					
Omstreden behandeling				1.532	40
Vijandige bejegening				1.811	48
Geweld				181	5
Bedreiging				58	2
Overig				199	5

Bron: LVADB 2000, 2001, 2002, 2003

De gegevens in tabel 20 betreffen het aantal geregistreerde klachten en meldingen van discriminatie. Naast het aantal klachten zijn er nog circa 1.500 verzoeken om informatie en advies. Uit tabel 20 blijkt dat het aantal klachten in 2002 ten opzichte van 2001 is afgenomen. Over de periode 1999-2002 is dat aantal echter met 9,4 procent gegroeid. Vijandige bejegening en omstreden behandeling blijken in 2002 het meest voor te komen (respectievelijk 40 en 48 procent van het totaal aantal binnengekomen klachten).

#### *Financiering*

Tabel 21 geeft informatie over kosten en baten in 2002 van adb's.

**TABEL 21**  
**Kosten en baten adb's in 2002 (in € duizenden)**

	2002
Kosten	2.500 à 2.700
Baten	2.500 à 2.700 <sup>1</sup>

<sup>1</sup> Voor de Stimuleringsregeling is in de periode 2001-2004 een bedrag van ruim € 2.750.000 beschikbaar.

Bron: mondelinge opgave LVADB 2003

#### *Kwaliteit*

In 1998 is onderzoek gedaan naar de positie van de adb's en de kwaliteit van de dienstverlening (Bloemendaal 1998). Hieruit blijkt dat cliënten tevreden zijn over de kwaliteit van de dienstverlening; de dienstverlening wordt beoordeeld als volledig, bereikbaar en toegankelijk. Het gaat met name om diensten als klachtbehandeling, bemiddeling, begeleiding en opvang van slachtoffers, en het verstrekken van informatie.

### **3.6.2 Vluchtelingenwerk**

VluchtelingenWerk Nederland (VWN) is een vereniging voor vluchtelingen en asielzoekers in Nederland. Ruim negenduizend vrijwilligers en vele betaalde medewerkers geven voorlichting en bieden ondersteuning aan vluchtelingen en asielzoekers in Nederland. De organisatie is in nagenoeg alle gemeenten en in alle opvangcentra actief. In de eerste fase van de opvang levert VWN een bijdrage

aan de juridische bijstand van asielzoekers. Daarnaast behartigt VWN de belangen van asielzoekers gedurende de gehele opvangperiode.

In het kader van de Wet inburgering nieuwkomers is het geven van maatschappelijke begeleiding een van de belangrijkste activiteiten van VWN. Doel hiervan is om de vluchteling te informeren over en te introduceren in de Nederlandse samenleving. Daarnaast zet VWN zich actief in voor beleidsbeïnvloeding. De arbeidsbemiddeling van VWN voor vluchtelingen is verzelfstandigd in Stichting Emplooi. Doel en taken van deze stichting zijn: vluchtelingen begeleiden en motiveren en voor hen bemiddelen bij werkgevers. De gegevens in de tabellen 22 tot en met 24 zijn afkomstig van registratie- en administratiesystemen van VluchtelingenWerk Nederland.

#### *Aanbod*

In tabel 22 vindt u cijfers over het aantal instellingen, aantal voorzieningen, bereik, aantal werkzame personen en aantal vrijwilligers vluchtelingenwerk.

**TABEL 22**  
**Aantal instellingen, aantal voorzieningen, bereik, aantal werkzame personen en aantal vrijwilligers vluchtelingenwerk**

	2000	2001	2002
<b>Aantal instellingen</b>			
Landelijk bureau	1	1	1
<b>Aantal voorzieningen</b>			
Regionale clusters <sup>1</sup>	40	-	-
Regionale afdelingen		-	29
Stichtingen VluchtelingenWerk (vluchtelingenwerkgroepen)	341	336	348
Bereik <sup>2</sup>	494	492	493
<b>Aantal werkzame personen</b>			
Landelijk bureau			
<i>Waarvan op locatie Amsterdam</i>	176	166	159
Aanmeldcentra, onderzoekcentra, behandelkantoren en grenshospitium	-	77	72
Stichtingen Vluchtelingenwerk (vluchtelingenwerkgroepen)	717	700	650
Aantal vrijwilligers	9.750	9.300	9.000

<sup>1</sup> Regiobureaus zijn vanaf 1 april 2001 opgeheven.

<sup>2</sup> Aantal gemeenten waarin een vluchtelingenwerkgroep actief is.

Bron: VluchtelingenWerk Nederland 2001, zonder jaar (z.jr.), z.jr.

Uit tabel 22 blijkt dat de landelijke werkorganisatie van VWN is gereorganiseerd en afgeslankt. Eind 2002 zijn in alle regio's in Nederland nieuwe samenwerkingsverbanden van lokale stichtingen totstandgekomen, die in totaal 29 regionale afdelingen van VWN vormen. Vluchtelingenwerkgroepen werken binnen zo'n regionale afdeling op federatief of gefuseerd niveau samen. Structureel werkt VWN samen met de Stichting Rechtsbijstand Asiel. Ook het aantal werkzame personen is afgenomen, zowel op het landelijke bureau als bij de vluchtelingenwerkgroepen.

#### *Gebruik*

Tabel 23 biedt een overzicht van het aantal begeleidde vluchtelingen en asielzoekers door VluchtelingenWerk Nederland.



TABEL 23  
**Aantal begeleide asielzoekers<sup>1</sup> VluchtelingenWerk Nederland**

	2000	2001	2002	Toe-/afname (in%)
<b>Aantal asielzoekers dat asiel heeft</b>				
<b>aangevraagd</b>	41.306	32.579	18.667	-27,4
<i>Waarvan resteert voor verdere procedure</i>	26.022	19.058	7.700	-35,2
<i>Waarvan door medewerkers vluchtelingenwerk voorbereid op nader verhoor</i>	22.110	15.854	5.901	-36,7
<b>Totaal aantal door vluchtelingenwerk begeleide asielzoekers</b>			<b>60.581</b>	

<sup>1</sup> Cijfers zijn gebaseerd op verantwoordingsrapportage aan het ministerie van Justitie, april 2003. Cijfers over voorgaande jaren zijn niet geïnventariseerd.

Bron: VluchtelingenWerk Nederland 2001; z.jr.; z.jr.

#### *Financiering*

Tabel 24 geeft inzicht in de financiering van VluchtelingenWerk Nederland.

TABEL 24  
**Kosten en baten VluchtelingenWerk Nederland (in € duizenden)**

	2000	2001	2002
<b>Kosten</b>	23.210	24.048	27.513
<i>Waarvan subsidie steunfunctie VWS en Justitie</i>	3.809	3.181	3.389
<b>Baten</b>	21.773	25.230	26.836

Bron: VluchtelingenWerk Nederland 2001; z.jr.; z.jr.

Vluchtelingenwerk Nederland ontvangt naast de subsidie van VWS en Justitie financiële steun van de Nationale Postcode Loterij (NPL). Begin 2003 ontving VWN een bijdrage van ruim € 13 miljoen uit de opbrengsten van de loterij in 2002. Ruim 50.000 donateurs geven VWN financiële steun. Ook de inkomsten uit eigen fondsenwerving zijn gegroeid. Het Europees Vluchtelingen Fonds (EVF) en andere fondsen steunen VluchtelingenWerk in diverse specifieke projecten. De lokale en regionale afdelingen zijn onafhankelijke organisaties die voor een groot deel hun eigen financiële bronnen hebben. Bijdragen uit de inburgeringsgeldten van de gemeenten zijn voor hen de belangrijkste inkomstenbron. De Raden voor de Rechtsbijstand financieren het werk van VluchtelingenWerk in de aanmeld- en opvangcentra om asielzoekers te begeleiden bij de asielprocedure.

#### *Kwaliteit*

VluchtelingenWerk Nederland heeft tot medio 2003 aan een nieuwe verenigingsstructuur gewerkt. Dit project Verbetering van de Kwaliteit van de Dienstverlening had als doelstellingen:

- Vluchtelingen hoogwaardige kwaliteit te kunnen blijven bieden
- De continuïteit, samenhang en samenwerking in de uitvoering beter vorm te kunnen geven
- Een herkenbare organisatievorm en aanspreekpunt te creëren

### **3.6.3 Inburgering**

In 1998 is de Wet inburgering nieuwkomers (WIN) van kracht geworden. Volgens de landelijke richtlijnen moeten gemeenten nieuwkomers inburgeringsprogramma's aanbieden. Het inburgeringsproces is verdeeld in drie fasen:

- Het inburgeringsonderzoek: vaststelling of de nieuwkomer voldoet aan het achterstandscriterium en dus een programma moet volgen.
- Het programma (beroepsoriëntatie, Nederlands als tweede taal en maatschappijoriëntatie).
- Doorgeleiding op weg naar werk, richting scholing en naar sociale zelfredzaamheid.

Gemeenten en nieuwkomer maken afspraken over het programma, die in een beschikking worden vastgelegd. De gegevens in tabel 25 zijn afkomstig uit de rapportage *Inburgering 2002*, waarin gegevens van 80 procent van de gemeenten zijn opgenomen om cohortanalyses te maken over de jaren 1999 tot en met 2001. De absolute gegevens over het jaar 2002 zijn afkomstig van 99 procent van de gemeenten (doet in de cohortanalyse niet mee). De Piers Groep Management Consultants heeft de rapportage samengesteld.

### *Gebruik*

Tabel 25 geeft cijfers over het inburgeringsproces in de periode 1999-2001 en de aantallen voor 2002.

TABEL 25

### **Overzichtstabel cohorten inburgeringsproces 1999-2001 en aantallen voor 2002<sup>1</sup>**

	1999	2000	2001	2002
<b>Meldingsplichtigen<sup>2</sup></b>	26.069	29.035	39.608	38.951
<i>Waarvan:</i>				
- Niet gemeld	2.717	3.080	6.170	6.680
- Kan zich nog melden				1.418
- Gemeld	23.352	25.955	33.438	
- Ontheffing <sup>3</sup>	1.804	1.465	1.648	4.675
- Start inburgeringsonderzoek (io) <sup>4</sup>	21.548	24.463	31.790	34.930
- Nog in io <sup>4</sup>				4.216
- Uitval uit io <sup>4</sup> en programma <sup>5</sup>	8.584	5.811	6.306	2.687 <sup>6</sup>
- Einde io <sup>4</sup>	20.025	23.166	28.155	28.027
Aantal vrijstellingen <sup>7</sup>	1.765	2.296	2.791	2.334
Aantal beschikkingen <sup>8</sup>	18.260	20.870	25.364	25.693
Nog in proces	886	2.403	4.476	
Aantal verklaringen <sup>9</sup>	10.313	13.953	18.217	15.235
<i>Waarvan:</i>				
- Onbekend <sup>10</sup>	2.372	4.164	5.756	
- Doorgeleid <sup>11</sup>	7.941	9.789	12.461	
- Doorgeleid overig	1.342	2.295	1.944	
- Sociaal zelfredzaam	690	883	1.158	
- Educatie	2.682	2.729	3.937	
- Werk <sup>12</sup>	3.227	3.882	5.422	4.366

<sup>1</sup> Het is niet mogelijk om het gehele inburgeringsproces voor de groep nieuwkomers die in 2002 is ingestroomd te presenteren. Van deze groep zal een groot deel het inburgeringsproces pas in 2003 of later verlaten.

<sup>2</sup> Meldingsplichtig: de status van de nieuwkomer in het kader van de WIN, die aangeeft dat de nieuwkomer zich voor het inburgeringsonderzoek moet melden. De nieuwkomer is meldingsplichtig vanaf het moment dat hij is ingeschreven in de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA) of vanaf de datum waarop een verblijfsdocument wordt uitgereikt.

<sup>3</sup> Ontheffing: geheel of gedeeltelijke ontheffing van de plicht om deel te nemen aan een inburgeringsprogramma.

<sup>4</sup> Io: vaststelling of de nieuwkomer voldoet aan het achterstandscriterium en dus een programma moet volgen.

<sup>5</sup> De nieuwkomers die uitstromen terwijl ze niet zijn doorgeleid en daarmee het io of het programma niet succesvol hebben afgerond. Er is dan sprake van uitstroom in strijd met de WIN.

<sup>6</sup> Alleen uitval uit inburgeringsonderzoek.

<sup>7</sup> Vrijstelling: een document waarin wordt vastgesteld dat de nieuwkomer wordt vrijgesteld van het volgen van (onderdelen van) een programma.

<sup>8</sup> Beschikking: het aantal nieuwkomers dat het programma moet doorlopen.

<sup>9</sup> Verklaring: een document dat het ROC verstrekt aan de gemeente, waarin het verklaart dat de nieuwkomer heeft deelgenomen aan de in het programma overeengekomen onderdelen die het ROC heeft uitgevoerd en dat de nieuwkomer de inburgeringstoets heeft afgelegd.

<sup>10</sup> Onbekend: groep nieuwkomers waarvan de gegevens onbekend zijn nadat de verklaringen zijn uitgereikt.

<sup>11</sup> Doorgeleiding: het overdragen van de nieuwkomer naar een vervolginstelling om werk te vinden, een vervolgopleiding in het kader van inburgering, het vaststellen dat de nieuwkomer werk heeft of een opleiding volgt.

<sup>12</sup> Werk: is alle uitstroom en uitval uit het inburgeringsproces dat gerelateerd is aan het vinden van werk.

Bron: Piers Groep 2003

In tabel 25 valt op dat de groep nieuwkomers in 2001 erg hoog was ten opzichte van eerdere jaren. Deze toename komt ook terug bij de start (ontvangen van een beschikking) en het einde van het programma (ontvangen van een verklaring). Verder valt op dat vanaf de groep uit 1999 steeds meer nieuwkomers die een programma volgen, het programma ook afronden (aandeel verklaringen). In 1999

ontving 56 procent van de nieuwkomers met een beschikking een verklaring; uit de groep 2001 is dat aandeel gestegen naar 72. Uit tabel 25 blijkt ook dat de doorgeleiding van de groepen nieuwkomers uit 1999, 2000 en 2001 een relatief stabiel patroon laat zien. Verder blijkt dat hoe verder in het proces, hoe minder nieuwkomers er nog deelnemen aan het proces. In 2001 is 43 procent uitgestroomd conform de regelgeving van de WIN. Voor 2000 is dit 54 procent en voor 1999 44 procent. Dat wil niet zeggen dat van de groep nieuwkomers in 2001 57 procent is uitgestroomd in strijd met de WIN. Gemeenten weten niet altijd hoe nieuwkomers het inburgeringsproces precies verlaten. Volgens de WIN kan dat via ontheffingen, vrijstellingen en via doorgeleidingen gebeuren. Ook meldt een gedeelte van de nieuwkomers zich niet. Ten slotte is het van een deel van de nieuwkomers überhaupt niet bekend hoe zij het inburgeringsproces hebben verlaten.

De gegevens in tabel 25 over 2002 zijn niet volledig, omdat het niet mogelijk is om het gehele inburgeringsproces te laten zien voor de groep nieuwkomers die in 2002 is ingestroomd. Wel valt op dat het aantal meldingsplichtigen in 2002 is gedaald ten opzichte van 2001 en dat het aantal nieuwkomers dat start met een inburgeringsonderzoek hoog is: 89 procent van het aantal meldingsplichtigen.

### 3.6.4 Tolk- en vertaalcentrum

Tolkcentra bieden in bijna honderd talen tolk- en vertaaldiensten aan op tal van maatschappelijke terreinen, zoals welzijn, gezondheid, asielprocedures, rechtsbijstand, openbare veiligheid en sociale integratie. Het ministerie van Justitie is (nog) verantwoordelijk voor de inzet, financiering en certificering van tolken. Op 1 augustus 2000 zijn de zes regionale Tolkcentra gefuseerd tot het Tolk- en Vertaalcentrum Nederland (TVCN). Niet alle tolken zijn hierbij aangesloten. TVCN heeft klanten in bijna drieduizend instellingen. Organisaties die niet in aanmerking komen voor kosteloze dienstverlening, kunnen tegen betaling tolk- en vertaaldiensten van TVCN afnemen.

#### *Aanbod*

De gegevens over aantal voorzieningen, spreiding, aantal fte en werkzame personen van tolkcentra vindt u in tabel 26.

TABEL 26  
Aantal instellingen, spreiding, aantal fte en werkzame personen tolkcentra

	1999	2000	2001	2002
Aantal instellingen	6	1	1	1
Aantal regiokantoren:	6	6	6	
Aantal landelijke units	-	-	-	3
Front office				1
Back offices				5
Spreiding voorzieningen	Regionaal	Regionaal	Regionaal	Regionaal en landelijk
Aantal Fte (exclusief tolken en vertalers in vaste dienst)	-	-	136	117
Aantal werkzame personen			172	155
Aantal Tolken/vertalers in vaste dienst	-	-	30	27
Aantal Freelance tolken/vertalers	-	-	800	800

Bron: TVCN z.jr.; 2001; 2002; z.jr.

In 2002 zijn de zes regiokantoren van TVCN als stuu eenheid vervangen door drie landelijke, marktgerichte units (rechtsbijstand en openbare veiligheid; gezondheidszorg; sociale integratie). Er is een centraal toegangsnummer ('front office') gekomen om telefonische tolkdiensten en andere diensten aan te vragen. Vijf 'back offices' helpen ter plekke een tolk te vinden. Ook de vertaalafdeling is teruggebracht van zes naar twee afdelingen.

**TABEL 27**  
**Dienstverlening tolkencentra (gesubsidieerd en aanvullend, in gerealiseerde uren)**

	1999	2000	2001	2002
Totaal gesubsidieerde uren	514.510	555.678	557.707	513.324

Bron: TVCN z.jr.; 2001; 2002; z.jr.

Hoewel de markt zich stabiel ontwikkelt, heeft TVCN te maken met een steeds wisselende instroom van asielzoekers. Vooral in de jaren negentig is de instroom toegenomen. Sinds eind 2001 vermindert de instroom echter, omdat er minder nieuwkomers zijn (tabel 27). Het totaal aantal uren gesubsidieerde dienstverlening is in 2002 verminderd met 8 procent ten opzichte van 2001. Dit heeft vooral te maken met een verminderde dienstverlening binnen de asielsector.

**TABEL 28**  
**Ontwikkeling telefonische tolkdiensten tolkencentra 2000-2002**

	2000	2001	2002
Telefonisch	303.583	337.034	365.444
Totaal (telefonisch en persoonlijk)	412.156	441.515	470.764
Aandeel telefonisch (in %)	73,6	76,3	77,6

Bron: TVCN, z.jr.

Met ingang van 2003 geldt outputfinanciering voor TVCN met strikte voorwaarden voor prijs en aantal. Persoonlijke tolkdiensten worden slechts toegekend als het niet mogelijk of niet wenselijk is om telefonische tolkdiensten te verlenen. In tabel 28 vindt u de ontwikkeling in het aantal telefonische tolkdiensten.

#### *Kwaliteit*

In 2000 heeft het ministerie van Justitie kwaliteitsbeleid ingezet vanwege problemen met de kwaliteit en integriteit van tolken en vertalers. De kern van dit beleid is de vorming van een register van gecertificeerde tolken en vertalers. Halverwege 2001 is het kwaliteitsbeleid echter onder druk komen te staan. Onvoldoende tolken bleken bereid aan certificering mee te werken en budgettair bleek het beleid onvoldoende beheersbaar. Dit laatste leidde binnen de justitiebegroting tot forse problemen, mede omdat Justitie steeds meer geld moest stoppen in tolkdiensten van niet-justitiële sectoren, zoals die van VWS. Justitie startte het project Tolken en Vertalers. Ook werd afgesproken om een interdepartementaal beleidsonderzoek (IBO) naar de inzet van tolken te starten. De kernvraag van het onderzoek luidt: hoe kan er een beter en betaalbaar stelsel worden opgezet?

In het conceptrapport van het IBO staat een aantal aanbevelingen. Een daarvan is het advies om strikte voorwaarden op te stellen voor gratis tolkdiensten en om afnemers zelf financieel verantwoordelijk te maken voor de inzet van tolken. Een andere aanbeveling is om een onafhankelijk kwaliteitsinstituut op te richten. Dit kwaliteitsinstituut moet bevorderen dat alleen reguliere geaccrediteerde opleidingsinstellingen tolken mogen certificeren. Daarnaast pleiten de makers van het rapport voor meer keuzevrijheid en concurrentie in tolk- en vertaaldiensten vanaf 2005. Dit impliceert dat de subsidiëring van TVCN op termijn wordt afgebouwd.

### **3.6.5 Opvang van asielzoekers**

Het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA) valt onder het ministerie van Justitie. Dit is een zelfstandig bestuursorgaan. De primaire taken van het COA zijn vastgelegd in de Wet centraal orgaan opvang asielzoekers. Die taken zijn:

- Asielzoekers huisvesten in opvangvoorzieningen
- De leefbaarheid in de opvangvoorzieningen handhaven
- Materiële verstrekkingen aan asielzoekers rechtmatig uitvoeren
- Asielzoekers activeren

Gemeenten hebben een belangrijke functie bij de huisvesting, inburgering, medische zorg en het welzijn van asielzoekers. Hierbij zijn lokaal veel vrijwilligers betrokken. Aan opvang gerelateerde taken, zoals onderwijs, volwasseneneducatie,

preventieve en curatieve zorg, voeren andere (lokale) organisaties en instellingen uit. In zo 'n lokaal netwerk worden samen met het COA afspraken gemaakt over de kwaliteit en kwantiteit van de te leveren diensten. Het COA werkt verder nauw samen met de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) en de Vreemdelingendienst (VD). De Stichting Rechtsbijstand Asiel (SRA) is verantwoordelijk voor de juridische bijstand van asielzoekers. De gegevens in de tabellen 29 tot en met 31 zijn ontleend aan de systematische registratie en administratie van het COA, dat jaarlijks een jaarverslag uitbrengt.

#### *Aanbod*

Tabel 29 geeft informatie over het aantal voorzieningen, de capaciteit, spreiding, aantal fte en werkzame personen van de COA-voorzieningen

**TABEL 29**  
**Aantal voorzieningen, capaciteit, spreiding, aantal fte en werkzame personen opvang asielzoekers, centraal orgaan**

	1999	2000	2001	2002
Aantal asielzoekerscentra	72	94	-	-
Aantal opvang- en onderzoekscentra	18	16	-	-
Aantal aanvullende opvangcentra	125	128	-	-
Capaciteit centrale opvang	57.805	69.785	78.702	75.357
<b>Spreiding voorzieningen</b>				
Clusters		36	36	36
Regio 's		5	5	3
Aantal fulltime-eenheden	3.368	2.944	2.994	
Aantal werkzame personen	4.023	3.413	3.460	3.727
Aantal vrijwilligers		4.000	-	-
Personeelsinstroom	-	-	-	-
Personeelsuitstroom	-	-	-	-
Ziekteverzuim (in %)	8,5	9,6	9,5	8,8

Bron: COA 2000; 2001; z.jr.; 2003

In 2002 is het aantal asielzoekers dat wordt toegelaten in de opvang sterk verminderd. Als gevolg van de lagere instroom heeft het COA zijn opvangcapaciteit teruggebracht en de organisatie aangepast. Die aanpassingen hebben ertoe geleid dat het COA eind 2002 bestaat uit 3 regio 's en 36 clusters (tabel 29). Het voornemen was om het aantal regio 's in de loop van 2003 terug te brengen naar twee en het aantal clusters naar circa twaalf. Het aantal opvangplaatsen zal in 2005 van voornamelijk 70.000 tijdelijke naar ongeveer 16.000 tot 20.000 structurele en 4.000 tot 5000 bufferopvangplaatsen worden teruggebracht.

Uit tabel 29 blijkt verder dat de totale reguliere capaciteit in 2002 is gedaald met 3.345 plaatsen. Dat is ten opzichte van 2001 een daling van ruim 4 procent.

#### *Gebruik*

Gegevens over het gebruik van de opvang vindt u in tabel 30.

**TABEL 30**  
**Bezetting en verblijfsduur in jaren asielzoekers, centraal orgaan**

	1999	2000	2001	2002
<b>Totale bezetting centrale opvang</b>	64.771	78.246	83.801	69.618
<i>Waarvan:</i>				
- Asielzoekerscentra	30.152	40.254		
- Opvang- en onderzoekscentra	10.095	9.924		
- Aanvullende opvang	10.345	11.213		
- Kleinschalige centrale opvang	3.042	4.646		
- Zelfzorgarrangement	9.216	11.413	12.638	10.077
<b>Opvangcentra<sup>1</sup></b>			<b>71.163</b>	<b>59.541</b>
Verblijfsduur (gemiddeld in maanden)	16,6	18,4	22,3	29

<sup>1</sup> Vanaf 2001 zijn de gegevens van het COA niet meer gesplitst in soorten opvangcentra, met uitzondering van het zelfzorgarrangement.

Bron: COA 2000, 2001; z.jr.; 2003

Uit tabel 30 blijkt dat de totale bezetting van de centrale opvang in 2002 is verminderd met 14.183 personen. Dat is ten opzichte van 2001 een daling van ongeveer 17 procent. De bezetting van de centrale opvang is tot en met 1 oktober 2003 verder gedaald naar 56.849. De topvijf van nationaliteiten in de bezetting van de centrale opvang bestond op 1 oktober 2003 uit Irak 7.245; Afghanistan 5.256; Angola 4.395; Azerbeidzjan 3.431; en Iran 3.236. Uit overige landen komen 33.286 mensen. De gemiddelde verblijfsduur in de opvang vertoont al jaren een stijgende lijn: van 16,6 maanden in 1999 naar 29 maanden in 2002.

#### *Financiering*

De kosten en baten opvang van het COA vindt u in tabel 31

TABEL 31

#### **Kosten en baten opvang asielzoekers, centraal orgaan (in €)**

	1999	2000	2001	2002
Kosten	819.073	804.582	1.018.547	1.072.328
Baten	1.003.265	910.969	1.163.855	1.107.389

*Bron: COA 2000; 2001; z.jr.; 2003*

Uit tabel 31 blijkt dat de lasten voor het COA in 2002 zijn toegenomen. Dit heeft te maken met de ontwikkeling in prijzen en met de toegenomen lasten voor ziektekosten van asielzoekers. Volgens het COA is er sprake van een stijging van 20 procent ten opzichte van 2001.

#### *Kwaliteit*

Het COA gebruikt het INK-managementmodel als instrument om kwaliteit te meten en te waarborgen. In 2002 is een landelijk geldende klachtenregeling ontwikkeld en vastgesteld. Behalve asielzoekers kunnen ook omwonenden van een CAO-locatie of anderen die een klacht hebben over het COA gebruikmaken van deze regeling.

Het COA heeft in 2002 deelgenomen aan een benchmarkonderzoek naar de kwaliteit van de bedrijfsvoering en dienstverlening (KPMG 2002). Hieruit blijkt dat het COA net onder het gemiddelde scoort bij resultaatgerichtheid, waardering door klanten, maatschappij en medewerkers. Als sterke punten kwamen naar voren: de relatie met de nabije omgeving van een opvanglocatie, de creativiteit van medewerkers, de bereidheid om de organisatiestructuur te vernieuwen en de daarbijbehorende cultuur.

## **3.7 Jeugdwerk**

### **3.7.1 Landelijke jeugdorganisaties**

Nederland kent een groot aantal landelijke jeugdorganisaties (ljo's). Het uitvoerend werk vindt meestal plaats op regionaal of lokaal niveau. Ljo's zijn grotendeels vrijwilligersorganisaties, bestaande uit verschillende soorten organisaties, zoals levensbeschouwelijke, kerkelijke, politieke organisaties en belangenorganisaties van bijvoorbeeld studenten, of gehandicapte jongeren. Daarnaast bestaan er spelorganisaties, zoals Scouting en Jong Nederland, en de speeltuinorganisatie NUSO. De werkzaamheden van de ljo's vallen onder de algemene noemer jeugd- en jongerenwerk. De ljo's ondersteunen lokale en regionale groepen en de lokale afdelingen organiseren activiteiten die variëren van vorming, educatie en vrijetijdsbesteding tot gezelligheidsbijeenkomsten, discussiegroepen, weekenden of kampen. Sommige ljo's hebben een breed scala aan activiteiten, andere richten zich meer op bepaalde specialismen.

Ondanks de overeenkomsten in functie en aanbod benadrukt elke organisatie ook de identiteit van de eigen doelgroep en inhoud van het werk. Sommige ljo's richten zich in hun reguliere activiteiten op kwetsbare jongeren, zoals jeugdorganisaties voor gehandicapte jeugd. Het merendeel van het georganiseerd vrijwillig jeugdwerk in Nederland is aangesloten bij de brancheorganisatie Nederlandse Jeugdgroep (NJG), waarbij ook een aantal professionele organisaties is aangesloten. Het bereik van de NJG wordt geschat op één miljoen kinderen en jongeren die voornamelijk begeleid worden door vrijwilligers, die op hun beurt weer ondersteuning krijgen van beroepskrachten.

De NJG behartigt de belangen van het georganiseerde vrijwillig jeugdwerk en ontwikkelt zelf ook projecten om diversiteit en kwaliteit in het jeugdwerk te bevorderen. Buiten het overleg in NJG-verband is de samenwerking tussen de organisaties relatief beperkt.

#### *Aanbod en gebruik*

De gegevens in tabel 32 zijn afkomstig van de NJG en geven informatie over het aantal organisaties, aantal afdelingen, aantal leden, aantal beroepskrachten en vrijwilligers van de landelijke jeugdorganisaties.

**TABEL 32**  
**Aantal landelijke jeugdorganisaties, aantal leden, aantal werkzame personen en vrijwilligers van landelijke jeugdorganisaties**

	1999	2000	2001	2002
Aantal organisaties	24		24	27
Aantal afdelingen				6.487
Aantal leden <sup>1</sup>	417.254	456.380	443.841	495.322
Aantal beroepskrachten <sup>2</sup>				242
Aantal vrijwilligers <sup>1</sup>				103.750

<sup>1</sup> Het aantal leden en het aantal vrijwilligers in 2002 is grotendeels gebaseerd op afgeronde aantallen, en omvat 20 (wat betreft leden) en 16 (wat betreft vrijwilligers) van de 27 organisaties.

<sup>2</sup> Aantal beroepskrachten van 16 van de 27 organisaties.

Bron: NJG 2002, 2003; Van Bergen en Van der Ploeg 2002

De gegevens in tabel 32 betreffen de gesubsidieerde landelijke jeugdorganisaties die aangesloten zijn bij de NJG. Niet van alle organisaties, over alle jaren en van alle items zijn de gegevens bekend bij de NJG. Ongeveer de helft van de 27 ljo's is identiteitsgebonden (verbonden aan een kerkelijke of religieuze stroming) en ongeveer een derde niet-identiteitsgebonden (organisaties voor jongeren met een handicap en algemene jongerenorganisaties). Een aantal jeugdorganisaties geeft aan dat ze met hun activiteiten een veel groter aantal jongeren bereiken dan het aantal leden. De organisatiestructuur loopt uiteen: van directe leden en alleen een centrale organisatie tot een kleine afdelingsstructuur en lokale afdelingen, soms met een getrap lidmaatschap. De ledenaantallen lopen sterk uiteen: van minder dan honderd tot 125.000. De bij de NJG aangesloten organisaties hadden in 2002 in totaal bijna een half miljoen leden (tot 25 jaar): dit is zo'n 10 procent van de totale populatie 0- tot 24-jarigen in Nederland. Daarnaast zijn er ook (voornamelijk allochtone) ljo's die in 2001 geen subsidie ontvingen.

### 3.7.2 Speeltuinwerk

Speeltuinen zijn openbare voorzieningen die in de open lucht spel- en recreatiemogelijkheden bieden voor kinderen. Vaak is er om de speeltuin een hek gezet, staat er een speeltuingebouw, is er toezicht en worden er op bepaalde tijden activiteiten georganiseerd. De tuinen worden vaak beheerd door speeltuinverenigingen, maar soms ook door of in samenwerking met buurthuizen.

#### *Aanbod, gebruik en financiering*

De landelijke speeltuinorganisatie NUSO heeft de gegevens over aantal speeltuinen, het gebruik en de financiering voor tabel 33 aangeleverd.

**TABEL 33**  
**Aantal speeltuinen die lid zijn van NUSO, gebruik, aantal vrijwilligers en werkzame personen (bij NUSO) en financiering speeltuinwerk**

	2000	2002
Aantal speeltuinen aangesloten bij NUSO		900
Aantal gezinslidmaatschappen		225.000
Aantal jeugdleden		270.000
Aantal keren toegang tot speeltuin (kinderen en begeleiding)	3.600.000	
Aantal vrijwilligers		22.500
Aantal werkzame personen bij NUSO		14

	2000	2002
Financiering (in € duizenden)		
Subsidie VWS aan NUSO		750
Inkomsten	4.700	

Bron: NUSO z.jr.

De aantallen in tabel 33 zijn schattingen van de NUSO. Enkele van de negenhonderd leden van de NUSO zijn kinderwerkorganisaties en openbare speelplekken die door lokale verenigingen in stand worden gehouden. De inkomsten zijn bijdragen die de NUSO ontvangt van fondsen, gemeenten en fabrikanten die ten goede komen aan de lokale speeltuinen. Om speeltuinen te ondersteunen ontvangt NUSO subsidie van het ministerie van VWS.

### 3.8 Huisvesting, verzorging en opvoeding van schippers- en kermisjeugd

Binnenschippers, kermisexploitanten en circusartiesten leiden een rondtrekkend bestaan zonder vaste woon- of verblijfplaats. Daarom moeten hun leerplichtige kinderen kunnen worden opgevangen in een internaat of pleeggezin. Via de Centrale Stichting van Internaten voor Schippers- en Kermisjeugd (CENSIS) financiert het ministerie van VWS de huisvesting, verzorging en opvoeding van deze kinderen van zes tot achttien jaar in een internaat of pleeggezin. De ouders betalen daarvoor een ouderbijdrage aan CENSIS, die deze overdraagt aan het ministerie van VWS. Als CENSIS de huisvesting, verzorging en opvoeding niet zelf uitvoert maar uitbesteedt aan een pleeggezin of een organisatie die een of meer internaten beheert, sluit CENSIS daarmee overeenkomsten. CENSIS koopt dan als het ware plaatsen. Jaarlijks dient CENSIS een aanvraag in op basis van het aantal gehuisveste kinderen in een internaat of pleeggezin. De subsidie aan CENSIS bestaat uit de som van:

- De uitvoeringskosten van CENSIS
- Een normbedrag gerelateerd aan het totaal aantal kinderen gehuisvest in een internaat
- Een vergoeding gerelateerd aan het totaal aantal kinderen in pleeggezinnen

Subsidie is dus niet gebaseerd op werkelijke kosten, maar op vooraf vastgestelde normbedragen, afgeleid van de gemiddelde kosten in de sector voor de verschillende leeftijdscategorieën. Op basis van het aantal gehuisveste kinderen in het voorgaande jaar wordt vooraf vastgesteld welke kosten internaten mogen maken om de afgesproken hoeveelheid producten te leveren. Om de normbedragen te toetsen verricht CENSIS jaarlijks een vergelijkend benchmarkonderzoek naar de werkelijke kosten van de componenten waaruit het normbedrag bestaat. Pleeggezinnen ontvangen een bijdrage in de vorm van een gemiddeld bedrag op jaarbasis voor alle leeftijdscategorieën dat aansluit bij de bestaande Regeling vergoeding pleeggezinnen.

De ouders van schippers- en kermisjeugd zijn verenigd in de Landelijke Organisatie van Trekkende Bevolkingsgroepen. De gegevens in de tabellen 34, 35 en 36 zijn afkomstig van CENSIS en hebben betrekking op het aanbod (inclusief personeel), het gebruik en de financiering.

#### *Aanbod*

Tabel 34 laat de cijfers zien over het aantal voorzieningen, spreiding, aantal fte en werkzame personen voor internaten/pleeggezinnen voor schippers- en kermisjeugd.



**TABEL 34**  
**Aantal instellingen en voorzieningen, spreiding, aantal fte en werkzame personen**  
**internaten/pleeggezinnen voor schippers- en kermisjeugd**

	1999	2000	2001	2002
<b>Aantal instellingen</b>				
Organisaties (clusters) van internaten	5	5	5	5
<b>Aantal voorzieningen</b>				
Internaten	20	20	20	20
Pleeggezinnen	-	-	22	15
<b>Spreiding internaten</b>				
Gemeenten	14	14	14	16
Provincies	9	9	9	10
Aantal fte	392,35	359,25	469,08	471,29
Aantal werkzame personen				611

Bron: schriftelijke en telefonische informatie CENSIS juli 2002; november 2003

#### *Gebruik*

In tabel 35 staan gegevens over het cliëntenbestand van internaten/pleeggezinnen voor schippers- en kermisjeugd.

**TABEL 35**  
**Cliëntenbestand in internaten/pleeggezinnen voor schippers- en kermisjeugd**

	1999	2000	2001	2002	Toe-/afname (in %)
In internaten	1.725	1.615	1.475	1.367	-6,9
In pleeggezinnen	44	39	34	24	-15,2

Bron: schriftelijke en telefonische informatie CENSIS juli 2002; november 2003

#### *Financiering*

Tabel 36 geeft inzicht in de financiering van internaten/pleeggezinnen voor schippers- en kermisjeugd.

**TABEL 36**  
**Inkomsten (subsidies) en uitgaven internaten/pleeggezinnen voor schippers- en kermisjeugd (in € duizenden)<sup>1</sup>**

	1999	2000	2001	2002
Totaal subsidie internaten	24.235	24.204	23.787	22.708
Subsidie pleeggezinnen	24	22	55 <sup>2</sup>	65
<b>Totaal</b>	<b>26.317</b>	<b>24.045</b>	<b>22.815</b>	-

<sup>1</sup> Gegevens over inkomsten (1999) en uitgaven (1999 t/m 2001) van de Stichting Jaap Augustijn heeft CENSIS niet verstrekt.

<sup>2</sup> Het totaal aan subsidies aan de pleeggezinnen plus de eigen bijdragen van de ouders die CENSIS namens het ministerie van VWS incasseert. De ouderbijdrage bedraagt gemiddeld € 1.361 per kind.

Bron: schriftelijke en telefonische informatie van CENSIS juli 2002; november 2003

#### *Kwaliteit*

CENSIS geeft vorm aan het kwaliteitsbeleid in de sector en rapporteert hierover eens in de drie jaar aan de minister. Kernpunten zijn hierbij: kwaliteit van de verzorging, huisvesting en opvoeding, niveau van de begeleiding, kwaliteit van het personeel (inclusief het aantal fte per kind), aantal beroepskrachten in relatie tot de groepsgrootte en een inspraak- en klachtenregeling.

Kwaliteitsnormen zijn nog in ontwikkeling. Bureau E&M Syntax heeft in 2002 zowel een interne als een externe nultoetsing verricht. Deze is in 2003 verder uitgewerkt. In 2004 zal het kwaliteitssysteem gereed zijn. In het verlengde hiervan zal ook een systeem voor kwaliteitszorg geïmplementeerd worden. Het initiatief hiervoor ligt bij de sector, in overleg met VWS. De uitvoering gebeurt door het CENSIS Begeleidingsorgaan in Ede.

### 3.9 Jeugdzorg

Jeugdzorg biedt ondersteuning, hulp en bescherming aan jeugdigen, hun ouders of andere opvoeders bij opgroei - en opvoedingsvragen van psychische, sociale of pedagogische aard die de ontwikkeling naar volwassenheid belemmeren. Jeugdzorg richt zich vooral op situaties waarin opvoeding zo problematisch dreigt te worden, dat ouders die niet meer aankunnen.

#### *Vraag naar jeugdzorg*

De jeugdzorg richt zich op jeugdigen tot 18 jaar met een uitlopmogelijkheid naar 23 jaar. In Nederland loopt een aantal epidemiologische onderzoeken dat representatief is voor deze bevolkingsgroep. De Nederlandse Health Behaviour in School-aged Children (HBSC)-studie (Ter Bogt 2003) is een internationale studie waaraan Nederland in de periode 2001-2002 voor het eerst meedeed. De belangrijkste onderwerpen waren: gezondheid, welbevinden en risicogedrag van de schoolgaande jeugd van 11 tot 17 jaar. In het kader van dit onderzoek is onder andere de Child Behaviour Checklist (CBCL) afgenomen. Een opvallend resultaat uit de HBSC-studie is dat bijna een op de zes scholieren dusdanige problemen heeft, dat ondersteuning of professionele hulp gewenst zou zijn (Ter Bogt 2003). Meer resultaten uit de HBSC-studie vindt u in tabel 37.

TABEL 37  
Percentage jongens en meisjes (12 tot 18 jaar) met psychische problemen (in %)

Klinisch relevante problemen	Jongens	Meisjes
<b>Internaliserend</b>		
Teruggetrokken	3.1	2.5
Lichamelijke klachten	5.5	5.0
Angstig depressief	5.1	4.3
<b>Externaliserend</b>		
Delinquent gedrag	4.7	4.6
Agressief gedrag	3.7	2.1
<b>Overige problemen</b>		
Sociale problemen	3.4	2.8
Denkproblemen	7.0	7.8
Aandachtsproblemen	3.0	2.1

Bron: Ter Bogt 2003

De jeugdzorg bestaat uit de sectoren Jeugdhulpverlening (provinciale jeugdzorg), Jeugdbescherming (justitiële jeugdzorg) en Jeugd-ggz. In de nieuwe Wet op de jeugdzorg (WJZ) is jeugdbescherming geen aparte sector meer en vallen lvg-jongeren ook onder de WJZ. Het zorgaanbod voor de jeugdzorg wordt verzorgd door jeugdzorgorganisaties (JZO's). De JZO's kennen de volgende zorgenhoofdtypen: preventief, ambulant, dagbehandeling, pleegzorg en residentieel. De hoofdtypen zijn weer nader te specificeren in zorgeenheden (voorzieningen) die de zorg verlenen. In dit brancherapport zijn de gegevens opgenomen van zorgeenheidsofhoofdtypen, die in de loop der jaren onderdeel zijn geworden van Bureau Jeugdzorg (BJZ).

De jeugdhulpverlening is de omvangrijkste sector en omvat de helft van de totale capaciteit in de jeugdzorg. De jeugd-ggz en de jeugdbescherming zijn vergelijkbaar; allebei nemen ze ongeveer een kwart van de capaciteit voor hun rekening. De toegang tot de jeugdzorg is centraal geregeld. In elke provincie en regio is een Bureau Jeugdzorg dat de toegang vormt tot de gehele jeugdzorg. Per 1 januari 2004 bestaat er in veertien van de vijftien provincies en grootstedelijke regio's één Stichting Bureau Jeugdzorg. Alleen in Drenthe is dit proces nog niet afgerond (VWS 2004).

#### 3.9.1 Jeugdhulpverlening

De jeugdhulpverlening (JHV) kent de volgende voorzieningen:

- *Preventief*: kindertelefoon, opvoedtelefoon, spel- en opvoedingsvoorlichting, opvoedondersteuning, jongereninformatie, Bureau vertrouwensartsen (BVA)/Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK), en preventief overig.
- *Ambulant vrij toegankelijk*: Bureau Jeugdzorg/adviesbureau/JAC; BVA/AMK; ambulant vrij toegankelijk overig.

- *Ambulant geïndiceerd*: thuisbehandeling/hometraining; families first; ambulante kamerbegeleiding; ambulant geïndiceerd overig.
- *Pleegzorg*: pleegzorg; therapeutische gezinsverpleging en pleegzorg overig.
- *Residentieel*: crisisopvang; begeleid kamerbewonen, woonproject; kamertraining; gezinshuis; therapeutisch gezinshuis; opvoeding en verzorging; behandeling; vakinternaat; observatie; Medische Kindertehuizen (MKT); residentieel overig; VWS landelijke achtervang.

De gegevens over het *aanbod* en *capaciteit* in de jeugdhulpverlening over de jaren 1999-2002 zijn afkomstig van de jaarrapportages van de Stichting Registratie Jeugdvoorzieningen (SRJV) en het trendrapport van de SRJV 1995-2002. Het gaat hierbij om totaalschattingen. Voor 1999 en 2000 is bij het *gebruik* uitgegaan van de gegevens van het Centraal informatiepunt jeugdzorg (CIJ 2002), en voor 2001 en 2002 van de jaarrapportages van de SRJV.

De ministeries van VWS en Justitie beschikten over cijfers over de gerealiseerde capaciteit in de jeugdhulpverlening en van de landelijke VWS-voorzieningen. De wachtlijstgegevens komen van de Taskforce Wachtlijsten Jeugdzorg en beslaan de jaren 2002 en 2003. Voor de overige, vooral financiële gegevens is daarnaast gebruikgemaakt van informatie van het ministerie van VWS (op basis van ontwerpjaarverslagen jeugdhulpverlening provincies en grootstedelijke regio's 2002), de begroting 2003 van VWS en een brief van het ministerie van VWS (2004) met daarbij een bijlage met financiële overzichten en kengetallen. De tabellen zijn waar mogelijk aangevuld met cijfers uit de *Voortgangsrapportage beleidskader jeugdzorg 2003-2006*. Daarnaast is arbeidsmarktinformatie opgenomen uit OSA-rapportages en van de website [www.azwinfo.nl](http://www.azwinfo.nl). Deze website is gebaseerd op de rapportage *Arbeidsmarkt Zorg en Welzijn*, die het Nederlands instituut voor onderzoek van de gezondheidszorg (NIVEL), onderzoeksbureau Prismant en OSA jaarlijks opstellen.

In bijlage 1 vindt u meer informatie over de verdeling van personeel naar sekse, leeftijd en opleidingsniveau. Deze bijlage geeft ook informatie over de herkomst van het personeel, reden van vertrek en vacaturegegevens.

#### *Aanbod en capaciteit*

De tabellen 38 en 39 laten cijfers zien over het aantal instellingen, voorzieningen en capaciteit binnen de jeugdhulpverlening.

TABEL 38  
Aantal instellingen, voorzieningen en capaciteit jeugdhulpverlening totaal

	1999	2000	2001	2002
<b>Aantal instellingen (JHV-organisaties)</b>	181	161	132	121
<b>Aantal voorzieningen Preventief (zorgeenheden)</b>	182	188	168	171
Ambulant vrij toegankelijk/Bureau Jeugdzorg (inclusief AMK)	245	252	227	196
Ambulant geïndiceerd JHV (exclusief AMK)	160	168	204	225
Dagbehandeling	271	300	279	278
Pleegzorg	84	84	73	70
Residentieel	702	667	588	567
<b>Totaal</b>	<b>1.644</b>	<b>1.659</b>	<b>1.539</b>	<b>1.507</b>
<b>Capaciteit</b>				
Preventief	-	-	-	
Ambulant	-	-	-	
Dagbehandeling	5.483	5.306	5.192	5.135
Pleegzorg	10.069	10.534	10.119	9.384
Residentieel	8.098	7.325	6.934	6.691
<b>Totaal</b>	<b>23.650</b>	<b>23.165</b>	<b>22.245</b>	<b>21.210</b>

Bron: SRJV 2000, 2001, 2002, 2003a, b

Uit tabel 38 blijkt dat het aantal jeugdzorginstellingen sinds 1999 is afgenomen. Het aantal instellingen betreft het aantal JZO's voor jeugdhulpverlening en jeugdbescherming samen. Bij het aantal zorgeenheden (voorzieningen) valt op dat er sinds 1999 vooral een stijging te zien is bij de voorzieningen voor ambulant geïndiceerde jeugdhulpverlening (exclusief AMK) en een daling bij ambulant vrij toegankelijk en de residentieële voorzieningen.

Tabel 39 geeft een overzicht van de capaciteit van de landelijke VWS-voorzieningen tot 2003.

**TABEL 39**  
**Capaciteitsplaatsen landelijke voorzieningen VWS**

	2000	2001	2002	2003	Toe-/afname (in %)
Totaal pleegzorg landelijk	269	274	288	288	-0,3
Totaal residentieel landelijk	561	560	385	385	-10,5

Bron: ministeries van Justitie en VWS 2002a/schriftelijke opgave VWS december 2003

De capaciteitsplaatsen van de landelijke voorzieningen (13 SPD's) zullen met ingang van 1 januari 2004 (vooruitlopend op de wet) worden gedecentraliseerd.

De tabellen 40 en 41 geven informatie over personeel in de jeugdhulpverlening.

**TABEL 40**  
**Aantal fte, werkzame personen en overige personeelsgegevens jeugdhulpverlening totaal**

	1999	2000	2001	2002
Aantal fte	12.500	13.000	14.000	-
Aantal werkzame personen	16.800	18.100	18.200	-
Gemiddelde werkweek (in %)	73,3		74,1	73,5
Percentage vrouwen	66,8		68,1	68,9
Gemiddelde leeftijd in jaren	38,8		39	38,6
Gemiddeld dienstverband (aantal jaren)	6,2		5,8	-

Bron: CIJ (2001)/VOG 2000; 2001/MOGroep (2002a)/Hingstman et al. (2002)/MOGroep (in: [www.azwinfo.nl/branches/JH.php](http://www.azwinfo.nl/branches/JH.php))

**TABEL 41**  
**Personeelsdoorstroom, ziekteverzuimpercentage, aantal WAO'ers en instroom WAO en instroomkans in percentage jeugdhulpverlening totaal (in %)**

	1999	2000	2001
Personeelsdoorstroom binnen de branche	-	10	-
<b>Gemiddeld ziekteverzuim<sup>1</sup></b>			
Inclusief zwangerschapsverlof	-	8,8	8,5
Exclusief zwangerschapsverlof	-	8,1	8
Aantal WAO-uitkeringsgerechtigden	1.264	-	-
Instroom in de WAO vanuit de jeugdzorg	360	361	400
WAO-instroomkans (in %) <sup>2</sup>	2,1	2	2,3

<sup>1</sup> Peildatum februari 2000 en januari 2001.

<sup>2</sup> UWV Cadans (in: [www.azwinfo.nl/branches/JH.php](http://www.azwinfo.nl/branches/JH.php))

Bron: Van Essen et al. (2001); Hingstman et al. 2001, 2002

### Gebruik

De tabellen 42 tot en met 49 geven informatie over het gebruik van voorzieningen binnen de jeugdhulpverlening.

**TABEL 42**  
**Aantal gebruikers, cliëntenin- en uitstroom jeugdhulpverlening totaal**

	1999 <sup>1</sup>	2000 <sup>1</sup>	2001	2002
<b>Totaal aantal gebruikers dat op 1 januari van enig jaar al gebruikmaakt van zorg, vermeerderd met de instroom van dat jaar<sup>2</sup></b>				
Preventief				
Ambulant vrij toegankelijk/BJZ (inclusief AMK)	74.983	71.707	66.642	52.648
Ambulant geïndiceerd JHV (exclusief AMK)	6.985	8.367	7.747	10.002
Dagbehandeling	8.874	9.405	8.676	9.277
Pleegzorg	- <sup>3</sup>	8.010	14.013	11.626
Residentieel	18.303	16.853	16.106	16.677
<b>Totaal</b>	<b>109.145</b>	<b>114.342</b>	<b>113.184</b>	<b>100.230</b>

	1999 <sup>1</sup>	2000 <sup>1</sup>	2001	2002
<b>Clënteninstroom<sup>2</sup></b>				
Preventief	208.292	197.548	141.436	130.109
Ambulant vrij toegankelijk/BJZ	44.215	45.293	41.312	32.269
Ambulant geïndiceerd overig JHV	5.167	4.841	4.972	6.331
Dagbehandeling	4.210	4.368	4.179	4.632
Pleegzorg	- <sup>3</sup>	4.530	4.477	4.233
Residentieel	11.619	11.174	10.162	10.637
<b>Totaal</b>	<b>273.503</b>	<b>267.754</b>	<b>206.538</b>	<b>188.211</b>
<b>Clëntenuitstroom<sup>2</sup></b>				
Preventief	-	-	-	-
Ambulant vrij toegankelijk/BJZ	36.836	33.552	32.026	26.643
Ambulant geïndiceerd overig JHV	3.685	4.415	4.286	5.502
Dagbehandeling	4.114	4.381	4.088	4.547
Pleegzorg	- <sup>3</sup>	4.123	3.938	3.806
Residentieel	11.221	11.151	9.581	10.698
<b>Totaal</b>	<b>55.856</b>	<b>57.622</b>	<b>53.919</b>	<b>51.196</b>

<sup>1</sup> Voor 1999 en 2000 is uitgegaan van de CIJ-rapportage (CIJ 2002) en voor 2001 en 2002 van de jaarrapportages van de SRJV. Reden is dat de SRJV over 1999 en 2000 alleen een 100-procentschatting kan geven van het totale gebruik, niet van de in- en uitstroom. Voor de consistentie is daarom voor 1999 en 2000 alleen genoemde CIJ-rapportage gebruikt.

<sup>2</sup> Alle cijfers betreffen schattingen op basis van extrapolatie naar 100 procent.

<sup>3</sup> Over de pleegzorg in 1999 vermeldt het CIJ (2002) vanwege de lage respons geen gebruikscijfers.

Bron: CIJ 2002/SRV 2002, 2003a, b

In tabel 42 valt op dat vooral in 2002 de cliënteninstroom bij preventieve hulp aanzienlijk is gedaald; dit geldt met name voor jongereninformatiepunten en niet voor opvoedondersteuning en de kindertelefoon. Het gebruik van ambulant vrij toegankelijk schommelt; in 2002 was er echter sprake van een daling ten opzichte van 2001. Het aantal gebruikers van ambulant geïndiceerd is in de periode 1999-2002 toegenomen. Deze stijging is vooral terug te vinden in de relatieve toename van het gebruik van 'families first' en ambulant geïndiceerd overig. Het gebruik van dagbehandeling is licht gestegen. Tot 2001 stijgt het gebruik van de pleegzorg, daarna neemt het gebruik af. Ook het gebruik van de residentiële jeugdzorg daalt over een periode van vier jaar.

Tabel 43 geeft een overzicht van de gemiddelde bezetting in de jeugdhulpverlening. Hieruit blijkt dat vooral in de pleegzorg de bezetting in 2002 is toegenomen ten opzichte van 2000.

TABEL 43

**Gemiddelde bezetting in de jeugdhulpverlening totaal (in %) <sup>1</sup>**

	2000	2001	2002	2003
	Realisatie	Realisatie	Realisatie	Prognose
Dagbehandeling	94	90	93	95
Pleegzorg	86	97	99	95
Residentiële hulp	94	93	91	95

<sup>1</sup> De gegevens zijn gebaseerd op een gemiddelde respons over de periode 2000-2002 van 73 procent van de instellingen in de jeugdhulpverlening.

Bron: SRJV 2003b/schriftelijke opgave ministerie van VWS 2003

TABEL 44

**Gerealiseerde capaciteit jeugdhulpverlening totaal**

	1999	2000	2001	2002	Toe-/afname (in %)
Pleegzorg	8.026	7.659	7.879	8.045	-0,1
Dagbehandeling	5.139	4.622	4.594	4.605	-3,5
Residentieel	6.730	6.649	6.662	6.367	-1,8

Bron: Justitie en VWS 2000, 2001, 2002a; schriftelijke opgave ministerie van VWS december 2003

Over het geheel genomen is er een dalende trend zichtbaar in de gerealiseerde capaciteit van de dagbehandeling en de residentiële jeugdzorg (tabel 44). In de pleegzorg is het beeld gevarieerder: een lichte daling in 2000 ten opzichte van 1999 en daarna weer een lichte stijging in 2001 en 2002.

**TABEL 45**  
**Percentage jeugdigen dat binnen de eigen regio wordt geholpen**

	2000	2001	2002
Ambulant vrij toegankelijk	76	77	85
Ambulant geïndiceerd	87	89	91
Dagbehandeling	93	94	94
Pleegzorg	56	63	70
Residentieel	69	70	71

Bron: SRJV 2003b

Er zijn in Nederland 28 jeugdzorgregio's; elke instelling voor jeugdzorg beslaat een verzorgingsgebied dat bestaat uit een of meer van die regio's. Vrijwel alle zorg in de jeugdhulpverlening wordt gegeven binnen de eigen regio (tabel 45). Dit komt overeen met het streven om de hulpverlening in de minst ingrijpende vorm aan te bieden, zo dicht mogelijk bij de plaats waar de jeugdige duurzaam verblijft en gedurende een zo kort mogelijke periode.

**TABEL 46**  
**Gemiddelde behandelingsduur in maanden jeugdhulpverlening totaal**

	1999	2000	2001	2002	Toe-/afname (in %)
Preventief	-	-	-	-	
Ambulant vrij toegankelijk	8	7	6	8	0,0
Ambulant geïndiceerd overig JHV	8	9	8	7	-4,2
Dagbehandeling	15	14	13	12	-6,7
Pleegzorg	26	21	22	19	-9,0
Residentieel	8	7	7	6	-8,3

Bron: SRJV 2003b

De behandelingsduur bij de jeugdhulpverlening moet zo kort mogelijk zijn. Uit tabel 46 blijkt dat de duur van de hulp in maanden voor de pleegzorg in de periode 1999-2002 sterk is afgenomen. Voor ambulant geïndiceerd, dagbehandeling en de residentiele zorg is de duur in 2002 licht afgenomen. Voor ambulant vrij toegankelijk is de duur in 2002 weer op het niveau van 1999, dus licht toegenomen.

**TABEL 47**  
**Gemiddeld aantal wachtenden binnen de jeugdhulpverlening**

	2000	2001	2002	Toe-/afname 2000-2002 (in %)
Ambulant vrij toegankelijk	3413	3801	3307	-3,0
Ambulant indicatie	451	577	759	68,0
Dagbehandeling	782	749	755	-3,0
Pleegzorg	279	381	511	83,0
Residentieel	827	804	815	-1,0

Bron: SRJV 2003b

Een van de doelstellingen van de Wet op de jeugdzorg is de wachtlijsten te verminderen. Jeugdigen moeten zo snel mogelijk worden geholpen. Het trendrapport van de SRJV geeft het aantal wachtenden voor de Jeugdhulpverlening weer (tabel 47). Opvallend in deze tabel is de toename van 68 procent voor de ambulante geïndiceerde zorg en 83 procent voor de pleegzorg.

De Taskforce Wachtlijsten heeft ook onderzoek gedaan naar de wachtlijsten in de jeugdzorg. De bevindingen van de taskforce staan in de tabellen 48 en 49.

**TABEL 48**  
**Aantal wachtenden voor aanmelding en indicatie provinciale jeugdzorg**

	1-1-2002	1-7-2002	1-1-2003	1-7-2003
Aantal wachtenden BJZ > 5 werkdagen voor het vervolg van het BJZ-traject	1.770	2.413	2.541	4.166
Aantal wachtenden > 5 werkdagen bij het AMK op start onderzoek na besluitvorming hierover	623	828	919	1.110
Wachtenden jeugd-ggz (aanmelding) <sup>1</sup>	4.072		ca. 4.500	
Wachtenden jeugd-ggz (beoordeling) <sup>2</sup>	7.217		ca. 6.900	
Wachtende jeugd-ggz (behandeling) <sup>3</sup>	3.446		ca. 4.200	
Totaal jeugd-ggz	14.735			
Wachtenden jeugd-lvg (onderzoek en advies)	11		248	

<sup>1</sup> Aanmeldingswachtijd: tijd vanaf de aanmelding tot het eerste intakegesprek.

<sup>2</sup> Onderzoekswachtijd: tijd tussen intake- en adviesgesprek.

<sup>3</sup> Behandelwachtijd: tijd tussen het adviesgesprek en het eerste behandelcontact.

Bron: schriftelijke opgave VWS december 2003/Taskforce Wachtlijsten

Uit tabel 48 blijkt dat het aantal wachtenden op een indicatie door het Bureau Jeugdzorg per 1 juli 2003 ten opzichte van 1 juli 2002 is gestegen (van 2.413 wachtenden tot 4.166 wachtenden). Een eenduidige verklaring hiervoor is niet te geven. De oorzaak ligt in ieder geval niet bij een vergelijkbare stijging van het aantal aanmeldingen, aangezien het aantal aanmeldingen over de eerste helft van 2002 en de eerste helft van 2003 nagenoeg hetzelfde is. Daarbij wordt een groot deel van de stijging van het aantal wachtenden op een indicatie bepaald door één regio. De gemiddelde doorlooptijd bij het Bureau Jeugdzorg van aanmelding tot indicatiestelling vertoont een lichte stijging (van 97 werkdagen naar 106 werkdagen). Overigens is er een grote diversiteit in doorlooptijd per provincie. Dat biedt aanknopingspunten om de bedrijfsvoering te verbeteren van bureaus die nog een relatief langere doorlooptijd kennen.

Het aantal wachtenden bij het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK) per 1 juli 2003 is ten opzichte van 1 juli 2002 gestegen (van 828 tot 1.110 wachtenden). Een van de oorzaken van de wachtlijsten is de kwetsbaarheid van de organisatie: de AMK's zijn kleine organisaties en zijn daardoor extra gevoelig voor ziekteverzuim en vacatures. Bij invoering van de nieuwe Wet op de jeugdzorg worden de AMK's onderdeel van de Bureaus Jeugdzorg. Daarmee wordt de kwetsbaarheid van het AMK beperkt en kunnen de wachtlijsten beter aangepakt worden.

**TABEL 49**  
**Wachtenden voor zorgaanbod provinciale jeugdzorg**

	1-1-2002	1-7-2002	1-1-2003	1-7-2003
Aantal wachtende 'zorgvragen' > 45 werkdagen	2.045	3.341	3.078	4.636
Wachtenden jeugd-ggz	3.446			
Wachtenden jeugd-ggz (aanmelding)			ca. 4.200	
Wachtenden jeugd-ggz (beoordeling)			4.201	
Wachtende jeugd-lvg	280			
Wachtenden jeugd-lvg (onderzoek en advies)	11		83	
Wachtenden justitiële inrichtingen		274		

Bron: schriftelijke opgave VWS december 2003/Taskforce Wachtlijsten

Ook het aantal wachtenden op zorgaanbod is per 1 juli 2003 ten opzichte van 1 juli 2002 gestegen (ambulant, dagbehandeling, residentieel en pleegzorg). Het totaal aantal wachtenden is gestegen van 3.341 naar 4.636 (tabel 49). Een tussenliggende meting in januari 2003 liet nog een daling zien voor alle hulpvormen, met uitzondering van de pleegzorg. De meting van juli 2003 toont weer een stijging voor alle hulpvormen, met uitzondering van de pleegzorg. Ook hier is niet zonder meer een stijging van de vraag als oorzaak aan te wijzen. Er zijn verschillen tussen provincies en grote schommelingen binnen provincies.

### Financiering

De tabellen 50 tot en met 53 geven informatie over de financiering binnen de jeugdzorg.

**TABEL 50**  
**Totaaloverzicht bestedingen VWS 2000-2003 (in € mln)**

	2000	2001	2002	2003 (Raming)
Regionaal VWS	580,4	639,6	674	738,7
Landelijke voorzieningen VWS	26,7	28,6	21,1	26,7
<b>Totaal VWS</b>	<b>607,1</b>	<b>668,2</b>	<b>695,1</b>	<b>765,4</b>
Inhoudelijke ontwikkelingen WJZ				9,2
Bijzonder jeugdwerk <sup>1</sup>	2,3	2,2	2,3	
<b>Totaal lvg-instellingen</b>	<b>130,2</b>	<b>143,6</b>	<b>143,6</b>	<b>143,6</b>

<sup>1</sup> Het bijzonder jeugdwerk is in 2003 gedecentraliseerd.

Bron: schriftelijke opgave ministerie van VWS, december 2003

Tabel 50 geeft inzicht in de totale bestedingen van het ministerie van VWS. Naar verwachting zal de Wet op de jeugdzorg uiterlijk 1 januari 2005 in werking treden. Vanaf dat moment ontvangen provincies en grootstedelijke regio's twee doeluitkeringen: een uitkering om de BJZ te subsidiëren en een doeluitkering om het zorgaanbod te subsidiëren.

**TABEL 51**  
**Doeluitkering VWS-jeugdhulpverlening totaal aan provincies en grootstedelijke regio's (in € duizenden)**

	2000 <sup>1</sup>	2001 <sup>2</sup>	2002 <sup>2</sup>	2003 <sup>2</sup>
	Realisatie	Realisatie	Realisatie	Raming
Totaal	578.812	606.357	709.065	712.654

<sup>1</sup> Bron: ministeries van Justitie en VWS 2002a.

<sup>2</sup> Bron: ontwerpbegroting VWS 2003.

Uit tabel 51 blijkt dat de doeluitkeringen in de periode 2000 tot en met 2002 geleidelijk zijn gestegen. Per 1 januari 2002 is het justitiedeel in de doeluitkering jeugdhulpverlening overgeheveld naar de begroting van VWS. De bedragen in tabel 51 zijn exclusief loonbijstelling (OVA 2003) en inclusief indexering pleegzorg 2003, decentralisatie bijzonder jeugdwerkdienstverlening en onroerend goed.

**TABEL 52**  
**Gerealiseerde besteding doeluitkering jeugdhulpverlening (inclusief eigen middelen provincies) (in € duizenden)**

	2000	2001	2002
Ambulant/preventief	120.206	148.976	156.487
Pleegzorg	59.425	68.669	81.247
Dagbehandeling	115.133	124.099	134.694
Residentieel	248.504	262.337	278.003

Bron: ministeries van Justitie en VWS 2001, 2002a/schriftelijke opgave VVWS december 2003

Tussen 2000 en 2002 zijn de gerealiseerde bestedingen doeluitkeringen jeugdhulpverlening gestaag gegroeid. De bedragen in tabel 52 zijn inclusief Dijkstal-gelden, Van Rijn-gelden (ter verbetering arbeidsvoorwaarden), verhoging pleegvergoeding, kwaliteitsverbetering pleegzorg en loonbijstelling (OVA 2002).



TABEL 53  
Budget landelijke voorzieningen<sup>1</sup> ministerie van VWS totaal (in € duizenden)

	2000 <sup>2</sup>	2001 <sup>3</sup>	2002 <sup>3</sup>	2003 <sup>3</sup>
Ambulant landelijk	128	141	131	151
Pleegzorg landelijk	1.614	1.882	1.843	2.572
Residentieel landelijk	24.951	26.612	19.141	21.631
<b>Totaal landelijke voorzieningen VWS</b>	<b>26.694</b>	<b>28.635</b>	<b>21.116</b>	<b>24.355</b>

<sup>1</sup> De landelijke voorzieningen van VWS worden met ingang van de Wet op de jeugdzorg gedecentraliseerd en via de doeluitkeringen aan provincies en grootstedelijke regio's gefinancierd.

<sup>2</sup> Bron: ministeries van Justitie en VWS 2002a.

<sup>3</sup> Bron: schriftelijke opgave VWS december 2003

Ook het budget van VWS voor de landelijke voorzieningen (ambulant en pleegzorg) is gestegen (tabel 53). Het budget voor residentieel landelijk in 2003 is van 24.951 in 2000 gedaald naar 21.631 in 2003.

Met ingang van 1 januari 2004 (vooruitlopend op de wet) zijn de budgetten van de 13 SPD'en overgeheveld naar de doeluitkeringen Jeugdhulpverlening van de desbetreffende provincies en grootstedelijke regio's. De bedragen voor 2003 in tabel 53 zijn exclusief loonbijstelling (OVA 2003).

### 3.9.2 Jeugdbescherming

Jeugdbescherming of justitiële jeugdzorg kent de volgende voorzieningen:

- *Ambulante jeugdbescherming*: voogdij, gezinsvoogdij, jeugdreclassering, en de Raad voor de Kinderbescherming
- *Residentiele jeugdbescherming*: justitiële jeugdinrichtingen voor opvang en justitiële jeugdinrichtingen voor behandeling

Vanaf 2002 maakt Justitie bij de justitie-instellingen en andere instellingen onderscheid tussen civiele maatregelen (jeugdbescherming) en strafrechtelijk geplaatste jeugdigen. Jeugdigen die onder een civielrechtelijke maatregel vallen, maken gebruik van dezelfde zorg als jeugdigen die vanuit een vrijwillig kader worden geholpen. Strafrechtelijk geplaatste jeugdigen vallen niet onder de WJZ. De (gezins)voogdij-instellingen (gvi's) en de jeugdreclassering worden geïntegreerd in de Bureaus Jeugdzorg. De planning en financiering van de taken van de gvi's worden gedecentraliseerd naar de provincies. Ook de toegang van de landelijke voorzieningen gaat via het Bureau Jeugdzorg lopen. Ten slotte neemt het Bureau Jeugdzorg de intakefunctie van de Raad voor de Kinderbescherming over.

De gegevens in de tabellen 54 tot en met 61 zijn afkomstig van de ministeries van VWS en Justitie en van de Taskforce Wachtdlijsten. In bijlage 1 vindt u uitsplitsingen van personeelsgegevens over justitiële jeugdinrichtingen en kenmerken van gebruikers van de jeugdbescherming.

#### *Aanbod*

De tabellen 54 en 55 geven inzicht in het aantal fte van de jji's en de capaciteitsontwikkeling van de Raad voor de Kinderbescherming.

TABEL 54  
Personeelsgegevens justitiële jeugdinrichtingen (jji's) opvang en behandeling

	2000	2001	2002
Totaal rijkspersoneel jji's: opvang en behandeling: fte (afgerond)	1.452	1.671	1.827 <sup>1</sup>

<sup>1</sup> Gemiddelde personeelssterkte ambtelijk personeel (fte) exclusief particuliere inrichtingen.

Bron: Justitie 2001, 2002, 2003

Uit tabel 54 blijkt dat het aantal personeelsleden bij de jji's in 2002 ten opzichte van 2000 fors is gestegen.

**TABEL 55**  
**Capaciteitsontwikkeling Raad voor de Kinderbescherming**

	2000 <sup>1</sup>	2001 <sup>1</sup>	2002 <sup>2</sup>	2003 <sup>2</sup>
<b>Civiele taken</b>				
<b>Beschermingszaken</b>				
Capaciteit/begroting	9.600	8.500	8.100	8.988
Vraag/realisatie	8.385	8.002	8.661	
<b>Scheidings- en omgangszaken</b>				
Capaciteit/begroting	4.275	4.100	4.100	4.008
Vraag/realisatie	3.676	3.374	4.009	
<b>Overig civiel (adoptie, afstemmings- en naamwijzigingsonderzoeken)</b>				
Capaciteit/begroting	2.275	2.400	2.400	
Vraag/realisatie	2.399	2.807	2.836	
<b>Straftaken</b>				
<b>Basisonderzoek</b>				
Capaciteit/begroting	22.250	22.000	22.000	22.245
Vraag/realisatie	18.444	19.422	21.287	
<b>Vervolgonderzoek</b>				
Capaciteit/begroting	2.475	3.700	3.700	3.009
Vraag/realisatie	3.022	2.954	2.965	
<b>Taakstraffen</b>				
Capaciteit/begroting	12.000	13.900	15.300	16.281
Vraag/realisatie	11.764	13.388	15.431	

<sup>1</sup> Bron: ministeries van Justitie en VWS 2002a.

<sup>2</sup> Bron: schriftelijke opgave VWS december 2003.

Uit tabel 55 blijkt dat in de periode 2000 tot en met 2002 het aantal civiele taken bij de raad ongeveer gelijk is gebleven. Dit geldt niet voor het aantal straftaken, die fors zijn gestegen. Vanwege de overdracht van taken naar het BJZ en de AMK's blijven alle strafzaken en de coördinatie ervan een taak van de Raad voor de Kinderbescherming.

#### *Gebruik*

De tabellen 56 tot en met 59 presenteren cijfers over het gebruik van voorzieningen binnen de jeugdbescherming.

**TABEL 56**  
**Percentage ots (ondertoezichtstelling)-pupillen naar verblijfplaats (peildatum 31 december)**

	1999 <sup>1</sup>	2000 <sup>1</sup>	2001 <sup>1</sup>	2002 <sup>2</sup>
Thuis	54,7	56,2	55,8	55,8
Pleeggezin	18,8	19,3	19,3	19
Tehuis	24,5	22,9	23,4	23,8
Op kamers	2	1,6	1,5	1,4
<b>Totaal</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>
<b>Totaal absoluut</b>	<b>20.435</b>	<b>20.863</b>	<b>20.536</b>	<b>20.456</b>
Stijging ten opzichte van vorig jaar (in %)	5,1	2,1	-1,6	-0,4

<sup>1</sup> Bron: ministerie van Justitie en VWS 2002a.

<sup>2</sup> Bron: schriftelijke opgave VWS december 2003.

**TABEL 57**  
**Percentage voogdijpupillen (exclusief ama's) naar verblijfplaats (peildatum 31 december)**

	1999	2000	2001	2002
Tuis	7,6	8,3	9,2	9,8
Pleeggezin	62,5	64,5	64,5	63
Tehuis	26,7	24,1	23,7	24,8
Op kamers	3,2	3,1	2,6	2,4
<b>Totaal</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>
<b>Totaal absoluut</b>	<b>4.832</b>	<b>4.851</b>	<b>4.795</b>	<b>5.012</b>
Stijging ten opzichte van vorig jaar (in %)	1,5	0,4	-1,2	4,3

Bron: schriftelijke opgave VWS december 2003

**TABEL 58**  
**Gemiddelde duur van de ots en voogdij (in jaren)**

	1999	2000	2001	2002
Ots	3,3	3,2	3,5	3,6
Voogdij	7,7	7,8	7,3	7

Bron: schriftelijke opgave VWS december 2003

Uit de tabellen 57 en 58 blijkt dat in absolute aantalen het aantal ots-pupillen ongeveer gelijk is gebleven. Het aantal voogdijpupillen is licht toegenomen.

**TABEL 59**  
**Wachtenden voor zorgaanbod justitiële inrichtingen (jji's)**

	1-7-2002
Totaal aantal wachtenden justitiële jeugdinstellingen	274

Bron: schriftelijke opgave VWS december 2003/Taskforce Wachtlijsten

Het aantal wachtenden op het zorgaanbod bij jji's bedroeg medio 2002 274 jeugdigen (tabel 59).

#### *Financiering*

De tabellen 60 en 61 geven cijfers over de financiering van de civiele maatregelen en de jeugdreclassering.

**TABEL 60**  
**Budget van civiele maatregelen (in € duizenden)**

	2000 <sup>1</sup>	2001 <sup>1</sup>	2002 <sup>2</sup>	2003 <sup>2</sup>
	Realisatie	Realisatie	Realisatie	Raming
Totaal landelijk	18.079	24.146	23.984	31.993
Totaal regionaal	83.069	105.521	88.689	101.987
Totaal civiel			112.673	133.980
Pleegzorg landelijk	9.977	12.021	14.041	14.371

<sup>1</sup> Bron: ministeries van Justitie en VWS 2002a.

<sup>2</sup> Bron: schriftelijke opgave VWS december 2003.

**TABEL 61**  
**Budget van jeugdreclassering (in € duizenden)**

	2000 <sup>1</sup>	2001 <sup>1</sup>	2002 <sup>2</sup>	2003
	Realisatie	Realisatie	Realisatie	Raming
Totaal landelijk	18.079	24.146	966	1.021
Totaal regionaal	83.069	105.521	25.395	24.628

<sup>1</sup> Bron: ministeries van Justitie en VWS 2002a.

<sup>2</sup> Bron: schriftelijke opgave VWS december 2003.

De cijfers in tabel 61 over 2000 en 2001 bevatten cijfers over zowel civiele maatregelen als strafrechtelijk geplaatste jeugdigen. De reden hiervoor is dat Justitie hiertussen vanaf 2002 onderscheid is gaan maken.

### 3.9.3 Jeugd-ggz

De jeugd-ggz bestaat uit de (voormalige) RIAGG-jeugdafdelingen en kinder- en jeugdpsychiatrische (poli)klinieken. Deze voorzieningen bieden ambulante, semi-murale en intramurale diagnostiek, behandelingen en begeleiding voor zowel kinderen als jeugdigen als hun ouders of verzorgers. In de nieuwe Wet op de jeugdzorg worden kinderen en jeugdigen met een indicatie vanuit het BJJZ doorverwezen naar de jeugd-ggz. De cijfers in tabel 62 zijn afkomstig van het College Tarieven Gezondheidszorg (CTG). Op basis van de gegevens die de ggz-instellingen leveren aan het CTG, stelt het CTG de vergoedingen voor deze instellingen vast. De dekkingsgraad van het CTG is daarom vrijwel 100 procent. De gegevens in de overige tabellen zijn afkomstig van GGZ Nederland.

#### Capaciteit

In tabel 62 vindt u cijfers over de capaciteit van de jeugd-ggz.

TABEL 62  
Capaciteit van de ggz-instellingen voor kinderen en jeugd<sup>1</sup>

	2000	2001	2002	Toe-/afname (in %)
<b>Aantal plaatsen</b>				
Deeltijdbehandelingen	438	478	508	16
Intramurale zorg				
ZIZ-afdeling <sup>3</sup>	15	15	15	0
BOPZ-afdeling <sup>4</sup>	83	85	89	7,2
Klinische bedden kinderen en jeugd	1.132	1.154	1.139	0,2
Gesubstitueerde <sup>2</sup> bedden kinderen en jeugd		88	137	55,7

<sup>1</sup> Exclusief toelatingen voor de psychiatrische afdelingen van academische ziekenhuizen.

<sup>2</sup> Er is sprake van substitutie als de middelen voor een bed ook op andere manieren kunnen worden ingezet, bijvoorbeeld in deeltijdbehandeling of ambulante zorg.

<sup>3</sup> ZIZ = zeer intensieve zorg.

<sup>4</sup> BOPZ = Bijzondere Opname Psychiatrische Ziekenhuizen.

Bron: CTG 2002

#### Gebruik en productie

De tabel 63, 64 en 65 bevatten cijfers over gebruik en productie binnen de jeugd-ggz.

TABEL 63  
Productie binnen de jeugd-ggz (exclusief verslavingszorg en forensische psychiatrie)

	2000	2001	2002
<b>Aantal verrichtingen</b>			
Ambulant	362.134	365.837	409.177
Klinisch	128.506	88.959	127.795
Deeltijd	59.321	72.338	72.887
<b>Totaal</b>	<b>549.961</b>	<b>527.134</b>	<b>609.859</b>

Bron: GGZ Nederland 2003

Binnen de jeugd-ggz wordt vooral ambulante zorg verleend (tabel 63). Dit is in overeenstemming met het streven om zo licht mogelijke zorg te verlenen. Ongeveer 20 procent van de jongeren ontvangt klinische zorg. De verhouding ambulante zorg - klinische zorg is redelijk stabiel gebleven in de periode 2000-2002.

Tabel 64 geeft informatie over het aantal wachtenden voor aanmelding en indicatie in de provinciale jeugdzorg. Uit de tabel blijkt dat vooral het aantal wachtenden voor aanmelding en behandeling is toegenomen.

TABEL 64  
Aantal wachtenden voor aanmelding en indicatie provinciale jeugdzorg

	2000	2001	2002
<b>Aantal wachtenden</b>			
Wachtenden jeugd-ggz (aanmelding) <sup>1</sup>	4.316	4.072	± 4.500
Wachtenden jeugd-ggz (beoordeling) <sup>2</sup>	6.417	7.217	± 6.900
Wachtende jeugd-ggz (behandeling) <sup>3</sup>	3.520	3.446	± 4.200
<b>In weken</b>			
Aanmeldingsfase	7	8,4	8
Onderzoeksfase	15	6,2	16
Behandelingsfase	19	17,8	16

<sup>1</sup> Aanmeldingswachtijd: tijd vanaf de aanmelding tot het eerste intakegesprek.

<sup>2</sup> Onderzoekswachtijd: tijd tussen intake- en adviesgesprek.

<sup>3</sup> Behandelwachtijd: tijd tussen het adviesgesprek en het eerste behandelcontact.

Bron: schriftelijke opgave VWS december 2003/Taskforce Wachtlijsten

TABEL 65  
Doorstroming in de jeugd-ggz

	2000	2001	2002
Aanwezig per 1 januari	18.723	25.600	37.125
Inschrijvingen gedurende het jaar	34.474	33.194	36.091
Totaal aantal inschrijvingen	53.197	58.794	73.216
Waarvan actief	51.614	54.865	60.690
Uitschrijvingen	22.707	21.269	19.511
Over op 31 december	30.490	37.524	53.705

Bron: GGZ Nederland 2003

Terwijl het aantal inschrijvingen in de jeugd-ggz toeneemt, neemt het aantal uitschrijvingen af (tabel 65). Het verschil tussen het aantal aanwezige cliënten op 31 december en het aantal aanwezige cliënten op 1 januari is deels te verklaren door een slechte uitschrijf- en afsluitadministratie. Een klein deel is ook te verklaren door de overgang naar Zorgis (een nieuw registratiesysteem). Volgens GGZ Nederland hebben de instellingen tijd nodig gehad om de Zorgis-systematiek in hun administratie door te voeren, maar gaat dat sinds 2000 steeds beter.

### 3.9.4 Jeugd-lvg

De zorg voor licht verstandelijk gehandicapte jongeren (lvg-jeugdigen) vindt plaats in verschillende sectoren en voorzieningen. Voor een deel maken deze jeugdigen gebruik van de AWBZ-gefinancierde zorg voor mensen met een verstandelijke handicap. Daarnaast zijn lvg-jeugdigen te vinden in regionale en landelijke voorzieningen van de jeugdzorg en de justitiële jeugdinrichtingen.

De plaatsing van lvg-jeugdigen in deze voorzieningen geeft al lange tijd aanleiding tot zorgen. Veel jeugdzorgvoorzieningen hanteren een verstandelijke handicap als contra-indicatie voor opname. De voorzieningen voor verstandelijk gehandicapten beschouwen deze groep juist weer vaak als 'te licht' om deze jeugdigen te plaatsen. Het resultaat is dat lvg-jeugdigen geregeld tussen wal en schip vallen. Het beleid voor de jeugd-lvg is daarom gericht op een samenhangend zorgaanbod voor deze jeugdigen.

#### *Aanbod en gebruik*

Het ministerie van VWS en de Taskforce Wachtlijsten hebben de gegevens voor de tabellen 66 en 67 aangeleverd. Hierin vindt u de capaciteit en het aantal wachtenden voor aanmelding, indicatie en zorgaanbod.

TABEL 66  
Capaciteitsplaatsen algemene inrichtingen voor licht verstandelijk gehandicapte jeugdigen

	2000	2001	2002	Toe-/afname (in %)
Capaciteitsplaatsen	2.271	2.320	2.478	4,6

Bron: schriftelijke opgave VWS december 2003

TABEL 67

**Aantal wachtenden voor aanmelding, indicatie en zorgaanbod licht verstandelijk gehandicapte jeugdigen jeugdhulpverlening**

	1-1-2002	1-1-2003
<b>Aanmelding en indicatie</b>		
Wachtenden jeugd-lvg (onderzoek en advies)	11	248
<b>Zorgaanbod</b>		
Wachtenden jeugd-lvg	280	
Wachtenden jeugd-lvg (onderzoek en advies)	11	83

Bron: VWS december 2003/Taskforce Wachtlijsten 2002, 2003

*Kwaliteit jeugdzorg*

De WJZ sluit aan bij de systematiek van de Kwaliteitswet zorginstellingen. Aan de taakuitoefening, de organisatie en het kwaliteitsbewakingssysteem stelt de WJZ geen nadere eisen, omdat het BJJ nog een organisatie in ontwikkeling is. Wel is bij Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) bepaald dat een BJJ de nodige deskundigheden moet hebben om zijn taken op verantwoorde wijze uit te voeren (Ontwerpbesluit kwaliteit en werkwijze bureau jeugdzorg 2003). Aan het niveau van de gewenste expertise stelt de WJZ geen nadere eisen.

*Kwaliteit van de indicatiestelling*

In het najaar van 2002 heeft het Landelijk Platform Jeugdzorg (LPJ) onderzoek laten doen naar de kwaliteit van de indicatiestelling bij de BJJ's. Het onderzoek werd uitgevoerd bij één landelijke en vier regionale zorgaanbieders. In totaal zijn 227 indicatiestellingen geanalyseerd die het zorgtoewijzingsorgaan van het BJJ al had goedgekeurd. Uit het onderzoek blijkt dat in de meeste gevallen wel de juiste zorg wordt geïndiceerd, maar dat de onderbouwing van de indicatie niet voldoet (Konijn 2002).

*Kwaliteit in jeugdhulpverlening en jeugd-ggz*

In het programma Kwaliteitszorg in de Jeugdzorg (1997-2000) zijn vooral kwaliteitsnormen en -instrumenten ontwikkeld. Het accent lag hierbij op de invoering van kwaliteitszorg in instellingen, zoals de ontwikkeling van een Kwaliteitsinformatiesysteem (KWIS). Van 2000 tot 2004 krijgt het programma een vervolg in het programma Kwaliteit in de Jeugdzorg II. Het accent ligt dan op implementatie, verankering van kwaliteitszorg in instellingen, werken aan ketenkwaliteit en het uitbouwen naar externe toetsing.

De jeugdzorg maakt gebruik van visitaties om instellingen te toetsen. In 2001 is de jeugdzorg begonnen een certificatieschema te ontwikkelen. De MOGroep en GGZ Nederland voeren hierbij samen de regie. Zij verwachten dat eind 2003 tachtig ggz-instellingen en honderd MOGroep-instellingen getoetst zijn. De normen zijn medio 2003 in HKZ-criteria vertaald, waardoor het toetsingstraject zal aansluiten op het HKZ-traject.

Het programma Kwaliteit in de Jeugdzorg wordt begeleid door een stuurgroep van de MOGroep en GGZ Nederland. De stuurgroep heeft in 2001, 2002 en 2003 monitors laten uitvoeren om de voortgang van de kwaliteitszorg in de sector in beeld te brengen. De monitors geven ook inzicht in de praktijkervaringen met instrumenten om een kwaliteitsbeleid te voeren (Van Wel 2002, 2003).

De deelname aan de drie metingen was wisselend: bij de tweede meting was er een stijging van 77 naar 111 instellingen, bij de derde monitor daalde de deelname weer naar 99 instellingen. De belangrijkste wensen die naar voren kwamen uit de eerste enquête in 2001, waren:

- Meer samenhang tussen de instrumenten uit het eerste programma
- Een integrale implementatie van en afstemming op landelijke trajecten, zoals zorgprogrammering en toegang tot de jeugdzorg

Bij zowel de tweede als de derde meting zegt ongeveer de helft (48 procent) van de instellingen dat zij een systematisch kwaliteitsbeleid voeren; 46 procent doet dat enigszins en 6 procent zegt dat dit (nog) niet gebeurt. Wel heeft de overgrote meerderheid een kwaliteitsfunctionaris in dienst (provinciale jeugdzorg 83 procent; jeugd-ggz: 69 procent). Uit beide laatste monitors blijkt verder dat de introductie van KWIS stroef en moeizaam verloopt: het systeem draait bij slechts 22 procent van alle instellingen op ten minste één kwaliteitsaspect: het aspect 'snelheid'.

De instrumenten die in het programma Kwaliteitszorg in de Jeugdzorg II zijn ontwikkeld, zijn getest in dertien jeugdzorginstellingen in de periode voorjaar 2001 tot najaar 2002 (Van der Steege en Venderbosch 2003). Het ging hierbij vooral om instrumenten als KWIS, een interne audit, en interinstitutionele toetsing, een model voor hulpverleningsplanning en cliëntenbeleid. Voordat deze jeugdinstanties de instrumenten konden invoeren, hadden de meeste instanties veel tijd nodig om eerst allerlei zaken op orde te brengen, zoals een plan voor zorgprogrammering of een ingrijpende fusie. Daarom is de pilot met een halfjaar verlengd. De meeste organisaties hebben hun vaak erg ambitieuze doelstellingen niet helemaal bereikt en moesten deze tussentijds bijstellen. Toch waren de instanties tevreden met het resultaat en vonden ze de investeringen opwegen tegen de opbrengsten. Kwaliteitszorg heeft een duidelijke plaats gekregen in het beleid van de instanties en de pilot heeft een landelijk uitstraling gehad naar andere organisaties.

#### *Gezinsvoogdij*

Het Deltaplan Kwaliteitsverbetering Gezinsvoogdij is een tweejarig project dat wordt uitgevoerd in opdracht van het ministerie van Justitie en in nauwe samenwerking met de MOGroep. Het project is gestart op 1 oktober 2002. Het Deltaplan heeft drie doelstellingen:

1. Ontwikkelen en vastleggen van een nieuwe manier van werken voor de gezinsvoogdij
2. Vaststellen van de kosten die aan die vernieuwde uitvoering zijn verbonden
3. Bevorderen van een doelmatige bedrijfsvoering van de gezinsvoogdij-instellingen

#### *Pleegzorg*

Ook binnen de pleegzorg is een kwaliteitsproject opgezet: Trillium. De projectgroep heeft nieuwe hulpverlening- en opvoedingsvarianten beschreven en voorstellen gedaan op financieel, juridisch en om de pleegzorg en de positie van pleegouders te versterken. Als vervolg op Trillium loopt van 2002 tot 2004 het project Pleegzorg II, waarin beide pleegzorgvarianten worden uitgewerkt in methodiekbeschrijvingen en vertaald naar de praktijk.

#### *Onderzoek van de Inspectie voor de jeugdzorg*

De Inspectie voor de Jeugdhulpverlening en Jeugdbescherming (JVH/JB) houdt het algemene toezicht op de kwaliteit van het aanbod van jeugdzorg. De Inspectie voor de Gezondheidszorg (IGZ) houdt toezicht op het AWBZ-gefinancierde aanbod van de jeugd-ggz en jeugd-ivg. Beide inspecties zorgen onderling voor de nodige samenhang in het toezicht. Hieronder bespreken we een aantal onderzoeken van de Inspectie JHV/JB.

#### *Dagbehandeling en residentiële hulpverlening*

In de periode 1998-2000 heeft de inspectie onderzoek gedaan naar het primaire hulpverleningsproces in de semi-residentiële en residentiële hulpverlening. Daaruit bleek dat alle voorzieningen in meer of mindere mate knelpunten ondervonden: onvoldoende sturing in het zorgproces, ontbrekende hulpverleningsplannen en een onduidelijke inbreng van jeugdigen en ouders op dat proces.

#### *Hulpverleningsproces binnen de pleegzorg*

In 2003 heeft de inspectie onderzoek gedaan naar de start van het hulpverleningsproces in de pleegzorg (Inspectie JHV/JB 2003). De inspectie concludeert dat de indicatiestelling en het hulpverleningsplan niet altijd (tijdig) beschikbaar zijn, actueel of compleet. Ook voldoet de pleegzorg niet aan de wettelijke eisen om pleegouders te kunnen inzetten: de beoordeling van geschiktheid, verklaring van geen bezwaar en het pleegcontract zijn niet altijd (tijdig) aanwezig, actueel of compleet. Daarnaast worden bij de start nauwelijks afspraken vastgelegd over ieders bijdrage aan het hulpverleningsproces (ketenkwaliteit). Tot slot wordt niet voldaan aan de basiscriteria: vaak is er geen begeleidingsplan voor de pleegouders. In de helft van de gemaakte plannen werd geen relatie gelegd met het hulpverleningsplan van de jeugdige. Ook werd er slechts zelden een relatie gelegd met het geschiktheidsonderzoek.

Binnen instellingen bestaat bovendien geen eenduidigheid over de vormgeving van de start van het hulpverleningsproces. Hierdoor krijgen cliënten en hulpverleners vooraf geen toetsbaar inzicht in dat proces en wordt de interne aansturing belemmerd. Op sectorniveau is er ook onvoldoende aansturing op het leveren van gelijke kwaliteit, waardoor voorzieningen aanzienlijk verschillen in prestaties. Een ander knelpunt is een gebrek aan regie bij de hulpverleners door gebrekkige informatie-uitwisseling met zorgaanbieders.

De inspectie pleit voor nadere regels om vooraf een hulpverleningsplan op te stellen voor elke cliënt. Dat plan moet voldoen aan kwaliteitseisen die gelden voor de hele pleegzorg (toetsingskader). In zo'n plan geeft de instelling aan hoe zij de start vormgeeft. Verder moeten zorgaanbieders volgens de inspectie jaarlijks over de hulpverleningsplannen rapporteren aan de provincie.

#### *Justitiële jeugdinrichtingen*

In 2001 heeft de inspectie onderzoek gedaan naar de justitiële jeugdinrichtingen (jji's), en dan vooral naar het primaire hulpverleningsproces op de behandelafdelingen (Inspectie JHV/JB 2002a). De conclusie was dat behandelplannen en evaluatieverslagen intern weliswaar consequent worden opgesteld, maar dat de behandelplannen zeer laat tot stand komen en nauwelijks een functie hebben voor de feitelijke behandeling of externe communicatie daarover. Ook is er weinig inhoudelijke samenhang tussen behandelplannen en evaluatieverslagen. In de opnamefase is uit de dossiers vaak niet op te maken waarop de behandeling in de jji zich moet richten. In de fase van beëindiging is uit de dossiers niet te herleiden waarom de plaatsing wordt beëindigd en wie dit besluit op basis waarvan genomen heeft. Er is in die gevallen geen aantoonbare samenhang tussen de hulpverlening van de jji en de hulpverlening voor en na de jji-plaatsing.

In het beleid van de jji's is er bovendien slechts beperkt aandacht voor de wettelijke eisen die van toepassing zijn op de verschillende fasen van het primaire hulpverleningsproces. De inspectie constateerde verder een opvallend groot verschil in de manier waarop jji's de behandeling vormgeven. Veel jji's gebruiken andere termen voor dezelfde begrippen, hanteren andere termijnen en voeren ieder op hun eigen manier overleg met alle betrokkenen. Bij overplaatsing van de ene naar de andere jji (wat regelmatig gebeurt) komt een jeugdige zo in een geheel andere hulpverleningssetting terecht met andere spelregels. De jji's leveren te weinig inspanningen om hier meer afstemming en eenduidigheid in te krijgen.

Het ministerie van Justitie streeft naar betere samenwerking met ketenpartners in de (provinciale) jeugdzorg, jeugd-ggz en jeugd-lvg. Om dit te bereiken is een gezamenlijk referentiekader voor alle vijftien jji's nodig. Voor een gezamenlijke zorgvisie is helderheid en eenduidigheid op een aantal terreinen essentieel:

- Aanbod (modules en programma's)
- Te behalen eindtermen (gericht op reïntegratie en resocialisatie)
- Pedagogische visie
- Zorgprogramma's
- Regionale afstemming voor een passend zorgaanbod (onder andere voor ots'ers die niet in een jji terecht kunnen)
- Goede monitoring en indicatiestelling

#### *Keten van voorzieningen*

Naar aanleiding van een gezinsdrama in Roermond heeft de Inspectie JHV/JB in 2002 en (samen met andere inspecties) 2003 onderzoek gedaan naar de kwaliteit van de keten van voorzieningen voor kinderen en gezinnen in probleemsituaties. Het onderzoek richtte zich met name op situaties in het onderwijs, de jeugdzorg, de gezondheidszorg, de maatschappelijke dienstverlening, het welzijn en de kinderopvang.

De inspectie concludeerde dat de samenwerking tussen instellingen onvoldoende is, waardoor problemen bij gezinnen en kinderen vaak te laat gesignaleerd worden. Het is vaak niet duidelijk wie waarvoor verantwoordelijk is en er is onvoldoende regie van de (gemeentelijke) overheid. Hulpverleners gebruiken de privacywetgeving te pas en te onpas als reden om informatie niet aan elkaar door te geven. Tot slot ontbreekt het aan integraal toezicht op de kwaliteit van de keten, doordat het toezicht per sector is georganiseerd (Inspectie JHV/JB 2002b; Inspectie JHV/JB 2003).



De aanbevelingen van de inspecties richten zich vooral op:

- Een heldere taakafbakening
- Informatie-uitwisseling en zorgoverdracht tussen instellingen (ketenzorg)
- De bevoegdheid en taak van de provincie om instellingen hierover ter verantwoording te roepen
- Een aanpassing van de wet- en regelgeving, zodat het Bureau Jeugdzorg (BJZ) zelfstandig de eerste noodzakelijke hulp kan bieden aan gezinnen met problemen

Daarnaast moet gedwongen hulp om de kinderen te beschermen, eerder mogelijk zijn. Ook moeten alle betrokken inspecties hun toezichtfunctie zodanig organiseren, dat het de kwaliteit van de gehele keten van de jeugdzorg ten goede komt. De aanbevelingen van de Inspectie JHV/JB zijn verwerkt in de derde nota van wijzigingen van de WJZ. Daarin krijgt het BJZ als extra taak om snel en actief op te treden bij signalen van ernstige opvoedings- en opgroei problemen. Het BJZ moet daarnaast in geval van complexe zorg een gezinscoach aanstellen voor gezinnen met meervoudige problematiek, die de coördinatie van en het overzicht over die zorg bewaakt.

### 3.10 Kinderopvang

#### 3.10.1 Kinderdagopvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang

Kinderopvang is het in georganiseerd verband tegen vergoeding verzorgen en opvoeden van kinderen in de leeftijd van 0 tot en met 12 jaar, door anderen dan de eigen ouders, pleeg- of stiefouders, op uren dat deze hiervoor zelf wegens werk of studie niet beschikbaar zijn.

In de kinderopvang bestaan de volgende voorzieningen:

- Kinderdagverblijven (kdv's) voor 0- tot en met 3-jarigen
- Buitenschoolse opvang (bso) voor 4- tot en met 12-jarigen
- Gastouderbureaus (gob's) voor zowel 0- tot en met 3-jarigen en voor 4- tot en met 12-jarigen

In dit rapport is voor de jaren 1999, 2000 en 2001 voornamelijk gebruikgemaakt van de rapportages van de (SGBO), een onderzoeksbureau van de VNG (tenzij anders vermeld). De SGBO-gegevens zijn afkomstig van de gemeenten. Gastouderopvang is hierbij als integraal onderdeel opgenomen in de gegevens over de kinderopvang als geheel. De gastouderbureaus (gob's) zijn daarnaast nog apart belicht. Financiële gegevens van de niet-gesubsidieerde voorzieningen zijn gebaseerd op schattingen en zijn dus niet nauwkeurig; de wachtlijstgegevens zijn nog steeds niet betrouwbaar, maar over de laatste vier jaar wel betrouwbaarder dan de jaren ervoor.

Een tweede instantie die enquêtes uitvoert onder kindercentra is het CBS. Vanaf 2001 heeft het CBS voor deze jaarlijkse enquête een andere manier om gegevens te verzamelen, waarbij instellingen worden geclassificeerd naar de hoofdactiviteit kinderopvang of peuterspeelzaalwerk. De CBS-enquête is gebruikt voor de gegevens over het aanbod van ko-/psw-instellingen in 2001 (instellingen met als hoofdactiviteit kinderopvang of peuterspeelzaalwerk en tenminste één werknemer).

Voor actuele gegevens over aanbod en capaciteit over de jaren 2002 en 2003 is verder gebruikgemaakt van de cijfers uit de *Monitor Uitbreiding Kinderopvang 2003* van het Netwerkbureau Uitbreiding Kinderopvang. De gegevens van het Netwerkbureau zijn direct afkomstig van de instellingen voor kinderopvang. De rapportage *Arbeidsmarkt Zorg en Welzijn 2002* (Hingstman 2002) is gebruikt voor gegevens over personeel. In bijlage 1 vindt u uitsplitsingen van personeelsgegevens naar sekse, leeftijd, aantal dienstjaren en gemiddelde werkweek. Behalve cijfers over Kinderdagopvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang bevat deze paragraaf ook informatie over tieneropvang voor kinderen van 13 tot en met 16 jaar.

### Aanbod en capaciteit

Tabel 68 en 69 geven inzicht in het aantal instellingen, aantal voorzieningen, capaciteit, aantal fte en werkzame personen en overige personeelsgegevens binnen de kinderopvang.

TABEL 68

#### Aantal instellingen, voorzieningen, aantal opvangplaatsen kinderdagverblijf (kdv), buitenschoolse opvang (bso) en gastouderopvang

	2000	2001	2002	2003
Aantal (koepel)instellingen			1.200 <sup>3</sup>	1.200 <sup>3</sup>
Aantal vestigingen			3.800 <sup>3</sup>	4.230 <sup>3</sup>
Ko-/psw-instellingen <sup>5</sup>		903 <sup>2</sup>		
Scw-instellingen		45 <sup>2</sup>		
Brede welzijnsinstellingen <sup>6</sup>		24 <sup>2</sup>		
<b>Aantal voorzieningen</b>				
Kdv's voor 0- t/m 3-jarigen	1.694	1.998		
Combinatiedagverblijven (kdv/bso) voor 0- t/m 12-jarigen	762	892		
Bso voor 4- t/m 12-jarigen	849	1.063		
Gastouderbureaus (gob's)	282	277		
<b>Totaal</b>	<b>3.587</b>	<b>4.230</b>		
<b>Aantal opvangplaatsen</b>				
0- t/m 3-jarigen	84.445	102.546	107.211 <sup>3</sup>	114.150 <sup>3</sup>
4- tot 8-jarigen	30.885	36.297		
8- t/m 12-jarigen	12.622	18.318		
4- t/m 12-jarigen tezamen			54.995 <sup>3</sup>	61.586 <sup>3</sup>
Gastouderopvang <sup>4</sup>			10.447 <sup>3</sup>	9.552 <sup>3</sup>
<b>Totaal</b>	<b>127.953</b>	<b>157.161</b>	<b>172.653<sup>3</sup></b>	<b>185.288<sup>3</sup></b>

<sup>1</sup> Bron: Delemarre 2000; Clercq 2001; Berg-Le Clercq 2002.

<sup>2</sup> Bron: CBS/Statline

<sup>3</sup> Bron: MacLennan 2003

<sup>4</sup> In de gastouderopvang geldt de 'koppeling' als meeteenheid, maar dan omgezet in 'opvangplaats', als de ruimtelijke eenheid waar één kind opgevangen kan worden.

<sup>5</sup> Ko-/psw-instellingen zijn instellingen met als hoofdactiviteit kinderopvang of peuterspeelzaalwerk en met ten minste één werknemer.

<sup>6</sup> Brede welzijnsinstellingen zijn instellingen met tenminste één werknemer en twee van de volgende werksoorten: kinderopvang, psw, scw, algemeen maatschappelijk werk.

Uit tabel 68 blijkt dat het SGBO in 2001 in totaal 4.230 voorzieningen voor kinderopvang telde, bestaande uit kdv's, bso en gob's. Voorzieningen zijn in de opvatting van SGBO geen koepels, stichtingen of rechtspersonen, maar afzonderlijke ruimtelijke voorzieningen voor kinderopvang, ofwel afzonderlijke accommodaties. Het groeiend aantal voorzieningen ging gepaard met een groei in de opvangcapaciteit van 116.007 in 1999 naar 157.161 in 2001. De capaciteit nam met name toe bij bedrijfsplaatsen en in mindere mate bij de particuliere plaatsen.

Uit de *Monitor Uitbreiding Kinderopvang 2003* van het Netwerkbureau Uitbreiding Kinderopvang (tabel 68) blijkt dat er eind 2003 4.230 vestigingen voor kinderopvang waren en dat de totale formele kinderopvang is gegroeid van 172.653 opvangplaatsen eind 2002 naar 185.288 opvangplaatsen eind 2003. Dat is een groei van ruim 7 procent.

TABEL 69

**Aantal fte, werkzame personen, vrijwilligers, WAO-gegevens en ziekteverzuimpercentage kinderdagverblijf en buitenschoolse opvang**

	1999	2000	2001
Aantal fte van 36 uur per week	20.017	21.630	26.652
Aantal betaalde werkzame personen <sup>1</sup>	33.369	37.577	43.611
Aantal vrijwilligersuren per week	2.750	3.283	2.245
Aantal stage-uren per week	43.795	42.500	42.150
Aantal WAO-uitkeringsgerechtigden	1.170	-	-
Totaal WAO-instroom (aantal nieuwe WAO'ers) <sup>2</sup>	506	537	593
<b>Arbeidsongeschiktheidspercentage</b>			
Mannen	2,5	-	-
Vrouwen	2,9	-	-
Ziekteverzuimpercentage: totaal (exclusief zwangerschapsverlof) <sup>2</sup>	7	7,1	-

<sup>1</sup> Vanaf 1998 is de verdeling van het aantal betaalde krachten over de twee leeftijdsgroepen geschat. Bij gastouderopvang worden in de SGB0-rapportages alleen die personen als betaalde kracht meegeteld die een functie hebben bij het gob.

<sup>2</sup> Bron: Hingstman 2001, 2002.

Bron: Delemarre 2000; Clercq 2001; Berg-Le Clercq 2002

In totaal zijn er in 2001 43.611 betaalde werkzame personen in de kinderopvang, een stijging ten opzichte van 2000. ( tabel 69). Alle betaalde krachten werkten in 2001 samen 26.652 fte van 36 uur per week. Vrijwilligers werkten in 2001 veel minder uur dan in 2000: 2.245 uur per week tegenover 3.283 uur per week in 2000. Het Netwerkbureau Uitbreiding Kinderopvang beraamt het aantal werknemers in de kinderopvang eind 2003 op 37.000.

**Gebruik**

Tabel 70 laat cijfers zien over het gebruik van voorzieningen binnen de kinderopvang.

TABEL 70

**Aantallen deelnemende kinderen, bezettingsgraad en wachtlijstgegevens kinderdagverblijf en buitenschoolse opvang**

	1999	2000	2001
<b>Aantal deelnemende kinderen<sup>1</sup></b>			
0- t/m 3-jarigen	146.435	164.418	184.020
4- tot 8-jarigen	41.679	50.545	64.234
8- t/m 12-jarigen	20.959	25.201	31.763
<b>Totaal</b>	<b>209.072</b>	<b>240.164</b>	<b>280.018</b>
<b>Deelnemende kinderen (in %)</b>			
0- t/m 3-jarigen	20,8	20,4	22,5
4- t/m 12-jarigen	4,3	4,2	5,7
<b>Totaal</b>	<b>9,4</b>	<b>9,3</b>	<b>10,8</b>
<b>Bezettingsgraad (inclusief gastouderopvang) (in %)</b>			
0- t/m 3-jarigen	88	90	90
4- t/m 12-jarigen	85	84	85
<b>Totaal</b>	<b>87</b>	<b>88</b>	<b>88</b>
<b>Wachtlijstplaatsen</b>			
0- t/m 3-jarigen	22.736	30.722	32.738
4- t/m 12-jarigen	8.633	10.372	13.292
<b>Totaal</b>	<b>31.370</b>	<b>41.094</b>	<b>46.030</b>

	1999	2000	2001
<b>Aantal kinderen op een wachtlijst</b>			
0- t/m 3-jarigen	46.494	64.089	62.146
4- t/m 12-jarigen	17.188	18.303	25.020
<b>Totaal</b>	<b>63.682</b>	<b>82.392</b>	<b>87.166</b>

*Peildatum: 31 december.*

*Bron: Delemarre 2000; Clercq 2001; Berg-Le Clercq 2002*

Uit tabel 70 blijkt dat naast de capaciteit in 2001 ook het aantal deelnemende kinderen is gestegen. Dit aantal kwam in 2001 uit op 280.018 kinderen. Hierdoor steeg het percentage deelnemende 0- t/m 3-jarigen tot 22,5 procent (in 2000 was dat 20,8 procent) en ging het percentage voor 4- t/m 12-jarigen van 4,3 procent in 2000 naar 5,7 procent in 2001.

De bezettingsgraad in de kinderopvang en bso samen (inclusief gastouderopvang) is vrij constant gebleven: 87 procent in 1999 en 88 procent in 2000 en 2001. Absoluut gezien waren in 2001 ongeveer 138.324 van de 157.161 plaatsen bezet. In totaal waren er in 2001 23 procent meer bezette plaatsen dan in 2000. De wachtlijstgegevens over de laatste vijf jaar zijn betrouwbaarder dan die uit eerdere jaren. De schatting van de omvang van de wachtlijst bedroeg in 2001 46.030 opvangplaatsen (87.166 kinderen). Dit is een stijging ten opzichte van 2000 van ongeveer 5.000 plaatsen.

Volgens het CBS (CBS/Statline, enquête welzijnswerk en kindercentra 2001) worden kinderen die gebruikmaken van kinderopvang gemiddeld 12 uur per week opgevangen. De jongste kinderen worden het vaakst opgevangen: gemiddeld 17 uur per week. Van deze jonge kinderen wordt 10 procent meer dan 30 uur per week opgevangen. Zodra kinderen naar school gaan, daalt het aantal opvanguren naar gemiddeld 6 uur per week voor 10- tot 12-jarigen. Voor negen van de tien ouders is werk hét motief om gebruik te maken van kinderopvang.

#### *Financiering*

Tabel 71 en 72 geven informatie over de financiering binnen de kinderopvang.

**TABEL 71**

#### **Kosten en baten kinderdagverblijf en bso (in € duizenden)**

	1999	2000	2001
<b>Financiering (kosten/baten) voor bezette plaatsen voor 0- t/m 12-jarigen</b>			
Overheid (gemeenten en SZW)	178.789	179.243	170.168
Ouders/werknemers	391.159	486.452	538.926
Werkgevers	218.722	300.403	335.344
<b>Totaal</b>	<b>788.670</b>	<b>966.098</b>	<b>1.044.437</b>
<b>Financiering (kosten/baten) voor bezette plaatsen voor 0- t/m 3-jarigen</b>			
Overheid (gemeenten en SZW)	112.537	108.454	114.806
Ouders/werknemers	325.360	408.856	422.841
Werkgevers	186.957	260.924	265.008
<b>Totaal</b>	<b>624.855</b>	<b>778.233</b>	<b>802.655</b>

*Bron: Delemarre 2000; Clercq 2001; Berg-Le Clercq 2002*

Uit tabel 71 blijkt dat de kinderopvang wordt gefinancierd vanuit verschillende geldstromen: overheden (SZW-subsidie, Regeling uitbreiding kinderopvang en buitenschoolse opvang, toevoegingen uit het gemeentefonds en extra gemeentelijke bijdragen), ouders (inclusief werknemers) en bedrijven (exclusief werknemers).

Het Netwerkbureau Uitbreiding Kinderopvang toont in tabel 72 het percentage bijdragen van overheid, ouders en bedrijven in 2003.

TABEL 72  
**Bijdrage van overheid, ouders en bedrijven aan kinderopvang en omzet van de bedrijfstak Kinderopvang in 2003 (in %)**

	2003
Bijdrage overheid	37
Bijdrage ouders	40
Bijdrage bedrijven	23
Omzet van de bedrijfstak (in € mld)	1,7

Bron: MacLennan 2003

### 3.10.2 Gastouderbureaus

Gastouderbureaus (gob's) bieden bemiddeling en begeleiding bij het totstandkomen van kinderopvang in gezinssituaties. De opvang vindt plaats door en bij particuliere gastouders thuis en omvat maximaal vier kinderen van 0 tot 12 jaar, exclusief de eigen kinderen van de gastouder. Een gob brengt (vraag)ouders en gastouder bij elkaar via een zogenoemde koppeling. Dat is een overeenkomst tussen ouder en gastouder, waarin de omvang en aard van de opvang zijn vastgelegd. Een koppeling is per definitie een bezette plaats. Behalve selectie en bemiddeling bieden gastouderbureaus de gastouder ook begeleiding en ondersteuning om de opvang uit te voeren. Enkele gob's bieden behalve bemiddeling ook zelf opvang en hebben gastouders als betaalde krachten in dienst. Voor de gegevens over gastouderbureaus is voornamelijk gebruikgemaakt van de rapportages van het SGBO, tenzij anders vermeld.

#### *Aanbod*

In tabel 73 vindt u cijfers over het aantal gastouderbureaus (gob's), aantal opvangplaatsen, aantal fte bij gob's en aantal gastouders binnen de gastouderopvang.

TABEL 73  
**Aantal instellingen, capaciteit, aantal gastouders en personeelsgegevens gastouderbureaus (gob's)**

	1999	2000	2001	2002
Aantal gastouderbureaus	292	283	277	
<b>Aantal opvangplaatsen<sup>1</sup></b>				
0- t/m 3-jarigen	4.471	3.876	4.573	
4- t/m 12-jarigen	4.590	4.121	4.620	
<b>Totaal</b>	<b>9.062</b>	<b>7.997</b>	<b>9.193</b>	<b>10.447<sup>2</sup></b>
Aantal fte van betaalde krachten	372	405	460	
Aantal betaalde krachten (exclusief gastouders)	768	801	782	
Aantal gastouders	18.800	18.900	18.400	
<i>Waarvan in betaalde dienst bij een gob</i>	<i>300</i>	<i>500</i>	<i>600</i>	

<sup>1</sup> Een opvangplaats gastouderopvang: 2,5 koppeling ofwel 1 koppeling is 0,43 opvangplaats.

<sup>2</sup> Bron: MacLennan 2003.

Bron: Delemarre 2000; Clercq 2001; Berg-Le Clercq 2002

Tabel 73 laat zien dat er de laatste jaren niet veel is veranderd in het aantal gob's. In 2001 waren er 277 gob's in Nederland. Bij deze gob's werkten 782 betaalde krachten (exclusief gastouders) met een formatieomvang van 460 fte. Dit waren met name bemiddelingswerkers die de koppelingen tot stand brachten en de communicatie en administratie verrichtten. Naast deze betaalde krachten waren er in 2001 18.400 gastouders werkzaam. Vrijwel geen enkele gastouder had een vaste aanstelling. Het aantal opvangplaatsen in de gastouderopvang nam tot en met 2001 toe (tabel 73), maar uit cijfers van het Netwerkbureau Uitbreiding Kinderopvang blijkt dat eind 2003 het aantal plaatsen is gedaald tot 9.552 (tabel 68).

### Gebruik

Tabel 74 geeft informatie over het gebruik van gob-voorzieningen.

TABEL 74

#### Aantal kinderen, koppelingen en wachtlijstgegevens gastouderbureaus (gob's)

	1999	2000	2001
<b>Aantal kinderen</b>			
0- t/m 3-jarigen	12.010	12.287	14.105
4- t/m 12-jarigen	7.451	8.206	9.785
<b>Totaal</b>	<b>19.461</b>	<b>20.492</b>	<b>23.891</b>
<b>Aantal koppelingen</b>			
0- t/m 3-jarigen	12.420	11.963	12.917
4- t/m 12-jarigen	8.915	9.264	8.895
<b>Totaal</b>	<b>21.334</b>	<b>21.428</b>	<b>21.813</b>
<b>Wachlijsten</b>			
In aantal koppelingen	1.889	1.496	1.677
In aantal opvangplaatsen	680	485	594
In aantal kinderen	2.801	2.465	2.670

Bron: Delemarre 2000; Clercq 2001; Berg-Le Clercq 2002

Uit tabel 74 blijkt dat de gob's in 2001 21.813 koppelingen hebben verricht, waarvan 59 procent voor 0- tot 4-jarigen. De totale omvang van de wachtlijsten bedroeg in 2001 2.670 kinderen (1.677 koppelingen).

### Financiering

Tabel 75 geeft een overzicht van de financiering binnen de gastouderbureaus.

TABEL 75

#### Kosten en omzet gastouderbureaus (gob's) (in € duizenden)

	1999	2000	2001
<b>Kosten per plaats</b>			
0- t/m 3-jarigen	8,1	9,1	9
4- t/m 12-jarigen	5,1	6,1	5,7
<b>Per plaats totaal</b>	<b>6,6</b>	<b>7,5</b>	<b>7,3</b>
<b>Omzet gob-plaatsen</b>			
0- t/m 3-jarigen	36.166	35.000	41.249
4- t/m 12-jarigen	23.506	25.200	26.183
<b>Totaal</b>	<b>59.672</b>	<b>60.200</b>	<b>67.432</b>
Gob-plaatsen 0- t/m 3-jarigen	36.166	34.990	41.249
Gob-plaatsen 4- t/m 12-jarigen	23.506	25.190	26.183
<b>Gob-plaatsen totaal</b>			
Overheid (SZW en gemeenten)	16.018	16.740	15.156
Ouders/werknemers	28.883	28.630	34.283
Werkgevers	14.771	14.790	17.992
<b>Totaal</b>	<b>59.672</b>	<b>60.170</b>	<b>67.432</b>

Bron: Delemarre 2000; Clercq 2001; Berg-Le Clercq 2002

De totale omzet in de gastouderopvang in 2001 bedraagt € 67.431.700. Ouders en werknemers betalen samen ongeveer de helft van de kosten. De rest wordt opgebracht door overheid en bedrijven.

### *Kwaliteit*

Tabel 76 laat zien hoeveel instellingen in de kinderopvang aandacht besteden aan kwaliteit.

TABEL 76

**Aantal ko- en psw-instellingen met ko en psw als hoofdactiviteit die aandacht besteden aan kwaliteit**

	2001
Aantal ko-/psw-instellingen met:	2.391
Kwaliteitsbeleid	1.136
Kwaliteitscertificaat	143
Klachtenreglement	1.444
Privacyreglement	897
Clïëntmedezeggenschap	1.137
Klanttevredenheidsonderzoek	969

*Bron: CBS/Statline*

De overheid stelt basiskwaliteitseisen aan de kinderopvang via het Tijdelijk besluit kwaliteitsregels kinderopvang. Deze eisen moeten in het gemeentelijk beleid vertaald zijn. Instellingen die van de gemeente een vergunning willen krijgen, moeten aan deze eisen voldoen. Gemeenten mogen in hun verordening wel strengere kwaliteitsregels invoeren dan de eisen die in het Tijdelijk besluit staan. Om de instellingen hierbij te ondersteunen werkt de MOGroep sinds 1995 aan het bevorderen van de kwaliteitszorg bij instellingen.

Het project Klein Kapitaal, Kwaliteitsbeleid in de Kinderopvang, uitgevoerd door de MOGroep, heeft als doel om één landelijk werkend kwaliteitsstelsel te ontwikkelen, dat in werking moet zijn na afloop van het Tijdelijk besluit kwaliteitsregels kinderopvang. Dat besluit geldt totdat de WBK en de AMvB kwaliteit worden vastgesteld. In samenspraak met de branche en alle andere betrokkenen ontwikkelde Klein Kapitaal kwaliteitsnormen (gedragen door ongeveer 80 procent van de sector) voor kinderdagverblijven, peuterspeelzalen en buitenschoolse- en gastouderopvang. Aan die normen is een toetsingsstelsel gekoppeld, dat de basis vormt voor certificering. De certificering is georganiseerd in samenwerking met Stichting Harmonisatie Kwaliteitsbeoordeling in de Zorgsector (HKZ). Vanaf april 1999 konden kinderopvangorganisaties een landelijk erkend certificaat aanvragen. Per 31 december 2003 is dit project gestopt, maar veel activiteiten worden overgenomen door andere organisaties (Elsevier Gezondheidszorg, MOGroep en het Waarborgfonds Kinderopvang).

### *Kwaliteit in de Wet basisvoorziening kinderopvang*

De nieuwe Wet basisvoorziening kinderopvang (WBK) legt de kwaliteit van de kinderopvang en de controle daarop landelijk vast. De WBK verplicht kinderopvangcentra en gastouderbureaus om zich te melden bij de gemeente. De GGD toetst of de organisatie aan de landelijke kwaliteitseisen voldoet en bewaakt ook daarna de kwaliteit.

Het wetsvoorstel WBK stelt als globale norm dat kinderopvang moet bijdragen aan een goede en gezonde ontwikkeling van kinderen in een veilige omgeving. Deze globale norm wordt in een tijdelijke Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) aangevuld met specifieke regels voor dagopvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang. Die zullen verschillen op punten als accommodatie, aantal kinderen per begeleider, groepsgrootte, opleidingsniveau van leidsters en de administratie van gegevens.

### *Certificering*

Uit de draagvlakmeting van het project Klein Kapitaal in mei 2002 bleek dat 84 procent van de organisaties werkte aan een eigen kwaliteitssysteem. De meting laat verder zien dat vooral grote en middelgrote organisaties zichtbaar voortgang boeken. Kleine organisaties lopen hierbij achter; tijd- en capaciteitsgebrek en kosten zijn de meest genoemde knelpunten bij de opzet van een kwaliteitssysteem. Ongeveer de helft van alle kinderopvangorganisaties streeft ernaar het certificaat te behalen (MOGroep 2002a).

### Gebruikersonderzoek

In een gebruikersonderzoek van de Consumentenbond, in opdracht van de commissie Dagarrangementen in 2001 (Nagel 2001a, b), zegt een derde van de ondervraagde ouders dat het de kinderopvang niet naar eigen voorkeur heeft kunnen regelen. Voor twee derde blijft dat een probleem. Ouders wensen dan vooral opvang op andere tijden of op een andere locatie. Meer dan de helft (54 procent) zegt behoefte te hebben aan meer flexibiliteit in de (formele) kinderopvang. Ouders willen de mogelijkheid hebben om af te kunnen wijken van het bestaande opvangrooster: een dag ruilen of incidenteel een extra dag opvang. Ruim 80 procent van de ouders wenst meer samenwerking tussen de verschillende voorzieningen, liefst op één locatie. Kinderdagverblijven, buitenschoolse opvang en basisschool worden het meest genoemd. 72 procent van de ouders wil buitenschoolse opvang als hun kind vier is en oriënteert zich hierop al vroeg. Voor 15 procent is de samenwerking tussen basisschool en bso doorslaggevend. Deze groep wil graag dat een centrum voor bso de kinderen ophaalt van school, een gezellige 'huiskamer' biedt, dat er veel aandacht is voor sociale vaardigheden en veel ruimte om te spelen. Ouders zijn over het algemeen tevreden over kinderdagverblijven. Het meest kritisch zijn ze over de leiding en organisatie. Ouders zijn veel minder tevreden over de bso. Ruim 40 procent vindt dat de aanpak en opvangvorm niet voldoen voor oudere kinderen van 9 á 10 jaar.

### Tevredenheidsonderzoek

Uit een landelijk onderzoek in 2003 onder zo'n vierhonderd ouders, in opdracht van de MOGroep, blijkt dat ouders zeer tevreden zijn over hun contact met leidsters in het kinderdagverblijf van hun kind. Ongeveer 95 procent van alle ouders vindt dat hun kind zich thuis voelt in de groep en dat de leidsters goed voor de kinderen zorgen en oog hebben voor de vragen en wensen van ouders. Bij de keuze voor het kinderdagverblijf staat voor bijna de helft van de ouders het belang van het kind voorop, namelijk dat het leert omgaan met andere kinderen. Ook geven ouders aan dat ze eigen belangen hebben: het meest positief zijn ouders over de zekerheid dat ze opvang hebben tijdens werktijden. Een ander belangrijk aspect voor ouders is de zekerheid dat meerdere volwassenen bij de opvang van het kind betrokken zijn, waardoor er onderlinge afstemming en controle is binnen de leiding (Jongsma en Smit 2003).

### 3.10.3 Tieneropvang

Tieneropvang is het in georganiseerd verband tegen vergoeding bieden van opvang, toezicht en vrijetijdsactiviteiten aan tieners in de leeftijd van 13 tot en met 16 jaar, waarbij in elk geval opvang wordt geboden na school en in de schoolvakanties. Tieneropvang onderscheidt zich van jeugd- en jongerenwerk, dat geen opvang biedt op permanente basis.

#### Aanbod en gebruik

Tabel 77 bevat informatie over het aantal voorzieningen, capaciteit en gebruik van voorzieningen binnen de tieneropvang.

TABEL 77  
Aantal voorzieningen, capaciteit, cliëntenbestand en bezetting tieneropvang

	1999	2000	2001
<b>Aantal voorzieningen<sup>1</sup></b>			
12 t/m 15 jaar			
13 t/m 16 jaar	50	57 <sup>2</sup>	
Aantal opvangplaatsen	± 1.300	± 1.400	± 1.425
Cliëntenbestand op een vastgestelde peildatum		± 1.825	
<b>Gemiddelde bezetting (in %)</b>			<b>55</b>

<sup>1</sup> Het aantal voorzieningen komt overeen met het aantal gemeenten waar de voorziening zich bevindt.

<sup>2</sup> Het aantal experimentele projecten in gemeenten die in het schooljaar 1999-2000 van start zijn gegaan.

Bron: Delemarre 2000; Clercq 2001; Berg-Le Clercq 2002



In 2001 maakten in totaal circa 1.425 tieners gebruik van de tieneropvang. Uit tabel 77 blijkt dat dit ongeveer 25 tieners meer zijn dan in 2000. Op een normale dag was gemiddeld 55 procent van de plaatsen bezet. In 2001 werd tieneropvang in 45 procent van de gemeenten aangeboden door een gesubsidieerde instelling voor kinderopvang (tegen 43 procent in 2000), in 23 procent door welzijnsinstellingen (in 2000 was dat 16 procent) en in 13 procent (tegenover 7 procent in 2000) door particuliere niet-gesubsidieerde instellingen. Verder wordt tieneropvang in 2001 iets minder vaak aangeboden door scholen (11 versus 12 procent) en het sociaal-cultureel werk (36 versus 41 procent). Net als in 2000 komen de activiteiten in de tieneropvang nog steeds voornamelijk uit het jeugd- en jongerenwerk en het welzijnswerk.

#### *Financiering*

De normale ouderbijdrage voor de tieneropvang loopt sterk uiteen: in 50 procent van de gemeenten varieert deze van € 477 tot € 3.539 voor het hele jaar. Ruim een zesde van de gemeenten met tieneropvang heft een extra gebruikersbijdrage voor activiteiten, tegenover ongeveer 10 procent van de gemeenten in 2000. Tweederde van de gemeenten subsidieert tieneropvang, waarbij zowel vaste als inkomensafhankelijke bijdragen worden gevraagd. Hoewel de regeling uitgaat van een inkomensafhankelijke ouderbijdrage, vroeg circa 21 procent van de gemeenten een vaste bijdrage. Het laagste tarief van de inkomensafhankelijke ouderbijdrage varieerde in 2001 van € 3 tot € 36,30 per maand, het hoogste tarief van € 25 tot € 749 per maand.

### 3.10.4 Peuterspeelzalen

Peuterspeelzaalwerk (psw) is een laagdrempelige, algemeen toegankelijke (buurt)voorziening met als kernopdracht: optimale ontwikkelkansen creëren voor alle voor peuters van twee tot vier jaar door veelzijdige en passende speelmogelijkheden aan te bieden. Het verschil met kinderopvang is dat kinderopvang ook zorgt voor opvang, waardoor de combinatie arbeid en zorg mogelijk wordt gemaakt. Voor dit brancherapport zijn voornamelijk gegevens van het CBS over 2001 gebruikt. Vanaf 2001 gebruikt het CBS een andere manier om gegevens te verzamelen, waarbij instellingen worden geclassificeerd naar de hoofdactiviteit kinderopvang of peuterspeelzaalwerk (ko-/psw-instellingen). Daarnaast is voor aanvullende personeelsgegevens gebruikgemaakt van een incidentele landelijke enquête van eind 2000 onder gemeenten, peuterspeelzalen en ouders (De Weerd 2001).

#### *Aanbod*

Tabel 78 en 79 geven inzicht in het aantal instellingen, aantal opvangplaatsen en aantal fte van peuterspeelzalen.

**TABEL 78**  
**Aantal instellingen en aantal opvangplaatsen peuterspeelzalen (psw)**

	<b>2001</b>
<b>Aantal instellingen met psw:</b>	
Bij Ko-/psw-instellingen <sup>1</sup>	1.594
Bij Scw-instellingen	154
Bij Brede welzijnsorganisaties <sup>2</sup>	67
Bij Amw-instellingen	3
<b>Aantal instellingen PSW totaal</b>	<b>1.818</b>
<b>Aantal opvangplaatsen<sup>3</sup></b>	
Bij ko-/psw-instellingen	64.235
Bij scw-instellingen	11.590
Bij brede welzijnsorganisaties	9.431
<b>Totaal</b>	<b>85.256</b>

<sup>1</sup> Ko-/psw-instellingen zijn instellingen met als hoofdactiviteit kinderopvang of peuterspeelzaalwerk en met ten minste één werknemer.

<sup>2</sup> Brede welzijnsinstellingen zijn instellingen met ten minste één werknemer en twee van de volgende werksoorten: kinderopvang, psw, algemeen maatschappelijk werk.

<sup>3</sup> Een psw-opvangplaats is het aantal peuters dat maximaal voor één dagdeel per week kan worden opgevangen.

Bron: CBS/Statline

Behalve in zelfstandige peuterspeelzalen kan peuterspeelzaalwerk ook een ingebouwde voorziening zijn binnen een welzijnsinstelling, een organisatie voor kinderopvang of een onderwijsinstelling. Uit tabel 78 blijkt dat er in 2001 in totaal 1.818 instellingen waren die psw uitvoerden. Die instellingen hadden samen in totaal 85.256 opvangplaatsen.

**TABEL 79**  
**Aantal fte (loondienst en inhuur) peuterspeelzaalwerk**

	<b>2001</b>
<b>Aantal fte</b>	
Bij ko-/psw-instellingen <sup>1</sup>	6.775
Bij scw-instellingen	1.108
Bij brede welzijnsorganisaties <sup>2</sup>	784
Bij amw-instellingen	4
<b>Totaal</b>	<b>8.671</b>

<sup>1</sup> Ko-/psw-instellingen zijn instellingen met als hoofdactiviteit kinderopvang of peuterspeelzaalwerk en met ten minste één werknemer.

<sup>2</sup> Brede welzijnsinstellingen zijn instellingen met ten minste één werknemer en twee van de volgende werksoorten: kinderopvang, psw, scw, algemeen maatschappelijk werk.

Bron: CBS/Statline

Het CBS telde in 2001 het totaal aantal fte bij peuterspeelzalen op 8.671 (tabel 79). Uit onderzoek blijkt dat het gemiddeld aantal fte, betaalde leidsters en aantal vrijwilligers bij een psw-organisatie in 2000 respectievelijk 0,8 fte, 2,6 betaalde leidsters en gemiddeld 8 vrijwilligers per peuterspeelzaal bedroeg (De Weerd et al. 2001). Bij de overige organisaties schommelt het aantal fte ook rond de 0,8. Het gemiddelde aantal betaalde leidsters bij ko-/psw-instellingen is 3,2, bij brede welzijnsinstellingen 2,1 en bij onderwijsinstellingen 1,8. Bij brede welzijnsorganisaties is het aantal vrijwilligers 3,4 en bij de overige organisaties gemiddeld 1,7 (De Weerd 2001).

De meeste organisaties stelden opleidingseisen aan leidsters (minimaal mbo). In 80 tot 87 procent van de onderwijs- en kinderopvanginstellingen voldeden de leidsters aan de gestelde eisen, in ongeveer 30 procent van de zelfstandige psw- en welzijnsorganisaties is dit niet het geval. Een leidster had gemiddeld in 2000 maximaal 12 kinderen onder haar hoede. Dit varieerde echter sterk per peuterspeelzaal. 73 procent van de organisaties werkte met vrijwilligers. Dat gold evenwel vooral voor zelfstandige psw- en welzijnsorganisaties en veel minder voor onderwijs- en kinderopvanginstellingen. Ongeveer de helft van de organisaties die met vrijwilligers werkte, stelde opleidings- of ervaringseisen. In de organisatie lijken welzijns- en kinderopvangorganisaties het meest professioneel, gezien de aanwezigheid van administratieve, coördinerende en directiefuncties. Op de professionaliteit van de begeleiding scoren kinderopvang- en onderwijsinstellingen hoger. Welzijnsinstellingen en zelfstandige psw-organisaties stellen wat minder vaak opleidingseisen of hebben vaker leidsters die niet aan de eisen voldoen. Bovendien werken ze meer met vrijwilligers. Een deel van de zelfstandige psw-organisaties heeft zelfs helemaal geen betaalde leidsters in dienst (De Weerd 2001).

#### *Gebruik*

Tabel 80 geeft inzicht in het gebruik van psw-voorzieningen.

**TABEL 80**  
**Aantal deelnemende peuters peuterspeelzalen**

	<b>2001</b>
Aantal deelnemende peuters ko-/psw-instellingen <sup>1</sup>	169.780
Aantal deelnemende peuters scw-instellingen	26.038
Aantal deelnemende peuters brede welzijnsinstellingen <sup>2</sup>	23.614
<b>Totaal</b>	<b>219.432</b>

<sup>1</sup> Ko-/psw-instellingen zijn instellingen met als hoofdactiviteit kinderopvang of peuterspeelzaalwerk en met ten minste één werknemer.

<sup>2</sup> Brede welzijnsinstellingen zijn instellingen met ten minste één werknemer en twee van de volgende werksoorten: kinderopvang, psw, scw, algemeen maatschappelijk werk.

Bron: CBS/Statline

Volgens het CBS gingen er in 2001 totaal 219.432 peuters naar een peuterspeelzaal (tabel 80). Dat is bijna de helft van alle peuters van 2 tot 3 jaar. Van alle 3-jarigen ging zelfs bijna twee derde naar een peuterspeelzaal. Overigens heeft bijna de helft van de 2- tot 3-jarigen met meer dan één vorm van opvang te maken. In de meeste gevallen zijn dat peuterspeelzalen en oppas aan huis of naar de oppas toe. In verhouding tot andere vormen van kinderopvang brengen kinderen daarentegen weinig tijd door in een peuterspeelzaal.

#### *Financiering*

In tabel 81 staat informatie over de financiering binnen psw.

**TABEL 81**  
**Opbrengsten en kosten van peuterspeelzaalwerk (psw) binnen ko-/psw-<sup>1</sup>instellingen, instellingen voor sociaal-cultureel werk (scw) en brede welzijnsinstellingen (bwi's)<sup>2</sup>**

	<b>2001</b>
<b>Opbrengsten ko-/psw-instellingen:</b>	
Totaal ko/psw	1.103.888
- Psw in ko/psw	180.260
<b>Opbrengsten psw in scw-instellingen</b>	
Totaal scw	558.564
- Psw in scw	49.022
<b>Opbrengsten psw in brede welzijnsinstellingen (bwi)</b>	
Totaal bwi	385.249
- Psw in bwi	35.242
<b>Totaal opbrengsten psw</b>	<b>264.524</b>
<b>Kosten ko-/psw-instellingen</b>	
Totaal ko/psw	1.079.486
- Psw in ko/psw	221.003
<b>Kosten psw in scw-instellingen</b>	
Totaal scw	543.951
- Psw in scw	47.737
<b>Kosten psw in brede welzijnsinstellingen</b>	
Bwi totaal	543.951
- Psw in bwi	35.629
<b>Totaal kosten psw</b>	<b>304.369</b>

<sup>1</sup> Ko-/psw-instellingen zijn instellingen met als hoofdactiviteit kinderopvang of peuterspeelzaalwerk en met ten minste één werknemer.

<sup>2</sup> Brede welzijnsinstellingen zijn instellingen met ten minste één werknemer en twee van de volgende werksoorten: kinderopvang, psw, scw, algemeen maatschappelijk werk.

Bron: CBS/Statline 2003

### *Kwaliteit*

In 2002 heeft de overheid besloten dat er op korte termijn landelijke regels moeten komen voor de kwaliteit van het psw voor het toezicht op de naleving ervan en voor de toegankelijkheid van psw. Kwaliteitseisen gaan vooral over de inrichting van de binnen- en buitenruimte, de hygiëne, de veiligheid, de groeps grootte, het aantal peuters per leidster, medezeggenschap van ouders, pedagogisch beleid en opleidingseisen aan het personeel.

Met de nieuwe regels zijn de kwaliteitseisen voor peuterspeelzalen gelijk aan die van kinderopvang. Met subsidie van het ministerie van VWS voert het Landelijk Platform Peuterspeelzaalwerk (LPP) het project Kwaliteit Peuterspeelzaalwerk uit. Met het project wil het LPP de positie van het psw versterken door middel van:

- Monitoring van het lokaal psw
- Informatieverstrekking
- Rapporteren
- Overleg en uitwisseling van ervaringen
- Studiebijeenkomsten
- Participeren in advies- en overlegorganen

Onderzoek laat zien dat de overgrote meerderheid van de ondervraagde gemeenten in 2000 beleid had vastgelegd in een nota (De Weerd et al. 2001). Ook hadden de meeste gemeenten functies vastgesteld voor het psw, zoals het stimuleren van de algemene ontwikkeling, laagdrempelige opvang en vroegtijdige signalering van achterstanden. In de gemeenten met extra subsidie voor voor- en vroegschoolse educatie (vve) waren over het algemeen meer functies vastgelegd, met name voor ondersteuning van ouders en het voorkomen van achterstanden. Ongeveer een op de drie organisaties maakte onderscheid tussen basis- en plusfuncties, maar met name over de invulling van plusfuncties bestond geen eenduidigheid. Ruim driekwart van de gemeenten stelt kwaliteitseisen aan het psw. De meeste gemeenten laten toezicht houden op de kwaliteit van het psw, meestal door de GGD.

### **3.11 Maatschappelijke opvang**

Maatschappelijke opvang bestaat uit drie soorten voorzieningen (VWS 2003):

1. Dak- en thuislozenopvang
2. Vrouwenopvang
3. Crisisopvang

Hieronder bespreken we deze vormen van opvang in het kort.

#### *Dak- en thuislozenopvang*

Kerntaak van de dak- en thuislozenopvang is verblijf bieden, variërend van één dag tot permanent, gekoppeld aan zorgverlening en psychosociale begeleiding. Binnen de dak- en thuislozenopvang zijn er verschillende vormen:

- 24-uursopvang
- Sociale pensions
- Meerzorgafdelingen (ziekenboegen)
- Passantenverblijven en internaten
- (Ambulante) woonbegeleiding (als opstap naar zelfstandig wonen)
- Dag- of nachtopvang
- Dienstencentra

Het doel van de drie laatste laagdrempelige vormen van opvang is de meest elementaire hulp te bieden, om te voorkomen dat mensen die zwerven verder afglijden.

#### *Vrouwenopvang*

De kerntaak van de vrouwenopvang is tijdelijk verblijf bieden, gekoppeld aan zorgverlening, psychosociale begeleiding en crisisinterventie aan vrouwen met of zonder kinderen. De vrouwenopvang bestaat uit vrouwenopvangcentra en blijf-van-m'n-lijfhuizen die zich richten op mishandelde vrouwen en hun kinderen. Daarnaast zijn er de Fiom-huizen, die zich primair richten op opvang en hulp aan zwangere vrouwen en meisjes. Ook kent de vrouwenopvang voorzieningen voor begeleid wonen en woonbegeleiding.

### *Algemene crisisopvang*

De algemene crisisopvang heeft als kerntaak om onderdak en hulp te bieden aan mensen die dakloos zijn geworden als gevolg van een (psychosociale) crisissituatie. Het doel van deze vorm van opvang is om de crisis weg te nemen en mensen weer op een juist spoor te helpen. De verschillende soorten voorzieningen die de maatschappelijke opvang aanbiedt, zijn landelijk toegankelijk en laagdrempelig. Rust, structuur en veiligheid staan centraal en er is geen sprake van therapiedwang of verplichting tot behandeling. Naast de asiel- en opvangfunctie is de maatschappelijke opvang steeds meer activiteiten gaan ontplooiën aan de voor- en achterdeur, zoals preventie van dak- en thuisloosheid, maatschappelijk herstel, reïntegratie, maatschappelijke activering en preventie van thuisgeweld.

In de tabellen 82 tot en met 87 vindt u cijfers over vraag, aanbod en gebruik in de maatschappelijke opvang. Cijfers over 2002 waren nog niet beschikbaar. De gegevens komen uit de Monitor Maatschappelijke Opvang van het Trimbos-instituut. Deze enquête wordt uitsluitend afgenomen onder leden die zijn aangesloten bij de koepelorganisatie Federatie Opvang. Er zijn dus geen gegevens over cliënten die gebruikmaken van voorzieningen die niet bij deze federatie zijn aangesloten. De Federatie Opvang hanteert een nieuwe indeling in voorzieningen, waardoor de gegevens afwijken van die in het brancherapport *Welzijn en Sport 1998-2001*.

### *Vraag*

Tabel 82 geeft een indicatie van de zorgvraag binnen de maatschappelijke opvang.

**TABEL 82**  
**Overzicht recente omvangschattingen van groepen sociaal kwetsbare mensen in Nederland**

	<b>Aantal personen</b>	<b>Bron</b>
Dak- en thuislozen	25.000 - 35.000	Monitor Maatschappelijke Opvang (2000)
Sociaal kwetsbare mensen	50.000 - 65.000	Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (2001)
Dak- en thuislozen	66.000	Leger des Heils (2002)
Problematische gebruikers harddrugs	26.000 - 30.000	Nationale Drug Monitor (2002)
Verkommerden en verloederen	110.000	Research voor Beleid (2002)
Mensen met ernstige en langdurige psychische problemen	50.000 - 90.000	Taskforce Vermaatschappelijking Ggz (2002)
Zwerfjongeren	3.200 - 4.700	Algemene Rekenkamer (2003)

Mede door het gebruik van uiteenlopende definities en methoden lopen schattingen van het aantal sociaal kwetsbare mensen sterk uiteen. De verschillende groepen in tabel 81 geven wel een indicatie van de verscheidenheid in aard en omvang van de zorgvraag. In elke groep komen echter dezelfde soort problemen voor, alleen in verschillende mate en samenstelling (Bransen 2001). Onduidelijk is overigens in hoeverre deze groepen wel en niet bereikt worden. Tabel 83 geeft een overzicht van de geregistreerde problemen van aanwezige cliënten in de residentiële opvangvoorzieningen. Het gaat daarbij om een indruk van de medewerkers in de opvangvoorzieningen.

**TABEL 83**  
**Problemen van aanwezige cliënten in de residentiële opvangvoorzieningen in 2000 (in %)**

	<b>Vrouwen- opvang</b>	<b>Crisisopvang</b>	<b>Dak- en thuislozen</b>
Problemen met huisvesting	18	52	70
Seksueel geweld	77	23	8
Relatieproblemen	45	49	18
Psychosociale problemen	26	35	24
Psychische stoornissen	4	9	12
Verslaving	6	15	26
Materiële problemen, waaronder financiële problemen	10	19	12

*Bron: Wolf et al. 2003*

### *Aanbod en capaciteit*

De tabellen 84 en 85 laten cijfers zien over het aanbod en de capaciteit binnen de maatschappelijke opvang. De indeling volgt de registratie die de Federatie Opvang hanteert.

**TABEL 84**  
**Aantal voorzieningen dat bij de Federatie Opvang is aangesloten**

	2000	2001
<b>Vrouwenopvang</b>		
Vrouwenopvangcentrum/Fiom	39	40
Blijf-van-m'n-lijfhuizen	23	23
Begeleid wonen en woonbegeleiding	43	46
<b>Algemene crisisopvang</b>		
Crisisopvangcentrum	49	50
<b>Dak- en thuislozenopvang</b>		
Dak- en thuislozeninternaat	43	45
Sociaal pension	58	59
Passantenverblijf	69	88
Meerzorgafdeling	10	14
<b>Overige opvang</b>		
Overige begeleid wonen en woonbegeleiding	115	132
<b>Totaal</b>	<b>449</b>	<b>497</b>

*Bron: Wolf et al. 2003*

Opvanginstellingen die zijn aangesloten bij de Federatie Opvang bieden hun hulp vanuit eenheden (voorzieningen). In 2001 ging het om 497 eenheden, ruim 10 procent meer dan in 2000 (tabel 84). Daarin waren 59 sociale pensions begrepen (in 2000 waren dat er 58). Van deze eenheden bood 41 procent dak- en thuislozenopvang, 22 procent vrouwenopvang, 10 procent crisisopvang en 27 procent overige opvang (begeleid wonen en woonbegeleiding). Ten opzichte van 2000 nam het totaal aantal eenheden toe met 10 procent. Het aantal voorzieningen in de vrouwenopvang en de crisisopvang nam licht toe. Bij zowel de dak- en thuislozenopvang als de overige opvang nam het aantal voorzieningen toe met 14 procent.

**TABEL 85**  
**Capaciteit van bij de Federatie Opvang aangesloten opvangvoorzieningen**

	2000	2001
<b>Vrouwenopvang</b>		
Vrouwenopvangcentrum/Fiom	1.191	1.282
Blijf-van-m'n-lijfhuizen	671	571
Begeleid wonen en woonbegeleiding	600	621
<b>Algemene crisisopvang</b>		
Crisisopvangcentrum	914	967
<b>Dak- en thuislozenopvang</b>		
Dak- en thuislozeninternaat	1.938	2.027
Sociaal pension	1.474	1.372
Passantenverblijf	1.534	2.091
Meerzorgafdeling	196	278
<b>Overige opvang</b>		
Overige begeleid wonen en woonbegeleiding	3.057	3.086
<b>Totaal</b>	<b>11.575</b>	<b>12.295</b>

*Bron: Wolf et al. 2003*

Op 31 december 2001 was de totale capaciteit van de aangesloten opvangvoorzieningen bij de Federatie Opvang 12.295, in 2000 was die capaciteit 11.575 (tabel 85). Dat is een stijging van 720, oftewel 6 procent. Van de totale capaciteit hoorde eind 2001 20 procent tot de vrouwenopvang, 8 procent tot de crisisopvang, 47 procent tot de dak- en thuislozenopvang en 25 procent tot de overige opvang (begeleid wonen en woonbegeleiding).

#### *Gebruik en productie*

De tabellen 86 en 87 bevatten cijfers over gebruik en productie van voorzieningen binnen de maatschappelijke opvang.

TABEL 86

#### **Aanmeldingen<sup>1</sup> bij residentiële opvanginstellingen inclusief begeleid wonen en woonbegeleiding**

	2000	2001
Vrouwenopvang, residentieel	17.650	18.249
Vrouwenopvang, begeleid wonen en woonbegeleiding	258	297
Crisisopvang, residentieel	19.870	22.931
Dak- en thuislozenopvang, residentieel	6.079	8.166
Overige opvang, begeleid wonen en woonbegeleiding	838	1.183
<b>Totaal</b>	<b>44.695</b>	<b>50.826</b>

<sup>1</sup> Aanmeldingen van cliëntsystemen, exclusief meegekomen kinderen. Meestal gaat het hierbij om één persoon, maar soms ook om (echt)paren, bijvoorbeeld bij de crisisopvang en begeleid wonen en woonbegeleiding, overige opvang.

Bron: Wolf et al. 2003

Tabel 86 geeft een overzicht van het aantal aanmeldingen bij residentiële opvanginstellingen. Een onderzoek naar de instroom in de vrouwenopvang (Wolf et al. 2003) laat zien dat er bij vrouwenopvangvoorzieningen vaak geen plaats is. Op ongeveer 45 procent van de geregistreerde aanmeldingen (zo'n 17.500 per jaar) volgde in de periode 2000 tot en met 2001 geen intake. Op 60 van de intakes die wel plaatsvonden (zo'n 9.500 per jaar) volgde in die periode geen opname. De belangrijkste reden daarvoor was plaatsgebrek. Dit kwam in 2000 en 2001 respectievelijk 3.252 en 2.744 keer voor. Vanwege de vele dubbeltellingen in de registratie is niet na te gaan om hoeveel vrouwen het hierbij exact gaat. Ook is niet duidelijk hoe groot het capaciteitstekort is.

TABEL 87

#### **Aantal opnamen<sup>1</sup> van cliënten in residentiële opvanginstellingen inclusief begeleid wonen en woonbegeleiding**

	2000	2001
Vrouwenopvang, residentieel	4.305	3.766
Vrouwenopvang, begeleid wonen en woonbegeleiding	179	161
Crisisopvang, residentieel	5.269	5.261
Dak- en thuislozenopvang, residentieel	2.663	1.905
Overige opvang, begeleid wonen en woonbegeleiding	560	725
<b>Totaal</b>	<b>12.976</b>	<b>11.818</b>

<sup>1</sup> Opnamen van cliëntsystemen, exclusief meegekomen kinderen. Meestal gaat het hierbij om één persoon, maar soms ook om (echt)paren, bijvoorbeeld bij de crisisopvang en begeleid wonen en woonbegeleiding, overige opvang.

Bron: Wolf et al. 2003

Tabel 87 laat het aantal opnamen zien. Niet iedereen die zich aanmeldde of werd verwezen, werd ook opgenomen. Er werden in 2001 11.818 opnamen geteld (nieuw opgenomen: jaarincidentie). Dat zijn er ruim 1.100 minder dan in 2000, een daling van 9 procent. Het is onbekend om hoeveel personen of heropnamen het hier ging.

Bij de vrouwenopvang daalde de opnamen relatief het sterkst. Het aantal opnamen in de residentiële vrouwenopvang (exclusief meegenomen kinderen, met dubbeltellingen) nam af van 4.305 in 2000 tot 3.766 in 2001. Dat is een daling van 14 procent. Opnamen stegen relatief het sterkst bij de overige opvang, begeleid wonen en woonbegeleiding.

In 2001 werden 5.709 kinderen met hun begeleider(s) bij de opvangvoorzieningen (mee) opgenomen. Om hoeveel unieke kinderen het bij de opnamen ging, was vanwege de dubbeltellingen in de registratie niet vast te stellen. Bij de overige opvang is de relatieve stijging van mee-opgenomen kinderen bij de dak- en thuislozenopvang en bij begeleid wonen en woonbegeleiding opmerkelijk. Deze cijfers bevestigen de signalen dat er steeds meer vrouwen met kinderen en ook gezinnen bij de daklozenopvang aankloppen. Vooral nog gaat het overigens om kleine aantallen.

Bij alle typen opvang steeg de gemiddelde verblijfsduur in de periode 2000–2001. Doordat cliënten die langdurige begeleiding nodig hebben, niet in andere voorzieningen terecht kunnen, dreigt de maatschappelijke opvang verstopt te raken.

#### *Financiering*

Financiering van de maatschappelijke opvang gebeurt uit diverse bronnen. De belangrijkste bron is de specifieke uitkering die het ministerie van VWS jaarlijks aan de centrumgemeenten verstrekt (VWS 2003). Het gaat hierbij om drie specifieke uitkeringen, namelijk voor maatschappelijke opvang, verslavingsbeleid en vrouwenopvang. Het gezamenlijke bedrag liep op van € 175 miljoen in 2000 tot € 221 miljoen in 2003. Andere bronnen zijn: middelen van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) op basis van de Bijdrageregeling sociale integratie en veiligheid, eigen bijdragen van gemeenten, eigen bijdragen van cliënten, reïntegratiemiddelen en AWBZ-middelen.

#### *Kwaliteit*

De Federatie Opvang, koepel van de professionele opvanginstellingen, heeft in 2002 een kwaliteitssysteem ontwikkeld op basis van de systematiek van Stichting Harmonisatie Kwaliteitsbeoordeling in de Zorgsector (HKZ). Het systeem is gepubliceerd in de brochure *Normen van beoordeling*. Alle opvanginstellingen hanteren de kwaliteitsnormen uit dit systeem als basis voor hun interne kwaliteitsbeleid. Het systeem verplicht de instellingen één keer in de twee jaar een interne audit uit te voeren. Hantering van de normen is een voorwaarde voor lidmaatschap van de Federatie Opvang. Een certificatieschema voor de sector moet nog ontwikkeld worden. Zodra het ministerie van VWS de middelen beschikbaar stelt, dient de Federatie Opvang een verzoek in bij Stichting HKZ om een certificatieschema te ontwikkelen.

### **3.12 Maatschappelijke dienstverlening**

Onder maatschappelijke dienstverlening vallen het algemeen maatschappelijk werk (amw) en verschillende vormen van dienstverlening, zoals Fiom-hulpverlening, telefonische hulpdiensten, Bureaus Slachtofferhulp en het sociaalraadsliedenwerk.

#### **3.12.1 Algemeen maatschappelijk werk**

Het algemeen maatschappelijk werk (amw) biedt eerstelijns hulp aan mensen met psychosociale problemen. Deze eerstelijns oriëntatie en de 'scharnierfunctie tussen zorg en welzijn' zijn kenmerkend voor het amw, dat zich profileert als basisvoorziening. Een integrale aanpak, maatwerk en samenwerking staan daarbij voorop. Maatschappelijk werk heeft traditioneel te maken met de hulpverlening van materiële en immateriële problemen. Ruim 70 procent van de hulpverlening betreft psychosociale en relationele problematiek. Maatschappelijk werkers worden ook ingeschakeld om aanspraken op uitkeringen en andere voorzieningen te beoordelen.

Het amw heeft een dubbele opdracht: voorkomen dat burgers in 'zware' voorzieningen terechtkomen enerzijds en zorgen voor de opvang van 'uitbehandelde' cliënten uit dergelijke voorzieningen (reïntegratie en rehabilitatiefunctie) anderzijds (NIVEL 2001). In het kader van (lokaal) welzijnsbeleid moet het amw cliënten



zodanig activeren dat ze weer volwaardig gaan deelnemen aan het maatschappelijke verkeer. Het gaat hierbij meestal om cliënten die in een sociaal isolement verkeren, soms met ernstige schulden kampen, vaak al jarenlang een inkomen hebben op uitkeringsniveau en daarnaast veel psychische klachten en relatieproblemen hebben. Behalve samenwerking in de eerste lijn schenkt het algemeen maatschappelijk werk in het bijzonder aandacht aan de integrale schuldhulpverlening.

De gegevens in de tabellen 88 tot en met 91 zijn afkomstig van de MOGroep. Jaarlijks verschijnen bij de MOGroep gegevens uit de amw-enquête van het CBS en de MOGroep. In 2000 is een nieuw informatiemodel voor het amw ingevoerd. Het model omvat een elektronisch cliëntdossier en een hulpverleningsvolgsystematiek. In bijlage 1 vindt u nadere gegevens over type, problematiek en duur van de hulpverlening, type verwijzingen en over leeftijdverdeling en sekse van het personeel.

#### *Aanbod*

In de tabellen 88 en 89 staat informatie over het aantal instellingen en voorzieningen, aantal fte en werkzame personen en overige personeelsgegevens binnen het algemeen maatschappelijk werk.

**TABEL 88**  
**Aantal instellingen, voorzieningen en beschikbaarheid amw**

	1999	2000	2001
Aantal instellingen	158	152	147
Aantal voorzieningen (bureaus en spreekuren)	1.152	1.143	
Gemiddeld aantal inwoners van Nederland per amw-voorziening	13.629	13.987	
Gemiddeld aantal inwoners van Nederland per fte uitvoerend werk	7.750	7.720	7.647

*Bron: VOG 2001; MOGroep z.jr. a, b*

Uit de gegevens in tabel 88 blijkt dat er sprake is van een stabiele werksoort waarin op het gebied van organisatievormen geen grote veranderingen plaatsvinden. De belangrijkste veranderingen betreffen fusies en reorganisaties. Instelling fuseren óf met gezondheidszorgorganisaties zoals de thuiszorg, óf met welzijnsorganisaties zoals sociaal-cultureel werk en ouderenwerk. In de meeste gevallen blijft er na de fusie een zelfstandige amw-afdeling bestaan. Per 13.987 inwoners van Nederland was er in 2001 één voorziening (spreekuur of bureau) beschikbaar.

Uit onderzoek blijkt dat circa de helft van de amw-instellingen de samenwerking met huisartsen en RIAGG formeel in overeenkomsten heeft geregeld (NIVEL 2001). De CBS-enquête over 2001 laat zien dat amw-instellingen veel samenwerken met zorginstellingen.

Tabel 89 bevat de personeelsgegevens over het amw. Het amw beschikte op 1 januari 2002 over 2106 fte voor uitvoering en over 283 fte voor leiding en management (in totaal 2.389 fte). Het percentage werknemers in het amw in 1999 in het kader van arbeidsmaatregelen was voor WIW 3,1 procent en voor Melkert- of I/D-banen 5,0 procent (Essen et al. 2001).

TABEL 89  
Aantal fte, werkzame personen en overige personeelsgegevens amw

	1999	2000	2001
Aantal fte (uitvoerend en leiding/management)	2.562	2.590	2.389
Aantal werkzame personen (uitvoerend en leiding/management)	3.293	3.320	3.136
Deeltijdfactor	26,7		
<b>Personeelsinstroom (in %)</b>			
- Van fte uitvoerend personeel	13,59		
Vacaturegraad	2,4		
<b>Ziekteverzuim (in %)</b>			
- Exclusief zwangerschap		7,3	

Bron: VOG 2001; MOGroep z.jr. a, b; Hingstman 2001; Essen 2001

### Gebruik

Tabel 90 laat de cijfers zien over het gebruik van amw-voorzieningen.

TABEL 90  
Aantal hulpeenheden, korte contacten en wachttijden amw

	1999	2000	2001
Aantal hulpeenheden	277.700	226.000	228.000
Aantal korte contacten	198.000	176.000	
<b>Wachttijden (in %)</b>			
< 1 week	33,9	35,9	30,7
1 tot 4 weken	42,2	37,1	40,4
1 tot 2 maanden			16,5
2 tot 3 maanden			5,4
> 3 maanden			7

Bron: MOGroep z.jr. c

De stabiliteit blijkt ook op te gaan voor de landelijke gemiddelden van de hulpverlening. Vaak is er sprake van meerdere personen in een hulpeenheid, bijvoorbeeld een gezinsbehandeling. In de cijfers is hiermee al rekening gehouden. Het aantal hulpeenheden in 2001 is bepaald op 228.000, een lichte stijging ten opzichte van 2000. Het amw bereikt jaarlijks een half miljoen burgers. Dat is ruim 3 procent van de bevolking.

### Financiering

De kosten voor het amw over 2002 staan in tabel 91. Daarnaast verwerft het amw gelden uit andere inkomsten (projectsubsidies, inkomsten uit dienstverlening aan derden en dergelijke). Verreweg de grootste kostenpost vormen de personeelslasten.

TABEL 91  
Kosten en baten amw (in € duizenden)

	1999	2000
<b>Kosten</b>		
Personeel in loondienst	82.134	89.531
Overige kosten	25.049	27.363
<b>Baten</b>		
Baten algemeen	97.971	106.774
Subsidie gemeenten		
Overige baten	9.212	10.119

Bron: VOG 2000, 2001; MOGroep z.jr. b

### *Kwaliteit*

De kwaliteitsnormen voor het maatschappelijk werk zijn vertaald naar de HKZ-normen. Sinds september 2002 is het HKZ-schema voor het algemeen maatschappelijk werk beschikbaar. In alle provincies zijn kwaliteitskringen gestart. In het algemeen is het kwaliteitsbeleid erop gericht de ketenkwaliteit van amw-organisaties, huisartsen en eerstelijnspsychologen te ontwikkelen. Daarnaast is er aandacht voor de schuldhulpverlening en de samenwerking in de eerstelijns-ggz. Met het deelproject Korte Lijnen worden protocollen en blauwdrukken voor samenwerking ontwikkeld en in de praktijk getoetst. Het gaat om informatie-uitwisseling, verwijzingen, gezamenlijke behandeling en formele rapportage. Volgens de MOGroep zijn in 2003 zo'n honderd amw-organisaties actief bezig kwaliteitsbeleid te implementeren volgens de HKZ-systematiek. Eind 2003 zijn er vier amw-organisaties gecertificeerd. Een paar gemeenten, waaronder Utrecht en Den Haag, wil certificering voor amw verplichten. Het Verweij-Jonker Instituut heeft een instrument ontwikkeld om cliëntervaringen te onderzoeken. Voor de integrale schuldhulpverlening wordt een referentie- en een kwaliteitsmodel opgezet.

### **3.12.2 Fiom-hulpverlening**

Fiom-bureaus zijn ambulante voorzieningen voor gespecialiseerde hulpverlening aan personen die een hulpvraag hebben op een van de volgende gebieden:

- Zwangerschap, ongewenste kinderloosheid, abortus
- Afstand, adoptie, zoekacties
- Seksueel en huiselijk geweld

Conform het beleidsvoornemen van de Stichting Ambulante Fiom is de hulpvraag op het gebied van ouderschap in 2000 overgedragen aan het algemeen maatschappelijk werk. Ook de hulpactiviteiten rondom seksueel geweld worden steeds vaker overgedragen aan reguliere instellingen. Op het terrein van huiselijk geweld werkt de Fiom nauw samen met andere instellingen.

De Fiom-gegevens in de tabellen 90 tot en met 95 zijn afkomstig van de jaarlijkse rapportage over cliëntgegevens van de meeste Fiom-bureaus en van de vier grootstedelijke Fiom-bureaus (G4). Van die vier bureaus zijn niet alle gegevens bekend. In bijlage 1 vindt u een uitsplitsing van cliënten naar aandachtsgebied. Het aantal verleende diensten is ook terug te vinden in die bijlage.

### *Aanbod*

In de tabellen 92 en 93 staan de cijfers over het aantal voorzieningen, aantal fte, aantal werkzame personen en overige personeelsgegevens binnen de Fiom-hulpverlening.

**TABEL 92**  
**Aantal instellingen en regionale bureaus Stichting Ambulante Fiom en Fiom-bureaus (G4)**

	1999	2000	2001	2002
Aantal instellingen	1	1	1	1
Centraal bureau	1	1	1	1
Aantal regionale bureaus	15	15	15	12
Aantal districten met meerdere regionale bureaus, gespreid over provincies	5	5	5	3
Aantal voorzieningen (G4)	4	4	4	4

*Bron: Stichting Ambulante Fiom z.jr. a, b, c, d*

De gegevens in tabel 92 gaan over de bureaus van de Stichting Ambulante Fiom en de vier bureaus in de grote steden. Grootstedelijke Fiom-bureaus (G4) zijn geen onderdeel van de landelijke stichting, maar van een lokale algemene voorziening. De landelijke stichting werkt vanaf 2002 vanuit drie districten met in totaal twaalf regionale bureaus en een steunpunt in Zeeland. De Stichting Ambulante Fiom werkt samen met landelijke en regionale organisaties op het terrein van beleidsontwikkeling, scholing en onderzoek en uitvoering. Voorbeelden hiervan zijn: de Federatie Opvang, Transact, vrouwenopvangvoorzieningen, samenwerkingsverbanden seksueel geweld, samenwerkingsverbanden huiselijk geweld, abortusklinieken, universiteiten en hogescholen. Ook is er een (intensieve) samenwerking met de vier grootstedelijke Fiom-bureaus. Daarnaast zijn er contacten met belangenorganisaties en patiënten- en consumentengroepen.

**TABEL 93**  
**Aantal fte, werkzame personen, vacatures, ziekteverzuimpercentage Stichting**  
**Ambulante Fiom en aantal fte en werkzame personen bureaus G4**

	1999	2000	2001	2002
Totaal aantal fte				91
Totaal aantal werkzame personen	166	158	153	136
Aantal vacatures op 31 december		9	4	6
Ziekteverzuim (exclusief zwangerschap) (in %)			11,6	8,1
Aantal fte G4	10,4 <sup>2</sup>	10,7 <sup>3</sup>	18,3	16,6
Aantal werkzame personen G4	16 <sup>1</sup>	19 <sup>2</sup>	27	29

<sup>1</sup> Exclusief Amsterdam.

<sup>2</sup> Exclusief Utrecht.

<sup>3</sup> Exclusief Den Haag.

Bron: Stichting Ambulante Fiom z.jr. a, b, c, d; Fiom Amsterdam 2001a, b, 2002, 2004; Fiom Den Haag 2002, 2003; Fiom Rotterdam, z.jr., 2002, 2003; Stede Fiom, z.jr., 2000, 2002, 2003

Over het aantal fte bij de Stichting Ambulante Fiom zijn geen gegevens beschikbaar over de periode 1999-2001. In 2002 is gestreefd naar een structurele vergroting van de dienstverbanden, bij voorkeur naar minimaal 24 uur per week. Niet alle gegevens van de vier grootstedelijke Fiom-bureaus zijn bekend.

#### *Gebruik*

Tabel 94 biedt gegevens over het aantal cliënten en de verleende diensten.

**TABEL 94**  
**Aantal cliënten en verleende diensten (consultatie, informatie en advies) Stichting**  
**Ambulante Fiom**

	1999	2000	2001	2002
Totaal aantal cliënten dat gebruikmaakte van het hulpverleningsaanbod		6.330	6.561	6.278
Aantal verleende diensten (consultatie, informatie, advies)		6.837	8.290	9.047
Aantal nieuwe cliënten G4	772 <sup>1</sup>	425	1.033	1.016

<sup>1</sup> Exclusief Den Haag en Utrecht

Bron: Stichting Ambulante Fiom z.jr. a, b, c, d; Fiom Amsterdam 2001a, b, 2002, 2004; Fiom Den Haag 2002, 2003; Fiom Rotterdam, z.jr., 2002, 2003; Stede Fiom z.jr.; 2000, 2002, 2003

Naast individuele hulpverlening valt onder de Fiom-hulp ook (meervoudige) deelname aan systeemhulpverlening en aan groepen. In 2001 stijgt het aantal zwangerschapszaken, maar die stijging zet in 2002 niet door. De stichting verklaart de stijging in 2001 uit de toename van het aantal tienermoeders en de toename van onbedoelde zwangerschap bij asielzoekers, vluchtelingen en ama's. In 2000 en 2001 was er ook een opvallende vraag naar hulpverlening van onvrijwillig kinderloze paren, van adoptieouders, van cliënten die zoeken naar hun 'roots' en van (met name buitenlandse) vrouwen die afstand van hun kind doen. In dezelfde periode neemt ook het aantal cliënten toe dat betrokken is bij een geweldssituatie. Die laatste toestroom is mede het gevolg van het preventieproject Geweld in Relaties, dat in alle districten is uitgevoerd. Over alle aandachtsgebieden daalt het aantal cliënten in 2002 echter licht. Het aantal keren dat consultatie, informatie en advies wordt gegeven, stijgt wel. Doordat in 2001 meer paren begeleid zijn, is de systeemhulpverlening toegenomen en de individuele hulpverlening afgenomen.

### Financiering

In de tabellen 95 en 96 vindt u gegevens over kosten en baten van de Stichting Ambulante Fiom en van de verdeling van het budget naar aandachtsgebied.

TABEL 95  
Kosten en baten Stichting Ambulante Fiom (in € duizenden)

	1999	2000	2001	2002
<b>Kosten</b>				
Personeel	3.802	3.998	4.041	
Huisvesting	413	447	413	
Organisatie	440	423	508	
Kosten totaal	4.655	4.868	4.962	5.177
<b>Baten</b>				
Inkomsten totaal	4.643	4.689	4.918	

Bron: Stichting Ambulante Fiom z.jr. a, b, c, d

TABEL 96  
Verdeling budget 2002 over kerntaken per aandachtsgebied Fiom-hulpverlening (in € duizenden)

	Zwanger- schap 2002	Afstand, adoptie en zoekacties 2002	Seksueel en huiselijk geweld 2002
<b>Kerntaken</b>			
Hulp	1.061	1.191	725
Preventie	440	337	269
Expertiseoverdracht	238	223	254
Onderzoek en ontwikkeling	155	155	129
<b>Totaal per gebied</b>	<b>1.894</b>	<b>1.906</b>	<b>1.377</b>

Bron: Stichting Ambulante Fiom z.jr. d

### 3.12.3 Telefonische hulpdiensten

Telefonische hulpverlening is een verzamelnaam voor een grote hoeveelheid telefonische hulplijnen. Veel van de lijnen richten zich specifiek op bepaalde groepen of thema's, zoals de Telefonische hulpdienst voor agrariërs, Vrouwen bellen vrouwen, de Meidentelefoon, de Aids-lijlijn, de 06-Drugsinformatielijn, de Allochtone Vrouwentelefoon en de Ouderentelefoon. Daarnaast zijn er nog veel telefoondiensten van belangen- en patiëntenorganisaties. Vooral doordat nieuwe media gebruikt worden, zoals e-mail en websites, komen er meer contacten en nieuwe doelgroepen. Een exact overzicht van het aantal en de soorten hulplijnen ontbreekt. De laatste schattingen dateren van 1995 en spreken van circa 125 lijnen en 500.000 telefooncontacten. Van de verschillende telefonische hulpdiensten zijn de gegevens opgenomen van twee grote voorzieningen: van SOS Telefonische Hulpdiensten (SOS THD) en Stichting Korrelatie.

#### SOS THD

De SOS Telefonische Hulpdiensten zijn een algemene voorziening voor iedereen die behoefte heeft aan een (anoniem) gesprek, hulp of advies per telefoon. Ze zijn zeven dagen per week, 24 uur per dag bereikbaar. De Federatie SOS Telefonische Hulpdiensten heeft de gegevens voor de tabellen geleverd. In bijlage 1 vindt u een overzicht van de spreiding van voorzieningen en een uitsplitsing van de gevoerde gesprekken naar onderwerp en gespreksduur.

### Aanbod

De tabellen 97 en 98 laten cijfers zien over het aantal instellingen en voorzieningen, aantal fte en werkzame personen en overige personeelsgegevens binnen de SOS THD.

**TABEL 97**  
**Aantal instellingen en voorzieningen SOS THD**

	1999	2000	2001	2002
Aantal instellingen	19	19	18	18
Aantal voorzieningen	25	25	25	25

Bron: Federatie SOS THD's z.jr. a, b, c, d

In alle provincies bevinden zich een of meerdere van de in totaal 25 voorzieningen (tabel 97). Groningen, Overijssel en Noord-Holland werken ook voor respectievelijk Drenthe en Flevoland.

In alle regio's werkt SOS THD samen met in elk geval het algemeen maatschappelijk werk, RIAGG, vrouwenhulpverlening en verslavingszorg. Verder verschilt de samenwerking per regio. Drie diensten hebben in hun regio de Kindertelefoon, in overleg met Bureau Jeugdzorg.

**TABEL 98**  
**Aantal fte, werkzame personen, vrijwilligers en overige personeelsgegevens SOS THD**

	1999	2000	2001	2002
Aantal fte	60	60	± 75	
Aantal werkzame personen	100	100	110	
Aantal vrijwilligers		1.600		1.400
Deeltijdfactor	60	60	60	
Percentage 45 jaar en ouder (betaald en vrijwillig werkzaam)	± 50	± 50	± 50	± 65
Percentage vrouwen (betaald en vrijwillig werkzaam)	± 75	± 75	± 75	
Opleidingsniveau	hbo	hbo	hbo	
Aantal vacatures			± 12	
Vacaturegraad (in %)			± 10	

Bron: Federatie SOS THD's z.jr. a, b, c, d

### Gebruik

In tabel 99 vindt u gegevens over het aantal gevoerde gesprekken en silent calls (in percentages) bij SOS THD.

**TABEL 99**  
**Aantal gevoerde gesprekken en silent calls SOS THD**

	1999	2000	2001	2002
Totaal aantal gesprekken (exclusief silent calls)	212.674	215.772	216.175	214.593
Gevoerde gesprekken (in %)	74	74	71	
Silent calls (in %)	26	26	29	29

Bron: Federatie SOS THD's z.jr. a, b, c, d

Uit tabel 99 blijkt dat het aantal gesprekken bij SOS THD tot 2001 iets toenam, in 2002 is er een lichte daling. Doordat een nieuw registratiesysteem is ingevoerd, is er meer bekend over de mensen die vaker bellen. Ongeveer de helft van de bellers neemt regelmatig contact op met SOS THD. Eenzaamheid, relatie- en psychosociale problemen zijn veruit de belangrijkste redenen om te bellen. De lichte afname in het aantal gesprekken over relatieproblemen zet door. De verhouding mannelijke : vrouwelijke bellers (in 2002 respectievelijk 38 en 59) blijft ongeveer gelijk. In 2002 is 54 procent van de bellers alleenwonend. In 66 procent van de gesprekken wordt er geluisterd en wordt het probleem besproken. Het percentage silent calls is een berekening over tien diensten. Een aantal diensten maakt geen onderscheid in type gesprekken en een aantal diensten geeft alleen het aantal daadwerkelijk gevoerde gesprekken door.

### Financiering

Tabel 100 geeft financiële informatie over SOS THD.

TABEL 100  
Baten SOS THD (in € duizenden)

	1999	2000	2001	2002
Subsidies	3.591	3.591	3.591	4.309
Fondsen, diensten enz.	306	306	306	300
<b>Totaal</b>	<b>3.898</b>	<b>3.898</b>	<b>3.898</b>	

Bron: Federatie SOS THD z.jr. a, b, c, d en aanvullende schriftelijke informatie van SOS THD

Ten opzichte van 2001 leek er in 2002 sprake te zijn van een forse verhoging van de subsidie. Volgens de Federatie SOS THD is dat echter niet het geval. Een enquête onder de leden heeft alleen een beter inzicht gegeven in de subsidies die zij ontvangen.

### Kwaliteit

De SOS Telefonische Hulpdiensten hanteren een aantal algemene kwaliteitsnormen:

- De hulp is beschikbaar voor iedereen
- De lijn is dag en nacht bereikbaar
- De beller en de vrijwilliger blijven in het gesprek anoniem
- Er wordt een registratie bijgehouden
- De vrijwilligers zijn verzekerd van een goede opleiding en begeleiding
- Met elke beller wordt gesproken

De doelstelling van het werk is openstaan voor een gesprek en een luisterend oor bieden. In die zin is elk gesprek succesvol. SOS THD wil geen specifieke gedragsverandering teweegbrengen, maar aandacht en respons geven aan de beller, zodat deze weer even vooruit kan. Deze en andere effecten (zoals waardering en oordeel) zijn niet bekend, omdat de bellers anoniem zijn.

### Stichting Korrelatie

Stichting Korrelatie is een landelijke organisatie gespecialiseerd in advies en hulp aan het publiek en intermediair op het brede terrein van gezondheid en welzijn. Korrelatie werkt telefonisch, maar ook steeds vaker via internet. De organisatie is vooral bekend als eerste opvangadres voor hulp en advies na een radio- of tv-programma. De telefonische hulp- en dienstverlening is bereikbaar op werkdagen van 9.00 tot 22.00 uur. Bij grootschalige mediaopvang is Korrelatie ook in weekenden en op andere tijden te bereiken.

Een belangrijke nevenfunctie van de organisatie is die van kenniscentrum. Op basis van vraagpatronen van cliënten ontwikkelt Korrelatie deskundigheid, die door middel van trainingen en publicaties ook aan andere partners uit het veld wordt overgedragen. In 2002 gaf Korrelatie onder andere telefoon- en e-mailtrainingen aan ongeveer 50 organisaties.

De gegevens in de tabellen 100, 101 en 102 zijn afkomstig van Korrelatie. Bij de vraagregistratie over 1999 hanteerde Korrelatie andere probleemcategorieën dan in 2001 en 2002. In bijlage 1 vindt u een nadere uitsplitsing van het type gespreksonderwerpen bij Korrelatie.

### Aanbod

Tabel 101 geeft informatie over het aantal fte en werkzame personen bij Korrelatie.

TABEL 101  
Aantal fte, werkzame personen en ziekteverzuimpercentage Korrelatie

	1999	2000	2001	2002
Aantal fte	21	38	41	
Aantal werkzame personen	41	55	59	55
Ziekteverzuim (in %)	10,16	7,39		

Bron: Korrelatie 2000, z.jr. a, b, 2003

Korrelatie werkt als enige telefoonlijn uitsluitend met professionele beroepskrachten. Deze beschikken minimaal over een hbo-opleiding. In de regel kent Korrelatie geen moeilijk vervulbare vacatures. De inzet van stagiaires en oproepkrachten levert een kweekvijver op om nieuwe krachten te rekruteren. Korrelatie werkt onder meer mee aan de Onderwijstelefoon, de Alcohollijn, de Erfolijn, de Informatielijn Seksueel Geweld en de Informatielijn van de Rutgers Nisso Groep.

#### *Gebruik*

In tabel 102 vindt u informatie over het aantal gesprekken en contacten van Korrelatie.

TABEL 102

#### **Aantal telefonische contacten, e-mailcontacten en siteraadplegingen Korrelatie**

	1999	2000	2001	2002
Aantal telefonische contacten	40.000	49.300	55.000	48.000
Aantal e-mailcontacten		2.700		7.000
Aantal siteraadplegingen	10.000	25.000	40.000	54.000

*Bron: Korrelatie 2000, z.jr. a, b, 2003*

Met de opening van de Gezondheidslijn bij Korrelatie is het aantal gesprekken tot 2001 aanzienlijk gestegen (tabel 102). Dat geldt ook voor de e-mailcontacten en het aantal siteraadplegingen. Doordat de Korrelatie Hulplijn op werkdagen is opengesteld, is het aantal bellers toegenomen.

#### *Financiering*

Tabel 103 laat zien hoe de kosten en baten van Korrelatie zijn verdeeld.

TABEL 103

#### **Kosten en baten Korrelatie (in € duizenden)**

	1999	2000	2001	2002
Kosten totaal	1.854	2.157	2.206	2.196
<i>Waarvan personeel</i>	<i>692</i>	<i>831</i>	<i>1.494</i>	<i>1.591</i>
Baten totaal	1.856	2.038	2.206	2.196
<i>Waarvan subsidie</i>	<i>662</i>	<i>682</i>	<i>1.545</i>	<i>1.773</i>

*Bron: Korrelatie 2000, z.jr. a, b, 2003*

Vaste subsidiegevers van Korrelatie zijn het ministerie van VWS, de Nederlandse Omroep Stichting (NOS) en Stichting Fonds PGO (Patiëntenfonds). Daarnaast ontvangt Korrelatie inkomsten uit fondsen en donaties van individuele personen. Opvallende verschillen in de personeelskosten en de externe projectkosten worden veroorzaakt door de manier waarop de kosten en baten van de Gezondheidslijn in de exploitatierekening zijn opgenomen.

#### *Kwaliteit*

Het kwaliteitsbeleid bij Korrelatie krijgt onder meer vorm in een programma voor deskundigheidsbevordering en een programma voor scholing, training, intervisie en coaching van de medewerkers. Uit een onderzoek in 2000 van het Instituut voor Toegepaste Sociologie (ITS) blijkt dat de klanten van Korrelatie tevreden zijn. In totaal gaf 84 procent van de ondervraagden de dienstverlening door Korrelatie een 8 of hoger. Bijna driekwart van de bellers volgt de verwijzing door Korrelatie op. Uit een NIPO-enquête in 2002 blijkt dat 97 procent van de Nederlanders Korrelatie kent.

### **3.12.4 Slachtofferhulp**

Bureaus Slachtofferhulp vallen onder het ministerie van Justitie. De bureaus bieden emotionele opvang en ondersteuning, en adviseren en informeren slachtoffers op praktisch en juridisch gebied. De hulp gaat naar direct en indirect getroffen slachtoffers (betrokkenen, nabestaanden, getuigen) van een misdrijf of een verkeersongeluk. Slachtofferhulp streeft ernaar de materiële en immateriële schade van slachtoffers te verhelpen, te beperken en te voorkomen. Ook treden



de bureaus op als belangenbehartigers om de positie van slachtoffers te versterken.

Slachtofferhulp Nederland publiceert jaarlijks de registratiegegevens van de bureaus over geweldszaken, slachtoffers en personele en financiële administratie. De gegevens in de tabellen 104 tot en met 107 zijn afkomstig van het Landelijk Bureau Slachtofferhulp. In bijlage 1 vindt u een overzicht van het aantal behandelde zaken per delictgroep.

#### *Aanbod*

De tabellen 104 en 105 laten cijfers zien over het aantal instellingen en voorzieningen, aantal fte en werkzame personen en overige personeelsgegevens binnen Slachtofferhulp.

**TABEL 104**  
**Aantal instellingen en voorzieningen Slachtofferhulp**

	1999	2000	2001	2002
Aantal instellingen	1	1	1	1
Aantal voorzieningen	1	1	1	1
Regiokantoren	25	25	25	13
Regionale bureaus	75	75	75	75

*Bron: Slachtofferhulp Nederland 2000, 2001, z.jr. a, b*

Slachtofferhulp heeft 25 regiokantoren (tabel 104). De politieregio's zijn het werkgebied. Sinds 1 mei 2002 kent Slachtofferhulp Nederland een nieuwe organisatievorm. Slachtofferhulp was altijd een vereniging met een landelijk bureau, waarbij 25 regionale bureaus Slachtofferhulp waren aangesloten. Nu is Slachtofferhulp Nederland een stichting met een landelijk bureau en 13 regio's waarbinnen 75 bureaus Slachtofferhulp actief zijn. De organisatie van de hulpverlening, zo dicht mogelijk bij de cliënt, blijft daarmee gehandhaafd. Slachtofferhulp werkt samen met de Vereniging voor Letselschade Advocaten de kwaliteit van de hulpverlening aan letselschadeslachtoffers te bevorderen.

**TABEL 105**  
**Aantal fte, werkzame personen en vrijwilligers Slachtofferhulp**

	1999	2000	2001	2002
Aantal fte				180
Aantal werkzame personen	260	250	250	260
Aantal vrijwilligers	1.500	1.500	1.500	1.500
Gemiddeld aantal uren per week per vrijwilliger	11,3			
<i>Percentage vrouwen</i>				90

*Bron: Slachtofferhulp Nederland 2000, 2001, z.jr. a, b*

Tabel 105 geeft informatie over personeel werkzaam bij Bureaus Slachtofferhulp. Uit een onderzoek in 1999 onder vrijwilligers blijkt dat het vrijwilligersbestand voor 72 procent bestaat uit vrouwen en voor 28 procent uit mannen. De meeste vrijwilligers behoren tot de leeftijdscategorie 41 tot 60 jaar. Jongeren onder de 25 jaar zijn sterk ondervertegenwoordigd. De helft van de vrijwilligers heeft een hogere beroepsopleiding of is wetenschappelijk geschoold. De vrijwilliger werkt gemiddeld drie jaar bij een bureau.

#### *Gebruik*

Tabel 106 geeft inzicht in het aantal mensen dat Slachtofferhulp heeft geholpen.

**TABEL 106**  
**Aantal geholpen slachtoffers en behandelde zaken Slachtofferhulp**

	1999	2000	2001	2002
Aantal geholpen slachtoffers	96.541	92.474	90.000	90.000
Aantal behandelde zaken	81.777	79.933	83.108	81.337

*Bron: Slachtofferhulp Nederland 2000, 2001, z.jr. a, b*

Het totaal aantal behandelde zaken over 2000, 2001 en 2002 in tabel 106 komt uit het jaarverslag 2002, maar wijkt over 2000 af van het brancherapport *Welzijn en Sport 1998-2001* (toen was het aantal 81.229). Het jaarverslag 2001 spreekt over 82.423 behandelde zaken in 2001.

Vanaf 1999 neemt het aantal slachtoffers af en blijft het aantal behandelde zaken constant. De meeste mensen die Slachtofferhulp Nederland helpt, zijn slachtoffer van een geweldsdelict. Binnen alle categorieën biedt Slachtofferhulp juridische, praktische en emotionele hulp. Onder de slachtoffers zijn evenveel mannen als vrouwen. De meeste zijn tussen de 20 en 29 jaar en tussen de 30 en 39 jaar. De registratie gaat uit van zaken. In elke zaak is ten minste één slachtoffer betrokken. Mensen waarmee contact is geweest (onder andere familieleden) worden ook geregistreerd als cliënten van Slachtofferhulp. Uit het aantal behandelde zaken blijkt dat het aantal afgesloten zaken in de categorie geweld toegenomen is. De categorie vermogen neemt af, de categorie verkeer is constant gebleven.

#### *Financiering*

Gegevens over kosten en baten zijn opgenomen in tabel 107. Over 2001 heeft Slachtofferhulp geen opgave gedaan van de kosten.

TABEL 107

#### **Kosten en baten Slachtofferhulp (in € duizenden)**

	1999	2000	2001	2002
<b>Baten</b>				
Ministerie van Justitie	6.360	7.056	7.578	8.604
Ministerie van VWS	136	318	318	318
Ministerie van V&W	182	242	182	182
Fonds Slachtofferhulp	232	285	1.452	1.001
Stichting Katholieke Noden	19	52	6	
Gemeenten			2.360	2.843
Provincies				197
Overig	17	12		906
<b>Totaal</b>	<b>6.949</b>	<b>7.919</b>	<b>11.895</b>	<b>14.050</b>
<b>Kosten</b>				
Regionale bureaus	5.223	5.425		10.292
Hulp verkeersslachtoffers	486	537		511
Projecten	285	416		1.468
Landelijk bureau	1.043	952		1.657
<b>Totaal</b>	<b>7.037</b>	<b>7.331</b>		<b>13.927</b>

Bron: Slachtofferhulp Nederland 2000, 2001, z.jr. a, b

#### *Kwaliteit*

In 1997 is een begin gemaakt met de ontwikkeling van meetinstrumenten voor kwaliteit, waarop alle Bureaus Slachtofferhulp kunnen worden getoetst. In 2000 heeft het Bureau Slachtofferhulp een tevredenheidsonderzoek gehouden onder vrijwilligers. Ook is er een aanzet gegeven tot een diversiteitbeleid, gericht op het bereiken van meer allochtone cliënten, jongeren, ondernemers en slachtoffers van huiselijk geweld. Verder is er een verbeterprogramma ingevoerd (voor grotere efficiency en kwaliteit van organisatie, professionaliteit en uniform aanbod) en kwam er een werkplan uit, speciaal gericht op verbetering van de hulp aan verkeersslachtoffers (kwaliteit en uniformiteit). Naast de algemene deskundigheidsbevordering kregen vrijwilligers en professionele begeleiders een training om te leren omgaan met allochtone slachtoffers.

In 2002 is binnen Slachtofferhulp Nederland een landelijke vrijwilligersraad opgericht die dezelfde rechten heeft als de ondernemingsraad. In datzelfde jaar is ook een klanttevredenheidsonderzoek uitgevoerd. Aan dit onderzoek deden dertienhonderd mensen mee. De cliënten gaven de instelling een waardering van 7,7; 80 procent zei tevreden te zijn met de hulp van Slachtofferhulp.

### 3.12.5 Sociaalraadsliedenwerk

Sociaal raadslieden helpen burgers vragen te beantwoorden en problemen op te lossen met sociale voorzieningen, wetten en regelingen voor wonen, werk, inkomen, onderwijs, verblijf en welzijn. Sociaal raadslieden zijn onafhankelijk. Ze zijn voor de uitvoering van hun werk geen verantwoording schuldig aan overheden of uitvoeringsinstanties. Als daar aanleiding toe is, verwijzen sociaal raadslieden door naar een andere instantie en treden op als intermediair tussen cliënt en derden. Ook signaleren sociaal raadslieden knelpunten in wet- en regelgeving.

De gegevens in de tabellen hieronder zijn afkomstig van het ministerie van VWS. In bijlage 1 vindt u gegevens over het aantal voorzieningen per provincie, verdere uitsplitsingen van personeelsgegevens en nadere informatie over de gespreksonderwerpen.

#### *Aanbod*

Informatie over het aantal instellingen en voorzieningen, aantal fte en werkzame personen en aantal vrijwilligers in het sociaalraadsliedenwerk staat in tabel 108.

**TABEL 108**  
**Aantal instellingen, voorzieningen, fte, werkzame personen en vrijwilligers sociaalraadsliedenwerk**

	1999	2000	2001
<b>Aantal voorzieningen<sup>1</sup></b>			
Aantal hoofdvestigingen	83	83	80
Nevenvestigingen	106	-	110
Spreekuurpunten	95	-	93
<b>Totaal</b>	<b>284</b>	<b>-</b>	<b>283</b>
Aantal fte	304	-	343
Aantal werkzame personen	556	-	542
Aantal vrijwilligers	118	-	116

<sup>1</sup> Deze aantallen zijn een onderschatting van het werkelijke aantal instellingen en voorzieningen. Ze zijn gebaseerd op schriftelijke enquêtes, maar uit mondelinge informatie blijkt dat het werkelijke aantal hoger is. Precieze cijfers zijn moeilijk te geven.

Bron: LVSR 2002a

Voorzieningen voor sociaalraadsliedenwerk maken voor ongeveer twee derde deel uit van een brede welzijnsorganisatie. Sociaal raadslieden werken onder meer samen met gemeenten, algemeen maatschappelijk werk, ouderenwerk en woningbouwverenigingen. Het vormen van netwerken is een kerntaak van de raadsliedenbureaus en vindt plaats op lokaal, bovenlokaal en landelijk niveau.

#### *Gebruik*

Tabel 109 laat het aantal klantcontacten zien binnen het sociaalraadsliedenwerk.

**TABEL 109**  
**Aantal klantcontacten sociaal-raadsliedenwerk**

	1999	2000	2001
Totaal aantal klantcontacten in het gehele jaar	373.090	398.770	411.037

Bron: LVSR 2000, 2001, 2002b

Uit tabel 109 blijkt dat het aantal klantcontacten in het sociaalraadsliedenwerk schommelt rond de 400.000, het aantal hulpvragen rond de 500.000. Het spreekuur is het belangrijkste soort contact. Een contact duurt meestal niet langer dan 30 minuten, bijna de helft duurt niet langer dan 15 minuten. Het aantal allochtonen lijkt iets toe te nemen tot meer dan de helft van het aantal klanten in 2001. Rond de 43 procent van de klanten is ouder dan 45 jaar. Bijna een derde van de gesprekken gaat over sociale zekerheid. Belastingen, wonen en huisvesting en consumentenzaken zijn ook veel voorkomende hulpvragen. Veranderingen zijn er nauwelijks in de periode 1999-2001.

### Financiering

In tabel 110 is informatie opgenomen over de financiering van het sociaalraadsliedenwerk.

TABEL 110  
Kosten en baten sociaalraadsliedenwerk (in € duizenden)

	1999	2001
Structureel budget	11.668	15.767
Aanvullend budget	131	303
Totaal budget	11.799	16.070
Loonsom uitvoerend	-	11.385
Loonsom overig	-	1.827
<b>Totaal loonsom</b>	<b>-</b>	<b>13.212</b>

Bron: LVSR 2002a

Het sociaalraadsliedenwerk wordt door zo'n 140 gemeenten gesubsidieerd, waaronder de vier grote steden. Behalve de budgetbedragen in tabel 110 zijn er nog (incidentele) overige inkomsten. Hiervan is de omvang niet bekend.

### Kwaliteit

Het functieprofiel sociaal raadslieden (1993) is in 1999 aangevuld met gedragsregels individuele dienstverlening. Deze gedragsregels dienen als de basis voor de kwaliteitszorg van de (deel)organisatie voor sociaalraadsliedenwerk. Van alle instellingen voor sociaalraadsliedenwerk heeft 85 procent een schriftelijk vastgelegde procedure om klachten te behandelen. De helft van alle instellingen bespreekt met elke cliënt de mogelijkheid om een klacht in te dienen.

## 3.13 Vormings- en ontwikkelingswerk

### 3.13.1 Vorming, training en advies

De zeven instellingen voor vorming, training en advies (VTA) geven onder andere trainingen aan vrijwilligers. De prioriteit ligt bij de training van vrijwilligers die binnen hun organisatie een kaderfunctie (gaan) vervullen. De VTA-instituten zijn aangesloten bij de VTA Groep, die optreedt als landelijke koepel en overlegplatform.

De gegevens in tabel 111 hebben alleen betrekking op informatie die relevant is voor VWS, namelijk de trainingen aan vrijwilligers. De meeste jaarverslagen over dit onderdeel van het werk van de instituten bevatten geen informatie over het aantal fte of het aantal werkzame personen dat hierop wordt ingezet. De VTA Groep verzamelt geen gegevens over de instituten gezamenlijk.

### Aanbod, gebruik en financiering

Tabel 111 geeft informatie over het aantal instellingen, het gebruik en de financiering van VTA-instituten.

TABEL 111  
Aantal, gebruik en financiering VTA-instituten

	1999	2000	2001	2002
Aantal instellingen	8	8	8	7
Aantal (geslaagde) deelnemers	32.767	31.815	31.910	32.422
<b>Aantal cursussen</b>				
Meerdaags	1.856	1.081	1.780	1.773
Eendaags	299	360	418	432
Normbedrag per geslaagde deelnemer	284	300	309	320

Bron: VWS 2002, 2003, z.jr. b

De VTA-instituten zijn over het hele land verspreid. In 1999 is de Subsidieregeling welzijnsbeleid met betrekking tot de VTA-instellingen gewijzigd. In plaats van een subsidiebedrag per cursusdagdeel krijgen de instellingen nu een subsidie per geslaagde cursist. De VTA-subsidie wordt berekend aan de hand van een jaarlijks

vastgesteld normbedrag per cursusdagdeel, vermenigvuldigd met het aantal geslaagde deelnemers aan een programma. In 2002 was de subsidie € 320 per geslaagde cursist. Dit normbedrag bedraagt 80 procent van de werkelijke kosten, waarbij rekening is gehouden met een gemiddelde eigen bijdrage door de deelnemers van 20 procent. Het totale subsidiebedrag is begrensd tot een jaarlijks vast te stellen subsidieplafond, waarmee in totaal circa 32.000 cursisten per jaar getraind kunnen worden.

### 3.13.2 Volksuniversiteiten

Volksuniversiteiten geven uiteenlopende cursussen op veel terreinen. De meeste cursisten volgen de cursussen vreemde talen, geschiedenis, kunst en cultuur en creatief en ambachtelijk. Andere taken van de volksuniversiteiten zijn:

- Het bieden van oriëntatie en bezinning op geestelijke en maatschappelijke stromingen (door studie en discussie).
- Verdieping (door middel van lezingen, discussies, tentoonstellingen en dergelijke).
- Het ontwikkelen van educatieve programma's gericht op bepaalde groepen, zoals vrijwilligers in de zorg, allochtone moeders, ouderen en licht verstandelijk gehandicapten.

Bijna alle volksuniversiteiten zijn aangesloten bij de Bond van Volksuniversiteiten (BNVU). De informatie in de tabellen 112, 113 en 114 is afkomstig van de BNVU. De informatie over 2002 is gebaseerd op een enquête die door de BNVU naar 92 volksuniversiteiten is verzonden. Daarvan hebben er 67 (73 procent) gereageerd.

#### *Aanbod*

Tabel 112 geeft informatie over het aantal volksuniversiteiten, aantal fte en werkzame personen bij volksuniversiteiten die lid zijn van de BNVU

TABEL 112

#### **Aantal volksuniversiteiten, aantal fte en werkzame personen bij volksuniversiteiten die lid zijn van de BNVU**

	2000	2001	2002
<b>Aantal instellingen</b>			
Professioneel	-	25	-
Semi-professioneel	-	32	-
Alleen vrijwilligers	-	40	-
<b>Totaal</b>	<b>96</b>	<b>97</b>	<b>92</b>
<b>Aantal fulltime-eenheden</b>			
Coördinatie en organisatie		142,2	136
Bondskantoor		2,2	-
<b>Aantal werkzame personen</b>			
Coördinatie/organisatie		260	260
Docenten in loondienst		-	162
Docenten freelance		ca. 5000	5.238
Vrijwilligers		ca.4.500	3000

*Bron: BNVU 2001, 2002a, schriftelijke informatie BNVU 2003*

Er zijn drie categorieën volksuniversiteiten: professionele, semi-professionele en volksuniversiteiten met alleen vrijwilligers. Uit tabel 112 blijkt dat er 25 professionele volksuniversiteiten zijn. Deze worden geleid door een directeur en ondersteund door (meestal een beperkt aantal) inhoudelijke, administratieve en organisatorische medewerkers. Bij de 32 semi-professionele volksuniversiteiten wordt het werk door een kleine staf of een solofunctionaris verricht, doorgaans met inzet van vrijwilligers. Veertig volksuniversiteiten werken uitsluitend met vrijwilligers. Bij de volksuniversiteiten werken 260 mensen in de coördinatie/organisatie en zo'n 5.000 docenten (waarvan 97 procent op freelance basis) en in 2002 circa 3.000 vrijwilligers (inclusief bestuursleden). Bij de docenten in loondienst gaat het vaak om kleine aanstellingen van enkele uren per week.

### *Gebruik*

Tabel 113 bevat cijfers over het aantal cursisten en cursussen van volksuniversiteiten.

TABEL 113

#### **Aantal cursisten en cursussen van volksuniversiteiten die lid zijn van de BNVU**

	1999	2000	2001	2002
Cursisten	177.897	185.926	195.000	182.773
Cursussen				15.741
Cursist-contacturen	-	-	4.800.000	-

*Bron: BNVU 2002a; schriftelijke informatie BNVU 2003*

Behalve cursussen organiseren volksuniversiteiten ook lezingen, voorstellingen, wandelingen en tentoonstellingen. Het totaal aantal deelnemers per jaar wordt daarmee geschat op gemiddeld 250.000.

### *Financiering*

In tabel 114 staat informatie over de financiering van volksuniversiteiten.

TABEL 114

#### **Omzet volksuniversiteiten (in € duizenden)**

	2001	2002
Omzet	17.697	15.000
Gemeentelijke subsidie	-	1.280

*Bron: BNVU 2001, 2002, 2003; schriftelijke informatie BNVU 2003*

Ongeveer 55 procent van de volksuniversiteiten ontvangt gemeentesubsidie. Dat is slechts 9 procent van de omzet. Het totale bedrag aan subsidie in 2002 is € 1.280.000. De overige bijdragen komen van cursisten. Slechts enkele gemeenten kennen een geormerkte post 'vormings- en ontwikkelingswerk'. De volksuniversiteiten en de BNVU ontvangen geen rijkssubsidie.

### *Kwaliteit*

De BNVU wil een instrument ontwikkelen voor kwaliteitszorg en kwaliteitsbewaking. Daartoe formuleert de BNVU minimumcriteria waar een organisatie en de inhoud van cursussen aan moeten voldoen. De BNVU doet ook onderzoek naar de haalbaarheid van een kwaliteitsnorm. In 2002 is de bond gestart met een project voor kwaliteitsverbetering, in samenwerking met het Verwey-Jonker Instituut.

## **3.14 Emancipatie**

### **3.14.1 Landelijke steunfunctieorganisaties**

De landelijke steunfunctieorganisaties voor de vrouwenbeweging fungeren voornamelijk als landelijk platform en netwerk voor onderlinge informatie-uitwisseling, meningsvorming, contacten, gezamenlijk belangenbehartiging en beleidsbeïnvloeding. Deze organisaties zijn:

- Nederlandse Bond voor Plattelandsvrouwen (NBvP)
- Zij-Actief (katholiek vrouwen netwerk)
- Passage (christelijk-maatschappelijke vrouwenbeweging)
- Nederlandse Vrouwen Raad (NVR)
- De Landelijke werkgroep PSC (politieke scholing voor vrouwen)

Vrijwel alle landelijke vrouwenorganisaties waren niet of nauwelijks in staat om gegevens te leveren voor dit brancherapport. De organisaties zijn kleinschalig en functioneren dankzij de inzet van vrijwilligers. Om bedrijfsmatige gegevens systematisch te registreren is meestal onvoldoende capaciteit. Bovendien gaat het hierbij in veel gevallen om koepelorganisaties met een losse verenigingsstructuur of lidmaatschapsorganisaties. Voor de gegevens van de acht landelijk steunfunctieorganisaties is gebruikgemaakt van de beschikbare jaarverslagen. Niet voor elke organisatie zijn die aanwezig, en ook niet voor elk jaar. Zijn ze wel aanwezig, dan zijn de opgenomen gegevens bovendien divers van aard.

### Aanbod en gebruik

Tabel 115 geeft inzicht in het aantal afdelingen, lidorganisaties of lidinstellingen en leden van landelijke vrouwenorganisaties.

**TABEL 115**  
**Aantal afdelingen, lidorganisaties of lidinstellingen en leden van landelijke vrouwenorganisaties**

	1999	2000	2001	2002
<b>NBvP</b>				
Aantal afdelingen	678	-	-	650
Aantal leden	65.000	64.130	62.000	61.000
<b>Zij-Actief (was: KPN)</b>				
Aantal lidorganisaties / vrijwilligersorganisaties	4	4	4	8
Aantal leden	± 47.000	± 46.000	± 44.000	± 44.000
<b>Nederlandse Vrouwenraad</b>				
Aantal lidinstellingen	53	52	48	48
Aantal achterban (vrouwen)	-	± 1.500.000	1.500.000	1.000.000
<b>Passage</b>				
Aantal afdelingen	746	717	676	630
Aantal leden	47.297	44.797	41.646	38.417
<b>PSC</b>				
Aantal lidorganisaties	6	6	6	-
Nederlandse Vereniging voor Vrouwenbelangen				
Aantal leden	760	758	-	-

Bron: NBvP z.j., 1999, 2000e; Passage 2000, 2001, 2002, 2003; Zij-Actief z.jr; a, b, c; Landelijke werkgroep PSC 1999, 2000, 2001, 2002; NVR 1999, 2000, z.jr. a, b, c, d; Zij-Actief 2000, z.jr., 2001, z.jr.

In tabel 115 ontbreken de gegevens van de Nederlandse Vereniging Vrouwenbelangen. Ook over Politieke Scholing voor Vrouwen (PSC) en de Nederlandse Vrouwenraad is geen informatie beschikbaar.

### Financiering

Tabel 116 geeft een overzicht van de lasten en baten van enkele landelijke vrouwenorganisaties.

**TABEL 116**  
**Lasten en baten landelijke vrouwenorganisaties (in € duizenden)**

	1999	2000	2001	2002
<b>NBvP</b>				
Lasten	2.349	2.275	21.830	2.176
Baten	2.349	2.275	2.183	2.176
Waarvan subsidie VWS	-	-	-	96
Waarvan contributies	-	-	-	1.870
<b>Passage</b>				
Lasten	1.619	1.441	1.532	1.412
Baten	1.488	1.395	1.483	1.360
<b>Zij-Actief</b>				
Lasten	-	-	190	-
Baten	-	-	160	-

Bron: NBvP 2000, 2001, 2002, 2003; Passage 2000, 2001, 2002, 2003; Zij-Actief 18 juli 2002

### 3.15 Verzetsdeelnemers, vervolgd en burgeroorlogsgetroffenen

Om de materiële hulp- en dienstverlening aan Verzetsdeelnemers, vervolgd en burgeroorlogsgetroffenen uit te voeren is de Pensioen- en Uitkeringsraad in Leiden ingesteld. Via deze raad bekostigt het ministerie van VWS de materiële hulp- en dienstverlening. De raad is belast met de uitvoering van vijf pensioen- en uitkeringswetten voor oorlogsgetroffenen:

- Wet buitengewoon pensioen 1940-1945 (WBP), voor verzetsdeelnemers die invalide zijn geworden
- Wet buitengewoon pensioen zeelieden oorlogsslachtoffers (WBP-Z)
- Wet buitengewoon pensioen Indisch verzet (WIV)
- Wet uitkeringen vervolgingsslachtoffers 1940-1945 (WUV)
- Wet uitkeringen burgeroorlogsslachtoffers 1940-1945 (WUBO)

De raadskamers zijn de toepassingsorganen van de Raad. Er zijn drie raadskamers:

- Raadskamer wetten buitengewoon pensioen (Wetten BP)
- Raadskamer Wet uitkeringen vervolgingsslachtoffers 1940-1945 (WUV)
- Raadskamer Wet uitkeringen burgeroorlogsslachtoffers 1940-1945 (WUBO)

Op grond van een mandaatregeling neemt de secretaris van de raadskamer de meeste beslissingen. Wanneer de mandaatregeling niet geldt, beslissen de raadskamers zelf. Daarnaast stellen de raadskamers richtlijnen vast over de wetstoepassing. Leden van de raadskamers zijn ook betrokken bij hoorzittingen van de bezwaarprocedure. De Raadskamer Wetten BP is belast met de WBP, de WBP-Z en de WIV. De Stichting 1940-1945 is belast met het afgeven van verklaringen over verzetsdeelneming en waardigheid. Daarnaast is de stichting als intermediair betrokken bij de uitbetaling van de pensioenen. Voor de WIV geeft de Stichting Pelita verklaringen af.

Een aantal instellingen is gespecialiseerd in hulp- en dienstverlening aan oorlogsgetroffenen. Het gaat om de volgende drie categorale 'begeleidende' instellingen:

- Stichting 1940-1945/Stichting Burger-Oorlogsgetroffenen (SBO)
- Stichting Pelita
- Stichting Joods Maatschappelijk Werk

Sinds november 1998 voert de Stichting 1940-1945 ook de taken uit van de Stichting Burger-Oorlogsgetroffenen (SBO). In januari 2002 zijn beide instellingen volledig gefuseerd. De instellingen zijn hun doelgroepen behulpzaam bij het verzorgen van aanvragen. Sommige instellingen hebben ook een taak in het verlenen van verschillende vormen van hulpverlening aan oorlogsgetroffenen. In het algemeen maatschappelijk werk geven nog eens zes gespecialiseerde instellingen hulp aan deze doelgroep.

De Pensioen- en Uitkeringsraad leverde de meest recente gegevens in de tabellen 116 tot en met 122. De gegevens over categorale instellingen komen van de directies VVB en GVM van het ministerie van VWS.



### Gebruik

Tabel 117 en 118 geven informatie over aantal cliënten, bezwaarschriften, productrealisatie en ontwikkeling van de totale instroom verzetsdeelnemers, vervolgd en burgeroorlogsgetroffenen.

TABEL 117

#### Aantal cliënten, aanvragen, bezwaarschriften en productrealisatie Verzetsdeelnemers, vervolgd en –burgeroorlogsgetroffenen

	1999	2000	2001	2002
<b>Cliënten (per 1 januari)</b>				
WBP + WIV	8.324	7.904	7.519	7.039
WUV	29.436	28.290	26.615	25.664
WUBO	9.341	9.855	10.316	10.913
<b>Totaal</b>	<b>47.101</b>	<b>46.049</b>	<b>44.450</b>	<b>43.616</b>
<b>Eerste aanvragen</b>				
WUV	1.668	1.792	1.982	1.416
WUBO	1.797	2.132	2.868	2.142
<b>Vervolgaanvragen</b>				
WUV	5.961	5.173	6.132	7.764
WUBO	2.655	2.164	5.544	4.081
<b>Bezwaarschriften</b>				
WBO	89	103	-	67
WIV	6	3	-	3
WUV	1.338	1.572	-	1.144
WUBO	578	2.131	-	1.134
<b>Productrealisatie (aanvragen, bezwaar- en beroepschriften)</b>				
WBP	794	792	837	919
WIV	32	38	39	43
WUV	9.072	9.307	9.698	11.598
WUBO	4.113	5.463	8.162	8.935

Bron: Pensioen- en Uitkeringsraad 2000, 2001, 2002, 2003

Uit tabel 117 blijkt dat de jaren 1999-2001 topjaren zijn geweest. In 2002 is het aantal aanvragen daarentegen met 26 procent gedaald ten opzichte van 2001. De sterke toename van aanvragen in de laatste jaren is vooral veroorzaakt door de discussies over de Tweede Wereldoorlogtegoeden en de verruimde mogelijkheden van de WUBO. Ook de nieuwe tegemoetkoming Deelname aan het Maatschappelijk Verkeer (DMV) zorgde voor een (tijdelijk) hogere instroom van vervolgaanvragen bij de WUBO en de WUV. Sinds 1999 steeg de productie daarom met 45 procent.

TABEL 118

#### Ontwikkeling totale instroom Verzetsdeelnemers, vervolgd en burgeroorlogsgetroffenen

	1999	2000	2001	2002
WBP	794	839	856	984
WUV	9.399	8.841	9.798	10.572
WUBO	5.262	5.275	9.666	7.583
<b>Totaal</b>	<b>15.445</b>	<b>14.955</b>	<b>20.320</b>	<b>19.139</b>

Bron: Pensioen- en Uitkeringsraad 2002

Het Instituut Onderzoek Overheidsuitgaven, *Economisch onderzoek voor de publieke sector*, (IOO) stelt op verzoek van het ministerie van VWS prognoses op voor de instroomontwikkeling (tabel 118) in de komende jaren bij de WUV, WUBO en WBP (IOO bv 2001). Voor het toekomstbeeld van de wetsuitvoering is onder meer van belang dat de gemiddelde leeftijd van de cliënten van de Raad op dit moment 73 jaar is; het aantal cliëntbestanden neemt af, behalve bij de WUBO.

Tabel 119 geeft een overzicht van het aantal hulpverleningstrajecten van het Joods Maatschappelijk Werk.

**TABEL 119**  
**Aantal hulpverleningstrajecten, -contacten, bijeenkomsten en deelnames Stichting Joods Maatschappelijk Werk (JMW)**

	2001	2002
<b>Maatschappelijk werk</b>		
Hulpverleningstrajecten	907	869
Contacten	15.363	16.996
<b>Maatschappelijk werk oorlogsgetroffenen WOII</b>		
Hulpverleningstrajecten	1.594	1.365
Contacten	12.874	12.916
<b>Flankerend ouderenbeleid</b>		
Bijeenkomsten	104	150
Deelnames	2.263	2.255

Bron: Stichting JMW 2003

#### *Financiering*

De kosten van pensioenen en uitkeringen vindt u in tabel 120. De verhouding apparaatskosten en totale uitkeringskosten van de raad staat in tabel 121.

**TABEL 120**  
**Pensioen-, uitkerings- en uitvoeringskosten verzetsdeelnemers, vervolgd en burgeroorlogsgetroffenen (in € duizenden)**

	1999	2000	2001	2002
<b>Pensioen-/uitkeringskosten</b>				
WBP	125.550	120.842	116.000	114.400
WUBO	39.768	41.612	49.600	60.600
WUV	189.134	188.500	202.500	211.100
<b>Totaal</b>	<b>354.445</b>	<b>350.954</b>	<b>368.100</b>	<b>386.100</b>
<b>Uitvoeringskosten</b>				
WBP	2.182	2.164	2.184	2.136
WUBO	5.218	6.952	9.438	10.661
WUV	12.375	12.575	12.935	13.274
Kosten derden	3.175	3.795	5.323	4.846
Projecten	1.904	4.494	1.620	970
Overige kosten	947	1.292	1.015	1.139
<b>Totaal</b>	<b>25.803</b>	<b>31.273</b>	<b>32.515</b>	<b>33.026</b>

Bron: Pensioen- en Uitkeringsraad 2000, 2001, 2002, 2003

In 2002 zijn de totale uitkeringskosten met circa € 18 miljoen (4,9 procent) gestegen. Bij de wetten BP zijn de pensioenkosten met € 1,6 miljoen (1,4 procent) gedaald. Deze daling wordt veroorzaakt door een afname van het cliëntenbestand met circa 6 procent en wordt grotendeels gecompenseerd door een stijging van het gemiddelde pensioen. Deze stijging is het gevolg van een stijging van 4 procent doordat de pensioenen en 3 procent aan nabetalingen geïndexeerd zijn. De daling van circa 3 procent wordt met name veroorzaakt doordat pensioenen omgezet zijn in (lagere) nabestaandenpensioenen. De uitkeringskosten bij de WUBO stegen met € 11 miljoen (22,2 procent). Hiervoor is een aantal oorzaken aan te wijzen:

- De jaarlijkse indexering van de uitkeringen (4 procent)
- De nabetalen (3 procent)
- De toename van het aantal in betaling zijnde WUBO-cliënten (circa 5 procent)
- De toename van de voorzieningenverstrekking als gevolg van de maatregelen in het kader van de wetwijzigingen Van Galen (circa 10 procent)

Bij de WUV stegen de uitkeringskosten met € 8,6 miljoen (4,2 procent). Deze stijging wordt veroorzaakt doordat de gemiddelde uitkering door de jaarlijkse indexering van de uitkeringen verhoogd is met 4 procent en het bedrag aan nabetalings met 3 procent. Dit wordt gedeeltelijk gecompenseerd door een daling van het cliëntenbestand met ruim 3 procent. Daarnaast zijn de kosten voor voorzieningen gestegen door de maatregelen in het kader van de wetswijzigingen-Van Galen en ook bij de WUV loopt het percentage (lagere) nabestaandenuitkeringen op.

**TABEL 121**  
**Verhouding apparaatskosten en totale uitkeringskosten van de raad (in %)**

	1999	2000	2001	2002
Verhouding apparaatskosten en totale uitkeringskosten	5,6	6,2	6,7	6,8

*Bron: Pensioen- en Uitkeringsraad 2002*

De bekostiging van het uitvoeringsapparaat van de Raad (tabel 121) is sinds 1998 gebaseerd op een 'prijs-per-productfinanciering', waarbij de kostprijzen periodiek worden bijgesteld. Behalve de kosten voor het uitvoeringsapparaat omvatten de uitvoeringskosten van de wetten voor oorlogsgetroffenen bijvoorbeeld ook de kosten van begeleidende instellingen, specialistische externe keuringen, buitenlandse posten, bestuur en raadskamers.

Het ministerie van VWS kent ook subsidies toe aan enkele categorale instellingen (tabel 122) en instellingen voor maatschappelijk werk (tabel 123). Voor de doelgroep worden ook maatschappelijk werkers ingezet.

**TABEL 122**  
**Subsidie aan categorale instellingen (in € duizenden)**

		2000	2001	2002
Stichting 1940-1945	MW/SD	2.453	2.658	734 <sup>1</sup>
	Rap	779	1.491	1.170
Stichting Burger-Oorlogsgetroffenen	MW/SD	495	591	0 <sup>2</sup>
	Rap	71	0	0
Stichting Pelita	MW/SD	1.344	1.730	1.917
	Rap	1.022	1.866	1.723
Stichting Joods Maatschappelijk Werk		1.488	1.757	1.823
Stichting ICODO		1.243	1.150	1.142

<sup>1</sup> Met ingang van 2002 verricht Stichting 1940-1945 geen maatschappelijk werk meer; dit is overgenomen door zes instellingen voor maatschappelijk werk; zie hieronder.

<sup>2</sup> SBO is opgeheven.

*Bron: VWS/schriftelijke opgave directies VVB en GVM 2003*

**TABEL 123**  
**Subsidie aan instellingen voor maatschappelijk werk in 2002 (in € duizenden)**

	2002
Noordermaat	232
Midden-Holland	330
Zaanstreek	533
Midden-Limburg	357
Breda	421
Arnhem	345
Detachering personeel Stichting 1940-1945	615

*Bron: VWS/schriftelijke opgave directies VVB en GVM 2003*

### *Kwaliteit*

De Raad gebruikt het KernInformatie- en SignaleringsSysteem (KISS) om de ontwikkelingen te volgen op het gebied van de werklast, de kwaliteit en de effecten van de wetsuitvoering en wetstoepassing, de personele ontwikkelingen en de kostenontwikkeling. Belangrijkste aandachtspunten in 2002 waren:

- Extra investeringen in de kwaliteit van de dienstverlening
- De vereenvoudiging en de optimalisatie van de uitvoeringsprocessen
- De ontwikkelingen op het gebied van de werklast

Cliëntgerichtheid speelde ook in 2002 een belangrijke rol. Een belangrijk aspect hiervan is de snelheid en begrijpelijkheid van beslissingen, vooral vanwege de gemiddeld hoge leeftijd van de doelgroep. Om die snelheid en begrijpelijkheid te verbeteren zijn in het afgelopen jaar zowel de werkprocessen als de organisatie-inrichting doorgelicht. In samenspraak met de cliëntenraad zijn ook nieuwe en duidelijkere beschikkingen opgesteld.

In 2002 zijn de mogelijkheden onderzocht om de uitkeringsverzorging van de WUV en WUBO te vereenvoudigen. Ook is er een plan opgesteld om de administratieve rompslomp voor cliënten te vereenvoudigen rond de berekening van de maandelijkse uitkeringen. Hiervoor heeft VWS overigens geen toestemming gegeven. Het is de taak van de Raad om te zorgen voor rechtmatige en rechtvaardige beslissingen over de toelating tot een van de wetten. Ook moet de Raad zorgen dat erkende cliënten een soepele, snelle en persoonlijke materiële zorg krijgen. Al enige jaren doet een op de drie nieuwe aanvragers met succes een beroep op een van de wetten voor oorlogsgetroffenen.

## 3.16 Sport

Het onderdeel sport van dit brancherapport is grotendeels ontleend aan de *Rapportage Sport 2003* van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). De tabellen 123 tot en met 135 zijn een bewerking van de tabellen op de website [www.rapportage-sport.nl](http://www.rapportage-sport.nl). Veel andere gegevens zijn afkomstig van NOC\*NSF.

### *Aanbod*

Tabel 123 geeft een overzicht van de verschillende sportaanbieders.

TABEL 123

#### **Aantal sportorganisaties en -accommodaties in Nederland**

	2000	2002
<b>Aantal sportorganisaties</b>		
Sportclubs	29.899	28.900
Fitnesscentra		400
Maneges	1.160	
Sportscholen	1.980	
Zeil- en surfscholen	105	
Buitensportaanbieders		39
Fysio-sportcentra		57
<b>Aantal accommodaties</b>		
Zwembaden	760	
Overdekte accommodaties	2.210	
Openluchtaccommodaties	4.040	
Jachthavens	820	

*Bron: CBS/NOC\*NSF 2002*

In 2002 telde Nederland 28.900 sportclubs en -verenigingen, gebundeld in 73 sportbonden. Daarnaast zijn er vele andere organisaties actief met het aanbieden en organiseren van sport. In tabel 124 vindt u daarvan een overzicht. De laatste jaren zet de trend door om sportaccommodaties te clusteren in multisportvoorzieningen, soms in combinatie met andere vrijetijdsvoorzieningen. Veel van deze nieuwe aanbieders hebben zich verenigd in eigen brancheorganisaties, zoals de organisatie voor de fitnesssector Fit!vak, en de Vereniging van Buitensport Ondernemingen Nederland (VEBON). Voor diverse bevolkingsgroepen (ouderen, gehandicapten, allochtonen) worden aanbieders en organisaties ondersteund door onder andere het NISB en de NEBAS.

TABEL 124  
Aantal ondersteunende organisaties in de sport

	2001	2002	opmerkingen
Sportbonden			Aantal werkzame personen: 1900
		73	Fte: 180
Provinciale sportraden	12		
Olympische steunpunten	12		
Sportmedische adviescentra	41		
Lokale sportservicepunten	17		

Bron: Van Eekeren 1998; Boer en Croon 2001; WOS; NISB 2002

Naast de sportbonden zijn de twaalf provinciale sportraden en –servicecentra belangrijke ondersteuningsorganisaties. De sportraden bieden bestuurlijke en organisatorische ondersteuning, beleidsondersteuning en advies (aan verenigingen en gemeenten), bestuurlijke deskundigheidsbevordering, sportstimulering en voorlichting.

Op initiatief van NOC\*NSF zijn in 1992 in Nederland twaalf olympische steunpunten opgericht. Die steunpunten zijn er primair op gericht (aankomende) topsporters te begeleiden en te adviseren.

Sportmedische adviescentra (sma's) bieden ondersteuning op medisch gebied. In 2002 bestonden er 41 erkende sma's en sportgeneeskundige afdelingen van ziekenhuizen. Sma's bieden sportmedische consulten aan en verzorgen keuringen. Medio 2002 waren in verschillende gemeenten 17 lokale sportservicepunten operationeel en waren in 37 plaatsen steunpunten in ontwikkeling (NISB 2002).

TABEL 125  
Aantal sportruimten in overdekte sportaccommodaties

	2000
Multifunctionele sportzalen	585
Multifunctionele sporthallen	945
IJshallen	30
Fitnessruimten, krachthonken	295

Bron: CBS/statistiek zwembaden en sportaccommodaties

Veel clubs maken gebruik van binnensportaccommodaties (tabel 125). Overdekte sportaccommodaties kunnen multifunctioneel zijn, bijvoorbeeld een sportzaal of sporthal, maar ook ingericht op een specifieke tak van sport, zoals een zwembad, een turnhal of een schermzaal. Voor openluchtsportaccommodaties geldt een zelfde onderscheid (zie ook tabel 123).

TABEL 126  
Aantal vrijwilligers (naar tak van sport) bij sportorganisaties (exclusief watersport) en aantal personen in loondienst bij sportorganisaties en sportclubs (x 1.000)

	2000
<b>Aantal vrijwilligers</b>	
Veldvoetbal	193
Overige veldsport	89
Tennis	46
Paardensport	20
Zwem- en duiksport	28
Teamzaalsport	49
Individuele zaalsport	37
Kracht- en vechtsport	13
Hengelsport	8
Overige sport	64
Totaal	548
<b>Aantal fte</b>	
- Bij sportorganisaties	7.750
- Waaronder bij sportclubs	4.960
<b>Aantal personen in loondienst</b>	
- Bij sportorganisaties	21
- Waaronder bij sportclubs	16

Bron: CBS/statistiek sportclubs en sportscholen

Aangezien de meeste sportclubs geen mensen in loondienst hebben, zijn zij afhankelijk van de inzet van vrijwilligers (tabel 126). Uit tijdbestedingsonderzoek blijkt dat ongeveer 1,1 miljoen Nederlanders als vrijwilliger actief zijn in de sport. In 2000 was 8,2 procent van de bevolking van 12 tot 79 jaar actief als sportvrijwilliger. Onder mensen die zelf actief aan sport doen, zijn naar verhouding meer vrijwilligers actief dan onder niet-sporters (in 2000 respectievelijk 13 en 4 procent). Mannen zijn beduidend vaker sportvrijwilliger dan vrouwen (11,5 tegen 5 procent).

TABEL 127  
Belangrijkste zorgen van sportverenigingen

	2000	2001	2002	2003
Kader	88	88	78	72
Leden	58	60	58	52
Accommodatie	32	38	28	33
Financiën	34	22	24	26
Overig	14	19	14	25
Geen zorgen	2	3	12	10

Bron: NOC\*NSF/VMT Verenigingsmonitor 2004

Via de *Verenigingsmonitor* vraagt NOC\*NSF verenigingen naar hun grootste knelpunten en zorgen. De kaderproblematiek blijkt volgens tabel 127 nog steeds de grootste zorg. Uit de *Verenigingsmonitor* blijkt dat het tekort aan vrijwilligers daalt. In 2000 had nog de helft (51 procent) van alle verenigingen een tekort aan vrijwilligers, in 2003 was dat 44 procent. Uit de tweemeting Vrijwilligers in de Sport (Mulier Instituut 2002) blijkt ook dat het aantal vrijwilligers in de sport licht is gestegen ten opzichte van 2000. In 2002 telden de Nederlandse sportverenigingen 1,2 tot 1,3 miljoen vrijwilligers.

Sportclubs zoeken gemiddeld naar vrijwilligers voor twee tot drie functies. Ook verenigingen die aangeven dat ze over voldoende vrijwilligers beschikken zoeken voor bepaalde functies nog naar vrijwilligers. Verenigingen met een accommodatie en/of een kantine in eigendom en/of beheer hebben vaker een tekort aan vrijwilligers dan andere verenigingen. Dit geldt vooral voor de grote verenigingen. De grootste behoefte aan vrijwilligers ligt momenteel op het sporttechnische en bestuurlijke vlak, maar ook op andere terreinen zoeken verenigingen naar meer vrijwilligers.

Via de sportbonden probeert NOC\*NSF de verenigingen te versterken met verschillende projecten: Vrijwilligers in de Sport (VIS), Professionalisering in de Sport (PrinS), verenigingsondersteuning en door sportopleidingen te moderniseren.

#### Gebruik

Tabel 128 geeft inzicht in de tijdsbesteding aan sport in Nederland.

TABEL 128  
Tijdsbesteding aan sport, bevolking van 12 tot 79 jaar (in %)

	2000
<b>Uren sport per week</b>	
0.00-0.25	61
0.25-1.00	8,8
1.25-2.00	10,5
2.25-4.00	10,5
≥ 4.25	9,2
Bevolking (uren per week)	1,2
Sporters (uren per week)	3,2

Bron: SCP/tijdbestedingsonderzoek 2001

Jongeren besteden de meeste tijd aan sport; in 2000 was dat wekelijks 2,6 uur. De categorie 20- tot 34-jarigen besteedt slechts de helft van die tijd aan sport (1,3 uur). In de hoogste leeftijdscategorie van 65 tot 79 jaar is het aantal uren gedaald tot 0,9 uur.

Uit het tijdbestedingsonderzoek blijkt ook hoe vaak mensen per week sporten. In 2000 sportte 18 procent van de bevolking op twee of meer dagen, 9 procent op drie of meer dagen en 4 procent op ten minste vier dagen. Sporters kwamen in 2000 gemiddeld bijna twee dagen per week in actie (1,8 dagen).

TABEL 129  
**Frequentie sportparticipatie per jaar, bevolking 6 jaar en ouder (in %)**

	1999	2000	2001	2002
0 keer	35,4	23	20,8	25
1 t/m 11 keer	4,3	11,8	11,4	9,9
12 t/m 59 keer	21,6	32,5	28,8	29,9
60 t/m 119 keer	18,7	18,5	19,6	17,3
120 keer en meer	19,9	14,2	19,4	18

Bron: Schouten 2003

Tabel 129 laat zien dat het aantal keren toeneemt dat mensen een sport beoefenen. In 1999 sportte 35,4 procent van de bevolking niet, in 2002 was dat 25,0 procent. Ook het aantal mensen dat 12 tot en met 59 keer per jaar sport is toegenomen van 21,6 procent in 1999 naar 29,9 procent in 2002. Boven de 60 keer per jaar neemt het aantal sporters licht af.

TABEL 130  
**Organisatorisch verband sportbeoefening (in % op totale populatie)**

	1999	2000	2001	2002
Verenigingsverband	21,8	33,8	32,6	34,3
Commercieel verband	10,3	19,3	18,3	13,7
Ongebonden	56,4	51,8	52,2	46,1
Anders georganiseerd	11,5	22	21,5	22,2

Bron: Schouten 2003

Naast sporten in sportclubs of -verenigingen sporten mensen ook in ongeorganiseerd, commercieel, of ander verband. Tabel 130 geeft hier een overzicht van.

TABEL 131  
**Beoefening van verschillende takken van sport, bevolking van 6 tot 79 jaar (in %)**

	1999
Algemeen <sup>1</sup>	64,9
- Solosporten <sup>1</sup>	51,5
- Duosporten	18,3
- Teamsporten	17,4
Overig	11,5

<sup>1</sup> Exclusief fietsen en wandelen.

Bron: SCP/Aanvullend Voorzieningengebruik Onderzoek 1999

Tabel 131 geeft een overzicht van de wijze van beoefening van de verschillende takken van sport. Vooral solosporten als fitness, aerobics, skeeleren en skaten waren in 1999 populair.

TABEL 132  
**Absoluut aantal leden sportbonden (x 1.000)**

	1999	2000	2001	2002
<b>Sportbonden</b>				
Koninklijke Nederlandse Voetbalbond	1.025	1.025	1.038	1.029
Koninklijke Nederlandse Lawn Tennis Bond	714	710	702	703
Koninklijke Nederlandse Gymnastiek Unie	288	297	288	295
Nederlandse Golf Federatie	134	151	169	188
Koninklijke Nederlandsche Schaatsenrijders Bond	163	187	184	169
Koninklijke Nederlandse Hockey Bond	134	137	147	156
Koninklijke Nederlandse Zwem Bond	153	150	150	152
Nederlandse Ski Vereniging	141	143	145	143
Nederlandse Hippische Sportbond	143	150	151	139
Nederlandse Volleybal Bond	141	143	130	127

	1999	2000	2001	2002
Nederlandse Bridge Bond	111	112	116	116
Koninklijk Nederlands Watersport Verbond	100	102	104	108
Koninklijk Nederlands Korfbalverbond	97	97	97	97
Koninklijke Nederlandse Atletiek Unie	88	89	92	95
Nederlandse Badminton Bond	79	74	76	73
<b>Totaal NOC*NSF-leden</b>	<b>4.759</b>	<b>4.790</b>	<b>4.844</b>	<b>4.824</b>
<b>Totaal aantal sportverenigingen</b>	<b>30.081</b>	<b>29.899</b>	<b>29.528</b>	<b>28.903</b>

Bron: NOC\*NSF/statistiek ledentallen

Tabel 132 laat de rangorde zien van de vijftien grootste sportbonden van Nederland. In 2002 vertegenwoordigde NOC\*NSF zo'n vijf miljoen georganiseerde sporters. In totaal zijn zo'n negentig sportorganisaties lid, waaronder verschillende levensbeschouwelijke sportkoepels. De samenstelling van het aantal leden in de topvijftien van sportbonden is de afgelopen jaren niet ingrijpend veranderd. Voetbal is al jaren de meest bedreven sport in georganiseerd verband in Nederland. In 2002 had de bond ruim een miljoen leden. Daarna volgt tennis, met ruim 700 duizend leden. Gymnastiek is de derde grootste georganiseerde sport van Nederland, met bijna 300 duizend leden. Van de 73 aangesloten sportbonden hebben er veertig minder dan 25 duizend leden en acht bonden hebben minder dan duizend leden.

**TABEL 133**  
**Sportclubs (exclusief watersport) naar omvang ledenbestand in 2000**

	Aantal Sportclubs	Omvang ledenbestand (in %)				Ledental per club
		< 50	50-100	101-300	> 300	
<b>Binnensporten</b>						
Kracht- en vechtsport	1.090	45	28	23	3	92
Individuele zaalsport	3.170	30	22	36	11	156
Teamzaalsport	3.370	45	19	30	5	99
Zwem- en duiksport	1.140	23	26	31	21	188
Overige binnensport	3.750	58	24	16	1	66
<b>Buitensporten</b>						
Atletiek	240	8	10	33	48	354
Golf	220	3	4	17	65	567
Hengelsport	1.050	18	16	35	32	443
Paardensport	1.620	53	27	18	2	70
Tennis	1.800	2	7	40	50	404
Veldsport (exclusief voetbal)	1.590	10	22	49	19	225
Veldvoetbal	2.880	3	6	42	49	365
Wielersport	710	49	25	24	2	85
Overige buitensport	3.980	42	21	23	14	178

Bron: CBS/statistiek sportclubs en sportscholen

De statistiek sportclubs en sportscholen van het CBS biedt een gedetailleerd inzicht in de grootte van sportverenigingen in verschillende takken van sport (tabel 133). Deze statistiek is samengesteld aan de hand van de sportclubs die zijn ingeschreven bij de Kamer van Koophandel. De NOC\*NSF-statistiek wordt samengesteld op basis van de ledenaantallen van de aangesloten bonden. Doordat niet alle sportclubs aangesloten zijn bij een sportbond en niet alle sportclubs zich verplicht hoeven in te schrijven bij een Kamer van Koophandel, leiden beide statistieken tot verschillende uitkomsten. De verschillen zijn over het algemeen echter beperkt.



TABEL 134  
**Bezoeken aan zwembaden: totaal en naar type zwembad**

	<b>2000</b>
Totaal aantal bezoeken <sup>1</sup>	87.000.000
Bezoeken per overdekt zwembad	133.000
Bezoeken per openluchtzwembad	39.000
Bezoeken per combibad	220.000

<sup>1</sup> Exclusief bezoeken aan strand- en natuurbaden.

Bron: CBS/statistiek zwembaden en sportaccommodaties

Zwemmen staat op nummer één, als het gaat om de populariteitsrangorde van sporten. Tabel 134 geeft een overzicht van het aantal bezoeken aan zwembaden. Na zwemmen is fitness het meest populair onder Nederlanders.

#### *Financiering*

Driekwart van de recente beleidsintensivering op de rijksbegroting voor sport is bedoeld voor de breedtesport. Van dat bedrag is € 13,5 miljoen bestemd voor gemeentelijke projecten in het kader van de breedtesportimpuls en € 3,5 miljoen voor de landelijke facilitering van de breedtesportimpuls.

In de periode 1999-2001 heeft VWS bijna € 50 miljoen subsidie toegezegd voor de totale looptijd van de 500 ingediende projecten (vaak 6 jaar). Omdat subsidieaanvragers zelf ook 50 procent aan de projectkosten bijdragen, komt de totale investering voor gemeentelijke projecten op € 95 miljoen. Daarnaast hebben de bonden en VWS samen ook nog € 10 miljoen ingezet voor bondsprojecten. In 2000 kwam ongeveer € 500 miljoen van de totale sponsorgelden (circa € 900 miljoen) in Nederland ten goede aan de sport. Van dit bedrag ging 70 procent (€ 350 miljoen) naar één tak van sport, namelijk voetbal (GLP Brandworlds 2002). Daarnaast ontvangt de sport ook gelden uit de opbrengsten van de Lotto. Tabel 135 geeft daar een overzicht van.

TABEL 135  
**Inkomsten voor de sport uit Lotto-gelden (in € mln)**

	<b>2000</b>	<b>2001</b>	<b>2002</b>
Totaal	46,7	52,7	56,5
- Waaronder sport	33,1	38	40

Bron: de Lotto

De bestedingen aan sport per hoofd van de bevolking zijn tussen 1992 en 2000 met 45 procent toegenomen (van € 114 in 1992 tot € 165 in 2000). In totaal bedroegen de bestedingen aan sport in 1992 € 1,7 miljard en in 2000 € 2,6 miljard (CBS/BO).

#### *Kwaliteit*

De georganiseerde sport voert zo veel mogelijk op eigen kracht een kwaliteitsbeleid om de sport te professionaliseren. Daarbij maakt de sector gebruik van het INK-managementmodel. In opdracht van VWS voert het Mulier Instituut het onderzoek Kwaliteiten van Sport uit. Het gaat daarbij om antwoord op vragen over kwaliteitseisen aan sport over de vorming van kwaliteitszorgmanagement. Hetzelfde instituut heeft een toetsingsinstrument ontwikkeld om het kwaliteitsniveau van een sporttrainer te bepalen: de IK-Trainer. Een ander instrument van het instituut is IKSport. IKSport geeft in korte tijd een beeld van de sterke en zwakke kanten van een sportvereniging. De tevredenheid van de leden speelt daarbij een grote rol. NOC\*NSF heeft IKSport beschikbaar gesteld voor alle Nederlandse sportverenigingen. Deze methode levert ideeën en tips op waarmee een vereniging aan de slag kan om beter te functioneren. IKSport houdt zeven kwaliteitsaspecten van de sportvereniging tegen het licht:

1. Strategische planning en marketingmanagement
2. Procedures en interne werking (communicatie)
3. Externe communicatie
4. Clubsfeer en -cultuur (perifere activiteiten)
5. Bestuur (management en structuur)
6. Human resource management
7. Effectiviteit

#### *Landelijke Erkenning Regeling Fitness (LERF)*

De Stichting Landelijke Erkenning Regeling Fitness (LERF) is een onafhankelijke organisatie die de fitnessbranche in samenwerking met het ministerie van VWS heeft opgericht. De stichting bestaat uit vertegenwoordigers van eigenaren van fitness- en sportcentra, werknemersorganisaties en de brancheorganisaties. Het doel van LERF is om de kwaliteit van sport-, bewegings- en fitnesscentra verder te verbeteren. LERF heeft een onafhankelijk keuringsbureau ingesteld dat onderzoekt of een fitness- of sportcentrum voldoet aan de eisen die de branche aan professionele bedrijven stelt.

De stichting hanteert drie keurmerken: LERFFysio, LERFBasis Fysio en LERFTotaal. LERFTotaal biedt doorgroeimogelijkheden voor ISO-certificering. In de periode 1999-2002 zijn driehonderd van de 1750 sport-, bewegings- en fitnesscentra in Nederland gecertificeerd. De LERFBasis-keuring is inmiddels verplicht gesteld als voorwaarde om lid te kunnen worden van brancheorganisatie Fit!vak. Bij een positieve beoordeling krijgt een sport- of fitnesscentrum een certificering voor een periode van twee jaar. Na een tussentijdse schriftelijke herkeuring kan het certificaat met twee jaar worden verlengd. Eens in de vier jaar volgt een nieuwe LERF-keuring op locatie. LERF-gecertificeerde centra moeten ook een dopingconvenant ondertekenen. Daarmee verklaren ze dat ze een beleid voeren dat het gebruik van doping tegengaat. Als blijkt dat een centrum dat niet doet, kan het de LERF-erkenning kwijtraken.

#### *Keurmerk Veilig & Schoon*

Zwembaden in Nederland moeten voldoen aan uitgebreide wet- en regelgeving, onder andere op het terrein van gezondheid, hygiëne en milieu. Ook de consument stelt steeds hogere eisen aan de service en kwaliteit van zwembaden. De zwembadbranche heeft daarom zelf het initiatief genomen voor verdere kwaliteitsverbetering door het Keurmerk Veilig & Schoon te introduceren. Het keurmerk is een niet-verplichte regeling en wordt beheerd door de Stichting Zwembadkeur. De regeling is ingevoerd door de brancheorganisaties LC Nederlands Instituut voor Lokale Sport & Recreatie en de Vereniging van Recreatieondernemers Nederland (RECRON) en heeft een onafhankelijk voorzitterschap. De instellingen KIWA en LLOYD's voeren de keuringen uit. Als een zwembad aan alle criteria voldoet, krijgt het een keurmerk voor drie jaar. De kwaliteit van het zwembad wordt jaarlijks geëvalueerd. Inmiddels hebben tien baden het Keurmerk Veilig & Schoon gekregen.

#### *Vignet Gezonde Sportvereniging*

Sportverenigingen die structureel voldoende aandacht besteden aan gezondheid en die voldoen aan de gestelde basiscriteria, krijgen het vignet Gezonde Sportvereniging. Het idee is een proefproject van NOC\*NSF in samenwerking met een aantal andere organisaties. Het project wordt ondersteund door VWS, de Lotto en De Friesland Zorgverzekeraar.

## 4 Stand van zaken in de informatievoorziening

### 4.1 Inleiding

In dit brancherapport zijn op een systematische wijze gegevens over de sectoren Welzijn en Sport gepresenteerd. De gegevens betreffen de informatiecategorieën aanbod en capaciteit (inclusief personeel) gebruik, financiën en kwaliteit. Uit het brancherapport *Welzijn en Sport 1998-2001* (VWS 2001) bleek al dat de informatievoorziening op het brede welzijnsterrein divers van aard is, maar ook fragmentarisch ten aanzien van de te bestrijken sectoren. Oorzaken daarvoor zijn:

- Het voorzieningenterrein met verschillende registratiesystemen is heterogeen en onevenwichtig.
- De informatiebehoefte van verschillende partijen zoals overheden en landelijke instellingen is diffuus en de informatieverstrekking ongelijksoortig.
- Taken en verantwoordelijkheden liggen bij lokale en provinciale overheden.

De constatering uit 2001 geldt ook nog voor dit brancherapport. Er zijn te weinig gestandaardiseerde gegevens over de sector beschikbaar om een volledig en betrouwbaar beeld te kunnen schetsen. In dit hoofdstuk gaan we hier nogmaals kort op in.

### 4.2 Welzijn

#### *Vraag, aanbod, gebruik, financiering en kwaliteit*

Voor de *vraag* naar welzijn zijn er alleen indicatoren beschikbaar die de basis kunnen vormen voor welzijnsbeleving, zoals gebruikt in de leefsituatie-index van het SCP. Hoewel de meeste sectoren wel de nodige gegevens over *aanbod* hebben, ontbreken veel eenduidige of gestandaardiseerde gegevens over het aantal fte, ziekteverzuim, openstaande vacatures en in- en uitstroom. Over het *gebruik* binnen de welzijnssector zijn voor de meeste voorzieningen wel enkele cijfers beschikbaar, maar specifiekere informatie ontbreekt vaak. Dit komt doordat veel informatie wordt aangeleverd vanuit administratieve instellingssystemen en niet vanuit cliëntregistratiesystemen. Informatie over *financiering* is meestal wel beschikbaar, maar ook hier ontbreekt gedetailleerde informatie. Tot slot zijn er vrijwel geen kwantitatieve gegevens beschikbaar over de *kwaliteit* van de sector Welzijn. Er zijn wel veel ontwikkelingen op het gebied van kwaliteitssystemen gaande. Ook zijn er voor sommige deelsectoren gegevens bekend over het aantal gecertificeerde instellingen.

#### *Project WILL*

Al sinds de jaren negentig werkt de welzijnssector aan informatievoorziening. In eerste instantie besteedde de sector vooral aandacht aan de definiëring van het primaire proces door middel van gemeenschappelijke functionele ontwerpen. Vervolgens zijn op landelijk niveau gemeenschappelijke informatiemodellen gemaakt. Mede dankzij deze producten is de discussie over de structuur van de informatievoorziening op gang gebracht.

Om de coördinatie en de standaardisatie van de informatievoorziening te verbeteren wil het ministerie van VWS de gegevensverzamelingen in het welzijnswerk eenduidiger en doelmatiger definiëren en meetbaar maken. Daarom is op 1 januari 2003 het vier jaar durende project Welzijnsinformatie Lokaal en Landelijk (WILL) van start gegaan. Het doel van WILL is om de vorm en inhoud van lokale subsidiecontracten te standaardiseren, zodat benchmarking op bovenlokaal niveau mogelijk is.

Kenmerkend voor deze aanpak is een bottom-upbenadering: door middel van best practices definiëren de betrokken partijen hun welzijnswerk zelf. In eerste instantie is deze benadering bedoeld om gegevens op lokaal niveau uit te wisselen. Doordat steeds meer lokale combinaties (tussen een instelling en een gemeente) zich hierbij aansluiten, kan op termijn ook op landelijk niveau informatie over de sector beschikbaar komen.

Het project WILL wordt ondersteund door het ministerie van VWS, de MOGroep, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en het Interprovinciaal Overleg (IPO).

### 4.3 Sport

#### *Vraag, aanbod, gebruik, financiering en kwaliteit*

In de afgelopen jaren hebben verschillende partijen gegevens over sport verzameld. Door een verschil in definities en vraagstellingen zijn die onderzoeken echter moeilijk te vergelijken. Bovendien zijn de cijfers niet altijd actueel. Dit brancherapport geeft dan ook geen antwoord op alle vragen over sport die leven bij de sector of het beleid. De oorzaak daarvan ligt onder meer bij de gebruikte onderzoeks- en registratiegegevens. Ook zijn er duidelijke hiaten in het sportonderzoek. Zo is er nauwelijks iets bekend over de kwaliteit van het sportaanbod, de werkgelegenheid in de sportwereld, het onderscheid naar type en duur van het vrijwilligerswerk, en de sportdeelname van allochtonen.

#### *Rapportage Sport*

Om de sportsector van goede informatie te voorzien, heeft het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) in opdracht van het ministerie een eerste *Rapportage Sport (2003)* ontwikkeld. Deze rapportage is bedoeld om bestaande cijfers over sport bij elkaar te brengen, te beschrijven en met elkaar in verband te brengen. De nadruk ligt vooralsnog op de amateur- en breedtesport.

# Literatuurlijst

## Hoofdstuk 1

Breedveld K. (red.) et al. *Rapportage Sport 2003*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), 2003.

Dam C. van et al. *Zicht op zorg en welzijn: Beleid en voorzieningen*. Utrecht: Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn, 2000.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Kennis, Innovatie en meedoen*. Den Haag: ministerie van VWS, 2003.

Roes T. (eindred.) et al. *De sociale staat van Nederland 2003*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), 2003.

Staatsblad, 1994. *Welzijnswet*. Staatsblad 447. Den Haag: Sdu Uitgevers, 1994.

## Paragraaf 2.1.1

CBS/Statline. Internet: [www.statline.cbs.nl](http://www.statline.cbs.nl) > *Statistiek Gemeentebegrotingen*.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. *De provinciale financiën 2003. Een interprovinciale vergelijking*. Den Haag: ministerie van BZK, 2003.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Financiële verantwoordingen over het jaar 2000*. Den Haag: ministerie van VWS, 2001.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Rijksbegroting 2003*. Den Haag: ministerie van VWS, 2002a.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Financiële verantwoordingen over het jaar 2001*. Den Haag: ministerie van VWS, 2002b.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Rijksbegroting 2004*. Den Haag: ministerie van VWS, 2003a.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Jaarverslag 2002*. Den Haag: ministerie van VWS, 2003b.

Staatsblad, 1994. *Welzijnswet*. Staatsblad 447. Den Haag: Sdu Uitgevers, 1994.

## Paragraaf 2.1.2

Breedveld K. (red.) et al. *Rapportage Sport 2003*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), 2003.

CBS/Statline. Internet: [www.statline.cbs.nl](http://www.statline.cbs.nl) > SIU statistiek inkomsten en uitgaven voor cultuur, sport en recreatie.

CBS/Statline. Internet: [www.statline.cbs.nl](http://www.statline.cbs.nl) > *Statistiek Gemeentebegrotingen*.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Wat sport beweegt. Contouren en speerpunten van het sportbeleid van de rijksoverheid*. Den Haag: ministerie van VWS, 1996.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Uitwerking programmalijnen Welzijnsnota 2000*. Den Haag: ministerie van VWS, 2000.

NISB. *Effectief in interactie, agenda 2003*. Arnhem: NISB, 2003

## Paragraaf 2.2.1

Kwekkeboom R, Roes T, Veldheer Th. *De werkelijkheid van de welzijnswet. Verkenning van de werking van de welzijnswet op lokaal, provinciaal en landelijk niveau*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Panbureau (SCP), 2002.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. *Grotestedenbeleid*. Tweede Kamer. Kamerstuk 21062/107. Den Haag: ministerie van BZK, 2002.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Sturen op doelen, faciliteren op instrumenten. Beleidskader lokaal sociaal beleid*. Rijswijk: ministerie van VWS, 1998.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Werken aan Sociale kwaliteit. Welzijnsnota 1999-2002*. Den Haag: ministerie van VWS, 1999.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Tijdelijke stimuleringsregeling vrijwilligerswerk*. Den Haag: ministerie van VWS, 2000.

NIZW. *Welzijn Versterkt. Waar elke burger telt. Investeren in sociale infrastructuur*. Utrecht: Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn, 2002. Internet: [www.welzijnversterkt.nl](http://www.welzijnversterkt.nl)

#### Paragraaf 2.2.2

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Plan van aanpak. Visie op verzorging en het integrale ouderenbeleid*. Den Haag: ministerie van VWS, 2003.

NIZW. *Nationaal stimuleringsprogramma De Buurt voor Alle Leeftijden*. Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn, 2003–2004. Internet: [www.nizw.nl](http://www.nizw.nl)

#### Paragraaf 2.2.3

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, directie Grotesteden- en Integratiebeleid. *Stimuleringsregeling professionalisering Antidiscriminatiebureaus*. Staatscourant 9 maart 2001, nr. 49.

Ministerie van Justitie. Internet: [www.minjus.nl](http://www.minjus.nl) > *Dossier nieuwe bewindspersonen 2003*. Den Haag: ministerie van Justitie, 2003.

NIZW. *Welzijn Versterkt. Waar elke burger telt. Investeren in sociale infrastructuur*. Utrecht: Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn, 2002. Internet: [www.welzijnversterkt.nl](http://www.welzijnversterkt.nl)

Rapportage Integratiebeleid Etnische minderheden (Riem) 2002. Tweede kamer 2002-2003, 28 612, nr. 2.

Rapportage Integratiebeleid etnische minderheden (Riem) 2003. Tweede Kamer 2003-2004, 29 203, nrs. 1 en 2.

Smeets HMAG et al. *Jaarboek minderheden 2003*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum, 2003.

Taskforce Inburgering. 'Inburgering in perspectief'. In: *Sleutels tot inburgering* nr. 5. Den Haag: Taskforce Inburgering, 2002.

Verwey-Jonker Instituut. *Bronnenonderzoek Integratiebeleid*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut, 2003.

#### Paragraaf 2.2.4

Bakker S. et al. *Lokaal jeugdbeleid. Naar een sluitende aanpak*. Den Haag: Vereniging van Nederlandse Gemeenten, 2002.

BANS-bezoekcommissie jeugdbeleid. *BANS en het land. Eindrapportage BANS-bezoekcommissie jeugdbeleid*. Amsterdam: BANS-bezoekcommissie jeugdbeleid, 2002.

Gilsing R, Roes Th, Veldheer V. *Knelpunten in het stedelijk jeugdbeleid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), 2000 (Onderzoeksrapport 2000/8).

Gilsing R, Koops H, Zeijl E. *Beleid in de groei. Voortgang en uitkomsten van het lokale jeugdbeleid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), 2003.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. *Jeugdbeleid in Ba(la)ns I. Afspraken van Rijk, provincies en gemeenten over een gezamenlijk jeugdbeleid*. Den Haag: ministerie van BZK, 1999.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. *Jeugdbeleid in Ba(la)ns II. Afspraken van Rijk, provincies en gemeenten over een gezamenlijke jeugdbeleid*. Den Haag: ministerie van BZK, 2001.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. *Proeve van een jeugdagenda*. Operatie Jong. Den Haag: ministerie van BZK, 2003.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, en Sociale Zaken en Werkgelegenheid. *Kabinetsreactie adviezen jeugdbeleid*. Den Haag: ministerie van VWS, 2003.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Internet: [minvws.nl](http://minvws.nl) > *Dossier nieuwe bewindslieden 2003*.

Oberon. *Brede scholen in Nederland*. Jaarbericht 2003. Utrecht: Oberon, 2003.

Roes Th, Gilsing R, Zeijl E. *Naar een agenda voor de jeugd. Voorstellen voor een positief lokaal jeugdbeleid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), 2002 (Werkdocument 87).

Rood, T. (eindred). *Lokaal jeugdbeleid: Wat is dat, jeugdbeleid?* Den Haag: Vereniging van Nederlandse Gemeenten, 2002.

#### Paragraaf 2.2.5

Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen (JJI) (Staatsblad 2000, 481, 2 november 2000).

Broek PAM van den. Rapportage vooronderzoek LVG. *Onderzoek naar de aansluiting van de toegang tot de zorg voor licht verstandelijk gehandicapte jeugdigen bij de bureaus jeugdzorg*. z.pl. Wedman & Partners, 2002.

Gilsing R, Koops H, Zeijl E. *Beleid in de groei. Voortgang en uitkomsten van het lokale jeugdbeleid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), 2003.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. *Jeugdbeleid in Ba(la)ns I. Afspraken van rijk, provincies en gemeenten over een gezamenlijke jeugdbeleid*. Den Haag: ministerie van BZK, 1999.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. *Jeugdbeleid in Ba(la)ns II. Afspraken van rijk, provincies en gemeenten over een gezamenlijke jeugdbeleid*. Den Haag: ministerie van BZK, 2001.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Beleidskader Wet op de jeugdzorg*. Den Haag: ministerie van VWS, 2000.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Wet op de jeugdzorg*. Voorstel van wet. Tweede Kamer. Kamerstuk 2001-2002, 28.168, nr. 1-2.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Besluit advies- en meldpunten kindermishandeling Wet op de jeugdhulpverlening*. Den Haag: staatssecretaris van VWS, oktober 2002.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Voortgangsrapportage jeugdzorg*. Den Haag: ministerie van VWS, 2003.

Regeling van de aanspraak op, de toegang tot en de bekostiging van jeugdzorg (Wet op de jeugdzorg). Den Haag: ministeries van VWS en Justitie, 18 december 2001.

Regeling van de aanspraak op, de toegang tot en de bekostiging van jeugdzorg (Wet op de jeugdzorg). Memorie van toelichting. Den Haag: ministeries van VWS en Justitie, 18 december 2001.

Regeling van de aanspraak op, de toegang tot en de bekostiging van jeugdzorg (Wet op de jeugdzorg). Nota naar aanleiding van het nader verslag. Den Haag: ministeries van VWS en Justitie, 2002 (Tweede Kamer 2001-2002, 28168, nr. 8).

Regeling van de aanspraak op, de toegang tot en de bekostiging van jeugdzorg (Wet op de jeugdzorg). Gewijzigd voorstel van wet. Den Haag: ministeries van VWS en Justitie, 2002 (Tweede Kamer 2002-2003, 28168, nr. 267, 24 juni 2003).

#### Paragraaf 2.2.6

Commissie Tieneropvang. *Ruimte voor tieners*. Eindadvies Commissie Tieneropvang. Den Haag: ministerie van VWS, Directie Jeugdbeleid, 2002.

Dijk M. van, Nieuwenhuizen, PJCM van den (red.). *Info Buitenschoolse opvang 2001/2002*. Den Haag: Elsevier bedrijfsinformatie, 2001.

Hensen M. Hoex J. Thije N. ten. *Tienercentra in beweging. Werkmateriaal voor een vrijetijdsaanbod aan tieners*. Utrecht: Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn, 2002.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Tijdelijke regeling innovatieve tieneropvangprojecten 1999-2003*. Den Haag: ministerie van VWS, 1998.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Beleidsbrief Peuterspeelzaalwerk*. Den Haag: ministerie van VWS, 2002a.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Wet basisvoorziening kinderopvang. Wetsvoorstel*. Den Haag: ministerie van VWS, 2002.

MOGroep. *Visiedocument peuterspeelzaalwerk in de 21<sup>e</sup> eeuw. Het werkveld aan het woord*. Utrecht: MOGroep, 2001.

Nieuwenhuizen PJCM van den (red.). *Info Kinderopvang 2002*. Den Haag: Elsevier Overheid, 2003.

#### Paragraaf 2.2.7

Algemene Rekenkamer. Tweede Kamer, vergaderjaar (2002). *Opvang zwerfjongeren*. Den Haag: Sdu Uitgevers, 2002.

Bransen E et al. *Openbare Geestelijke gezondheidszorg voor sociaal kwetsbare mensen: verslag van en onderzoek naar de huidige praktijk van de OGGZ voor sociaal kwetsbare mensen*. Utrecht: Trimbos-instituut, 2001.

Lourens J et al. *Verkommerden en verloederden: een onderzoek naar de omvang en aard van de groep in Nederland*. Leiden: Research voor Beleid, 2002.

Planije M, 't Land H, Wolf J. *Hulpverlening aan zwerfjongeren*. Utrecht: Trimbos-instituut, 2003.

Wolf J et al. *Monitor Maatschappelijke Opvang. Jaarbericht 2003*. Utrecht: Trimbos-instituut, 2003.



Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *De opvang verstoort: IBO maatschappelijke opvang: interdepartementaal beleidsonderzoek 2002-2003*. Den Haag: Sdu Uitgevers, 2003.

Paragraaf 2.2.8

Laan G van der. *Het maatschappelijk werk op het snijvlak van zorg en welzijn: interne publicatie ten behoeve van de vaste kamercommissie VWS*. Utrecht: Universiteit Utrecht, 1998.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *'Tijdelijke stimuleringsregeling algemeen maatschappelijk werk'*. In: *Staatscourant* 70 (7 april 2000).

Paragraaf 2.2.9

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Rijksbegroting 2003. Begroting XVI, Volksgezondheid, Welzijn en Sport*. Den Haag, 2003.

Paragraaf 2.2.10

Breedveld K (red.) et al. *Rapportage Sport 2003*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), 2003.

Legendijk E. Door de bomen het BOS. Inventarisatie en analyse van lokale projecten op het gebied van buurt, onderwijs en sport. Amsterdam: DSP-groep, 2003

Marktplan Adviesgroep. *Tussenstand breedtesportimpuls voor gemeenten en bonden in 2002*. Bussum: Marktplan Adviesgroep, 2003.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Wat sport beweegt: Contouren en speerpunten van het sportbeleid van de rijksoverheid*. Den Haag: ministerie van VWS, 1996.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Kansen voor topsport*. Tweede Kamer, 1998-1999, 26 200 XVII.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Beleidsbrief Breedtesportimpuls*. Tweede Kamer, 1998-1999, 26.632, nr. 3, 18 juni 1999.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Sport, bewegen en gezondheid*. Tweede Kamer, 2000-2001, 27 841, nr. 2, 2001a.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Rijksbegroting 2002. Begroting XVI Volksgezondheid, Welzijn en Sport*. Tweede Kamer, 2001-2002, 28.000 XVI, nrs. 1,2, 18 september 2001b.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Rijksbegroting 2003. Begroting XVI, Volksgezondheid, Welzijn en Sport*, Den Haag, 2003.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *De Monitor Breedtesportimpuls in beeld: Monitor Breedtesportimpuls 2001*. Onderzoek uitgevoerd door NISB i.o.v. ministerie van VWS, 2002.

Ooijendijk WTM, Hildebrandt VH, Stiggelbout M (red.). *Tendrapport bewegen en gezondheid 2000/2001*. Leiden: TNO-Arbeid, 2002.

Paragraaf 3.2

Roes T (eindred.) et al. *De sociale staat van Nederland 2003*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), 2003.

Paragraaf 3.4

Alberts H. Tijd voor kwaliteit Handboek kwaliteitszorg (voor managers) sociaal-cultureel werk en welzijn ouderen. Utrecht: VOG, 2001.

Allaart PC, Essen G van, Meihuizen HE et al. *Tendrapport vraag naar arbeid in zorg en welzijn 2000*. Tilburg: Organisatie voor Strategisch Arbeidsmarktonderzoek (OSA), 2001 (OSA-publicatie ZW 14), 2001.

CBS/Statline. Internet: [www.statline-cbs.nl](http://www.statline-cbs.nl) > *Enquête welzijnswerk en kindercentra 2001*.

Essen G van et al. *Arbeid in Zorg en Welzijn*. Tilburg: OSA, 2001.

Essen G van, Meihuizen H, Peters F. *Arbeid in zorg en welzijn. Integreerend OSA-rapport 2001*. Tilburg: OSA (OSA-publicatie ZW 20), 2001.

Hingstman L et al. *Rapportage Arbeidsmarkt zorg en welzijn 2001*. Tilburg: OSA (OSA-publicatie ZW 21), 2001.

Hingstman L et al. *Rapportage arbeidsmarkt Zorg en Welzijn 2003*. Tilburg: OSA, 2003 (OSA-publicatie ZW 48), 2003. Internet: [www.azwinfo.nl](http://www.azwinfo.nl).

VOG. *Goed voor mekaar. Handboek kwaliteitszorg in het sociaal-cultureel werk en welzijn ouderen*. Utrecht: VOG, 1997.

### Paragraaf 3.5

Alberts H. *Tijd voor kwaliteit Handboek kwaliteitszorg (voor managers) sociaal-cultureel werk en welzijn ouderen*. Utrecht: VOG, 2001.

CBS/Statline. Internet: [www.statline-cbs.nl](http://www.statline-cbs.nl) > *Enquête welzijnswerk en kindercentra 2001*.

Essen G van et al. *Arbeid in Zorg en Welzijn*. Tilburg: OSA, 2001.

Hingstman L et al. *Rapportage Arbeidsmarkt zorg en welzijn 2001*. Tilburg: OSA (OSA-publicatie ZW 21), 2001.

VOG, Welzijnsdiensten voor ouderen. Utrecht: VOG, 2001.

VOG, Welzijnsdiensten voor ouderen. Utrecht: VOG, 2001.

VOG. *Goed voor mekaar. Handboek kwaliteitszorg in het sociaal-cultureel werk en welzijn ouderen*. Utrecht: VOG, 1997.

### Paragraaf 3.6.1

Bloemendaal H van, Scholten C. *Adb's in perspectief. Een onderzoek naar de relatieve marktpositie van antidiscriminatiebureaus*. Leiden: Research voor Beleid, 1998.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, directie Grotesteden- en Integratiebeleid. *Stimuleringsregeling professionalisering antidiscriminatiebureaus*. Staatscourant 9 maart 2001, nr. 49, pp.10-11.

LVADB. *Kerncijfers Discriminatie 1997-1999*. Den Haag: Landelijke Vereniging van Anti Discriminatie Bureaus en Meldpunten (LVADB), 2000.

LVADB. *Kerncijfers Discriminatie. Een globale analyse van trends en ontwikkelingen*. Den Haag: Landelijke Vereniging van Anti Discriminatie Bureaus en Meldpunten (LVADB), 2001.

LVADB. *Kerncijfers Discriminatie. Een globale analyse van trends en ontwikkelingen*. Den Haag: Landelijke Vereniging van Anti Discriminatie Bureaus en Meldpunten (LVADB), 2002.

LVADB. *Kerncijfers 2002. Klachten en meldingen over ongelijke behandeling. Een overzicht van discriminatieklachten en -meldingen*. Den Haag: Landelijke Vereniging van Anti Discriminatie Bureaus en Meldpunten (LVADB), 2003.

Paragraaf 3.6.2

VluchtelingenWerk. *Jaarverslag 2000 VluchtelingenWerk Nederland*. Amsterdam: VluchtelingenWerk Nederland, 2001.

VluchtelingenWerk. *Jaarverslag 2001 VluchtelingenWerk Nederland*. Amsterdam: VluchtelingenWerk Nederland, z.jr.

VluchtelingenWerk. *Jaarverslag 2002 VluchtelingenWerk Nederland*. Amsterdam: VluchtelingenWerk Nederland, z.jr.

Paragraaf 3.6.3

Piers Groep. *Rapportage inburgering 2002*. Eindversie teksten 25 november 2003. Piers Groep Management Consultants, z.jr.

Paragraaf 3.6.4

Ministerie van Justitie. Internet: [www.minjus.nl](http://www.minjus.nl) > *Introductiedossier Justitie 2003*.

TVCN. *Jaarverslag 2000 Tolk- en vertaalcentrum Nederland*. Utrecht: Tolk- en vertaalcentrum Nederland (TVCN), z.jr.

TVCN. Samenvattende vergelijkende rapportage t.b.v. het ministerie van Justitie. Utrecht: Tolk- en vertaalcentrum Nederland (TVCN), 2001.

TVCN. *Jaarverslag 2001 Tolk- en vertaalcentrum Nederland*. Utrecht: Tolk- en vertaalcentrum Nederland (TVCN), 2002.

TVCN. *Jaarverslag 2002 Tolk- en vertaalcentrum Nederland*. Utrecht: Tolk- en vertaalcentrum Nederland (TVCN), z.jr.

Paragraaf 3.6.5

COA. *Jaarverslag 1999*. Rijswijk: Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA), 2000.

COA. *Jaarverslag 2000*. Rijswijk: Centraal Orgaan opvang Asielzoekers: (COA), 2001.

COA. *Jaarverslag 2001*. Rijswijk: Centraal Orgaan opvang Asielzoekers: (COA), z.jr.

COA. *Jaarverslag 2002*. Rijswijk: Centraal Orgaan opvang Asielzoekers: (COA), 2003.

KPMG. Centraal Orgaan opvang Asielzoekers. *Benchmark uitvoeringsorganisaties 2002*. Amstelveen: KPMG, 2003.

Paragraaf 3.7.1

Bergen K. van, Ploeg S. van der. Evaluatie subsidieregeling Landelijke Jeugdorganisaties. Eindrapport. Onderzoek in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, 2002.

NJG. Schriftelijke opgave Nederlandse Jeugdgroep 2002 en 2003. Utrecht: NJG.

Paragraaf 3.7.2

NUSO. Schriftelijke informatie 2003. Utrecht: NUSO, 2003.

Platform Ruimte voor de Jeugd, *Netwerkdokument Ruimte voor de jeugd*. Amsterdam: Platform Ruimte voor de jeugd, 2003.

Paragraaf 3.8

CENSIS. Schriftelijke en telefonische informatie van CENSIS, via Directie Jeugdbeleid van VWS, juli 2002 en november 2003.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. 'Regeling houdende wijziging Subsidieregeling welzijnsbeleid met betrekking tot het subsidiëren van het huisvesten, verzorgen en opvoeden van kinderen of pleegkinderen van binnenschippers, kermisexploitanten en circusartiesten'. 17 mei 2001/DWJZ/SWW. In: *Staatscourant* nr. 98, 22 mei 2001, p. 19.

#### Paragraaf 3.9

Bogt T ter, Dorsselaar S van, Volleberg W. Psychische gezondheid, risicogedrag en welbevinden van Nederlandse scholieren. HBSC-Nederland 2002. Utrecht: Trimbos-instituut, 2003.

Inspectie JHVJB. *Toezicht in beweging. Jaarverslag 2001*. Den Haag: Inspectie Jeugdhulpverlening en Jeugdbescherming (JHVJB), 2002a.

Inspectie JHVJB. *Casus Roermond nader onderzocht*. Den Bosch: Inspectie Jeugdhulpverlening en Jeugdbescherming Regio Zuid, 2002b.

Inspectie JHVJB. *Toezicht pleegzorg in Nederland. Landelijk rapport*. Den Haag: Inspectie Jeugdhulpverlening en Jeugdbescherming (JHVJB), 2003.

Inspectie JHVJB et al. *Horen, zien, niet zwijgen. Deel 1 Onderzoek naar de kwaliteit van de keten van voorzieningen voor kinderen en gezinnen in probleemsituaties*. Den Haag: Inspectie Jeugdhulpverlening en jeugdbescherming (JHVJB), Inspectie voor de Gezondheidszorg, Inspectie van het Onderwijs, Inspectie Openbare Orde en Veiligheid, Verwey-Jonker Instituut, 2003.

Ministerie van Justitie. *Programma Kwaliteitszorg JJI. Basiscriteria. Beleidskader*. Den Haag: ministerie van Justitie, Dienst Justitiële Inrichtingen, 1998.

Ministerie van Justitie. *Versterking JJI's, beleidsplan sector justitiële jeugdinrichtingen 2001-2005*. Den Haag: ministerie van Justitie, Dienst Justitiële Inrichtingen, 2000.

Ministerie van Justitie. *Kansen in de keten. Een gemeenschappelijk referentiekader voor de justitiële jeugdinrichtingen. Deelrapport Meerjarenbeleidsplan Versterking JJI's*. Ministerie van Justitie, Dienst Justitiële Inrichtingen, 2003.

MOGroep. *Programma kwaliteit 2002-2006*. Utrecht: MOGroep, 2002b.

*Ontwerpbesluit kwaliteit en werkwijze bureau jeugdzorg*. *Staatscourant*, 10 juni 2003.

Steege M van der, Venderbosch S. *Kwaliteit en jeugdzorg: dertien keer in de schijnwerpers. Eindrapportage van de implementatie van kwaliteitszorg in dertien pilots Programma Kwaliteitszorg in de jeugdzorg II*. Utrecht: GGZ Nederland/MOGroep, 2003.

Wel F van. *Meer zorgen voor kwaliteit*. Monitor onder jeugdzorginstellingen in het kader van het programma kwaliteit in de jeugdzorg II. In opdracht van de stuurgroep programma kwaliteit in de jeugdzorg II. In opdracht van de stuurgroep Programma Kwaliteit in de jeugdzorg II van de MOGroep/GGZ Nederland. Utrecht: Universiteit van Utrecht, 2002.

Wel F van. *Beter zorgen voor kwaliteit*. Monitor onder jeugdzorginstellingen in het kader van het programma kwaliteit in de jeugdzorg II. In opdracht van de stuurgroep programma kwaliteit in de jeugdzorg II. Derde meting 2003. In opdracht van de stuurgroep Programma Kwaliteit in de jeugdzorg II van de MOGroep/GGZ Nederland. Utrecht: Universiteit van Utrecht, 2003.

#### Paragraaf 3.9.1

Allaart PC, Essen G van, Meihuizen HE et al. *Tendrapport vraag naar arbeid in zorg en welzijn 2000*. Tilburg: OSA, 2001 (OSA-publicatie ZW 14).

Buijs C, Gellekom JRG van, Slot-van der Krift AJ et al. *WAO en reïntegratie in de zorg- en welzijnssector: Bestands- en stroomcijfers 1999*. Tilburg: OSA, 2002 (OSA-publicatie ZW 27).

CIJ. *Planning en control in de jeugdzorg 1997-2000*. Den Haag: Centraal Informatiepunt Jeugdzorg (CIJ), 2001.

CIJ. *Planning en control in de jeugdzorg 1997-2001*. Den Haag: Centraal Informatiepunt Jeugdzorg (CIJ), 2002.

Essen G van, Grim R, Meihuizen H et al. *Tendrapport aanbod van arbeid in zorg en welzijn 2001*. Tilburg: OSA, 2002 (OSA-publicatie ZW 31).

Essen G van, Meihuizen H, Peters F. *Arbeid in zorg en welzijn. Integreerend OSA-rapport 2001*. Tilburg: OSA, 2001. (OSA-publicatie ZW 20).

Hingstman L, Peters P, Windt, W van der et al *Rapportage Arbeidsmarkt zorg en welzijn 2000*. Tilburg: OSA, 2000 (OSA-publicatie ZW 8).

Hingstman L, Kenens R, Windt W van der et al. *Rapportage Arbeidsmarkt zorg en welzijn 2001*. Tilburg: OSA, 2001 (OSA-publicatie ZW 21).

Hingstman L, Kenens R, Windt, W van der et al. *Rapportage Arbeidsmarkt zorg en welzijn 2002*. Tilburg: OSA, 2002 (OSA-publicatie ZW 36).

Ministeries van Justitie en Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Voortgangsrapportage Beleidskader Jeugdzorg 2001-2004*. Den Haag: ministeries van Justitie en VWS, september 2000.

Ministeries van Justitie en Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Voortgangsrapportage Beleidskader Jeugdzorg 2002-2005*. Den Haag: ministeries van Justitie en VWS, september 2001.

Ministeries van Justitie en Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Voortgangsrapportage Beleidskader Jeugdzorg 2003-2006*. Den Haag: ministeries van Justitie en VWS, september 2002a.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Schriftelijke informatie december 2003.

MOGroep. *MOGroep in cijfers, juni 2002*. Utrecht: MOGroep, 2002a.

SRJV. *Algemeen Jaaroverzicht 1999*. Utrecht: SRJV, 2000.

SRJV. *Algemeen Jaaroverzicht 2000*. Utrecht: SRJV, 2001.

SRJV. *Algemeen Jaaroverzicht 2001*. Utrecht: SRJV, 2002.

SRJV. *Algemeen Jaaroverzicht 2002*. Utrecht: SRJV, 2003a.

SRJV. *Tendrapport JHV 1995-2002*. Utrecht: SRJV, 2003b.

VOG. *VOG in cijfers, februari 2000*. Utrecht: VOG, 2000.

VOG. *VOG in cijfers, mei 2001*. Utrecht: VOG, 2001.

Vondervoort AGM van de. *Onderzoek doeluitkeringen jeugdzorg*. Uitgebracht aan het ministerie van VWS. Amsterdam/ Diemen: Deloitte & Touche Management & ICT-Consultants, 2002.

#### Paragraaf 3.9.2

Ministerie van Justitie. *Feiten in cijfers*. Den Haag: ministerie van Justitie, Dienst Justitiële Inrichtingen, 2001.

Ministerie van Justitie. *Feiten in cijfers*. Den Haag: ministerie van Justitie, Dienst Justitiële Inrichtingen, 2002.

Ministerie van Justitie. Terugblik en toekomst. DJI Jaarverslag 2002. Den Haag: ministerie van Justitie, Dienst Justitiële Inrichtingen, 2003.

Ministeries van Justitie en Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Wachtlijsten jeugdzorg. Brief van de Staatssecretarissen van VWS en Justitie aan de Tweede Kamer 27 maart 2002b* (kenmerk DJB/JHV-2268181).

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Voortgangsrapportage Jeugdzorg*. Den Haag: ministerie van VWS, januari 2004, DJB/JZ-2411212.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Schriftelijke informatie december 2003.

Taskforce Wachtljsten Jeugdzorg. *Kernindicatoren wachtljsten jeugdzorg. Vierde rapportage*. KB/Cap Gemini Ernst & Young, oktober 2003.

#### Paragraaf 3.9.3

College Tarieven Gezondheidszorg. *Jaarverslag 2001*. Utrecht: College Tarieven Gezondheidszorg (CTG), 2002.

College Tarieven Gezondheidszorg. *Jaarverslag 2002 College Tarieven Gezondheidszorg: deel B: verslag van werkzaamheden*. Utrecht: College Tarieven Gezondheidszorg (CTG), 2003.

GGZ Nederland. *Dossier GGZ. Brancherapport geestelijke gezondheidszorg 1997-1999*. Utrecht: GGZ Nederland, 2001.

GGZ Nederland. *Kerncijfers uit de GGZ 2000 t/m 2002*. Utrecht: GGZ Nederland, 2003.

Hesseling M, Prins C. *Feiten en ontwikkelingen. Personeel in de geestelijke gezondheidszorg*. Utrecht: GGZ Nederland, 2002.

Taskforce Wachtljsten. *Rapportage landelijke inventarisatie wachtljstgegevens geestelijke gezondheidszorg. Tweede peiling: 1 januari 2002*. z.pl.: Taskforce Aanpak Wachtljsten, 2002.

Taskforce Wachtljsten. *Landelijke rapportage inventarisatie wachtljstgegevens geestelijke gezondheidszorg: resultaten per 1 januari 2002*. Den Haag: ministerie van VWS, 2002.

Taskforce Wachtljsten. *Landelijke rapportage inventarisatie wachtljstgegevens geestelijke gezondheidszorg: resultaten per 1 januari 2003*. Den Haag: ministerie van VWS, 2003.

#### Paragraaf 3.9.4

Broek, PAM van den. *Rapportage vooronderzoek LVG. Onderzoek naar de aansluiting van de toegang tot de zorg voor licht verstandelijk gehandicapte jeugdigen bij de bureaus jeugdzorg*. z.pl.: Wedman & Partners, 2002.

#### Paragraaf 3.10

Berg-Le Clercq LE, Heuvel A, van den, Snellen DMEGW, 2002. *Kinderopvang in gemeenten, de monitor over 2001. Rapport in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport ten behoeve van de directie Jeugdbeleid, opgesteld door SGBO, Onderzoeks- en Adviesbureau van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) B.V.* Den Haag: Vereniging van Nederlandse Gemeenten, 2002.

CBS/Statline. Internet: [www.statline-cbs.nl](http://www.statline-cbs.nl) > *Enquête welzijnswerk en kindercentra* 2001.

Clercq LE le, Snellen DMEGW, Delemarre NJM. *Kinderopvang in gemeenten, de monitor over 2000. Rapport in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport ten behoeve van de directie Jeugdbeleid, opgesteld door SGBO, Onderzoeks- en Adviesbureau van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) B.V.* Den Haag: Vereniging van Nederlandse Gemeenten, 2001.

Delemarre NJM. *Kinderopvang in gemeenten, de monitor over 1999. Rapport in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport ten behoeve van de directie Jeugdbeleid, opgesteld door SGBO, Onderzoeks- en Adviesbureau van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) B.V.* Den Haag: Vereniging van Nederlandse Gemeenten, 2000.

Essen G van, Meihuizen H, Peters F. *Arbeid in zorg en welzijn. Integrerend OSA-rapport 2001.* Tilburg: OSA, 2001 (OSA-publicatie ZW 20).

Hingstman L, Peters P, Windt P van der e.a. *Rapportage Arbeidsmarkt zorg en welzijn 2000.* Tilburg: OSA, 2000 (OSA-publicatie ZW 8).

Hingstman L, Peters P, Windt P van der e.a. *Rapportage Arbeidsmarkt zorg en welzijn 2001.* Tilburg: OSA, 2001 (OSA-publicatie ZW 21).

Hingstman L, Peters P, Windt P van der e.a. *Rapportage Arbeidsmarkt zorg en welzijn 2002.* Tilburg: OSA, 2001 (OSA-publicatie ZW 36).

Jongsma M, Smit G. *Tevredenheidsonderzoek kinderdagverblijven en buitenschoolse opvang. Utrecht: MOGroep, 2003 (Vyvoj / TNS-NIPO).*

MacLennan WY, Vervoort Y, Vinders S. *Monitor Uitbreiding Kinderopvang 2001. Tweede meting naar de status van de uitbreiding van de kinderopvang in Nederland, november 2001.* Den Haag: Netwerkbureau Uitbreiding Kinderopvang, 2002.

MacLennan W, Vervoort Y, Vinders S. *Monitor Uitbreiding Kinderopvang 2002. Tweede meting naar de status van de uitbreiding van de kinderopvang in Nederland, november 2002.* Den Haag: Netwerkbureau Uitbreiding Kinderopvang, 2003.

MOGroep. *Programma Kwaliteit 2002-2006.* Utrecht: MOGroep, januari 2002.

MOGroep. *Schriftelijke samenvatting vierde draagvlakmeting van het project Klein Kapitaal.* Utrecht: MOGroep, mei 2002a.

Nagel K. *Kinderopvang, gebruik en wensen. Ouders over hun kinderopvang.* Den Haag: Consumentenbond, 2001a.

Nagel K. 2001b. *Kinderopvang voor 0- tot en met 12-jarigen.* Den Haag: Consumentenbond, 2001b.

*Tijdelijk besluit kwaliteitsregels kinderopvang.* Regels ter bevordering van de kwaliteit van de kinderopvang. Rijswijk: ministerie van VWS, 1996.

Weerd M. de, Vegt AL van der, 2001. *Peuterspeelzaalwerk in Nederland: de huidige praktijk. Eindrapport. Onderzoek uitgevoerd door Regioplan Onderwijs en Arbeidsmarkt B.V. in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.* Amsterdam: Regioplan Onderwijs en Arbeidsmarkt, 2001.

### Paragraaf 3.11

Bransen E. et al. *Openbare geestelijke gezondheidszorg voor sociaal kwetsbare mensen: verslag van een onderzoek naar de huidige praktijk van de OGGZ voor sociaal kwetsbare mensen.* Utrecht: Trimbos-instituut, 2001.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *De opvang verstoep: IBO maatschappelijke opvang: interdepartementaal beleidsonderzoek 2002-2003*. Den Haag: Sdu Uitgevers, 2003.

Wolf J, Elling, A, De Graaf I. *Monitor Maatschappelijke Opvang: deelmonitoren Vraag, Aanbod en Gemeentelijk beleid*. Utrecht: Trimbos-instituut, 2000.

Wolf J et al. *Monitor Maatschappelijke Opvang: jaarbericht 2003*. Utrecht: Trimbos-instituut, 2003a.

#### Paragraaf 3.12.1

Allaart PC et al. *Tendrapport vraag naar arbeid in zorg en welzijn 2000*. Tilburg: OSA, 2001 (OSA-publicatie ZW 14).

Essen G van, Meihuizen H, Peters F. *Arbeid in zorg en welzijn. Integrerend OSA-rapport 2001*. Tilburg: OSA, 2001 (OSA-publicatie ZW 20).

Flikweert M, Mak J, Melief W, Laan G van der. *De uitkomsten van de hulpverlening van MJD Groningen*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut, 2002.

Hingstman L. et al. *Rapportage Arbeidsmarkt zorg en welzijn 2001*. Tilburg: OSA, 2001 (OSA-publicatie ZW 21).

Laan G van der. 'Een vergelijking van de registratiecijfers van MJD Groningen met het provinciale en het landelijke beeld van het AMW'. In: Flikweert, M, Mak J, Kromontono E, Melief W, Laan G van der. *De uitkomsten van de hulpverlening van MJD Groningen*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut, 2002, p. 123-148.

MOGroep. Schriftelijke informatie (*Kerncijfers AMW 31-12-2000*). Utrecht: MOGroep z.jr. a.

MOGroep. Schriftelijke informatie (*Kerncijfers AMW 31-12-2001*). Utrecht: MOGroep z.jr. b.

MOGroep. Schriftelijke informatie (*AMW cliëntregistratie 2000*). Utrecht: MOGroep z.jr. c.

NIVEL. *Kwaliteitszorg in het algemeen maatschappelijk werk*. Utrecht: NIVEL, 2001.

VOG. *Bedrijfsspiegel AMW Jaarrapport 1999* Utrecht: VOG, 2000.

VOG. *Het algemeen maatschappelijk werk in beeld Jaarrapport 1999*. Utrecht: VOG, 2001.

#### Paragraaf 3.12.2

Fiom Amsterdam. *Jaarverslag 2000 Fiom Activiteiten*. Amsterdam: Bureau Jeugdzorg Amsterdam/Fiom Amsterdam, 2001a.

Fiom Amsterdam. *Jaarplan 2002 Stedelijk Fiom-team ten behoeve van de gemeente Amsterdam, Dienst Welzijn Amsterdam*. Amsterdam: Bureau Jeugdzorg Amsterdam/Fiom Amsterdam, 2001b.

Fiom Amsterdam. *Jaarverslag 2001 Fiom Activiteiten* (concept). Amsterdam: Bureau Jeugdzorg Amsterdam, 2002.

Fiom Amsterdam. *Schriftelijke informatie*. Amsterdam: Bureau Jeugdzorg Amsterdam, 2004.

Fiom Den Haag. Schriftelijke informatie. Den Haag: Stichting Welzijn Escamp, 2002.



Fiom Den Haag. Schriftelijke informatie. Den Haag: Stichting Welzijn Escamp, 2003.

Fiom Rotterdam. *Folder Fiom Rotterdam*. Rotterdam: CVD/Stedelijk Maatschappelijk Werk. z.jr.

Fiom Rotterdam. *Productieverslag 2002*. Rotterdam: Centrum voor Dienstverlening, 2003.

Fiom Rotterdam. (schriftelijke informatie van Centrum voor Dienstverlening (CVD) – Stedelijk Maatschappelijk Werk / Fiom, augustus 2002).

Stade Fiom. *Jaarverslag 1999*. Utrecht: Stade Dienstverlening / Stade Fiom, 2000.

Stade Fiom. *Resultaten Stade Fiom 2001* (schriftelijk verstrekte informatie), 2002.

Stade Fiom. *Stade Dienstverlening*. Utrecht: Stade Dienstverlening/Stade Fiom, z.jr.

Stade Fiom. *Jaarverslag 2002*. Utrecht: Stade Dienstverlening/Stade Fiom, 2003.

Stichting Ambulante Fiom. *Jaarverslag 1999*. Den Bosch: Stichting Ambulante Fiom, z.jr. a.

Stichting Ambulante Fiom. *Jaarverslag 2000*. Den Bosch: Stichting Ambulante Fiom, z.jr. b.

Stichting Ambulante Fiom. *Jaarverslag 2001*. Den Bosch: Stichting Ambulante Fiom, z.jr. c.

Stichting Ambulante Fiom. *Jaarverslag 2002*. Den Bosch: Stichting Ambulante Fiom, z.jr. d.

Stichting Ambulante Fiom. Schriftelijke informatie 26 november 2003. Den Bosch: Stichting Ambulante Fiom, 2003.

#### Paragraaf 3.12.3

Federatie SOS THD's. *Jaarverslag 2000*. Maarssen: Federatie SOS THD's, z.jr. a.

Federatie SOS THD's. *Jaarverslag 2001*. Maarssen: Federatie SOS THD's, z.jr. b.

Federatie SOS THD's. *Resultaten van de Registratie*. Maarssen: Federatie SOS THD's, z.jr. c.

Federatie SOS THD's. *Registratie 2002*. Maarssen: Federatie SOS THD's, z.jr. d.

Korrelatie. *Jaarverslag 1998/1999*. Utrecht: Stichting Korrelatie, 2000.

Korrelatie. *Exploitatieoverzichten 1999*. Utrecht: Stichting Korrelatie, z.jr. a.

Korrelatie. *Exploitatieoverzichten 2001*. Utrecht: Stichting Korrelatie, z.jr. b.

Korrelatie. *Korrelatie. Meer dan u denkt*, Jaarverslag 2002, Utrecht: Stichting Korrelatie 2003.

#### Paragraaf 3.12.4

*Puntkomma*, 28 augustus 2002. Het vakblad voor slachtofferhulp en de positie van slachtoffers, nr. 11, augustus 2002.

Slachtofferhulp Nederland. *Jaarverslag 1999*. Utrecht: Slachtofferhulp Nederland, 2000.

Slachtofferhulp Nederland. *Jaarverslag 2000*. Utrecht: Slachtofferhulp Nederland, 2001.

Slachtofferhulp Nederland. *Jaarverslag 2001*. Utrecht: Slachtofferhulp Nederland, z.jr. a.

Slachtofferhulp Nederland. *Jaarverslag 2002*. Utrecht: Slachtofferhulp Nederland, z.jr. b.

#### Paragraaf 3.12.5

LVSr. *Jaarcijfers 1999*. Culemborg: Landelijke Vereniging Sociaal Raadslieden (LVSr), 2000.

LVSr. *Jaarcijfers 2000*. Culemborg: Landelijke Vereniging Sociaal Raadslieden (LVSr), 2001.

LVSr. *Gegevensbestanden 1999 en 2001 LVSr (bronbestand) met enquête-uitkomsten over instelling, organisatie, personeel en financiën*. Culemborg: Landelijke Vereniging Sociaal Raadslieden (LVSr), 2002a.

LVSr. *Cliëntregistratiegegevens 2002 LVSr (bronbestand) met de jaarlijkse cijfers over 2001*. Culemborg: Landelijke Vereniging Sociaal Raadslieden (LVSr), 2002b.

#### Paragraaf 3.13.1

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Rijksbegroting 1999. Begroting XVI Volksgezondheid, Welzijn en Sport*. Tweede Kamer, 1998-1999, 26 200 XVI, nrs. 1,2, 1998.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Rijksbegroting 2000. Begroting XVI Volksgezondheid, Welzijn en Sport*. Tweede Kamer, 1999-2000, 26.800 XVI, nrs. 1,2, 1999.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Programmatische Welzijnsnota*. Den Haag: ministerie van VWS, 21 april 2000.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Subsidieregeling welzijnsbeleid*. Den Haag: ministerie van VWS, z.jr. a.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Vaststellingsregeling subsidieplafond, normbedrag en beleidsprioriteiten voor subsidies als bedoeld in artikel 19, Subsidieregeling welzijnsbeleid*. Den Haag: ministerie van VWS, z.jr. b.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Rijksbegroting 2002. Begroting XVI Volksgezondheid, Welzijn en Sport*. Tweede Kamer, 2001-2002, 28.000 XVI, nrs. 1,2, 18 september 2001b.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Schriftelijke informatie. Den Haag: ministerie van VWS, december 2003.

#### Paragraaf 3.13.2

Bond van Nederlandse Volksuniversiteiten. *Jaarverslag 2000*. Rotterdam: Bond van Nederlandse Volksuniversiteiten (BNVU), 2001.

Bond van Nederlandse Volksuniversiteiten. *De volksuniversiteit: een brug tussen educatie en welzijn*. Rotterdam: Bond van Nederlandse Volksuniversiteiten (BNVU), 2002a.

Bond van Nederlandse Volksuniversiteiten. *Op weg naar een kwaliteitsnorm*. Rotterdam: Bond van Nederlandse Volksuniversiteiten (BNVU), 2002b.

Bond van Nederlandse Volksuniversiteiten. *Kwaliteitsmanagement*. Rotterdam: Bond van Nederlandse Volksuniversiteiten (BNVU), 2002c.

Bond van Nederlandse Volksuniversiteiten. *Schriftelijke informatie 2002*. Rotterdam: BNVU.

Bond van Nederlandse Volksuniversiteiten (BNVU), 'Resultaten van de enquête'. In: *Bondig*, jaargang 2002 nr. 4/5, januari 2003. Rotterdam: BNVU, 2003.

#### Paragraaf 3.14.1

KPN. *Jaarverslag 1999*. Den Haag: Katholieke Plattelandsvrouwen Nederland, z.jr.

Zij-Actief. *Jaarverslag 2000*. Den Haag Zij-Actief, vrouwennetwerk z.jr.

Zij-Actief. *Jaarverslag 2001*. Den Haag Zij-Actief, vrouwennetwerk z.jr.

Landelijke Werkgroep PSC. *Inhoudelijk jaarverslag 1998 van de landelijke werkgroep PSC*. Utrecht: Landelijke Werkgroep PSC, 1999.

Landelijke Werkgroep PSC. *Inhoudelijk jaarverslag 1999 van de landelijke werkgroep PSC*. Utrecht: Landelijke Werkgroep PSC, 2000.

Landelijke Werkgroep PSC. *Inhoudelijk jaarverslag 2000 van de landelijke werkgroep PSC*. Utrecht: Landelijke Werkgroep PSC, 2001.

Landelijke Werkgroep PSC. *Inhoudelijk jaarverslag 2001 van de landelijke werkgroep PSC*. Utrecht: Landelijke Werkgroep PSC, 2002.

NBvP. *Plattelandsvrouw magazine* nr. 2 april 2000. Den Haag: Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen NBvP, 2000.

NBvP. *Plattelandsvrouw magazine* nr. 2 april 2001. Den Haag: Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen (NBvP), 2001.

NBvP. *Plattelandsvrouw magazine* nr. 2 april 2002. Den Haag: Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen (NBvP), 2002.

NBvP. *Plattelandsvrouw magazine* nr. 2 april 2003. Den Haag: Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen (NBvP), 2003.

Nederlandse Vereniging voor Vrouwenbelangen, Vrouwenarbeid en Gelijk staatsburgerschap. *Beleidsplan 2001–2005, Lijnen naar de toekomst*. Utrecht: Nederlandse Vereniging voor Vrouwenbelangen, Vrouwenarbeid en Gelijk staatsburgerschap, z.jr.

Nederlandse Vereniging voor Vrouwenbelangen. 'Vrouwenarbeid en Gelijk staatsburgerschap'. In: *Vrouwenbelangen*, jaargang 64 nr. 1. Utrecht: Nederlandse Vereniging voor Vrouwenbelangen, Vrouwenarbeid en Gelijk staatsburgerschap, 1999.

Nederlandse Vereniging voor Vrouwenbelangen, 'Vrouwenarbeid en Gelijk staatsburgerschap'. In: *Vrouwenbelangen*, jaargang 65 nr. 2. Utrecht: Nederlandse Vereniging voor Vrouwenbelangen, Vrouwenarbeid en Gelijk staatsburgerschap, 2000.

NVR. *Brochure Nederlandse Vrouwen Raad*. Den Haag: Nederlandse Vrouwen Raad (NVR), z.jr.

NVR. *Jaarverslag 1999 NVR*. Den Haag: Nederlandse Vrouwen Raad (NVR), z.jr.

NVR. *Jaarverslag 2000 NVR*. Den Haag: Nederlandse Vrouwen Raad (NVR), z.jr.

NVR. *Jaarverslag 2001 NVR*. Den Haag: Nederlandse Vrouwen Raad (NVR), z.jr.

NVR. *Jaarverslag 2002, NVR* Den Haag: Nederlandse Vrouwen Raad (NVR), z.jr.

Passage. *Jaarverslag 1999*. In: *Motief*, april 2000, jaargang 2. Amersfoort: Passage, christelijk-maatschappelijke vrouwenbeweging, 2000.

Passage. *Jaarverslag 2000*. In: *Motief*, april 2001, jaargang 3 Amersfoort: Passage, christelijk-maatschappelijke vrouwenbeweging, 2001.

Passage. *Jaarverslag 2001*. In: *Motief*, april 2002, jaargang 4, nr. 4 Amersfoort: Passage, christelijk-maatschappelijke vrouwenbeweging, 2002.

Passage. *Jaarverslag 2002*. Bijlage *Motief*, april/mei 2003, jaargang 5, nr. 2 Amersfoort: Passage, christelijk-maatschappelijke vrouwenbeweging, 2003.

#### Paragraaf 3.15

*De begeleidende instellingen*. Stichting 1940-1945, z.pl./Stichting Pelita, z.jr.

IOO. *Toekomstscenario 's van de WUBO, WUV en de WBP 2002-2007*. Zoetermeer: IOO bv., 2001.

Pensioen- en Uitkeringsraad. *Jaarverslag 1999 Pensioen- en Uitkeringsraad*. Leiden: Pensioen- en Uitkeringsraad, 2000.

Pensioen- en Uitkeringsraad. *Jaarverslag 2000 Pensioen- en Uitkeringsraad*. Leiden: Pensioen- en Uitkeringsraad, 2001.

Pensioen- en Uitkeringsraad, *Jaarverslag 2001 Pensioen- en Uitkeringsraad*. Leiden: Pensioen- en Uitkeringsraad, 2002.

Pensioen- en Uitkeringsraad. *Jaarverslag 2002 Pensioen- en Uitkeringsraad*. Leiden: Pensioen- en Uitkeringsraad, 2003.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Schriftelijke informatie. Directie VVB en GVM, 2003.

#### Paragraaf 3.16

Brandworlds GLP. *Sportsponsoring in Nederland*. Verkennend onderzoek 2000. Arnhem: NOC\*NSF, 2002.

Breedveld K et al. *Rapportage Sport 2003*, Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), Den Haag, 2003. Internet: [www.rapportage-sport.nl](http://www.rapportage-sport.nl).

Schouten F, Tiessen A. *Peiling Sportbeoefening 2002*; op basis van de Richtlijn Sportdeelname Onderzoek (RSO), Arnhem: NOC\*NSF, 2003.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Rijksbegroting 2003. Begroting XVI, Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Den Haag: ministerie van VWS, 2002.

# Bijlage 1 Aanvullende cijfers

## Sociaal-cultureel werk

TABEL B.1  
**Leeftijdverdeling percentage vrouwen, vacaturegraad, ziekteverzuim (in %),  
 WAO-instroomkans sociaal-cultureel werk (in %) <sup>1</sup>**

	1999	2000	2001
Totaal aantal fte voor scw (in aantal)			11.977
Totaal aantal werkzame personen in loondienst (in aantal)			23.239
<b>Leeftijdverdeling (percentage werkzame personen)</b>			
20-29 jaar		24	
30-39 jaar		26	
40-49 jaar		34	
50-65 jaar		17	
<b>Percentage vrouwen</b>	<b>75,3</b>		
Vacaturegraad	3,3		
Ziekteverzuim	7,7		
WAO-instroomkans	1,55		

<sup>1</sup> Inclusief vluchtelingenwerk, zelforganisaties van minderheden en emancipatiewerk.

Bron: CB/Statline, enquête welzijnswerk en kindercentra 2001; Van Essen 2001

## Antidiscriminatiebureaus

TABEL B.2  
**Klachten adb 's naar maatschappelijk terrein (in %)**

	2000	2001	2002
Arbeidsmarkt	20	16	15
Buurt/wijk	12	16	18
Commerciële dienstverlening	7	8	8
Collectieve voorzieningen	7	8	11
Horeca/amusement	8	7	7
Huisvesting	8	7	3
Publieke/politieke opinie	5	6	8
Politie/vreemdelingendienst/OM	6	5	6
Onderwijs	5	5	5
Media en reclame	7	4	6
Sport en recreatie	2	2	2
Privé	1	1	2
Anders	5	13	8
N.v.t.	7	2	1
<b>Totaal</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>

Bron: LVADB 2000, 2001, 2002

**TABEL B.3**  
**Aantal klachten adb 's per discriminatiegrond (in %)**

	2001	2002
Antisemitisme	3	4
Arbeidsduur	0,1	-
Burgerlijke staat	0,2	1
Geslacht	2	2
Godsdienst	5	7
Handicap	2	2
Herkomst/kleur/ras	63	63
Leeftijd	3	3
Levensovertuiging	0.3	2
Nationaliteit	2	-
Politieke overtuiging	0,4	1
Seksuele gerichtheid	7	3
Overig	12	11
<b>Totaal</b>	<b>100</b>	<b>100</b>

Bron: LVADB 2001, 2002

### *Jeugdhulpverlening*

**TABEL B.4**  
**Samenstelling personeel en doorstroom, dienstverband, bezetting en vacaturegegevens, en instroom WAO jeugdhulpverlening (in %)**

	1999	2000	2001	2002
<b>Samenstelling personeelsbestand naar leeftijd</b>				
< 20 jaar	0	-	-	-
20-29 jaar	-	32	-	-
30-39 jaar	-	33	-	-
40-49 jaar	-	25	-	-
50-65 jaar	-	10	-	-
Gemiddelde leeftijd (in aantal jaren)	38,8	-	39	38,6
<i>Percentage vrouwen</i>	<i>66,8</i>	-	<i>68,1</i>	<i>68,9</i>
Personneelsdoorstroom binnen de branche	-	10	-	-
Gemiddeld aantal jaren in dienst bij dezelfde werkgever	6,2	-	5,8	-
Omvang gemiddelde werkweek	73,3	-	74,1	73,5
<b>Bezetting en vacaturegraad</b>				
Onderbezetting	35	-	-	-
Openstaande vacatures	76	-	-	-
Vacaturegraad	1,9	-	-	-
Vacatures die meer dan 3 maanden openstaan	14	-	-	-
Moeilijk vervulbare vacatures	42	-	-	-
Instroom WAO (absoluut)	360	361	400	-

Bron: Hingstman 2000, 2002; Van Essen 2001; www.azwinfo.nl

## Jeugdbescherming

TABEL B.5  
Personeelsgegevens justitiële jeugdinrichtingen (jji's) opvang en behandeling

	2000	2001	2002
<b>Rijkspersoneel jji's: opvang en behandeling: fte (afgerond)</b>			
Management	26	23	
Middenkader	125	130	
Beveiliging	849	975	
Staf (bijvoorbeeld artsen)	94	112	
Arbeid en vorming	153	188	
Administratief	118	142	
Facilitair	73	81	
Restcategorie	14	21	
<b>Totaal</b>	<b>1.452</b>	<b>1.671</b>	<b>18.27<sup>1</sup></b>
<b>Rijkspersoneel jji's: opvang en behandeling: aantallen</b>			
Management	27	23	
Middenkader	129	127	
Beveiliging	897	1.013	
Staf (bijvoorbeeld artsen)	128	131	
Arbeid en vorming	180	215	
Administratief	139	158	
Facilitair	84	91	
Restcategorie	20	28	
<b>Totaal</b>	<b>1.604</b>	<b>1.786</b>	

<sup>1</sup> Betreft gemiddelde personeelssterkte ambtelijk personeel (fte) exclusief particuliere inrichtingen.

Bron: ministerie van Justitie 2001, 2002, 2003

TABEL B.6  
Kenmerken gebruikers: jeugdbescherming residentieel (in %)

	1999	2000
<b>Leeftijd justitiële jeugdinrichting: opvang</b>		
t/m 13 jaar	4,7	6,2
14-15 jaar	26,1	24,8
16-17 jaar	52	55,8
18 jaar en ouder	17,2	13,2
<b>Leeftijd justitiële jeugdinrichting: behandeling</b>		
t/m 13 jaar	4,6	4,5
14-15 jaar	28,9	26,9
16-17 jaar	43	45,3
18 jaar en ouder	23,5	23,3
<b>Geslacht justitiële jeugdinrichting: opvang</b>		
Jongens	89,4	89,4
Meisjes	19,6	10,6
<b>Geslacht justitiële jeugdinrichting: behandeling</b>		
Jongens	72,3	71,4
Meisjes	27,7	28,6
<b>Delicten justitiële jeugdinrichting: opvang</b>		
Geweld	60,1	-
Vermogensmisdrijven	26,3	-
Vernieling	7,2	-
Opiumwet	4	-
Overig	2,3	-
<b>Nationaliteit justitiële jeugdinrichting: opvang</b>		
Nederland	-	83,6
Overig Europa	-	1,4
Marokko	-	7,4

	1999	2000
Overig Afrika	-	2,8
Turkije	-	2
Azië	-	0,6
Suriname	-	1,6
Overig Amerika/Oceanië	-	0,2
Onbekend	-	0,5
<b>Nationaliteit justitiële jeuginrichting: behandeling</b>		
Nederland	-	87,3
Overig Europa	-	2
Marokko	-	4,4
Overig Afrika	-	2
Turkije	-	1,8
Azië	-	0,8
Suriname	-	0,9
Overig Amerika/Oceanië	-	0,3
Onbekend	-	0,4

<sup>1</sup> Peildatum december; voor 1999: 30 juni 2000.

Bron: CJJ 2001

### *Kinderopvang*

**TABEL B.7**  
**Personeelsgegevens naar sekse en leeftijd, aantal dienstjaren en werkweek**  
**kinderdagverblijf en buitenschoolse opvang (in %)**

	1999	2000	2001	2002
<b>Vrouwen</b>				
< 20 jaar	-	1		
20-29 jaar	-	50		
Totaal	97,6	94,3	96,8	
<b>Leeftijdsverdeling</b>				
30-39 jaar	-	23		
40-49 jaar	-	20		
50-65 jaar	-	7		
<b>Gemiddelde leeftijd (absoluut)</b>				
Mannen	32,2	31,4		
Vrouwen	34,5	34,7		
Totaal	32,2	31,6	32,2	
<b>Gemiddeld aantal jaren in dienst (absoluut)</b>				
Mannen	2,5	2,4		
Vrouwen	3,4	3,3		
Totaal	3,4	3,2	3,4	
<b>Gemiddelde werkweek (als % van volledige werkweek)</b>				
Totaal	73,3		74,1	

Bron: Hingstman 2000, 2001, 2002; Van Essen 2001

### *Algemeen maatschappelijk werk*

**TABEL B.8**  
**Verwijzingen van totaal aantal cliënten naar het amw (in %)**

	1999	2000	2001
Verwijzing door lichamelijke gezondheidszorg (in percentage cliënten amw)	64,3	52,2	55,2
Verwijzing door geestelijke gezondheidszorg (in percentage cliënten amw)	6,3	4,5	5,2
Verwijzing door andere maatschappelijke dienstverlening (in percentage cliënten amw)	13,1	10,7	10,7
Verwijzing door overige	16,4	32,6	26,2

Bron: MOGroep z.jr. c



**TABEL B.9**  
**Uitsplitsing aantal fte en werkzame personen in het amw**

	1999	2000	2001
Fte uitvoerend maatschappelijk werk	2.047	2.071	2.106
Fte leiding/management	157	171	179
Fte combinatie uitvoerend en leiding	99	98	104
Fte inhoudelijk/staf	38	39	40
Fte administratief en huishoudelijk	221	211	
<b>Totaal fte</b>	<b>2.562</b>	<b>2.590</b>	
Personen uitvoerend maatschappelijk werk	2.811	2.844	2.884
Personen leiding	250	242	252
Personen combinatie uitvoerend en leiding	165	170	172
Personen inhoudelijk/staf	67	64	
<b>Totaal werkzame personen (exclusief administratief/huishoudelijk)</b>	<b>3.293</b>	<b>3.320</b>	

Bron: VOG 2000, 2001; MOGroep z.jr. a, b.

**TABEL B.10**  
**Leeftijdsverdeling van personeel amw (in %)**

	1999	2000
< 30 jaar	12,3	24
30-49 jaar	59,4	58
50 en ouder	28,1	18

Bron: Allaart 2001; Van Essen 2001

**TABEL B.11**  
**Type hulpverlening amw (in %)**

	1999	2000	2001
Informatie en advisering	12	13	14
Concrete dienstverlening	4	5	7
Bemiddeling, pleitbezorging en/of belangenbehartiging	7	7	8
Probleemverheldering	16		
Begeleiding, behandeling	51		
Ondersteuning	10		
Rapportage en advies op verzoek van anderen	1	1	1
Procesmatige hulpverlening		60	57
Crisishulp		2	2
Steun- en leuncontact		4	4
Casemanagement		1	1
Groepswork		6	5

Bron: MOGroep z.jr. c

**TABEL B.12**  
**Cliënten amw uitgesplitst naar geslacht (in %)**

	1999	2000	2001
Man	34	35	34
Vrouw	66	65	66
<b>Totaal</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>

Bron: MOGroep z.jr. c

TABEL B.13  
Duur van de hulpverlening amw (in %)

	1999	2000	2001
Korter dan 1 maand	20	22	19
1 tot 3 maanden	31	31	28
3 tot 6 maanden	24	24	25
6 tot 12 maanden	16	16	18
Langer dan 1 jaar	9	7	10

Bron: MOGroep z.jr. c

TABEL B.14  
Problematiek bij afgesloten hulpverleningen amw (in %)

	1999	2000	2001
Materieel sociale problematiek	21,2	24,6	23,5
Psychosociale problematiek	49,1	45,9	46,6
Relationele problematiek	25	24,8	25,8
Overige problematiek	4,7	4,7	4,2

Bron: MOGroep z.jr. c

### Fiom-hulpverlening

TABEL B.15  
Cliënten naar aandachtsgebied Stichting Ambulante Fiom<sup>1</sup>

	2000	2001	2002
Zwangerschap/ongewenste kinderloosheid/abortus	1.470	1.631	1.714
Afstand/adoptie en zoekacties	2.394	2.565	2.359
Seksueel/relatieel of huiselijk geweld	1.894	1.786	1.493
Ouderschap <sup>2</sup>	91	0	0
Sociaal(-juridisch) in verband met (re)migratie/ISS	572	579	551
<b>Totaal</b>	<b>6.421</b>	<b>6.561</b>	<b>6.117</b>

<sup>1</sup> Over 1999 is op een andere manier verslag gedaan van de cliënten en diensten van Stichting Ambulante

Fiom. Daarom ontbreken die hier.

<sup>2</sup> Overgedragen aan het amw.

Bron: Stichting Ambulante Fiom z.jr. a, b, c, d

TABEL B.16  
Aantal verleende diensten Stichting Ambulante Fiom<sup>1</sup>

	2000	2001	2002
Zwangerschap/ongewenste kinderloosheid/abortus	2.220	2.167	1.942
Afstand/adoptie en zoekacties	1.315	1.147	1.082
Seksueel/relatieel of huiselijk geweld	2.152	2.085	1.773
Ouderschap <sup>2</sup>	863	0	0
Sociaal(-juridisch) in verband met (re)migratie/ISS	1.150	791	678
<b>Totaal</b>	<b>7.700</b>	<b>6.190</b>	<b>5.475</b>

<sup>1</sup> Over 1999 is op een andere manier verslag gedaan van de cliënten en diensten van Stichting Ambulante

Fiom. Daarom ontbreken die hier.

<sup>2</sup> Overgedragen aan het amw.

Bron: Stichting Ambulante Fiom z.jr. a, b, c, d

TABEL B.17  
Beschikbare tijd 'uitvoering' besteed aan de activiteiten per aandachtsgebied  
Stichting Ambulante Fiom (in %)

	Zwangerschap		Adoptie en afstand		Geweld	
	2001	2002	2001	2002	2001	2002
Hulpverlening	17,5	19,5	24	23,5	19,5	16,6
Preventie	5	5	7	6	5	5
Expertiseoverdracht	3,5	3,5	4	3,5	5,5	6,5
Onderzoek	2	3,5	4	5	3	2,5

Bron: Stichting Ambulante Fiom 26 november 2003

*Telefonische hulpverlening*

TABEL B.18  
Spreiding voorzieningen SOS Telefonische Hulpdienst

	1999	2000	2001
Totaal aantal voorzieningen	25	25	25
<b>Spreiding voorzieningen</b>			
Friesland	1	1	1
Groningen	1	1	1
Drenthe (vanuit Groningen en Overijssel)	-	-	-
Overijssel	3	3	3
Flevoland (vanuit Noord-Holland en Overijssel)	-	-	-
Gelderland	3	3	3
Utrecht	1	1	1
Noord-Holland	5	5	5
Zuid-Holland	5	5	5
Zeeland	1	1	1
Noord-Brabant	3	3	3
Limburg	2	2	2

Bron: Federatie SOS THD's, z.jr. a, b, c, d

TABEL B.19  
Gespreksonderwerpen en duur gesprekken SOS Telefonische Hulpdienst (in %)

	1999	2000	2001	2002
Eenzaamheid	8,1	8,2	8,5	20
Relatieproblemen	19,7	17,9	17,4	16
Seksualiteit	8,4	8,8	7,5	6
Gezondheid	5,7	5,9	5,9	6
Leven en dood	3,7	3,4	3,7	3
Verslaving	2,7	2,7	2,8	3
Psychosociaal	18	18,1	18	19
Maatschappelijk/materieel	6,5	6,1	7	3
Diversen	18,9	20,2	21,3	15
Informatievragen	5,3	5,3	5,5	6
Seksueel geweld (niet meer over 2002)	1,9	1,9	1,4	
Geweld (over 2002: agressie)	1	9	1	2
Cultuurverschillen (over 2002: nieuw)				1
Gemiddelde gespreksduur (in minuten)			16,1	
Daadwerkelijke hulp (in minuten)			3,461	
Daadwerkelijke hulp (in uren)			53,8	

Bron: Federatie SOS THD's, z.jr. a, b, c, d

Op basis van de registratie stelt Korrelatie jaarlijks een topvijf of toptien samen van de gespreksonderwerpen waarover mensen telefonisch contact met hen opnemen (tabel B.20). Over 1999 wordt een onderscheid gemaakt tussen vragen naar informatie, advies en hulpgesprekken; in 2001 en 2002 gebeurt dit niet meer. Over 2000 zijn geen gegevens beschikbaar. Over 2002 is ook een toptien opgesteld van de onderwerpen die per e-mail aan Korrelatie worden voorgelegd.

TABEL B.20  
Gespreksonderwerpen Korrelatie

1999	2001	2002	2002
<b>Top-5 telefoon</b>	<b>Top-10 telefoon</b>	<b>Top-10 telefoon</b>	<b>Top-10 e-mail</b>
<b>Informatie en advies</b>			
1 Psychische problemen	1 Seksualiteit/zwangerschap	1 Relatieproblemen	1 Depressie
2 Welzijn	2 Relaties	2 Seksualiteit en zwangerschap	2 Relatieproblemen
3 Behandeling	3 Depressie	3 Depressie	3 Seksualiteit en zwangerschap
4 Zenuw- en hersenaandoeningen	4 Opvoeding	4 Problemen tussen ouders en kinderen	4 Rouw
5 Organisatie van de zorg	5 Welzijn (schulden, uitkering e.d.)	5 Rouw	5 Problemen tussen ouders en kinderen
	6 Seksueel geweld	6 Welzijn	6 Psychosociale problemen
	7 Klachten over geslachtsorganen en urinewegen	7 Organisatie van de zorg	7 Seksueel geweld
	8 Rouwverwerking	8 Seksueel geweld	8 Welzijn
	9 Psychosociale problemen	9 Mishandeling	9 Organisatie van de zorg
	10 Angsten en fobieën	10 Verslaving	10 Angsten en fobieën
<b>Top-5 telefoon Hulpgesprekken</b>			
1 Psychiatrische problemen			
2 Relaties			
3 Psychosociale problemen			
4 Gezondheidsproblemen			
5 Opvoeding			

Bron: Stichting Korrelatie z.jr. b, 2000c, 2003

### Slachtofferhulp

TABEL B.21  
Aantal door Slachtofferhulp Nederland behandelde zaken<sup>1</sup> per delictgroep

	1999	in %	2000	in %	2001	2002
Geweld	24.948	30,5	25.444	31,3	27.572	29.890
Vermogen	25.134	30,7	24.099	29,7	23.786	20.918
Verkeer	20.311	24,8	20.492	25,2	20.756	19.946
Zeden	5.256	6,4	4.820	5,9	4.713	4.527
Anders/geen delict	6.128	7,5	6.371	7,8	6.281	6.066
Rampen <sup>2</sup>			796	1		
<b>Totaal</b>	<b>81.777</b>	<b>100</b>	<b>81.229</b>	<b>100</b>	<b>83.108</b>	<b>81.337</b>

<sup>1</sup> In de registratie wordt uitgegaan van zaken. Bij elke zaak is ten minste één slachtoffer betrokken. Ook worden personen waarmee contact is geweest (zoals familieleden) geregistreerd als cliënten van Slachtofferhulp.

<sup>2</sup> De categorie rampen is alleen opgenomen in 2000. Het aantal 796 is afkomstig uit de andere categorieën, waardoor dit getal vooralsnog een dubbel telling is.

Bron: Slachtofferhulp Nederland 2000, 2001, z.jr. a, b.

### Instituten voor sociaal raadslieden

TABEL B.22  
Spreiding voorzieningen sociaalraadsliedenwerk

	1999	2000	2001 <sup>1</sup>
Totaal aantal voorzieningen	284		283
<b>Spreiding voorzieningen<sup>1</sup></b>			
Friesland	20	-	17
Groningen	14	-	14
Drenthe	11	-	11
Overijssel	11	-	12
Flevoland	6	-	6
Gelderland	27	-	27

	1999	2000	2001 <sup>1</sup>
Utrecht	16	-	16
Noord-Holland	58	-	59
Zuid-Holland	68	-	68
Zeeland	5	-	5
Noord-Brabant	37	-	37
Limburg	11	-	11

<sup>1</sup> Deze aantallen zijn een onderschatting van het werkelijke aantal instellingen en voorzieningen. Ze zijn gebaseerd op schriftelijke enquêtes, maar uit mondelinge informatie blijkt dat het werkelijke aantal hoger is.

Precieze cijfers zijn moeilijk te geven.

Bron: LVSR 2002a

**TABEL B.23**  
**Uitsplitsing fte en werkzame personen sociaalraadsliedenwerk**

	1999 <sup>2</sup>	2001 <sup>1</sup>
<b>Aantal arbeidsplaatsen (fte)</b>		
Uitvoerend	230	273
Combinatie uitvoerend/leidinggevend	<sup>2</sup>	<sup>3</sup>
Leidinggevend	28	31
Ondersteunend	34	39
<b>Totaal</b>	<b>304</b>	<b>343</b>
<b>Aantal werkzame personen</b>		
Uitvoerend	325	367
Combinatie uitvoerend/Leidinggevend	17	28
Leidinggevend	109	55
Ondersteunend	105	92
<b>Totaal</b>	<b>556</b>	<b>542</b>
Deeltijdfactor (in %)	55	60

<sup>1</sup> Voorlopige cijfers.

<sup>2</sup> In 1999 is niet expliciet gevraagd naar het aantal personen met gecombineerde (uitvoerende en leidinggevende) taken. Sommige bureaus hebben dat zelf aangegeven. Er kunnen in werkelijkheid meer personen zijn met gecombineerde taken, die bij zowel de uitvoerende als de leidinggevende taken zijn gerekend. Daardoor kunnen dubbelstellingen voorkomen worden.

<sup>3</sup> Over 2001 geven we de uren uitvoering en leidinggeven exact aan, ook van personen met gecombineerde taken. Het aantal werkzame personen dat gecombineerde taken heeft, is wel aangegeven.

Bron: LVSR 2002a

**TABEL B.24**  
**Type gespreksonderwerpen sociaalraadsliedenwerk (in %)**

	1999	2000	2001 <sup>1</sup>
Sociale zekerheid	29,6	29,3	30
Arbeidsrecht	4,3	3,8	3,8
Belastingen	20,7	22	22,5
Wonen/huisvesting	13	13,9	13,9
Consumentenzaken	11,8	11,1	10,4
Juridische kwesties	7,8	7,7	7,5
Persoons-/familierecht	4,4	4,2	4
Onderwijs	4,6	4,3	3,9
Overig	3,9	3,7	3,9

<sup>1</sup> Voorlopige cijfers.

Bron: LVSR 1999, 2000, 2001, 2002b



## Bijlage 2 Lijst van afkortingen

adb	antidiscriminatiebureau	G4	De vier grote steden
ama	alleenstaande minderjarige asielzoeker	GGD	Gemeentelijke Gezondheids Dienst
AMK	Advies- en Meldpunt Kinder mishandeling	GG&GD	Gemeentelijke Geneeskundige- & Gezondheids Dienst
AMvB	Algemene Maatregel van Bestuur	ggz	geestelijke gezondheidszorg
amw	algemeen maatschappelijk werk	goa	Gemeentelijk
APZ	Algemeen psychiatrisch ziekenhuis	gob	onderwijsachterstandsbeleid Gastouderbureau
ARBVO	Arbeidsvoorziening	GRJ	Grootstedelijke regio's jeugdzorg
AVO	Aanvullend voorzieningengebruik onderzoek	(G)VI	(Gezins)voogdij-instelling
AWBZ	Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten	GVM	Geestelijke gezondheidszorg, Verslavingszorg en Maatschappelijke opvang (Directie ministerie van VWS)
BANS	Bestuursakkoord nieuwe stijl		
BiZa	Binnenlandse Zaken (ministerie van; zie ook: BZK)	IBO	Interdepartementaal beleidsonderzoek
BJZ	Bureau Jeugdzorg	ICODO	Informatie- en Coördinatieorgaan
BKB	Begeleid kamerbewonen		Dienstverlening
BOinK	Belangenvereniging Ouders in de Kinderopvang		Oorlogsgetroffenen
BNVU	Bond van Nederlandse Volksuniversiteiten	ID(-banen)	In- en Doorstroombanen (Melkertbanen)
BSI	Breedtesportimpuls	IND	Immigratie- en Naturalisatie Dienst
bso	Buitenschoolse opvang	INK	voorheen Instituut Nederlandse Kwaliteit, nu kortweg INK
BVA	Bureau Vertrouwenartsen	IPO	Interprovinciaal overleg
BZK	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (ministerie van)	JB	Jeugdbescherming
CAD	Consultatiebureau voor Alcohol en Drugs	jeugd-ggz	jeugd geestelijke gezondheidszorg
CAO	Centrale arbeidsovereenkomst	JHV	Jeugdhulpverlening
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek	JHVJB	Jeugdhulpverlening en jeugdbescherming (inspectie)
CENSIS	Centrale Stichting van Internaten voor Schippers- en Kermisjeugd	JIP	Jongeren informatiepunt
CIJ	Centraal informatiepunt jeugdzorg	jji	justitiële jeugdinrichting
COA	Centraal Orgaan Asielzoekers	JMW	Stichting Joods Maatschappelijk Werk
COTG	College Tarieven Gezondheidszorg	JWG	Jeugdwerk garantieplan
CPB	Christelijke Plattelandsvrouwen Bond	JZ	Jeugdzorg
CRIS	Christelijk Reformatorische Internaten Schippersjeugd	JZO	Jeugdzorgorganisatie
CTG	College Tarieven Gezondheidszorg	kdv	kinderdagverblijf
CVZ	College voor Zorgverzekeringen	KISS	Kerninformatie- en signaleringssysteem
CWI	Centrum voor Werk en Inkomen	kjp	kinder- en jeugdpsychiatrie
DJI	Dienst Justitiële Inrichtingen (ministerie van Justitie)	KPN	Katholieke Plattelandsvrouwen Nederland
DoCoNed	Doping Controle Nederland	KPO	Katholieke Plattelandsvrouwen Organisatie Land- en Tuinbouw Vrouwen (LTV)
DPJS	Directie Preventie, Jeugd en Sanctiebeleid (ministerie van Justitie)	ko	kinderopvang
fte	fulltime equivalent	KO-O	Organisatie voor kinderopvang
Fit!vak	Brancherapportorganisatie voor de fitnesssector	KVO	Katholieke Vrouwen Organisatie
		KWIS	Kwaliteitsinformatiesysteem
		LBR	Landelijk Bureau Racismebestrijding
		LERF	Landelijke ErkenningsRegeling Fitness

LC	Nederlands Instituut voor lokale sport en recreatie	OCW	Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (ministerie van)
LCIG	Landelijk Centrum Indicatiestelling Gehandicaptenzorg	OGGZ	Openbare Geestelijke Gezondheidszorg
Ijo	landelijke jeugdorganisatie	O&O	Opvoedingsondersteuning en ontwikkelingsstimulering
LOJIK	Landelijk Ontwikkelingsproject Jongerenwerk, Innovatie en Kwaliteitsverbetering	OTS	Ondertoezichtstelling
LOVT	Landelijke Organisatie van Trekkende Bevolkingsgroepen	OSA	Organisatie voor Strategisch Arbeidsmarktonderzoek
LVADB	Landelijke Vereniging van Anti Discriminatie Bureaus en Meldpunten	OVA	Overleg Arbeidsvoorwaarden
Ivg	licht verstandelijk gehandicapt	PIJ	Plaatsing in een inrichting voor jeugdigen
LVSR	Landelijke Vereniging van Instituten voor Sociaal-Raadsliedenwerk	POLS	Permanent onderzoek leefsituatie
		psw	Peuterspeelzaalwerk
		PSW-O	Zelfstandige organisatie voor peuterspeelzaalwerk
		psz	Peuterspeelzalen
		PUR	Pensioen- en Uitkeringsraad
MFC	Multifunctionele centra		
MKD	Medisch Kleuterdagverblijf	RAZW	Rapportage Arbeidsmarkt Zorg en Welzijn
MKT	Medisch Kinderthuis		
MMO	Monitor Maatschappelijke Opvang	RIAGG	Regionale Instelling voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg
mo	maatschappij oriëntatie		
MOGroep	Maatschappelijk Ondernemersgroep (voorheen: VOG)	RIVM	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
MOA	Medische opvang asielzoekers	RJHV	Registratiesysteem jeugdhulpverlening
NBvP	Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen	RMC	Regionale Meld- en Coördinatiefunctie
NCVB	Nederlandse ChristenVrouwenbond	ROA	Regionaal Orgaan Amsterdam
NEBAS	Nederlandse Sportbond voor Aangepast Sporten	ROC	Regionaal Opleidingen Centrum
NeCeDo	Nederlands Centrum voor Dopingvraagstukken	RSO	Richtlijn Sportdeelname Onderzoek
NFSMI	Nederlandse Federatie van Sport Medische Instellingen	RvdKB	Raad voor de Kinderbescherming
NISB	Nederlands Instituut voor Sport en Beweging	SBD	Schoolbegeleidingsdienst
NISG	Nederlands Instituut voor Sport en Gezondheid	SCP	Sociaal en Cultureel Planbureau
NIVEL	Nederlands Instituut voor Onderzoek van de Gezondheidszorg	scw	sociaal-cultureel werk
NJG	Nederlandse Jeugd Groep	SD	Sociale dienstverlening
NJR	Nederlandse Jeugdraad	ses	sociaal-economische status
NNGB	Nederlandse Norm Gezond Beweging	SGBO	Bureau voor Sociaal-Geografisch en Bestuurskundig Onderzoek van de VNG
NOC*NSF	Nederlands Olympisch Comité, Nederlandse Sport Federatie	SGJ	Stichting Gereformeerd Jeugdwelzijn
NOV	Nederlandse Organisaties van Vrijwilligers	SHIS	Stichting Hervormde Internaten Schippersjeugd
NSF	Nederlandse Sport Federatie	SMI	Sport Medische Instellingen
NSG	Nederlandse Sportbond voor mensen met een verstandelijke handicap	SMW	School maatschappelijk werk
		SOSTHD	SOS Telefonische Hulp Dienst
		SZW	Sociale Zaken en Werkgelegenheid (ministerie van)
NT2	Nederlands als tweede taal	SPD	Sociaal Pedagogische Dienst
NUSO	Nederlandse organisatie voor speeltuinwerk en jeugdrecreatie	SRJV	Stichting Registratie Jeugdhulpverlening
NVFS	Nederlandse Vereniging voor Fysiotherapie in de Sportgezondheidszorg	SSN	Sociale staat van Nederland
		Stb	Staatsblad
		SZW	Sociale Zaken en Werkgelegenheid (ministerie van)
NVR	Nederlandse Vrouwen Raad	TBO	Tijdsbestedingsonderzoek
		TGV	Therapeutische gezinsverpleging



TVCN	Tolk- en Vertaal Centrum Nederland
TVP	Tijdelijke vergoedingsregeling psychotherapie naoorlogse generatie
VD	Vreemdelingendienst
VEBON	Vereniging van Buitensport Ondernemingen Nederland
VM	Verenigingsmonitor
VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
VOG	Vereniging van Ondernemingen in de Gepremieerde en Gesubsidieerde sector (nu: MOGroep)
VROM	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (ministerie van)
VSG	Vereniging Sport Geneeskunde
VSW	Vereniging Steunfuncties Welzijn
VTA	Vorming, Training en Advies
VVAO	Nederlandse Vereniging van Vrouwen met Hogere Opleiding voor- en voerschoolse educatie
vve	
VVTV	Nieuwkomer met een voorwaardelijke vergunning tot verblijf
V&W	Verkeer en Waterstaat (ministerie van)
VWS	Volksgezondheid, Welzijn en Sport (ministerie van)
WAO	Wet arbeidsongeschiktheid
WBK	Wet basisvoorziening kinderopvang
WBP	Wet buitengewoon pensioen 1940-1945
WBP-Z	Wet buitengewoon pensioen zeelieden-oorlogsslachtoffers
WIN	Wet inburgering nieuwkomers
WIV	Wet buitengewoon pensioen Indisch verzet
WIW	Wet inschakeling werkzoekenden
WUBO	Wet uitkeringen burgeroorlogsslachtoffers 1940-1945
WUV	Wet uitkeringen vervolgingslachtoffers 1940-1945
WVA	Wet vermindering afdracht loonbelasting en premie volksverzekering
WZSR	Woon-zorgstimuleringsregeling
zbo	zelfstandig bestuursorgaan
ZN	Zorgverzekeraars Nederland